

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת חיי שרה תשפ"ד

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת חיי שרה תשפ"ד 1

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר 2
והיה כעץ' המשלת התורה הקדושה ותלמידי החכמים ל'עץ' - גוונים 2

אזורך - עולם התפילה / הרב חיים שולביץ, עיה"ק ירושלים ט
יצחק תיקן מנחה.....ט

אהל תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים יד
"תפסו אומנות אבותיהם בידיהם", חובת ה'תפילה בעת צרה', הוא מצד
ה'אמונה' או מצד 'עבודת'? יד

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לויקווד כג
כל מה דעביד רחמנא לטב עביד! כג

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן,
מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק כז
זווגו של יצחק □ מה' יצא הדבר.....כז
ב' לחות הברית ועשרת הדברים שבהן (הצמידים עשרה זהב).....ל

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל ציון' לב
זמן ההכנה לנישואין.....לב

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר לה
חטוף ואכול.....לה

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'. לח
פניני עיון בפרשת השבוע.....לח

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,
מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס מב
מדוע לא כדאי להיכנס קרקעית לעזה? / על ההשתתפות בצער הציבור ועל
ערכה של כל מילה של תורה לנצחון המלחמה.....מב
דע מה שתשיב לאפיקורס, הטוען: 'מאי אהנו לי רבנן'.....מה

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון
מרוגטשוב מח
הקשר הרוחני בין האדם לרכושו.....מח

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן

מלכים וש"ס נא

רמז למצות מאה ברכות..... נא

ההנהגה בעת השידוך..... נא

הטעם שסירב אליעזר לאכול..... נב

יפה שיחתן של עבדי אבות..... נב

רמז להנהגות הדרשן..... נג

חזרת הש"ץ / הרב אברהם שץ, ראש כולל טהרות 'תפארת שלמה' בשכונת רמת

שלמה, ירושלים עיה"ק נה

למה אברהם אמר לאליעזר שהוא ארוך ואין ארוך מידבק בברוך ולא שינה

מפני השלום ומהו ברוך וארוך..... נה

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב נח

והיה הנערה אשר אומר אליה - אותה הוכחת לעבדך ליצחק..... נח

לוית ח"ץ / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער) .. סג

השבויים מעוררים ומדריכים אותנו לתשובה שלימה..... סג

למען הסר ספק / הרב ישראל מאיר ווייל, מח"ס 'וביום השבת', 'השולחן כהלכתו',

'המועדים כהלכתם'. רב ביהכ"נ 'בני הישיבות' ו'היכל יוסף שלום' רמב"ש ג' ... סה

נידונים בממונות השייכים בזמן מלחמה ובעל חנות שדורש מחיר יקר עבור

כניסה לחנות בשעת אזעקה ונבהל מקולות של אזעקה ונפל..... סה

בעל חנות שדורש מחיר יקר עבור כניסה לחנות בשעת אזעקה..... סה

גדר חיוב התפילה בעת צרה..... סו

מי הדעת - תלמוד תורה בפרשת השבוע / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה',

מודיעין עילית ע

עוסק במצוה - בתלמוד תורה..... ע

מנחת שלום / הרב אהרן אקר, דומ"צ בבית הדין 'דבר למשפט', ומח"ס 'משפטי

אהרן' עג

דין כיבוד אב בשידוכים..... עג

ביאור בקנין שעשה אברהם במערת המכפילה שקנה מעפרון..... עד

ביאור האור החיים הק' על מה שנאמר "ויתן לו"..... עה

איסור העברת נחלה..... עה

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית עח

חיים עליונים..... עח

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית פה

יהוס בני קטורה אחר האם..... פה

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס יאמר ישראל (רחובות) פו

אין אמונה בעבדים..... פו

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן

הגר"ש רוזובסקי זצ"ל פט

יפה שיחתן של עבדי האבות מתורתן של בנים..... פט

נר למאור / הרב אברהם מאיר הכהן קפלן, ר"מ בישיבת 'משכן העדות' ומח"ס

'תורת אמך' צא

ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל - זה סוכה..... צא

עקבי חז"ל / הרב אברהם יעקב גולדמינץ, מח"ס בדמיך חיי, שבילי דירחא, ושא"ס

צד.....

גלות ישמעאל..... צד

פרחים לתורה - כיצד מחנכין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת

מרדכי ק

וידבר - מול ויאמר! / סגנון הדיבור קובע הכל / ללמוד מהרב איך לדבר.... ק

פתגמי אורייתא / הרב יוסף חיים אלבוים, בעמ"ח 'אורייתא' ו'דעת חכמה' קא

בכל מכל כל..... קא

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט

מישראל', מאנשעסטער קג

תעיתי כשה אובד והמלחמה בארץ ישראל..... קג

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק קו

שליח לקידושין שמת אסור המשלח בכל הנשים..... קו

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה קיא

לשוח בשדה - מדוע לא נמנתה 'שיחה' בלשונות התפילה..... קיא

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,

מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד קיד

ה' ילחם לכם ואתם תחרישון..... קיד

חינוך..... קב

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
קבא.....
[וקול דממה דקה - ישמע!](#)..... קבא

חידות..... קכג

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'..... קכד
[חידה בפרשת השבוע!](#)..... קכד
[פתרון חידת 'פתשגן הכתב'](#)..... קכה

אספקלריא לדרך היומי..... קכו

אספקלריא לדרך היומי - הארות במסכת הנלמדת..... קכז
[הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב](#)..... קכז

סיפור..... קלא

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק
קלב.....
[פרק ל"ב "הלימוד שלך חשוב יותר!!!"](#)..... קלב

סיפור / מתוך המדור 'אמונה ובטחון' באספקלריא הנוכחי..... קמ
[איך קוראים מציאות](#)..... קמ

אספקלריא לפרשת חיי שרה תשפ"ד

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)
'והיה כעץ' המשלת התורה הקדושה ותלמידי החכמים ל'עץ'
- גוונים

כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חִפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה. וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתּוֹלַע עָלָיו פְּלִיגֵי מַיִם אֲשֶׁר
פָּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ וְעֵלְהוּ לֹא יִבּוֹל וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ (תהלים א, ב-ג)

*

במדרשי חז"ל^א מבואר מה שהפסוקים מדמים את התורה הקדושה לעץ:
התורה היא "עץ חיים" שאם עבר אדם עבירה אפילו אם אינו יכול ללמוד תורה ואף
לקרוא דברי תורה אין יכול, "יחזיק" בעץ התורה ויחיה.
וכעין זה בזהר הקדוש^ב: "עץ חיים" זאת התורה, שהיא אילן עילאי גדול וחזק.

*

לשון ה"חרדים" (רבי אלעזר אזכריני) ברוח זו: העולם - ים סוער, הגוף - תל עפר בתוכו,
הנשמה - איש עומד על התל, ועץ החיים נטוע עליו. אם הוא חכם לב יתחזק ויתקשר
באילן, כי היום או מחר יכו בחזקה גלי הים בתל ויהרס, ואם לא יהיה הוא נקשר באילן
ישטפו בתל. היינו דכתיב "עץ חיים היא וגו'" וכו'.

וכלפי ההחזקה בעץ התורה היה אומר רבי אליהו לאפיאן זצ"ל^ד: "עץ חיים היא למחזיקים
בה ותומכיה מאושר": נאמר למחזיקים "בה" - התורה היא עץ חיים למי שיודע שהוא
מחזיק "את עצמו" בתורה, אבל "ותומכיה" מי שחושב שהוא מחזיק את התורה בתמיכתו,
הוא אמנם "מאושר", אבל עבורו התורה אינה "עץ חיים".

*

עוד כתב ה"חרדים" בדימוי התורה לעץ:

על האדם לבחור מצוה אחת שבה יחזיק במיוחד בכל הכח. שכללות התורה, שהם תרי"ג
מצוות, נקראים עץ חיים - ככתוב 'עץ חיים היא', והאוחז ענף אחד מן האילן היטב, אוחז
בכולם, שכולם גוף אחד.

^א מדרש תנחומא, וישלח ט, ובדומה בויקרא רבה [קדושים] ריש פרשה כה.

^ב ויקרא נג, ב, תרגום.

^ג פרק סו (עח).

^ד לב אליהו, שביבי לב, אות מג.

מה שאין כן אם יבוא לתפוס בכל הענפים יחד שלא יתפוס כלום [על דרך תפסת מרובה לא תפסת].

*

בעל ההפלאה^ה מפרש את דימוי התלמיד חכם לעץ:

והיה כעץ - שגדל והולך.

שהפסוק מציין את התקדמותו, כמו שאמר "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה" ודרשו חז"ל (ע"ז יט,א) שקודם שעמל בה נקראת "תורת ה'", ואחר שעמל בה נקראת על שמו - "תורתו". ובא לומר שגם כאשר עולה לו קושיא בלימודו נועדה קושיא זו רק כדי שיתגבר עליה ויחכים יותר. עד כאן דבריו.

יש להטעים שכך היא הדרך, שהשגת חידושי התורה באים על ידי הקדמת קושיא, ועל דרך דברי הזוהר הקדוש (שמות קפד ע"א, תרגום): שלא מתישבים דברי תורה אלא שם, שאין אור אלא אותו היוצא מתוך החשך.

*

ומבאר בעל ההפלאה את המשך הפסוקים: **לא כן הרשעים - הרשעים הם להפך, כי אם כמוץ אשר תדפנו רוח - שה' מעלה להם קושיות במטרה הפוכה, כדי לדחותם ולהפילם, על כן לא יקומו רשעים במשפט - שלעולם מטעהו השי"ת בספקות, ולא יקומו חטאים - חסרונות וספקות - בעדת צדיקים, [יא"ק: שאם יש להם קושיא אין לה "תקומה", כי היא ניתנה להם כדי שיתגברו עליה, כנ"ל] כי יודע ה' דרך צדיקים - ללמד ענוים דרכו, להביאם לידיעת המשפטים, ודרך רשעים תאבד - כדי להאבידם.**

ונראה לבאר על פי דבריו גם את תחילת המזמור: **אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים - לשמוע בקול יצרו שמפתהו (כמו שכתב שם): "למה תבלה את זמנך, הרי במה שאתה מחפש תירוץ אין כוונתך אלא ליישב את דעתך מן הקושיא, וביכולתך לומר איזה דוחק ולהמשיך הלאה", ובדרך חטאים - "חסרונות", כלומר קושיות - לא עמד - אינו מניח לעצמו להתעכב, אלא מתאמץ למצוא תירוץ אמיתי, ובמושב לצים לא ישב - להתבטל מן התורה בכך שיתרשל מלחפש תירוץ (על דרך דברי חז"ל במסכת אבות פ"ג מ"ב)**

*

ורבי ירוחם זצ"ל היה אומר^י בדימוי תלמידי החכמים לעצים:

כשם שיש להעריך עצים 'צומחים' ולא עצים 'גדולים' שכומשים והולכים, כך יש להעריך את החותרים לגדול יותר מהגדולים שאינם חותרים.

^ה פתחא זעירא לכתובות, אות כו.

^י וראה עוד בזה"ק בראשית קסה ע"ב ושמות יב ע"ב: חכמה מתוך טפשות.

^י רבי ירוחם הלוי ליוואוויץ ראש ישיבת מיר, דעת תורה, פרשת דברים - ביאורים, עמ' צב. ע"ש מיסוד דברי ר' ישראל מסלנט.

אאזר־ עולם התפילה / הרב חיים שולביץ, עיה"ק ירושלים

יצחק תיקן מנחה

ויצא יצחק לשוֹחַ בְּשָׂדֵה לַפְּנוֹת עָרָב (כד, סג)

האור החוזר בתפילת המנחה

בברכות (כו:): יצחק תקן תפלת מנחה שנאמר 'ויצא יצחק לשוֹחַ בְּשָׂדֵה לַפְּנוֹת עָרָב', ואין שיחה אלא תפלה, שנאמר 'תפלה לעני כי יעטף, ולפני ה' ישפוך שיחו'.

וכתב הגר"א (אד"א בלק, כג כד מהדו' ד) 'כארי יתנשא. במנחה כמו שנאמר ויצא יצחק לשוֹחַ בְּשָׂדֵה, שהוא באור חוזר, ולכן אמרו לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה, וזה שנאמר יתנשא, וכמו שנאמר (יחזקאל א, כ) והאופנים ינשאו לעמתם'.

וכוונתו למאמר רבי חלבו אמר רב הונא (ברכות ו:): 'לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה, שנאמר ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר וגו' ענני ה' ענני ענני שתרד אש מן השמים וענני שלא יאמרו מעשה כשפים הם'. וכתב הגר"א שם 'שלשת תפילות אלו הם בסוד אור ישר ואור חוזר והקליטה, השגחה כללית והשגחה פרטית והקיום, ג' אבהן, ג' זמנים, ג' הנהגות, ולכן הוא דוקא בתפילת המנחה, וזהו ענני שתרד אש מן השמים, שהיא תפילת המנחה'.

ודבריו עשירים במקום אחר (אור יהל במדבר יג:): שמעלות השחר עד חצות היום הוא כנגד מדת החסד של אברהם, שהוא אור ישר, בו החמה הולכת ומתפשטת בעולם, ונותן לכל דבר חוקו, ואינו תלוי במעשי בני אדם, ומחצות היום, הולך וחוזר למכונו, ומאיר לעולם באור חוזר מצד גבול הלילה ההולך ומחשיך, ואין ההשפעה אלא כפי מעשי בני אדם, והיא מדתו של יצחק, ומשקיעת החמה עד חצות הלילה, מקבלת הארץ בתוכה וקולטת מה שקבלה ביום, והיא תפילת יעקב, והוא עיקר הקיום, כי שמו ית' מכריח את קיום הנבראים מצד שליטת רצונו.

ומבואר מדבריו, שתקנת יצחק היתה לעמוד בתפילה מצד שלימות המעשים, כפי דיני מדת הגבורה, שהיא שורש הדין בקדושה, וכאשר מתגלה שכל מגמתה הוא לתת סיבה להטבה, אזי הרע נכנע תחתיה, ומצטרף כולו אל הטוב, ועדיין יש לבאר, כי עניינו של אור חוזר נמשך מכוחו של האור ישר, ומה היא שייכותו של אור חוזר של מנחה אל האור ישר שהתגלה בשחרית^ח.

^ח מעט מענין ה'אור חוזר' במנחה התבאר באדרת אליהו (שמואל א' ב א) על פי הזוהר (ח"א רכט:): 'שמחה בצפרא ורננה ברמשא. והם נגד מדת אברהם ויצחק, כמו שנאמר יצחק ירנן, וכמו שנאמר (משלי כט ב) ברבות צדיקים שמחה, ובאבוד רשעים רנה (שם יא י), והוא מדת הדין, ולכן נאמר יצחק ירנן. וכן הוא אומר (תהילים ק ב) 'עבדו את ה' בשמחה', וזה בבקר כאשר יצא אדם לפעלו אז יעבוד את ה' בשמחה זו תפלת שחרית שתיקן אברהם. ו'בואו לפניו

מדת יצחק ביטול גמור

והנה על מדת יצחק לעתיד לבא דרשו חז"ל (שבת פט:): מאי דכתיב (ישעיה סג טז) 'כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך לעתיד לבא' יאמר לו הקב"ה לאברהם בניך חטאו לי, אמר לפניו רבש"ע ימחו על קדושת שמך. אמר אימר ליה ליעקב דהוה ליה צער גידול בנים אפשר דבעי רחמי עליהו, אמר ליה בניך חטאו, אמר לפניו רבש"ע ימחו על קדושת שמך. אמר לא בסבי טעמא ולא בדרדקי עצה, אמר לו ליצחק בניך חטאו לי, אמר לפניו רבש"ע בני ולא בניך, בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע קראת להם בני בכורי עכשיו בני ולא בניך, ועוד כמה חטאו, כמה שנותיו של אדם שבעים שנה, דל עשרין דלא ענשת עליהו, פשו להו חמשיין, דל עשרין וחמשה דלילותא, פשו להו עשרין וחמשה, דל תרתי סרי ופלגא דצלווי ומיכל ודבית הכסא, פשו להו תרתי סרי ופלגא, אם אתה סובל את כולם מוטב, ואם לאו פלגא עלי ופלגא עליך, ואם תמצא לומר כולם עלי, הא קריבית נפשי קמך פתחו ואמרו 'אתה אבינו', אמר להם יצחק עד שאתם מקלסין לי קלסו להקב"ה, ומחוי להו יצחק הקב"ה בעינייהו, מיד נשאו עיניהם למרום ואומרים 'אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך'.

וכל הרואה משתומם, למה דוקא יצחק הוא אשר ילמד זכות וידון לחלוק במשא חטאי ישראל, והלא הוא מדתו היא דין, ואדרבא הצלה זו מצופה יותר מאברהם ויעקב שמדותיהם חסד ורחמים. ועוד, למה לא יקבל יצחק את תואר 'אבינו אתה', ויראה לישראל להכתיר בו את הקב"ה.

אמנם, מדתו של יצחק היא היראה, וכבר כתב מהר"ל (ח"א שבת לא:), כי בעוד העושה מאהבה, מכיר את ערך עצמו, ודבקותו היא השתוקקות לזולתו, הרי שהיראה היא ביטול מציאותו, ורק כשרואה את עצמו שאין בו כלום יכול לקבל ולהשיג השפעה נוספת, ואמנם שתי מידות אלו הן הפכיות במהותם, כי בעוד האהבה תלויה כולה בבחירת האוהב, וחפצו להדבק בנאהב, הרי שהיראה באה מצד רתיעתו, ואף אם בוחר להתבונן בגדלות ונוראות סיבת היראה, הרי אין בה דבקות כי אם הכרת מיעוט עצמו, עדי ביטול עצמאותו ביחס להשי"ת^ט.

וכן ביאר הרמב"ם את דרכי קנייני מידות אלו, שכתב (יסוה"ת פ"ב ה"ב) 'והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלהים לאל חי, וכשמחשב בדברים האלו

ברנדה נאמר בזמן מנחה שתיקן יצחק, כי ה'ביאה נאמר כאשר יחזרו ויבואו לעת הערב להתפלל, כמו שנאמר (אסתר ב יד) 'לערב היא באה ובבקר היא שבה'. וכן היה בזמן כל הניסים, היה בתחלה שמחה ואחר כך רנה. והיינו כי תחילה יוצא שפע רב בשמחה, אך אחר כך הוא מוגבל במדת הדין, כדי לתת מקום לבחירה, כי כאשר יבחרו הנבראים בטוב, תכניע מדת הדין את הרע, ויזכו בכל ההטבה בזכות מעשיהם.
^ט וכבר הרחבנו בזה בספר האדם (פרשת עקב).

עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות, לאמור, כי ההתבוננות בנפלאות השי"ת מביאה לאהבה עד תאוה, ולאידך היא מרתיעה ומבטלת את עצם מהותו של אדם.

אכן, כיון שהיראה נובעת מהכרת צדקת מדת הדין, יש בה גם צד של כף זכות, כי בה מתברר שכל יכולת הבחירה ניתנה מצדו ית', ואין לייחס לאדם לא זכות ולא חובה, וזו הטענה אשר יטען יצחק להקב"ה 'הא קריבת נפשי קמך', כי מסירות נפשו מורה על ביטול עצמאותו, ולכן אף כאשר תתקבל טענתו, לא יקבל מישראל את תואר 'אבינו אתה', ויראה להם להכתיר בו את הקב"ה, כי זו היא מהות מדתו, ורק על ידה ניתן להכניע את צד הרע.

וכן עולה מכל דברי הקב"ה ליצחק, כאמור בעת הרעב (כו ג-ה) 'כי לך ולזרעך אתן את כל הארצת האל והקמתי את השבעה אשר נשבעתי לאברהם אביך, והרביתי את זרעך וגו' עקב אשר שמע אברהם בקולי'. וכן בעת שרבו עמו פלישתים (שם כד) 'ויאמר אנכי אלהי אברהם אביך אל תירא כי אתך אנכי וברכתיך והרביתי את זרעך בעבור אברהם עבדי', הרי שבכל מקום שהובטח לו שפע, נאמר לו שכל אשר יקבל הוא בזכות אברהם, לפי שיצחק מעמיד עצמו בביטול גמור, שאינו שייך ליחס לו כל זכות וחובה, אלא כולו תלוי בזכות חסדי אביו.

נמצא איפה שזהו כוחו של יצחק להאיר ב'אור חזור', כי כאשר אין לו חלק שלו, הרי הוא מחזיר הכל לשרשו, ובזה הוא נותן קיום ל'אור ישר' של החסד הנמשך בתפילת שחרית. וכמו שכתב הגר"א (אד"א איוב ג ג) 'עד חצי היום ה' יתברך משגיח על המאורות ונותן בהם כח וגבורה להיות מושלים בקרב תבל, ואחר חצי היום הוא יתברך דורש אותם והם עונים ביראה עשינו מה שצוית עלינו'.

*

תפילת מנחה לקיום תפילת שחרית

ובזה יהיה מובן לדברי רמח"ל (דרך ה' ח"ד פ"ו, בענין תפילת מנחה ערבית), שבסדרי ההנהגה היום מתחלק לשני חלקים, והוא הבוקר, ואחר חצות שהיא בין הערבים, ובכלם צריך שתמשך הארה והשפעה לעולמות כפי בחינת חלק הזמן ההוא, בבוקר שהוא זמן התחדש השפע כפי בחינת היום, תיקנו הסדר בארוכה כפי כל המצטרך. אך לחלק השני של היום שנמשך אחר הראשון, לא יצטרך אלא קצת השתדלות, להשלמת הענין כפי חלק הזמן ההוא.

ובאדיר במרום (עמ' רלט) גילה טפח נוסף, וכתב שמעלת המנחה מבוארת מהכתוב להלן (כו יח) 'וישב יצחק ויחפור את בארות המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פלישתים', וביאר שאברהם הוא חסד והוא השולט בשחרית, ובהסתלקו, כל אלו התקונים אינם מתקיימין, כי אי אפשר למשרתים לפעול בהם. ולכן צריך שתתגלה הגבורה, שכחה יותר חזק להכניע הסט"א. והגבורה תקיים בכח כל תיקוני החסד. ואז תכנע הסט"א הכנעה לעולם, שלא תשוב להתחזק עוד. וזהו ממש סוד תפילת שחרית ותפילת מנחה שתיקן אברהם ויצחק. כי אין תפילת המנחה אלא קיום תפילת שחרית לצורך המשרתים'.

וביאור הדברים לפי ערכנו, כי עבודת האבות נמשלת ב'חפירה' להגיע אל שורש שפע קודש, ולגלות כבוד השי"ת בבריאה, וכאשר סתמום פלישתים ובטומאתם כיסו את גילויי עבודת אברהם, אזי בא יצחק וחפר בארות אחרות לפי דרך עבודתו במדת היראה, אולם זיקרא להם שמות כשמות אשר קא להם אביו, כי לא ייחס לעצמו מאומה, וזו היא מגמת הדין לגלות את שלימות החסד, וכך הוא גם סדר תפילותיהם, כי בתחילת היום באה הארת החסד, שהיא מדתו של אברהם, וכנגדה מתעוררת הגבורה, ועולים הקטרוגים לנוע את השפעת החסד, ותכליתה של תפילת המנחה, היא לגלות בעבודתה איך מגמת הגבורה לשלימות ההטבה, ובכך לכפות את מדת הדין, ולהכניע את הרע.

וראה שם עוד (עמ' רמד) בסוד רדת השמש למערב, כי מערב היא השכינה, אבל במקום אחר נמצא גם כן שמערב שם יש אלהים אחרים. והאמת כי הנוקבא משם אחיזת הס"א, וכשהיא אחור באחור הם יונקים ממנה. וברדת השמש למערב, הקליפה נכנעת. ועל כן התפלל אליהו בעלות המנחה (מלכים א' יחל ז) 'ענני ה' ענני', כי רצה שאז ידעו איך שאפילו הנוק' אחור באחור, לא מפני זה נמסרה הארץ ביד הסט"א ח"ו. אלא אתה הסבות את לבם אחורנית, ומפני החטאים שלהם היה כך. והשמש יורד למערב לתקן זה הענין. ולכן יצחק שהוא סוד הגבורה המתפשטת לעשות זה, תיקן תפלת המנחה. כי התפלה עושה תיקון גדול בזמן ההוא, להיות הולכת ממש אל הלב, שהוא הצריך ליתקן אז'.

והיינו שאליהו רצה להתפלל דוקא בשעת המנחה, כי אז מתמעטת פעולת החסד, ברדת החמה ומיעוט אורה, ואז מתחזקת מדת הדין, והיא העת הראויה לגלות לעין כל איך הרע נכפה תחת הגבורה שהיא בקדושה. כי מגמת הגבורה היא להגביל את הגילוי, באופן שיהיה בחירה לנבראים, אך תכליתה הוא שיהיו ראויים לקבל את הטוב עליון בזכות מעשיהם, וכאשר יתברר שכל גבול תכליתו הוא לחזק את האורה, אזי תתגלה מדת הגבורה בתיקונה, וממילא תכנע הקלי' לפניו, כי הרי היא שורשה, וכל כוחה של הסט"א היא מצד ההסתר, ומיעוט האורה, אך כאשר תתגלה הנהגת הייחוד, יתברר שהכל היה כדי לתת לנבראים כח להכיל את גילוי הייחוד.

ההליכה במנחה

וכבר הובאו (פר' וירא) דברי הגר"א (משלי ו כג) שהיום נחלק לשני חלקים בקר וצהרנים, ובבקר הוא זמן העמידה והחזרת הנשמות להגוף, ולכן אצל אברהם כתיב 'אל המקום אשר עמד שם', ובצהרנים הוא זמן ההליכה, לכן כתיב 'ויצא יצחק', והתבאר, שאברהם ממשך את החסד בקביעות, שלא לפי מעשי בני אדם, ולכן מדתו היא כעמידה, ואילו יצחק הנהגתו במדת הדין, התולה את קיום השפע בהטבת מעשי בני אדם, ולכן מדתו היא כהליכה, כי מצב זה תלוי ומשתנה לפי מעשי הנבראים.

ואמנם בעת שיצא יצחק לשוח בשדה, אזי שאלה רבקה מי האיש הלזה ההולך לקראתינו' (כד סה), ומשמע שלא שאלה על עצם האיש, אלא מפני הליכתו. ויתכן שהטעם לכך הוא כמבואר במדרש (הובא בפענח רזא ועמר נקא בראשית כד סד), שראתה אותו הולך ראשו למטה ורגליו למעלה, שכל היוצאים מגן עדן, מהלכים בהיפוך, רגליהם למעלה

וראשם למטה, ולכן נפלה מעל הגמל, הרי שהליכה זו עוררה את שאלתה ונפילתה, ויש לבאר למה היוצאים מגן עדן מהלכים כן, ולמה כאשר ראתה זאת נפלה מעל הגמל. וכבר התבאר בזהר (ח"ב רלו.) שבשעה שהגיעה רבקה אל יצחק, היה זה בשעת תפלת המנחה, ובאותו זמן מתעורר דין בעולם, וראתה אותו ברוגז הדין הקשה, ולכן השמיטה עצמה מהגמל, כי הוא מורה על גמול הרשעים, ועליו רכב הנחש, הוא הס"מ, ומבואר שאף היא היתה במדת הדין, וכאשר ראתה שמדת יצחק היא דין, עזבה את מידתה, כדי להמתיק את מדת יצחקי.

ולאמור במדרש, יש לפרש שכאשר ראתה את יצחק הולך ראשו למטה ורגליו למעלה, הבינה שהוא אחוז במדת הדין, ותפילתו היא ב'אור חוזר', להשיב כל דבר לשרשו, ולכן הוא נראה כ'בן העולם הבא', שכן דרך הנולד לצאת ראשו תחילה, וברגליו הוא עדיין שייך לשרשו, אך כאשר שמעה מאליעזר כי הוא 'בן אדוני', והיינו שתכלית עבודתו במדת הדין, הוא להחזיר את הכל למדת החסד, הרי אף שגם היא היתה 'על הגמל' המורה על הדין, למדה שיש למתק מדה זו ולכן מיהרה ליפול מעל הגמל.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

'ראה של"ה (חיי שרה) ששם 'רבקה' מורה על ענין הדין, כי דין אינו מעקר ומשרש, אלא מגביל לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו, הן טוב הן רע, שכר או ענש. וזהו שם 'רבקה', כי אותיות 'רק' כמו 'ריק אין בו', ואותיות 'בה' מורים על מציאות ב'רוך ה'וא, והצרוף של 'רק' ושל 'בה' הוא 'רבקה'. והוסיף, שכאשר הש"ץ אומר 'המלך' בראש השנה שהוא יום הדין, מהפך את הנוסח ואומר את סדר האבות בפי ישרים באופן שיצא בראשי תיבות 'יצחק' ו'רבקה'.

אהל תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

**"תפסו אומנות אבותיהם בידיהם", חובת ה'תפילה בעת צרה',
הוא מצד ה'אמונה' או מצד 'עבדות'?**

וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוּחַ בְּשָׂדֵה לַפְּנוֹת עָרַב (כד, סג)

א] הנה בפרשת בשלח (שמות יד, י) לפני קריאת ים סוף נאמר: "ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה'".
ופירש רש"י: "ו"יצעקו" תפשו אומנות אבותם. באברהם הוא אומר (בראשית יט, כז) "אל המקום אשר עמד שם", ביצחק (שם כד, סג) "לשוח בשדה", ביעקב (שם כח, יא) "ויפגע במקום".

ומקור הדברים בילקו"ש (רמז רלא), שם אמרו: "וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה'", תפסו להם אומנות אבותם. באברהם מהו אומר? "בית אל מים והעי מקדם וגו' ויטע אשל בבאר שבע". ביצחק מהו אומר? "ויצא יצחק לשוח בשדה" ואין שיחה אלא תפלה שנאמר "ערב ובקר וצהרים אשיחה אשפוך לפניו שיחי" "תפלה לעני כי יעטוף כו'". ביעקב מהו אומר? "ויפגע במקום" ואין פגיעה אלא לשון תפלה שנאמר "אל תתפלל בעד העם הזה וגו'".

וראוי להבין, מה כונת חז"ל שאמרו "תפסו אומנות אבותם", איזה "אומנות" היא?
ובפרט קשה, שהרי האבות לא התפללו על איזה צרה, אלא כדברי חז"ל (ברכות כו, ב) ש"תפילות אבות תקנום", ומהו שדימו את תפילת ישראל בעת צרתם על ים סוף, לבין תפילת האבות ואמרו על כך שתפסו "אומנות אבותם" בידם.

תפילה בעת צרה

ב] והענין של הדמיון בין תפילתם בעת צרה לאבות "תפסו אומנות אבותיהם בידיהם" קשה שבעתיים, לאור העולה בסוגיא זו של "תפילה בעת צרה".

דהנה הרמב"ם (פ"א מהל' תפילה ה"א) כותב: "מצות עשה להתפלל בכל יום שנאמר "ועבדתם את ה' אלהיכם", מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפילה שנאמר "ולעבדו בכל לבבכם" אמרו חכמים אי זו היא עבודה שבלב זו תפילה. ואין מנין התפלות מן התורה, ואין משנה התפלה הזאת מן התורה, ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה".

אך הרמב"ן (סה"מ מ"ע ה) חולק, ואלו דבריו: "אלא ודאי, כל ענין התפלה אינו חובה כלל, אבל הוא ממדות חסד הבורא ית' עלינו ששומע ועונה בכל קראינו אליו. ועיקר הכתוב "ולעבדו בכל לבבכם" מצות עשה שתהיה כל עבודתינו לאל ית' בכל לבבנו כלומר בכוונה רצויה שלימה לשמו ובאין הרהור רע, לא שנעשה המצות בלא כונה או על הספק אולי יש

בהם תועלת כו'. ומה שדרשו בספרי "ולעבדו זה התלמוד ד"א זו תפלה" אסמכתא היא, או לומר שמכלל העבודה שנלמוד תורה ושנתפלל אליו בעת הצרות ותהיינה עינינו ולבנו אליו לבדו כעיני עבדים אל יד אדוניהם. וזה כענין שכתוב (בהעלותך י) "וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות ונזכרתם לפני ה' אלהיכם", והיא מצוה על כל צרה וצרה שתבא על הצבור לצעוק לפניו בתפלה ובתרועה".

ומעתה אחרי שלדעת הרמב"ן, עיקר מצות התפילה הוא בעת צרה, מהו הדמיון בין תפילת ישראל בעת צרתם על ים סוף, לבין תפילת האבות שלא היה מתוך צרה.

מהות התפילה בעת צרה

ג] נקדים תחילה לבאר, את מהות הענין של ה'תפילה בעת צרה'.

החינוך (מצוה תלג) כותב: "ומי שצר לו ולא קרא אל ה' להושיעו, ביטל עשה זה כדעת הרמב"ן ז"ל, ועונשו גדול מאד שהוא כמסיר השגחת השם מעליו".

והכונה כפי שכותב הרמב"ם (פ"א מהל' תעניות): "מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבוא על הצבור כו'. ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן כו', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם.^{יא}

אבל אם לא יזעקו ולא יריעו, אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו, וצרה זו נקרה נקרית, הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות, הוא שכתוב בתורה (ויקרא כו) "והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי", כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו אם תאמרו שהוא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי".

ומבואר, שאם מגיע צרה ולא מתפללים, בהכרח זה מפני שתולים את הצרה שבא ב"מקרה", ולכן זה נחשב ל"הליכה בקרי", וגורם לרעות גדולות.^{יב}

^{יא} גם לדעת הרמב"ם שיש חיוב להתפלל כל יום, מ"מ מודה הרמב"ם שאם התחדש צרה, שיש חיוב נוסף להתפלל על הצרה (ונפק"מ למשל שאם כבר התפללו כבר בבוקר, ונתחדש צרה בצהרים, שיש חיוב חדש מן התורה), וראה בהמשך הדברים בפנים מש"נ עוד בזה.

ויש לציין מה שנאמר בפרשת ואתחנן (דברים ד, כט): "ובקשתם משם את ה' אלהיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך כו', בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקלו". עוד נאמר (שם, ז): "כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו, ובתרגום אונקלוס: "ארי מן עם רב דליה אלה קריב ליה לקבלא צלותיה בעדן עקתיה כיי אלהנא בכל עדן דאנחנא מצלן קדמוהי".

^{יב} יש לציין בזה לדברים נוראים שכותב היערות דבש (א, י ד"ה אבל יש), שיש שני מיני פורענויות, אחד הבא מאת ה', ומפי עליון לא תצא רעות כלל, והוא 'יסורי אהבה' שבא למרק עונות. אבל יש מין שני שהקב"ה מסלק מהאדם את השגחתו, ומוסר אותו לפגעים שוטרי הזמן וכסילי השמים ומקרי הטבע, ואז ישבע רעות רבות, וזהו רע המוחלט, כי ה' סר מעליו ואינם יסורים של אהבה, כי באו במקרה. ומוסיף שזה רוב העונשים בע"ה הבאים על ישראל, כמו שאמר הכתוב "ואם תלכו עמי בקרי אף אני אלך עמכם בקרי", והוא כאשר יגיע להם איזה עונש ואין תולים שהוא מאת ה', רק תולים שבא מפאת מקרי הזמן (חולי, פרנסה, וכד'), אז ח"ו גם הקב"ה הולך בקרי לסלק השגחתו הפרטית, שהיא בדרך נסי למעלה מהטבע, ומניח אותם בהנהגת הטבע שיפגע בהם פגעי הזמן בלא כונת עונש רק לפי המקרה. ובפרט ישראל שמצד מערכת הטבע אין להם זכות קיום, לכן כאשר נמסרים ישראל למזל מצאוהו צרות רבות ורעות".

וכך כותב הפמ"ג (א"א בהקדמה לסי' תקעו): "והטעם דמצות עשה להתפלל ולזעוק, שידעו שהכל בהשגחה לא במקרה מערכת השמים כי אם על פי השגחה, והם שלוחי דרחמנא, וכששבו בתשובה כתיב מאותות השמים אל תחתו".

ולכן מובן מאוד, שמי שלא מתפלל, הרי הוא כמסיר השגחת ה' מעליו.

והנה בפשטות היה נראה, שכל הענין של התפילה הוא רק מצד חובת ה'אמונה". דהיינו שההתעלמות ממה שהקב"ה שולח, אות הוא שאתה תולא את הענין ב"מקרה", והרי זה ככפירה שאין הדבר בא מאתו יתברך.

וכפי שכותב האגרות משה (או"ח ב, כה): "ופשוט שאף הסוברים דתפילה הוא רק מדרבנן, הוא רק לענין להתפלל בכל יום אף שאין לו צורך מיוחד, אבל כשיש להאדם צורך מיוחד כמו בעת צרה, יודו שהוא חיוב מן התורה להתפלל. ומפורש כן ברמב"ן בסה"מ מ"ע סימן ה' עיין שם. ומה שכתב הרמב"ן שם "ומה שדרשו בספרי ולעבדו זו תפלה אסמכתא היא או לומר שמכלל העבודה שנתפלל אליו בעת הצרות", שמשמע לכאורה שמספקא לו, אין הספק שמא גם להתפלל בעת צרה הוא רק דרבנן, שזה אי אפשר, דהוא מעיקרי האמונה לבטוח בהשי"ת ולבקש מעמו שיעזרהו, וכדחזינן שנענש אסא על שלא דרש את ה' בחליו כי ברופאים בדה"י, ופי' במצודת דוד שלא דרש להתפלל אל ה', ואם היה רק מדרבנן אף בעת צרה מ"ט נענש, דהא לא תיקנו אלא אנשי כנה"ג אם הוא רק דרבנן כו'. וגם הא חזקיהו המלך גנו ספר רפואות כדאיתא בברכות דף י' ופרש"י שם "כדי שיבקשו רחמים", ואם לא היה חיוב לבקש רחמים לא היה זה טעם שיגנוז דמה לו אם לא יבקשו רחמים כיון שאין לזה חיוב. לכן ברור שלכו"ע מחוייבין להתפלל בעת צרה מדאורייתא, אף להסוברין תפלה דרבנן.

וכוונת הרמב"ן בספקו הוא אם יש לפרש הקרא על זה, משום דאף בלא קרא ידעין זה, מטעם דהוא מעיקרי האמונה, והוי דרשת הספרי מלעבדו זו תפלה בהכרח על כל הימים אף שלא בעת הצורך שזהו לדידיה רק אסמכתא, או שאף שא"צ קרא מ"מ יש לפרש לעבדו על זה שיתפלל בעת צרה, ויהיה ע"ז עוד עשה לבד החיוב מצד עיקרי האמונה".

ומכח זה מחדש האג"מ: "וכיון שמצד עיקרי האמונה יש חיוב, הוא חיוב גם על בן נח להתפלל בעת צרתו, ויהיה לו שכר על אמונתו בהשי"ת ותפלתו אליו כמחוייב ועושה בתפלה זו דבעת צרה".

לבקש רחמים אצל חכם

דן אך לפי זה נותן היה הדין, שיהיה די היה שהאדם ילך לחכם שיבקש רחמים עליו. ואילו בספר אשכבתיה דרבי (ח"ב עמ' קנו) מובא, שמרן הקהילות יעקב אמר לאלו שבאו אליו לבקש ברכה לישועה: "אתם יש לכם חיוב דאורייתא להתפלל, ואיך אתם רוצים לפטור בי את החיוב דאורייתא שלכם".

ועלינו להבין, מאחר שכאמור יסוד חובת התפילה הוא ענף ממצות האמונה, שמכיר מיהו מקור הצרה, ופונה אליו. א"כ מה החיסרון אם האדם פונה אל ה' דרך החכם, הרי בודאי

שהוא לא נגש לחכם בתור שיש לו כח עצמי ח"ו, אלא במטרה שהחכם יפנה לה' ויבקש בעבורו.

דהיינו, שלא מובן מהו החיסרון, אם האדם מבקש מאיזה שר או קרוב משפחה של המלך שיגש אל המלך שיבקש רחמים ורחמינה עליו, אדרבה זהו הצורה הרגילה, שהאדם יודע מיהו מקור הצרה, ומחפש מיהו זה ואיזהו הוא, אשר קרוב למלכות שיוכל לעזור לו שם בעדו.

עבודה שבלב זוהי תפילה

הן ולכן נראה, שהגם שתחילת הדין הוא מיסוד חובת האמונה, אבל הרי חז"ל (תענית ב, א) אמרו: "תניא "לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם", איזו היא עבודה שהיא בלב? הרי אומר זו תפילה".

הרי שהתפילה מוגדרת "עבודה".

וכפי שכותב הרמב"ן (הנ"ל): "שמכלל העבודה, שנלמוד תורה, ושנתפלל אליו בעת הצרות ותהיינה עינינו ולבנו אליו לבדו כעיני עבדים אל יד אדוניהם".

וכבר תמה המהר"ל (נתיבות עולם נתיב העבודה פרק א) על מה שהתפילה נקראת "עבודה", שהרי לכאורה כל התפילה הוא היפך המושג ומהות של "עבד".

ואלו דבריו:

"איך אפשר לומר שהתפילה היא עבודה אל השי"ת, והרי עבודה זאת על מנת לקבל פרס, וא"כ למה נקראת התפילה עבודה?"

ומבאר השפתי חיים (מדות ועבודת ה' תפילה ועד א), שסתם עבד זה עבד כנעני, שהוא רכשו המוחלט של האדון "מה שקנה עבד קנה רבו, והוא חייב בעבודת רבו, ואילו רבו לא חייב לו כלום, עד לכדי שמבואר בגמרא (גיטין יב, ב) ש"יכול הרב לומר לעבד עשה עימי ואיני זנך"!

לעומת זאת הרי ה'תפילה" היא פנייה לה' יתברך לשם קבלה. וא"כ מהו הדמיון של התפילה לעבדות, כאשר באים ופונים לקב"ה עם רשימה של בקשות, הרי זה היפך העבדות.

ומבאר המהר"ל שם:

"מכל מקום האדם מוסר את עצמו אל השי"ת כו', ונקרא זה "עבודה" כי העבד קנוי לרבו והוא וממון שלו הכל לאדון שלו כו'. כל שכן כאשר מוסר עצמו של השי"ת שדבר זה עצמו מורה שהוא עבד קנוי לו. לכך נקרא זה "עבודה" כו', כי כל ענין העבודה מורה שהכל נקנה אל השי"ת והוא שלו כו', וכן התפילה שהוא שמתפלל לפניו כמו עבד שמתפלל לפני אדון שלו על צרכיו אשר הוא מבקש, ובוזה נראה כי האדם צריך לו, וא"כ שהאדם נתלה בו יתברך הוא שלו, שכל אשר נתלה באחד הוא שלו כו'. ולכך התפילה היא עבודה גמורה שמורה שהאדם נתלה בו יתברך ולכך הוא שלו".

וביאור דבריו, שאמנם התפילה נראית כבקשה, אבל באמת התפילה היא כאילו נתינה. כי ההכרה הזו שהכל ממנו, וש"אין עוד מלבדו", ורק הוא זה שיכול למלאות את צרכינו, גורמת השתעבדות של האדם אל הקב"ה שהוא נותן את עצמותו להקב"ה. ההרגשה הפנימית הזו, היא העבדות האמיתית בעומק הלב, עבודה שבלב אל ה' יתברך!

עבודת התפילה היא לגרום לאדם להרגיש בטל לקב"ה. וכפי שכותב בעל השערי אורה בספרו "שערי צדק": "כל אדם המתפלל, הוא מעיד על עצמו שיש לו אדון שהוא מפרנסו ומכלכלו ואין לו צד קיום אלא על ידי האדון כו'. וכל מי שאינו מתפלל, הרי הוא כופר בעיקר כמי שאין לו אדון ואין לו צורך לשאול כלום מאלהותו. וזהו שאמר הכתוב (מלכים א יד, ט) "ואותי השלכת אחרי גיורך"^י. וזהו סוד "קבלת עול מלכות שמים" כלומר שעושה עצמו תפל והשם יתברך הוא עיקר, ועל זה נאמר (ברכות יד, ב) "הרוצה לקבל עליו עול מלכות שמים, יטול ידיו ויניח תפילין ויקרא קריאת שמע ויתפלל, וזהו עול מלכות שמים שלימה". נמצא למד כמה הוא גדול כח תפילה, או כמה הוא כח עונש המבטלה כו'".

הנה בתחילת דבריו הוא כותב, שהתפילה היא עדות לאדם שיש לו אדון, וחלילה מי שלא מתפלל הרי הוא כופר בעיקר. אך הוא מוסיף, שהתפילה היא קבלת עול מלכות שמים" שהאדם עושה עצמו תפל ואת ה' יתברך לעיקר.

דהיינו שתכלית התפילה איננה כדי שיתמלא בקשתינו, אלא שנכיר בו ומכח זה נעבדהו בכך.

וכפי שכותב גם החינוך (מצוה תלג): "ציום שישתמשו בה ויבקשו ממנו תמיד כל צרכיהם וכל חפצת לבם, ומלבד השגת חפצי ליבנו, יש לנו זכות בדבר, בהתעורר רוחינו וקבענו כל מחשבותינו, כי הוא האדון הטוב והמטיב לנו, וכי עינינו פקוחות על כל דרכינו. ובכל עת ובכל רגע ישמע זעקתנו אליו, לא ינום ולא יישן שומר ישראל, והאמיננו במלכותו ויכלתו מבלי שום צד פקפוק, וכי אין לפנינו מונע ומעכב בכל אשר יחפוץ".

ולכן מובן, שבזה תלוי ההבדל בין אדם שהולך לחכם שיבקש רחמים עבורו, לבין אדם שמתפלל ומבקש מעצמו, הגם ששניהם מכירים שהכל ממנו יתברך. כי האדם שהולך לחכם, הוא הולך כדי לקבל - וזה כל מטרתו, ואיננו מקיים "עבודה שבלב", לעומת זאת האדם השני שמבקש בעצמו הרי הוא עובד בלב, שעושה את עצמו תפל ומקבל על עצמו עול מלכות שמים.

מבנה תפילת 'שמונה עשרה'

ו[עפ"ז נשוב לבאר את המושג של "תפסו אומנות אבותיהם בידיהם", ואת הדמיון וההשוואה לתפילות של ישראל בעמדם על ים סוף בעת צרה, לתפילות של האבות.

^י ראה בגמ' בברכות (י, ב) שאמרו "כל האוכל ושותה ואחר כך מתפלל עליו הכתוב אומר "ואותי השלכת אחרי גיורך" אל תקרי גיורך אלא גאיך, אמר הקב"ה לאחר שנתגאה זה קבל עליו מלכות שמים.

ונקדים, דהנה גם לפי שיטת הרמב"ם שסובר שיש חיוב להתפלל כל יום, אבל הרי כבר הבאנו לעיל שגם הוא מודה שאם נתחדש איזה צרה, שנולד חיוב חדש להתפלל. ולכאורה מה השייכות ביניהם.

ונראה, שבאמת אילו היתה מהות התפילה כדי לקבל, באמת לא היה שייך להשוות את תפילה בעת צרה לסתם תפילה. אבל לאור האמור שמהות התפילה היא עצם התפילה עצמה, ממילא מובן שאין הבדל בין תפילה בעת צרה לסתם תפילה.

ובכדי לבאר את הדברים כדבעי, נביא כאן מה שמבאר המבי"ט (בית אלוקים שער התפילה פרק ב) על המבנה הרגיל של כל תפילת שמונה עשרה.

דהנה על ג' ברכות הראשונות אמרו חז"ל (ברכות לב, א): "לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל", ותמה המבי"ט: וענין הקדמת השבח נראה דבר בלתי הגון, כי אם אדם אחד ישבח את חבירו ואחר כך ישאל ממנו, הרי זה נראה שסיפור שבחו היה לסיבה שישלים שאלתו.

וכן על ברכות האמצעיות, תמה המבי"ט: שזה נראה דבר בלתי הגון ונאה לשאול שאלה אחת כמה פעמים, כי לפני מלך בשר ודם אם ישאלו ממנו דבר אחד פעמיים או שלש, יחרה לו על השואל, כי אם היה רוצה המלך להשלים לו שאלתו בפעם הראשונה או השנייה היה משלים חפצו, ואם כן ההפצר הוא דבר מיותר ומזיק לבקשה. ואילו אנחנו מתפללים לה' בכל יום ערב ובקר וצהרים תפלה אחת וזהו י"ח ברכות שתקנו, וגם אין אנחנו נענים, אין אנו נמנעים מלאומרם בכל יום.

גם על ג' ברכות אחרונות שאמרו בגמרא (שם) שזה "כעבד שקבל פרס מרבו שמשבחו והולך לו", תמה המבי"ט: שהרי זה נראה שעיקר מטרת התפילה של האדם, שהוא מקוה שמיד תשמע תפלתו, והרי אסור לאדם לבטוח שתפילתו תענה, וכפי שאמרו (ברכות נה, ב) ג' דברים מזכירים עונותיו של האדם (שעי"ז מפשפשים למעלה במעשיו לומר בוטח זה בזכותיו, נראה מהם), ואחד מהם הוא "עיון תפילה".

ומכח כל זה כותב המבי"ט:

ואפשר שהורו לנו כאן עיקר מעיקרי התפלה, והוא, שלא ישים אדם מגמת פניו כשמתפלל שתשמע תפלתו, ושתהיה התפילה לתכלית השגת המבוקש, שנראה שאם היה יודע שלא יהיה נענה באותה התפלה, לא היה אומר אותה.

אלא כוונת התפלה היא, להכיר ולהורות כי אין בעולם למי שראוי להתפלל כי אם לה' יתברך שהוא אדון הכל, ושנחנו חסרים מכמה דברים המוזכרים בתפלה, ואנו מזכירים

אותם לפניו, במטרה שנכיר שאין מי שיכול לספק צרכינו ולהצילנו מכל צרותינו, כי אם הקב"ה. יי

ולכן אין חיסרון לחזור על אותה הבקשה שוב ושוב, אדרבה ההתמדה בתפילה, מועילה טפי לענין הנ"ל (ורק כאשר בא האדם במטרה כדי שתתמלא בקשתו, אז הוא חיסרון אם מרבה ומפציר מהשני).

ומה שאמרו "כעבד שקבל פרס מרבו" מבאר המבי"ט שהכונה להיפך, שיחשוב האדם בעצמו כאילו כבר נענה, במטרה שלא תהיה תכלית התפילה כדי שיענה.

ולכן צריך גם להקדים ולסדר את שבחו של מקום, לומר שהוא יודע ומכיר, שהוא אדון הכל, והכל תלוי בא, ולכן שואל ממנו שאלותיו ומשליך עליו יהבו והוא יכלכלהו (עכ"ד).

ומבואר מדברי המבי"ט, שכל מהות התפילה שהוא עומד כנגד "תפלות אבות תקנום", מהותו הוא להתמיד בחזרה שוב ושוב, להכיר ש"אין עוד מלבדו". וכמה שהאדם חוזר שוב ושוב, הוא מעמיק עוד ועוד לחיות את התלות הזו.

הצד השווה בין כל תפילה לתפילה בעת צרה

זו וזהו הצד השווה בין התפילה בעת צרה לסתם תפילה, כי גם התפילה בעת צרה לא באה במטרה כדי לקבל, אלא הקב"ה מעורר את האדם שיכיר במי שהביא את הצרה ואז יפנה אליו ויעבוד אותו.

אבל באמת כל תפילה באה למטרה הזו, הן לשיטת הרמב"ם שיש חיוב כל יום, והן לשיטת הרמב"ן שזה חיוב רק מדרבנן. אבל בעת הצרה אז מחוייב בזה האדם.

ונעתיק מה שכותב הגר"ש פינקוס (שערים בתפילה, ביצור):

"ובאמת כבר היה יכול האדם לידבק בבוראו בתפילה גם בלא שתהא מתוך צער, שתהילות ותשבחות גם המה תפילות הן.

אבל חילוק גדול יש, שלשירות ותשבחות צריך האדם להתעוררות חזקה מצידו, דטבעם של החסדים והטובות שהם משכחים את הבורא וכדכתיב (משלי ל) "פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה'", משא"כ הצרות שבטבע מקרבות הן את הנפש לשורשה גם בעל כרחו ושלא מרצונו, ועוד דההתלהבות וההתלהטות בתפילה באות הן ביותר דוקא על ידי צרות, דיחידי סגולה הם אשר יוכלו להתלהב בהתלהבות עצומה מתוך הכרת הטוב להבורא בלבד, אבל לא כן הצרות דעינינו רואות דאפילו בעל הלב הסתום ביותר כאשר יחלה בנו יחידו והוא בסכנת חיים, הרי לבו הומה ורועש וגועש בתפילה באופן ובצורה שאפילו צדיקים גדולים אינם זוכים לכך אם לא בעת רצון גדול.

יי ויסוד הדברים מבוארים כבר ברמב"ן (סו"פ בא): "שאינו לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו. וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפילת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה, ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו".

ואמרו חז"ל (יבמות דף סד): "א"ר יצחק, מפני מה היו אבותינו עקורים, מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים". והנה הרי פשוט, שכל גלי הים כאפס חשיבי לרגשת הלב בתפילת ההודאה שהיה שופך אברהם אבינו אילו היה יצחק נולד מיד בתחילה, ומכל מקום עדיין אין זה דומה להרעש והגעש שהתחוללו בקרבו כאשר ציפה לישועה מאה שנה" (עכ"ד).

"השמעיני את קולך"

חן ומעתה נראה, שזה הכונה ש"תפסו אומנות אבותיהם בידיהם"^{טו}, כי תפילת האבות תמיד היתה במטרה הזו, שבאו להכיר עוד ועוד ש"אין עוד מלבדו". אלא שעם ישראל על הים, רק מכח הצרה התעוררו לתפוס אומנות זו בידיהם.

והאדם שלא מתעורר מעצמו להכיר בזה, אז הקב"ה מביא עליו צרה כדי לעוררו לכך. וכפי שמבואר בדברי חז"ל שזה היה המטרה בכל הרדיפה של עם ישראל לפני קריעת ים סוף.

וכך אומרים חז"ל (שמו"ר כא, ה), שהקב"ה בכונה שלח את מצרים שירדפו אחרי עם ישראל, כי במצרים היו המצריים משעבדים בהם והיו צועקים ותולין עיניהם להקב"ה, והיה הקב"ה מבקש לשמוע את קולם פעם אחרת ולא היו רוצין, מה עשה? גרה לפרעה לרדוף אחריהם ומיד "ויצעקו בני ישראל אל ה'", באותה שעה אמר הקב"ה לכך הייתי מבקש לשמוע קולכם כו' לכך כתיב (שה"ש ב, יד) "השמעיני את קולך"^{טז}.

הרי שהמטרה שם של התפילה, לא היתה כדי לצאת ממנה, אדרבה הקב"ה הביא את הצרה כדי שיתפללו אליו.

ואז שהם התעוררו להתפלל אליו בתור תפילה של "עבודה" נולא בתור תפילה כדי לקבל, אז זה נחשב שהם "תפסו אומנות אבותיהם בידיהם", שהאבות תמיד היו מתפללים במטרה של "עבודה".

ישמעאל - מלשון 'שמע א-ל'

טן ונסיים בעת הזאת אשר "נחשבנו כצאן לטבח יובל" ר"ל על ידי הישמעאלים, בבמה שמובא בפרקי דרבי אליעזר (פרק לב):

"למה נקרא שמו ישמעאל? שעתיד לשמוע הקב"ה באנקת העם, ממה שעתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים, לפיכך נקרא שמו ישמעאל".

^{טו} ומעייז כתב מרן המשגיח הג"ר ירוחם זצ"ל (דעת תורה שמות עמ' קלג).

^{טז} וכן מצינו ברש"י ביונה (ב, א) שבתחילה בלע דג זכר גדול את יונה והיה עומד בריוח ולא נתן לב להתפלל, ולכן רמו הקב"ה לדג והקיאו לתוך פיה של נקבה שהיתה מלאה עוברים ויהיה שם בדוחק, ויתפלל שם שנאמר ממעי הדגה. ובספר מעשה איש (ח"א עמ' קנב) מובא בשם הגר"ש ואזנר על החזו"א ש"כח הבטחון שלו והאמונה שרק בתפילה בכונה יכולים להעביר כל גזרה וצרה היו שגורים בפיו, וברוב פעמים השיב על ענינם כאלה "נו, הקב"ה רוצה שיתפללו".

ומבואר, שמהותו של ישמעאל זה "שמע א'ל", שעל ידו ישראל מוכרחים לצעוק אל ה'. ומבארים שם המפרשים, שהגם שבפסוק (טז, א) נאמר להגר ע"י המלאך: "וקראת את שמו ישמעאל כי שמע ה' אל עניך" (של הגר), אך אברהם שקרא לו ישמעאל לא ידע מזה, ומה שאברהם קרא לו ישמעאל, בא זה כנגד מה שהוא יגרום בהכרח לישראל להתפלל, וזה ישמע אנקתם.

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

כל מה דעביד רחמנא לטב עביד!

ויהיו חיי שְׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שְׂרָה (כג, א)

פי' רש"י וז"ל, "שני חיי שרה - כולן שוין לטובה", עכ"ל. בפשוטו כוונת רש"י דהפסוק "שני חיי שרה" מיותר, שהרי כבר נאמר בתחילה "ויהיו חיי שרה" וגו'. וע"כ בא לדרשה, ועל זה כתב רש"י: "כולן שוין לטובה".

ויש להעיר, דאה"נ "שני חיי שרה" מיותר לדרשה, אבל מה"ת לומר ש'כולן שוין לטובה'? ולא עוד, שכבר עמדו רבים והקשו על דברי רש"י, שהיו לשרה אמנו כמה וכמה צרות וייסורים בחייה, היתה עקרה, ונלקחה לפרעה, ולאבימלך, וכי על זה אפשר לומר - שכולן היו לטובה?

שרה חיה כל ימיה'

ונראה, דהישוב לכל זה מדוייק היטב בלשון הפסוק. דכתיב: "שני חיי שרה". כלומר, שכל שנותיה של שרה אמנו, היו "חייה של שרה". וכל חייה, "היו ימיה". ר"ל, שלא היה שום יום שרצתה שיהיה באופן אחר, וביקשה לחיות כל ימי חייה ממש כפי שהיו. כל דבר שארע לה, בין לטובה או אם שהיה נראה כרעה, הבינה שזהו שני חייה. אלו חיים של "כל מה דעביד רחמנא לטב עביד". לפעמים אין אדם יכול להבין מדוע הדברים שנעשו לו הם לטוב, אבל המאמין האמיתי, מאמין שאין דבר שבעולם שאינו לטב, ד"כל מה דעביד רחמנא לטב עביד".

תמים תהיה עם ה' אלקיך

לפ"ז יש לפרש דברי המדרש (רבה פ' נ"ח): "ויהיו חיי שרה מאה שנה (תהלים לז, יח): "יודע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה", כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים וכו'. דבר אחר "יודע ה' ימי תמימים" - זו שרה שהיתה תמימה במעשיה", ע"כ.

מבואר במדרש ששרה היתה "תמימה". ואפשר לפרש, דהנה יש ראשונים שלמדו מקור מצות אמונה ובטחון מקרא (דברים יח, יג): "תמים תהיה עם ה' אלקיך". [עי' בספר חרדים פ"א, אות כ"א, ועי' במש"כ הרמב"ן (שם)]. א"כ יש לפרש שזו כוונת המדרש ששרה היתה "תמימה", ר"ל היה לה בטחון גמור בהשי"ת. היתה לה אמונה ברורה ואמיתית ד"כל מה דעביד רחמנא לטב עביד", ואפילו כל הצרות והייסורים שהיו לה, כולם היו "שוין לטובה". היתה שלימה כל ימיה, שקיבלה הכל בשמחה והבינה שזה בא מתוך אהבה מאת השי"ת.

חובה לקבל הכל בשמחה

חובה על כל אחד להאמין "דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד". אפילו אם אינו מבין מדוע הוי לטב, מ"מ חייבין להאמין כן. וכן איתא בברכות (ס, ב): "חייב אדם לברך כו'. מאי חייב

לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה? - אילימא: כשם שמברך על הטובה 'הטוב והמטיב', כך מברך על הרעה 'הטוב והמטיב' - והתנן: על בשורות טובות אומר 'הטוב והמטיב', על בשורות רעות אומר 'ברוך דיין האמת!' - אמר רבא: לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה... אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר, וכן תנא משמיה דרבי עקיבא: לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד, ע"כ. מפורש בגמ' שחובה לקבל גם היסורין בשמחה.

וכן נפסק בשו"ע (בסי' רכ"ב) וז"ל: "חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה בנפש חפצה, כדרך שמברך בשמחה על הטובה, כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם, כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם, שהיא שמחה לו", עכ"ל. וכתב המשנ"ב (שם) וז"ל, "כי באמת כל היסורין בין בגוף ובין בממון הוא הכל כפרה על העונות כדי שלא יצטרך להתיסר לע"ל ששם העונש הוא הרבה יותר גדול", עכ"ל.

זהו דבר מושכל

כאן המקום להוסיף מה שכתב הרמב"ם בפ"י המשניות (שם) שזהו דבר מושכל וז"ל: "אמרו כשם שהוא מברך על הטובה, ר"ל שיקבלם בשמחה ויכבוש רגשותיו ויישב דעתו כשמברך ברוך דיין האמת, עד שייראה כמו בזמן שהוא מברך הטוב והמטיב, וכמו שאומרים חכמים ברוב עניניהם כל מה דעביד משמיא לטב, וזה דבר מושכל אצל הנבונים אף על פי שלא הזהירה עליו תורה, לפי שהרבה דברים נחשבים לרע בתחלתם וסופם מביאים טובה גדולה, והרבה דברים נחשבים בראשיתם טוב ויהיה בסופם רע מאד ולכן אין ראוי לנבון להצטער בבוא צרה גדולה וגזירה הרת סכנה, לפי שאינו יודע התכלית", עכ"ל. כאן כותב הרמב"ם שדבר זה, "דבר מושכל" הוא, ואפילו בזמנים שקשה להלום למה המאורע נחשב לטובה. כיון שכן, צריכים לחיות כמאמינים בני מאמינים ד"כל מה דעביד משמיא לטב", כי מי שאין אמונתו שלימה שכל מאורע שאירע הוי לטובה, ימלא לבו מלא בהרבה קושיית על הנהגת הקב"ה.

פעמים רואים הטוב

איתא בנדה (לא, א): "דרש רב יוסף: מאי דכתיב "אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני", במה הכתוב מדבר - בשני בני אדם שיצאו לסחורה, ישב לו קוץ לאחד מהן - התחיל מחרף ומגדף, לימים שמע שטבעה ספינתו של חבירו בים, התחיל מודה ומשבח, לכך נאמר "ישוב אפך ותנחמני". והיינו דאמר רבי אלעזר: מאי דכתיב "עושה נפלאות גדולות לבדו וברוך שם כבודו לעולם" - אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו", ע"כ.

מבואר בדברי הגמ' שלפעמים יכולים לראות הטוב, ולהבין מדוע אירוע שבשעתו היה נראה "רעה" באמת היה "טובה". אבל יש לפעמים שלא יבין מדוע זה היה לטובתו.

מעשה שהיה:

וממשיכה הגמ' (ברכות ס, א) ומספרת מעשה בר' עקיבא להורות על יסוד זה וז"ל הגמ': "כי הא, דרבי עקיבא דהוה קאזיל באורחא, מטא לההיא מתא, בעא אושפיזא לא יהבי ליה. אמר: כל דעביד רחמנא לטב. אזל ובת בדברא, והוה בהדיה תרנגולא וחמרא ושרגא. אתא

זיקא כבייה לשרגא, אתא שונרא אכליה לתרנגולא, אתא אריה אכלא לחמרא. אמר: כל דעביד רחמנא לטב. ביה בליליא אתא גייסא, שבייה למתא. אמר להו: לאו אמרי לכו כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא הכל לטובה!

השי"ת יודע יותר טוב

פעם שאל החפץ חיים לאיש אחד על מצבו, והלה ענה: "עס וואלט נישט געשאדט אביסעל בעסער" [לא היה מזיק אם היה קצת יותר טוב]. ענהו החפץ חיים זצ"ל: "פון וואנען ווייסט איהר אז עס וואלט ניט געשאדט"? השי"ת ווייס בעסער, און ער איז א רחום וחנון, ער וויל געבען בעסער און קען געבען בעסער, און וויבעלד אז ער גיט ניט בעסער. איז געוויס אזוי גוט". [מאיפה אתה יודע שלא היה מזיק? השי"ת יודע יותר טוב, והוא גם רחום וחנון, הוא רוצה לתת יותר טוב ויכול לתת יותר טוב, וכיון שאינו נותן יותר טוב, מוכרח שדווקא ככה טוב.] [ח"ח על התורה עמ' רפ"ד]

מעשה שהיה כך היה:

סיפר המגיד הג"ר יעקב גלינסקי זצ"ל: אמי ע"ה היתה מנויה על עיתון 'אגודת ישראל' בפולין, שקראו לו 'טאג בלאט'. העיתון היה מגיע לביתנו בשעות אחר הצהריים, וחרוט בזכרוני מימי ילדותי פרט מעניין שהתרחש סביב העיתון. ילד קטן הייתי, אך המעשה נחקק בזכרוני. באזורינו התגוררו נשים שלא ידעו לקרוא בשפת המדינה. הן ידעו לקרוא לשון הקודש ולדבר פולנית, אבל לקרוא פולנית לא ידעו. וכיון שהם, כמו כולם, רעבים היו לשמוע חדשות מהעולם, לפנות ערב אותן נשים היו מתכנסות לביתנו לשעה קלה ואמי ע"ה הייתה מקריאה להן את החדשות.

ויהי ערב, אחת השכנות אשה מבוגרת הקדימה לבא. היא נכנסה לבית בשעה שאמא עדיין עסקה בקילוף תפוחי אדמה במטבח. כאשר ראתה שהעיתון כבר מונח על פתח הבית, הגביהה אותו והסתכלה על כתבה בעמוד הראשון, בנושא: "בניית אניה חדשה באנגליה". לפתע, זעקה בקול גדול האשה שלא ידעה לקרוא, רצה פנימה עם העיתון בידה, וצעקה: 'דבורקי' (לאמי קראו דבורה) מה קורא לך, ספינה טובעת בים ואת עומדת ומקלפת תפוחי אדמה?! אמא, שעדיין לא עלעלה בעיתון, נטלה את העיתון והביטה בו, מיד הבחינה בטעות שלה. כיון שלא ידעה לקרוא, היא אחזה את העיתון הפוך - וראתה ספינה הפוכה! אמא סנטה בה בידידות: מה איתך? כך קוראים עיתון?! הלא כתוב כאן שבונים אניה! את לא יודעת לאחוז עיתון, תביני, באנגליה בנו אניה מפוארת חדשה!

כילד, המילים האלו נחרטו במוחי, עם מוסר השכל שבהן: האדם קורא את המציאות בצורה הפוכה, הוא לא יודע לקרוא, חושב שספינה טובעת, בו בזמן שההיפך הוא הנכון - בונים אניה חדשה ומפוארת! [ספר להגיד פרשת וישב]

לימוד למעשה:

יסוד זה, נוגע הרבה פעמים בחיים. יש מאורעות שלעינינו "נראים" כדבר רע, אבל האדם קרוץ מחומר בשר ודם עם עינים גשמיות, ואינו יכול לראות אמיתת תכלית מעשי ה' בעולם הזה. אלא עליו לידע ולהאמין באמונה שלימה "כל מה דעביד רחמנא לטב עביד"!

בונים כאן אונייה חדשה!

לתגובות: adebstein@gmail.com

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן, מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק

זווגו של יצחק □ מה' יצא הדבר

וְתִמְהַר וְתַעַר פְּדָה אֶל הַשֶּׁקֶת וְתַרְץ עוֹד אֶל הַבָּאֵר לְשָׂאב וְתִשָּׂאב לְכֹל גְּמָלָיו (כד, כ)

חזינן שהתורה האריכה בפרטי המעשה בענין הזריזות. והנה יעוי' במס"י פ"ז שכ': וכן תמצא כל מעשיהם של צדיקים תמיד במהירות אברהם כתוב בו "וימהר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי וגו'", "ויתן אל הנער וימהר", רבקה "ותמהר ותער כדה וגו'". וכן אמרו במדרש "ותמהר האשה וגו'" מלמד שכל מעשיהם של צדיקים במהירות, אשר לא יתנו הפסק זמן לא אל התחלת המצוה ולא אל השלמתה, עכ"ל.

והנה בחי' הגרי"ז כאן כתב שהתורה סיפרה מעשיה של רבקה שהיו בזריזות כדי להראות שהכל נעשה בזריזות כמו שהתפלל אליעזר "הקרה לפני היום" ובא הכתוב לומר שבזה ראה הצלחה מיוחדת מאת ה', עי' בדבריו¹. ובפשטות הוא שלא כדברי המס"י הנ"ל שבדבריו מבואר שהוא מצד שכל מעשיהם של צדיקים במהירות.

אכן יש לפרש שהטעם שביקש אליעזר שיהא הכל נעשה "היום", הוא מה"ט גופא משום ש"כל מעשיהם של צדיקים תמיד במהירות", וממילא בין מה שביקש שייעשה "היום" וכן מה שרבקה עשתה הכל "בזריזות", הוא אותו ענין, ועי'.

ויש לומר עוד בטעם מה שביקש אליעזר שיהא הכל בזריזות ומהירות וכמו שביקש שיהא זה "היום" וכדביאר הגרי"ז, כי הנה כל עניני העוה"ז הם תחת שלטון הזמן, ויעוי' במהר"ל בגבו"ה פנ"א ועוד כ"ד שדברים הטבעיים פעולתם בהמשך הזמן לא כן הדברים שמעל הטבע הינם מעל הזמן וזהו תוכן ענין ה"חפזון" שיצאו ממצרים, וע"ע בדבריו בגו"א פר' בא (שמות י"ב, י"ז) עה"פ: "ושמרתם את המצות" וזהו ענין הזריזות במצות, ועי' פח"י פסח מאמר א' בהרחבה², וכן ידוע מה שכתב הגר"א (אד"א ריש בראשית, סידור הגר"א בפ"י "ברוך עושה מעשה בראשית") שהזמן הוא ה"בריאה" הראשונה שנבראה בעולם וזהו "בראשית". וי"ל שמה"ט ביקש אליעזר שיהא הכל נעשה בזריזות ובמהירות, שבזה יהא ניכר שמה' יצא הדבר והיינו שזווגו של יצחק הוא מעל דרכי הטבע.

ובפרט שעל ענין הזיווג אמרו במו"ק דף י"ח ע"ב מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים מה' אשה לאיש עיי"ש, ומבואר שבהנהגת זיווג יש הנהגה מיוחדת של "מה" אשה לאיש,

¹ וראיתי בשם בנו הגרי"ד שלכך אמר אליעזר (להלן פס' ל"ג) "לא אכל עד אם דברתי" כי רצה שיגמר הענין בזריזות וכנ"ל.

² ונראה שזהו עומק דברי המס"י פ"ז ששכר הזריזות הוא בעולם הבא ששם יזכה לה "באמת", עי' בדבריו. והיינו כי מעלת הזריזות שייכת ל"מעל הזמן" והשלימות במידה זו שייכת ללעוה"ב והמלאכים כדברי המס"י שם, ודו"ק.

וודאי הוא כן בזווגו של יצחק שיהא כן באופן שיהא ניכר שהוא מה' אשה לאיש, וידוע מש"כ הגר"א (ביהל אור עמ' ל"ג) שההתעסקות בהשתדלות בשידוכין הוא שוא והבל וכלשונו "וכמו שנאמר "אם ה' לא יבנה בית שוא עצל בוניו וכו'" שהוא הזווג שנקרא בנין □ בית כידוע, ואמר "אם ה' וכו' ששוא הוא עסק בני אדם בענין הזיווג שהכל הוא מאת ה', וזה שנא' אך הבל בני אדם כזב בני איש רק במאזנים לעלות אבל המה מהבל יחד וכו'", עכ"ל.

והנה יעוי' ברש"י עה"פ (פס' ס"ו) "ויספר העבד ליצחק את כל הדברים אשר עשה" וז"ל: ויספר העבד, גילה לו ניסים שנעשו לו שקפצה לו הדרך ושנזדמה לו רבקה בתפילתו" עכ"ל. ויל"פ שענין הזווג שהוא "מה' יצא הדבר" בעי כח של תפילה מצד האדם ולא שום מעשה אחר, וכמבו' בפסוק בתהלים (ל"ב, ו) "על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא", ואמרי' בברכות דף ח' ע"א אמר רבי חנינא לעת מצא זו אשה שנאמר מצא אשה מצא טוב, ופירש רש"י וז"ל: יתפלל לעת מצא, יתפלל שיהו מצויין לו כשיצטרך, עכ"ל. הרי שלענין מציאת האשה בפרט בעי כח של תפילה. ובאמת כח של תפילה הוא מעל דרכי הטבע, וכמבואר במהרש"א בקידושין דף כ"ט ע"ב שדבר בהא ע"י תפילה אי"ז בגדר נס אלא הוא בטבע שהתפילה מועלת, וזהו שסיפר ליצחק שכל המהלך שנעשה כאן היה ע"י כח תפילה הפועלת מעל דרכי הטבע שכך הוא הנהגת הזווג ש"מה' יצא הדבר", דו"ק בזה.

והנה כאן יצא יצחק "לשוח בשדה" ומזה למדו על תפילת המנחה כמבו' בגמ' בברכות. ויעוי' בבעה"ט כאן שכ' וז"ל: לשוח בשדה. היינו שיצחק תקן תפלת המנחה ואז נזדמנה לו רבקה. והיינו דכתיב (תהלים לב, ו) על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא, דהיינו אשה, דכתיב (משלי יח, כב) מצא אשה מצא טוב, עכ"ל.

ובכלי יקר: ומכאן סמך למה שאמרו רז"ל לעולם יזהר אדם בתפלת המנחה שכן אליהו לא נענה כי אם בתפלת המנחה, ואע"פ שאברהם ויעקב תקנו גם תפלת שחרית וערבית, מ"מ לא מצינו שנענו מיד ותכף, אבל בתפלת מנחה מצינו שיצחק נענה מיד, כי **מסתמא התפלל יצחק על הזיווג** בעוד היות אליעזר בדרך, כי על זאת יתפלל כל חסיד לעת מצוא זו אשה, ולכך הלך להתפלל תפלה זו בשדה. שאם נתן לו ה' השדה המוכן לזריעה ביתר שאת על שאר כל השדות, כמ"ש ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא מאה שערים. קל וחומר שיתן לו אשה קרקע עולם אשר תוציא זרע טוב וישר בעיני אלקים, ומיד כאשר התפלל עליה כתיב, וישא עיניו וירא והנה גמלים באים, כי בשעת התפלה היה נותן עיניו למטה, ומיד אחר סיום התפלה נשא עיניו למעלה וירא כי היה נענה מיד, והנה גמלים באים נושאים את בת זווגו, ומזה למדו שיותר האדם נענה בתפלת המנחה, עכ"ל, עי' בדבריו הטעם במעלת תפילת המנחה^ט.

^ט וכן יעוי' בבית אלקים להמבי"ט בשער התפילה פי"ח, וז"ל: אפשר שכיון בתפילתו זאת בשדה לקראת אשתו שיהיה זרעו ממנה מוכן לעבודת ה', עכ"ל.

ויש להבחין שהנה בעצם כל הענין כבר נגמר ורבקה היתה מוכנת לינשא לו, ומ"מ חזינן בדבריהם שהיה חסר עדין כח התפילה שרק בזכות התפילה נענה מיד, ודו"ק בזה.

והנה כ' הגר"א בביאורי אגדות בברכות דף ו' ע"ב בהא דאי' שם שלעולם יהא אדם זהיר בתפילת המנחה "כי אז זמן השגחה פרטיית ועליית התפילות", עיי"ש. וכן עי' בתוס' פסחים דף ק"ז ע"א שכתבו "משום דעיקר עת רצון הוא בשעת הקרבת מנחה". והביאו מהירושלמי שנתקנה בזמן הקרבת הקטורת שנאמר "תכון תפילתי קטורת וכו'", עיי"ש.

ואכן הנה מיד בתפילה זו נזדמה לו רבקה שכאמור ענין הזווג הוא מאת ה' וע"י תפילה ובפרט תפילת מנחה, וכנ"ל מהבעה"ט וכלי יקר והמבי"ט שהתפלל על ענין הזווג, וזהו מבו' היטב עם ד' הגר"א ביהל אור שהבאנו לעיל שהשתדלות בעסק הזיווג דומה לשוא והבל - כי רק ע"י תפילה אפשר להשיג זאת.

ובמש"כ הגר"א שהוא זמן השגחה פרטית, אולי י"ל שהנה הרמב"ן בפר' בא (שמות י"ב ו) כ' שהלשון מנחה הוא "לשון מנוחת השמש והשקט אורו" וידוע שהשמש מסמל את עניני הטבע, ולכך בעת מנוחת השמש הוא זמן השגחה פרטית.

וכן מצינו שתפילת המנחה היא כנגד הע"ז וכמש"כ בס' כף החיים (לר"ח פלאג'י) ריש סי' י"ט: תפילת מנחה ראויה לכפר על כל חטאות האדם, ומשה רבינו עליו השלום היתה תפילתו על העגל במנחה, ולפי זה נראה דבחר אליהו הנביא זכור לטוב להתפלל על ביטול עבודה זרה במנחה, והיינו כענין משה רבינו עליו השלום, דראה דהוא שעת רצון לכך, והשעה גורמת להתקבל תפילתו, וממנו למדו דיהא האדם זהיר בתפילת מנחה, דהרי אליהו לא נענה אלא בתפילת מנחה, עכ"ל. ומבואר שתפילת המנחה מורה ביותר על השגחה פרטית בזמן שבטל כח השמש המסמל את הטבע.

וכן מצאתי ברשב"א בבי' אגדות בברכות דף ו' ע"ב בד' הגמ' שאליהו נענה בתפילת המנחה וז"ל: ואחר היות נביאי הבעל נותנים הממשלה לשמש ולזולתו מן הגלגלים היו מכוונים להשיג רצונם בהיותם מכוונים עבודתם בהיות השמש בתגבורת עלייתו עד עת נטותו לערוב, ועל זה היו מכינים סוסים ומרכבות בבקר השכם בהנץ החמה וכו' ובפנות השמש לערוב יחדלו מעבודתם כי אז יהיה כח השמש רפה ועל כן כתיבתן ויקראו בשם הבעל מהבוקר עד הצהרים לאמר הבעל עננו שהיו מכוונים להשיג את רצונם בהיות השמש בגבורתו ועד עבור הצהרים לא היתל בהם אליהו כי עוד לא עבר זמן תגבורת השמש שהיו מכוונים אליו וכאשר עלתה המנחה אז החל אליהו בתפלתו לתת הרוממות וההשגחה בהנהגת העולם למי שלא יקרנו מקרה מן המקרים ושהוא סיבה לכל ועל כן אמר כאן ר' חלבו שצריך להיות זהיר בתפלת המנחה להודות לפניו יתברך שהוא אדון הכל ומשגיח בכל ומאתו נבקש הרחמים וההצלחה שהוא המשגיח והעונה כדרך שעשה אליהו, עכ"ל.

ואולי מה"ט הוא זמן המתאים להתפלל על הזווג שהוא "מה' אשה לאיש" וכל השתדלות בענין זה הוא "הבל", כי תפילת המנחה היותו ית' סיבה לכל ושהוא ית' המשגיח בכל ענין, והוא כענין הזווג שכל השתדלות בו הוא בגדר הבל אלא הכל "מה'".

וע"ע בספורנו כאן שפירש: טרם כלה. עדיין לא כלה על דרך והיה טרם יקרא ואני אענה, עכ"ל. מבואר שהיה כאן הנהגה של "טרם יקרא ואני אענה". וכן ע"ע בבית אלוקים להמבי"ט שער התפילה פי"ח: גם כי היה בטוח בתפלת אברהם שאמר הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת, הוצרך להתפלל גם הוא על מהירות קבלת תפלת אברהם שתתקבל היום תפלתו, ולזה אמר ועשה חסד עם אדוני אברהם, עכ"ל, עיי"ש. והנה כאן מדובר על תפילת אליעזר וחזינן נמי כח התפילה של אחר לענין הזווג.

*

ב' לחות הברית ועשרת הדברים שבהן (הצמידים עשרה זהב)

וַיִּקַּח הָאִישׁ נָזֶם זָהָב בְּקַע מִשְׁקָלוֹ וְשְׁנֵי צְמִידִים עַל יְדָיָהּ עֶשְׂרֵה זָהָב מִשְׁקָלָם (כ"ד, כ"ב)
וברש"י: בקע, רמז לשקלי ישראל בקע לגלגלת, ושני צמידים, רמז לשני לחות מצומדות, עשרה זהב משקלם רמז לעשרת הדברות שבהן, עכ"ל. והנה יעוי' בהגר"א למשלי (א, ט) שכותב: הענין כי בימיהם היו עושים לנשיהם תכשיטין לפי מעשיהם, עכ"ל, ועיי"ש מה שהביא בזה. וי"ל שרימו לה בזה שלפי מעשיה ראויה היא לדברים אלו. אמנם יש לעמוד על מה שרמז לה על מתן תורה באופן של "ב' לחות" בדוקא.

ויל"פ שנרמז בזה כי הנה בעשרת הדברות חמש מהם הם ענין של בין אדם למקום והחמש הם ענין בין אדם לחבירו, [כמבואר באב"ע וברמב"ן בפר' יתרו] וזהו שרמז לה, כי אף אשר רבקה מתוקנת במידותיה מ"מ צריכה להשלים עצמה בחמש של בין אדם למקום, וזהו שכתב רש"י שרמז לב' לחות "מצומדות" היינו שהב' לחות אף שהא' מצות שבין אדם למקום והב' בין אדם לחברו מ"מ בעי שיהו "מצומדות", וכן עי' לשון רש"י ושה"ש (ד, ה) עה"פ: "שני שדיך וכו' תאומי צביה" ביאר דקאי על ב' לחות הברית שכל חמשה מן הדברות שבלוח אחד מכוון כנגד החמשה שבלוח השני, עיי"ש. וכן בירושלמי שקלים פ"ו מ"א מבואר היות ב' הלוחות שווים ממש בלא שום הבדל בשום פרט, עיי"ש. ויעוי' במהר"ל בתפא"י פל"ה שהאריך שהיות הלוחות שוים מורים על השלמות שבהם, עיי"ש. ולדברי הרמב"ן שהב' לחות הם כנגד בין אדם למקום ובין אדם לחבירו, ובצירוף ד' המהר"ל הנ"ל יבואר שלא תמצא "השלמות" אלא בהיות הבין אדם למקום והבין אדם לחברו שווים ומושלמים, ויסוה"ד כי אהבת ה' ואהבת התורה ואהבת ישראל תלויים זב"ז כי קוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא וא"א שיהא אהבה וחיבור לזה בלא זה, ולא תבא ותימצא השלמות אלא בהיותם אצל האדם "חד", וענין זה נרמז כאן בהיות הלוחות "מצומדות", ועי'.

והנה מבואר שיש כאן רמז ל"ב' לחות" ונרמז בשני צמידים, וכן רמז ל"עשרת הדברות שבהם" שנרמז בעשרה זהב, ונראה הביאור עפי"מ דמבואר בכ"ד בחז"ל שקודם חטא העגל כל התורה כולה וגם מה שתלמיד עתיד לחדש היתה על ה"לוחות" ולא היה שכחה שולטת בהם, ולאחר חטא העגל נתחדש ענין תושבע"פ שאין התורה על הלוחות עצמם והדברים ידועים. ויתכן שזהו שנרמז כאן שהתורה ניתנה באופן של "לוחות", אך לאחר חטא העגל

זהו בגדר "עשרת הדברים שבהם" כי אבדו מעלת ה"לחות" ונשאר רק ה"עשרת דברים שבהם".

ומצאתי ברבינו בחיי כאן שמה שנכפל כל המעשה של אליעזר מורה -מעשה אבות סימן לבנים- על נתינת לחות ראשונות ושניות, עי' בדבריו, ולהנ"ל הן הן הדברים שרמו לזה על ה"ב' לחות" (לחות ראשונות) ועל "עשרת הדברים שהם" (לחות שניות), ונפלא.

ולמש"נ לעיל שענין ב' לחות מורה על בין אדם למקום ובין אדם לחבירו ושזה בלא זה אי אפשר כי ה"שלמות" הוא רק בהיותם "מצומדות" מבו' בפשיטות (-מה שרמו לה הן ענין הב' לחות והן ענין עשרת הדברים שבהם) והיינו, שמלבד שיש "עשרת הדברים" זהו גם "ב' לחות" וכלומר מה ש"זה בלי זה אי אפשר". וכן מבו' בפיוט "אחד מי יודע" שמנה הפייט "ב' לחות הברית" וכן "עשרה דבריא" ומבו' שב' דברים הם, והיינו שיש ענין של עשרת הדברות, אך מלבד זאת יש ענין שהם ב"ב' לחות" מצומדות שזה בלי זה אי אפשר, ועי'.

עוד נראה ועפיי"מ שידוע מהגר"ח זיע"א שבלחות הברית יש "ברית" בפני עצמה מלבד ה"ברית על כל התורה", ובי' בזה מה שאומרים בשחרית של שבת "ושני לחות הברית הוריד בידו וכתוב בהם שמירת שבת וכן כתוב בתורתך ושמרו בני ישראל וכו'" וצ"ב הלא הלוחות הם בכלל התורה ומהו "וכן כתוב בתורתך" ובי' הגר"ח שיש ברית בפנ"ע על הלוחות. ולדבריו מדוקדק מאוד לשון רש"י שהיה כאן "רמו לשני לחות", וכן "רמו לעשרת הדברות שבהן" והיינו רמו על הברית דלוחות, וכן על עשרת הדברים שבהן שכוללים כל התורה, ועי'.

וענין הבקע לגולגלות שרמו לה כאן, יתפרש כמש"כ המלבי"ם בפר' כי תשא שענין מחצית השקל "שזה מורה על אגודתם שכל יחיד הוא רק מחצית ולא דבר שלם וצריך שיצטרף אחר עמו עד יעשה כדבר שלם", ונרמז זה כאן בבנין עם ישראל שקיומו הוא באופן שהא' צריך לחבירו, והוא רומז גם על מידת הענוה שכ"א צריך לחבירו, עי' בזה. באופן שהרמו של "בקע" המרמו על מחצית השקל, והרמו של "ב' לחות מצומדות" ענין אחד להם והיינו קוב"ה וישראל חד" שהמחצית השקל מורה על אחדות, וכן הב' לחות מצומדות מורה על אחדות ישראל בינם לבין עצמם, ולקוב"ה וכמש"נ, ונפלא.

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל

ציון'

זמן ההכנה לנישואין

וַיֹּאמֶר אַחִיָּה וְאִמָּהּ תֵּשֶׁב הַנְּעָר אֶתְנֶנּוּ יָמִים אוֹ עָשׂוֹר אַחַר תֵּלֶךְ (כד, נה)

המשנה אומרת: "נותנין לבתולה שנים עשר חודש משתבעה הבעל לפרנס את עצמה, וכשם שנותנין לאשה, כך נותנין לאיש לפרנס את עצמו, ולא למנה - שלשים יום" (כתובות נז,א), והגמרא מבארת: "מנא הני מילי? אמר רב חסדא, דאמר קרא: ויאמר אחיה ואמה תשב הנערה אתנו ימים או עשור, מאי ימים? אילימא תרי יומי, משתעי איניש הכי? אמרו ליה תרי יומי אמר להו לא, אמרו ליה עשרה יומי! אלא מאי ימים? שנה, דכתיב: ימים תהיה גאולתו" (שם נז,ב).

ובטעם הדבר שבתולה צריכה שנים עשר חודש כתב רש"י: "נותנין לבתולה - זמן לכניסתה לחופה מיום שתבעה הבעל לאחר שקידשה להזהירה על עסקי חופה להכין תכשיטיה" (שם נז,א) ובטעם הדבר שאלמנה די לה בשלושים יום כתב רש"י: "ולאלמנה ל' יום - שאינה טורחת כל כך בתכשיטין שכבר יש בידה" (שם).

וכתב הרא"ש בשם הירושלמי: "עשתה ו' חדשים בפני הראשון ואח"כ בא השני [אין] אומרין כבר המתינה, יכולה למימר חיבתו עלי יותר מן הראשון" (רא"ש כתובות פ"ה סימן ח בשם תלמוד ירושלמי כתובות פ"ה ה"ג).

ובספר 'ראש פינה' תמה על כך שאם כן מדוע בוגרת שעברו עליה שנים עשר חודש הרי היא כתבועה, והרי היא יכולה לומר שלזה רוצה להתקשט יותר?

עוד הקשה שם, מדוע המארס בעולה אין נותנים לה אלא שלשים יום משום שכבר יש בידה תכשיטים, והרי היא יכולה לומר שלזה רוצה להכין יותר?

ונראה שהירושלמי סובר שטעם נתינת הזמן אינו רק מפני הכנת התכשיטים בפועל, אלא כדי לתת לה להיות מוכנה נפשית לנישואין, וכשהתכוונה לנישואין עם ראובן והתגרשה והתארסה עם שמעון, היא צריכה הכנה נפשית חדשה לנישואין עם שמעון, כי זו הרגשת נישואין אחרת.

לעומת זאת בוגרת מכינה עצמה נפשית לכל נישואין מרגע הבגרות, ולכן היא נחשבת מוכנה לכל מי שיבוא לישאנה.

^כ להגאון רבי שמעון שמריהו ברנדריס זצ"ל מהרמילוב [נפטר בשנת תרי"ז] שכתב חיבור נפלא על הבית שמואל ועל החלקת מחוקק ונדפס מחדש בשו"ע הוצאת 'פריעדמאן'.
^{כא} עיין שם בעקבי הבית ד"ה יש לה.

וכמו כן בעולה אינה צריכה זמן רב להכנה הנפשית לנישואין משום שהיא היתה כבר נשואה.

ומה שאומרת המשנה שנותנים לבתולה שנים עשר חודש 'לפרנס את עצמה' [שמשמע שהזמן הוא להכנת התכשיטים], כוונת הדברים היא שההכנה נפשית היא על ידי שהיא מתעסקת בצרכי הנישואין, כי כאשר היא עוסקת בהכנת התכשיטים היא מכינה את עצמה נפשית לנישואין, ויש לומר שזו כוונת רש"י הנ"ל שנותנים לה זמן להכין תכשיטים שהכוונה היא שעל ידי זה היא מתכוונת נפשית לנישואין.

ויש לומר שזהו גם מה שכתב רש"י שטעם נתינת הזמן לבעל הוא כדי שיכין צרכי סעודה וחופה, שכוונת הדברים היא שכשעוסק בדברים אלו הוא מתכוון נפשית לנישואין.

והנה נחלקו הרמב"ם והרא"ש בדין בחור שנשא אלמנה, שהרא"ש (שם) הביא בשם הירושלמי שנותנים לו שנים עשר חודש כי הוא יכול לומר שחיבתה אצלו גדולה מן הבתולה, ואילו הרמב"ם כתב שזמן האיש הוא תמיד לפי הזמן שנותנים לאשה ואם היא אלמנה שנותנים לה שלושים יום נותנים גם לו רק שלושים יום (רמב"ם הלכות אישות פ"י הי"ח), ויש לעיין בטעם מחלוקתם.

ונראה שאם טעם נתינת הזמן היה משום הכנת צרכי הנישואין [נהבעל את הסעודה והאשה את התכשיטים] היה הדין נותן שאם הוא בחור נותנים לו שנים עשר חודש אף אם היא אלמנה, משום שאין לו עדיין שום דבר מצרכי הסעודה, ואם הוא אלמון שנושא בתולה אין נותנים לו אלא שלושים יום משום שמוכנים לו כבר צרכי הנישואין, ואם כן לא היה הירושלמי צריך לומר שהטעם שבחור שנשא אלמנה נותנים לו שנים עשר חודש הוא משום שחיבתה גדולה אצלו מן הבתולה, וכן לא היה מקום לדברי הירושלמי שאלמון שנשא בתולה נותנים לה שנים עשר חודש משום שיכולה לומר שהוא חביב עליה, אלא היו נותנים לה שנים עשר חודש משום שאין לה עדיין תכשיטים, וגם לא היה מקום לדברי הרמב"ם שהזמן שנותנים לאשה הוא תמיד כפי הזמן שנותנים לה.

אלא מוכח שנתנת הזמן היא לצורך ההכנה הנפשית, ועל זה אומר הרמב"ם שכשנושאים אלמנה זמן ההכנה הנפשית הנצרך אינו אלא שלושים יום, משום שהבעל אינו צריך הכנה נפשית גדולה כמו האשה, אלא שיש לו זכות לדרוש שיתנו לו זמן כפי הזמן שנותנים לה, ואילו הירושלמי סובר שגם האיש צריך שנים עשר חודש כדי להכין את עצמו לנישואין אלא שאם היא אלמנה היה מקום לומר שאין הוא צריך זמן רב להכנה הנפשית לנישואין משום שנישואי אלמנה אינם דבר חשוב כל כך, ועל זה אמר הירושלמי שכיון שהוא בחור הוא יכול לומר שהוא צריך להתכוון אליה כמו לבתולה.

ועיין בירושלמי שהביא הרא"ש שכתב שאם הוא אלמון והיא בתולה היא יכולה לבקש שנים עשר חודש משום שהיא יכולה לומר שחיבתו אצלה היא יותר מן הבחור, ולכאורה מה צריך להגיע לטעם זה, ותיפוק ליה שכיון שהיא בתולה אין לה עדיין תכשיטים?!

ולדברינו מבוארים הדברים היטב שמסברא היה מקום לומר שלנישואין עם אלמון אין צורך בשנים עשר חודש, ורק משום שהיא יכולה לומר שחיבתו אצלה יותר מהבחור נותנים לה שנים עשר חודש.

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

חטוף ואכול

ויצא יצחק לשוּחַ בְּשָׂדֵה (כד, סג)

בספר 'פענח רזא' לרבינו יצחק מרבותינו הראשונים, מביא מדרש על הפסוק הזה שיצחק יצא אז מגן עדן, וכשרבקה ראתה אותו היא נפלה מעל הגמל, למה? "כי דרך היוצאין מגן עדן שרגליהם למעלה וראשם למטה!"

הדבר נראה כמדרש פליאה?

מסביר הרב פינקוס זצ"ל (שיחות הרב פינקוס - פורים עמ' יז) שאנחנו פה בעולם טועים, וחושבים שהכי טוב זה בעולמות העליונים, כי שם יש השגות גדולות, ורואים בעיניים דברים רוחניים, אבל אם יתנו לבן אדם סיבוב בגן עדן הוא יוצא הפוך - עם הראש למטה, כלומר שאז הוא מבין שהמקום האמיתי לעבוד את השם זה בעולם שלנו, דוקא בגלל ההסתר והכיסוי, ודוקא בגלל שאנחנו לא מבינים ולא יודעים מה העוצמה של המצוות. זה כל החכמה. ולכן האדם יותר חשוב מהמלאכים, כי הם מבינים קצת למי הם עובדים. ולכן כתוב בחז"ל שהקב"ה התאוה שתהיה לו דירה בעולם התחתון, כי פה זה עיקר קידוש השם.

וממילא בגלל זה רבקה ראתה את יצחק יוצא מגן עדן רגליו למעלה וראשו למטה, הוא יצא מהשמים ומטרתו היתה למצוא את הקב"ה דוקא פה בארץ בעולם הטבע. וזהו ה"צחוק" של יצחק, שהוא כביכול צוחק על מבט העולם, כי כולם מתחשבים בטבע ובנתונים הגשמיים, אבל האמת היא שהקב"ה פה בעולם בכל נשימה ונשימה.

וכמו שכתוב במדרש (דברים רבה יא י) שהנשמה של משה רבנו לא רצתה לצאת ממנו, והקב"ה אמר לה: צאי אל תאחרי, ואני מעלה אותך לשמי השמים העליונים, ואני מושיבך תחת כסא כבודי אצל כרובים ושרפים וגדודים. והנשמה עדיין סירבה לצאת, וטענה: הרי משמים ירדו שני מלאכים לעולם, וחטאו, אבל בגופו של משה יש יותר קדושה. בבקשה ממך תניחני בגופו של משה! הרי שהנשמה העדיפה את גופו של משה על שהות בקרב הכרובים והשרפים, מפני שבגופו של משה ישנה יותר קירבה לקב"ה, דוקא פה בעולם הטבע.

ובמאור ושמש (פר' מסעי) הסביר את הדבר, שכשעלה ברצון ה' לברוא את כל העולמות, היה גלוי לפניו שיקבל תענוג ושעשועים מבני ישראל עושי רצונו, מחמת שהם בעולם הגשמי השפל וקשה להם משיעבוד המלכיות ומלחמת היצר, ואף על פי כן הם עושין רצון הבורא, מקבל מזה תענוג לאין שיעור!

והרמח"ל בספר 'דרך עץ החיים' מגלה לנו, שאפילו אם המלאכים יכולים להעביר את היצר הרע, בגלל שהם רואים במוחש מה זה כבוד השם, זה אומר שהם "מגרשים" את

היצר הרע. אבל בן אדם שלא יודע מה זה כבוד השם ונמשך ליצר הרע, אם הוא בכל זאת מתגבר על היצר, הוא "עוקר" את היצר משורשו!! לא "מגרש" אותו אלא "עוקר" אותו, הוא מבטל אותו ומאבד אותו!

וכך כתב גם המהר"ל (נתיב התורה פי"ז): "כי הגוף מונע האדם מן הזריזות, וכאשר הוא זריז במצוות השי"ת בזה גובר האדם על גופו המונע אותו, ובזה הוא גדול מן המלאכים שאין להם שום מונע, והאדם אשר יש לו מונע והוא גובר על המונע ועושה המצוות בזה מעלתו גדולה מן העליונים".

וה'חפץ חיים' כותב בשם הגאון מוילנא (בס' זכור למרים), שאם בעולם הבא האדם יבקש שיניחו לו לעשות עוד מצוה אחת, ובשכר זה הוא נותן חלק גדול מעולם הבא שלו, לא יוכל בשום אופן!!! כי באמת כשנהיה בעולם הבא, ונראה מה זה מצוה, מה זה שבן אדם גשמי מסוגל לעשות שליחות אלוקית, מה לא ניתן בשביל עוד פעם, בשביל עוד פעם אחת!! אז הנה עכשיו ההזדמנויות מתגלגלות לנו בין הרגליים, רק לחטוף!!!

וכך מספר הגר"ח קמיל זצ"ל (אמרי חיים, פרשת מסעי אות ה'), שהחפץ חיים אמר לרבי דב לאפין שבשעה שמצווים את הנשמה לרדת לעולם לתוך האדם היא מסרבת, כי הרי מכניסים אותה למקום סכנה, מקום בו הנפילות רבות, אך מסבירים לנשמה שיש לה סיכוי לקבל את התואר "עובד ה'!!" שלתואר זה אפשר לזכות רק בעולם הזה שיש בו נסיונות, מה שאין בכל העולמות העליונים, שאמנם נהנים בהם בתענוגים רוחניים שאין לנו מושג בהם אבל לא שייך לעמול שם ולהיות "עובד ה'". וההסבר הזה "משכנע" את הנשמה וגורם לה לרצות לרדת לעולם, למרות כל הסכנות והנסיונות שיש בו!!

בפרשת השבוע נאמר "וְאֶבְרָהָם זָקֵן בָּא בַיָּמִים" וגו'. הזוהר הקדוש (חיי שרה ק"ל ע"ב) לומד מכך דבר נפלא, בא וראה אומר הזוהר: "ולא התקרב אברהם ביום אחד או בפעם אחת, אלא מעשיו קרבוהו בכל ימיו מדרגה לדרגה, עד שהתעלה בדרגתו... שכתוב ואברהם זקן - ואז בא בימים... וכן דוד, שכתוב (מלכים-א א) והמלך דוד זקן בא בימים".

המסר הוא נפלא, אנחנו גדלים על הדרגות הגבוהות של אברהם אבינו ודוד המלך, על הקדושה שלהם ועל הקירבה והאהבה שהם זכו מהקב"ה, וזה נראה לנו מובן מאליו, מה זאת אומרת הם היו מלאכים. זה נכון וצודק, אבל נזכור את מה שכותב הזוהר - זה לא בא להם ביום אחד!! אפילו הצדיקים העליונים האלה, שהקב"ה כל כך השתבח בהם, שהגיעו לדרגה הרוחנית הלא מוסברת לנו □ "רגל במרכבה", זה בא בשלבים, דרגה אחר דרגה.

נקבל עכשיו משמעות חדשה למאמר הידוע "חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי", המאמר נראה מוגזם ויומרני, איפה אני ואיפה "אבותי"? נו, באמת, תאמר לצב לרוץ כמו צבי?! אבל אחרי הדיבורים של הזוהר, האימרה יותר מובנת, חלק מההתבוננות ב"מעשי אבותי" היא הידיעה שזה לא קורה ביום אחד, שאין אוקוס-פוקוס וקיצורי דרך, אלא השקעה וטיפוח יומיומיים, "באים בימים", עד שרואים תוצאות וקוצרים הצלחות.

תפקיד הבריה המכונה "אדם" אינה לעשות את רצון הבורא מכח שוטטות בעולמות עליונים, או בגלל שהוא מחזיק בכסא הכבוד. להיפך, תפקידי האדם "נתפרו" על-פי נתוני

חטוף ואכול

העולם התחתון, ובדוקא ובכונה-תחילה הוא חי ומרגיש את סערות היצר והמידות הרעות. וכשהוא מתרומם מעל כל זה, הוא מיישם את רצון השם מברייתו, ומבצע את השליחות שלו, עד שהוא למעלה מהמלאכים!!

קל וחומר לנו בדורות שלנו, אין מה להתייash ממאמצים, מהשקעה וטורח לתורה ומצוות, אפילו אם לא רואים פירות, אפילו אם נראה שאין התקדמות. אם זה מצוה, אם זה רצון השם, זה מקדם! זה מוביל!

ובזמנים האלה אחרי שהמציאו את המנופים ומעליות, אפשר להבין איך יתכן שתוצאה היא הרבה יותר מהמאמץ, בלחיצה אחת אתה בקומה ה-100! כך גם בעבודת השם, גם אם לפעמים נראה שאין התקדמות, אף פעם אי אפשר לדעת מה יתן את הדחיפה, איזה שיעור או מצוה ירוממו אותך ב100 דרגות. וד' הטוב יזכנו.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע

כג, ב: וַיָּבֵא אֲבִרְהֵם לְסֹפֵד לְשָׂרָה וּלְבִכְתָּהּ.

לכאורה הסדר היה צריך להיות בכי ואח"כ הספד. שמעתי לבאר דאם בשביל שפעם היתה לו אשה ועכשיו אין לו, לזה אפשר לבכות ואח"כ להספיד, אבל אם אנו רוצין אחרי שנדע ונכיר את מכלול מעשיה הטובים וזכויותיה של שרה אמנו, לבכות על גודל האבידה שהפסדנו, צריך קודם כל להספיד על גודל מעשיה הטובים של שרה, ורק אח"כ לבכות.

*

כד, יג: וַיּוֹשֶׁם לְפָנָיו לֵאמֹר לֹא אֶכֶל עַד אִם דִּבַּרְתִּי דְבָרִי.

בתוספות השלם כתב ואם תאמר מי הפציר בו לאכול שאמר לא אוכל, אלא מכאן דרך ארץ כשנותנין לפני אדם לאכול יאכל, ולא יהא צריך לומר לו אוכל.

אך קשה איך עבר אליעזר על דברי חכמים שאומרים [פסחים פו, ב] כל מה שיאמר לך בעה"ב עשה, נ"ל כדי לצאת ידי שמים מיד ולפטור עצמו מן השבועה [שנשבע לאברהם להביא אשה ליצחק] עכ"ל.

והנה במג"א [קע, י] כתב "דאף דהאורח מחוייב לעשות כל מה שיאמר לו בעה"ב, מ"מ אין דרך ארץ שיעשה מיד עד שיפציר בו". ולפי זה שמעתי להקשות מה הוצרך אליעזר לומר לא אוכל וכו', הרי עדיין לא הפצירו בו לאכול וצ"ע.

ומה שמבואר בתוספות ד"עשה כן כדי לצאת ידי שמים מיד ולפטור עצמו מן השבועה", בשיעורי רבינו מאיר הלוי [סולובייצ'יק] הטעים הדברים שאליעזר שהיה מושל ביצרו כאברהם [ב"ר נט, ח], לפיכך כל שהיתה לו מצוה לקיימה כל דעתו היתה נתונה לקיום המצוה ולא היה יכול לאכול קודם לכן, ואפשר עוד שהוא איסור לאכול קודם עשיית המצוה כעין שמצינו במצוות אחרות.

*

כד טז-יז: וַתֵּרֶד הָעֵינָה וַתַּמְלֵא כֶּהָה וַתַּעַל: וַיִּרֶץ הָעֶבֶד לְקִרְאָתָהּ.

עיינ רש"י לפי שראה שעלו המים לקראתה.

אולם כשרצתה להשקות הגמלים כתיב פסוק כ' ותשאב לכל גמליו, משמע שהיתה צריכה לשאוב ולא נתמלא מעצמו, והסיבה לכך אומר הקדושת לוי דבתחילה כשחשבה להשתמש במים בשביל עצמה לכן בזה הקב"ה לא רוצה להטריח את הצדיקים והמים עולין מאליהן לצרכן, ואח"כ כשבא אליעזר וביקש להשקותו נתנה לו ממה שהיה אמור להיות עבור עצמה, משא"כ לצורך הגמלים הרי זה היה אמור להיות מלכתחילה בתור מצות חסד להשקות הגמלים, א"כ אדרבה לצורך מצוה כדאי כמה שיותר לטרוח במצוה טפי, דלפום

צערא אגרא ויש שכר גדול על כך, לכן כדי שלא תפסיד זאת לא עלו בזה המים לקראתה עכ"ד.

ובזה נתיישב לי היטב מה דגבי בנות יתרו כתוב [שמות ב, יט] "וגם דלה דלה לנו וישק את הצאן", משמע שהיה צריך לטרוח בכוחות עצמו לדלות המים ולא שעלו המים לקראתו להקל מעליו, ולכאורה מי לנו גדול ממשה רבינו גדול החכמים ואבי הנביאים שודאי הוא ראוי שיעלו המים לקראתו.

אולם להנ"ל אתי שפיר דגבי משה שידע שממלא המים לצורך חסד עם צאן יתרו ולא לצורך עצמו, אדרבה כל שיטרח יותר במצוה עדיף טפי.

*

כד, כז: אַנְכִי בְּדֶרֶךְ נַחְנִי ה' בֵּית אָחִי אֲדֹנִי.

רש"י פירש דרך המיומן, דרך הישר, באותו דרך שהייתי צריך. וכן כל בי"ת ולמ"ד וה"א המשמשים בראש התיבה ונקודים בפת"ח מדברים בדבר הפשוט שנזכר כבר במקום אחר או שהוא מבורר וניכר באיזו הוא מדבר [ה"א הידיעה].

בקדושת לוי ביאר כוונתו ש"ע"י הדרך ידעתי שנחני ה' בית אחי אדוני, שכיון שאחז"ל שהיתה לו קפיצת הארץ דהיינו שמביא את האדם ברגע אחד מעצמו וכיון שקפצה לו הדרך שהלך שלא מדעתו רק שהשם יתברך הביא אותו למקום שידוע לפניו יתברך, א"כ ע"י הדרך ידעתי שכאן הוא בית אחי אדוני שראיתי שדעתו יתברך שאעמוד פה, שמע מיניה דכאן הוא המקום לעמוד משום דכאן הוא משפחת אדוני עכ"ד. וכע"ז כתב במדרש בראשית רבתי.

יש לציין דמה דנקט דבקפיצה זו מביא את האדם ברגע אחד מעצמו, יש לציין דבפרקי דר"א [פרק טז] מבואר להדיא דשהה בדרך ג' שעות. וברד"ל [שם סקכ"ב] כתב דג' שעות רומז למה שכתב במאמר הפסיעות להרח"ו [הנדפס סוף ספר חסד לאברהם] שקפיצת הדרך הוא בנצח הוד יסוד, והן הן ג' שעות האמורות כאן. וביעקב תני לקמן סוף פרק ל"ה "וכהרף עין בא לחרן", יש לומר שזוהי קפיצה האחרת שעל כנפי נשרים שביאר שם במאמר הנ"ל, והוא ראוי ליעקב.

וכתב שם עוד ברד"ל [סקי"ח] נראה שר"ל שיצא בשש שעות בעיצומו של יום (וכדלקמן בחזרתו מחרן עם רבקה) ושהה שלש שעות בדרכו, ובא לחרן בט' שעות ביום במנחת הערב (זמן תפלת יצחק, ועי' זהר [קלב, א] כד מטא עבדא לחרן כו' צלותא דמנחה וכו'), וזהו שאמר לעת ערב לעת צאת השואבות.

*

כד, כז: אַנְכִי בְּדֶרֶךְ נַחְנִי ה' בֵּית אָחִי אֲדֹנִי.

אמר אָחִי לשון רבים, כי נחור הוא אחי אברהם ומלכה בת אחיו [הרן], ולהלן [פסוק מח אֲשֶׁר הִנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ אִמְתְּ לְקַחַת אֶת בֵּית אָחִי אֲדֹנִי לְבָנוֹ] כשהעבד סיפר דבריו אמר "אָחִי" לשון יחיד, וכתב הרד"ק שהענין אחד.

ומהגר"א דיסקין שליט"א שמעתי דיש הבדל דבית אחי אדוני זה באמת "בית" זה של שניהם דבתואל הוא בן נחור ומלכה היא בת הרן. אולם להלן מדובר על "היחוס" של רבקה לקחת את בת אחי אדוני לבנו, ובבן נח היחוס הוא אחר הזכר [קידושין סז, ב] ולכן זה בת אחי אדוני אח אחד.

*

כד, מב: וְאָבָא הַיּוֹם אֶל הָעֵינָן.

בב"ר [נט, יא] ר' יצחק אמר בן יומו הוא וכו' **היום יצאתי והיום באתי**. בידי משה כתב שמעתי מגאון אחד, ידוע שיצחק נעקד ביוה"כ ודרך ג' ימים היה מהר המוריה לביתו, נמצא שבא לביתו מן העקידה ביי"ג תשרי ונתבשרה לו שמתה שרה ואותו יום נתבשר לו שנולד בת זוגו. ואיתא במסכת סופרים פרק כא שבאותו יום שבא אליעזר היתה רבקה בת ג' שנים וג' ימים ונמצא לפי"ז **היה יום ב' של סוכות**, וידוע שאין תחומין למעלה מעשרה, והיכא משכחת לה מסיק בגמ' [עירובין מג, א] קפיצה. והשתא אתי שפיר דקאמר היום יצאתי והיום באתי, קשה והלא היה יו"ט [שני], לזה אמר שנקפצה לו הדרך וע"י קפיצה שפיר דמי עכ"ד.

והנה ברש"י שם כתב "בקפיצה בשם", וא"כ לפי זה לא שאליעזר הלך במהירות יותר את הדרך אלא פשוט קפץ באויר ע"י שם.

וכבר מצינו בחז"ל שהיה צריך אליעזר להזכרת השם בשידוך הזה כדאיתא בילקוט [רמז ק"ט] ויהי כראות את הנזם מיד הלך לו [לבן] להמיתו, הכיר בו [אליעזר] שמרוצתו לרעה **הזכיר שם** והעמיד הגמלים על העין באויר והוא **עומד על הגמלים באויר**, ויהי בראותו כן הכיר שהוא צדיק ואמר בוא ברוך ה'.

*

כד, מד: וְאָמְרָה אֵלַי גַּם אַתָּה שְׂתֵּה וְגַם לְגַמְלִיךָ אֲשָׂאב.

פירש"י "גם אתה", **לרבות אנשים שעמו**.

צריך ביאור למה בפסוק מו כתיב "ותמהר ותורד כדה מעליה ותאמר שתה וגם גמליך אשקה, ואשת וגם הגמלים השקתה" **ולא מוזכר "גם" שהשקתה גם האנשים שעמו**, וכן לעיל בשעת מעשה [פסוקים יט, כ] כתוב שהשקתה לאליעזר ולגמלים ולא מוזכר שהשקתה לאנשים שעמו כלל.

ובגור אריה כתב גם בתפילתו לעיל התכוין העבד שהיא תשקה גם את האנשים שעמו, אלא שלא פירש דבריו והוי כל שכן מהשקאת הגמלים, וכאן בסיפורו למשפחתה של רבקה פירש דבריו.

והחת"ס כתב בזה"ל הנה בגוף המעשה לא כתיב גם אתה אלא גם גמליך ובסיפורו הוסיף זה, היינו משום "גם" מרבה עשרה אנשים עבדים שהיו עמו והם נתרבו בגם לגמליך עם הדומה לגמלים, אך בפני בתואל ולבן לא רצה לגלות דהם נדמו בעיניו לגמלים על כן אמר גם אתה שתה לרבות האנשים בגם אתה.

כד, מה: וַתֵּרֶד הָעֵינָה וַתִּשָּׂא בָּאָמַר אֵלֶיהָ הַשְּׂקִינִי נָא.

משמע שהייתה צריכה לשאוב בעצמה. מבואר שאליעזר הסתיר מהם מה שרבקה עלו המים לקראתה כדפרש"י לעיל פסוק יז.

ולכאורה הטעם יש לומר עפ"מ ש"כ בבאר התורה [בפסוק מג הנה אנוכי ניצב על עין המים] שיש כמה שינויים מן הסיפור למעשה שהיה, והסיבה לזה הוא שרצה אליעזר להביא להם סימנים שאינם הוכחה גמורה, שאם יאמר להם שהוכיח ה' בהוכחה גמורה יענישוהו בהון רב, על כן הראה להם שאינו מוכיח כל כך, תדע דאל"כ למה שינה הסדר בנתינת הנזמים ופירש"י שלא יתפשוהו בדברים ויאמרו האיך נתן לה וכו' וקשה ישיב להם כי נשען ונבטח על הסימנים שהוכיח לו ה', אלא היה ירא פן יאמרו א"כ מוכרח אתה ויענישוהו בהון רב עכ"ד.

ולפי"ז נדמה דמזה הטעם הסתיר מהם "דעלו המים לקראתה", כיון דזה הוכחה שהיא צדקת גמורה שאין כמוה, וראוייה ליצחק דאין מזווגין לאדם אלא כפי מעשיו וא"כ מוכרח הוא יענישוהו בהון רב. כיון שודאי יסכים לכך בכל מחיר שהוא.

כד, נ: וַיַּעַן לְבָן וּבְתוֹאֵל.

פירש"י רשע היה וקפץ להשיב לפני אביו.

בחוות יאיר [סימן רכה] הקשה א"כ מה שכתוב [לקמן לד, יג] ויענו בני יעקב את שכם מאי איכא למימר עכ"ל. וצריך לומר דשאני גבי לבן ובתואל שאביו דיבר לכך יש לו להמתין עליו, משא"כ כשיעקב החריש ולא דיבר כלום [שם ה, וְהִחָרַשׁ יַעֲקֹב עַד בְּאָם] מותר לבניהם לדבר במקומו.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

ושא"ס

מדוע לא כדאי להיכנס קרקעית לעזה? / על ההשתתפות בצער הציבור ועל ערכה של כל מילה של תורה לנצחון המלחמה

לפני יותר משבועיים נסענו, כמה אברכים, לחתונה בבני ברק. כדרכם של הבריות, כל אחד הביע את דעתו על המצב ואיך בדיוק, אבל בדיוק, צריך לנצח את הטרור ולחסל את החמאס. אחד הנוסעים, ידידי הרה"ג ר' שי שמעון חסן, היה נחרץ וחד משמעי: "צריך לכתוש אותם כמה שיותר מהאוויר, לייבש אותם, הרבה זמן. רק בסוף להיכנס קרקעית"... "מדוע אתה נגד כניסה קרקעית עכשווית?", שאלו כולם והרב חסן ענה בפשטות: "כי יש לי 17 בני-דודים שמגוייסיים כעת, ביחידות הכי מסוכנות. כולם שומרי שבת. חצי מתוכם צלפים והחצי השני אמורים גם הם להיכנס לעזה למקומות המסוכנים ביותר. הם עצמם מאד רוצים להיכנס לשם, אבל אף אחד מכל בני המשפחה המורחבת לא נרדם בלילות, מרוב חשש ודאגה לשלומם".

אנחנו ובנינו נלחמים למען עם ישראל בלימוד התורה, בתפילה ובזעקה, אך אנו נפגשים כל העת באין ספור יהודים שהבעל והבן, האחים והגיסיים, לפעמים הבנים והנכדים, נמצאים בעומק עזה. "יש לי 6 ילדים בעזה", מספר לי יהודי פתח-תקואי. "אני ואשתי לא ישנים בלילות. אנחנו בחרדה עצומה". אמי שתחי, העובדת באחד מבתי החולים, מספרת לי על נשים שעובדות איתה, שהבעל והבנים בחזית, והן לא ישנות, כפשוטו. מסתובבות אחוזי חרדה, עם עיגולים שחורים מסביב לעיניים, מפוחדות בעליל. האם אנחנו מתחזקים עוד ועוד, יותר מיום האתמול, בלימוד התורה הקדושה, המגינה ומצילה?

בכוללים בעירנו נתלה השבוע מכתב, שכתב סמג"ד הלוחם בעזה. הוא כותב שכניסות מסוכנות רבות ולוחמה חזיתית עם המחבלים בעזה, מתרחשות בין 11 בלילה לשתים וחצי בלילה, והוא מתחנן ומבקש מלומדי התורה: "אנא, אל תפסיקו ללמוד גם בשעות הלילה. אנחנו חייבים את לימוד התורה שלכם גם בשעות אלו, שהם קריטיות בעבור חלק מהחיילים".

אמרו חז"ל במסכת תענית (יא, א): "בזמן שהציבור שרוי בצער אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלום עליך נפשי וכו', אלא יצער אדם עם הציבור וכו', וכל המצער עצמו עם הציבור זוכה ורואה בנחמת ציבור".

בימים קשים אלו, בהם נמצאים מאות יהודים בכל גיל, מתינוקות ועד ישישים, בשבי חיות הטרף של החמאס, מבלי שאף אחד מאיתנו יודע מה מצבם, האם הם סובלים, האם נותנים להם לאכול ולשתות והאם הם נמצאים בתנאים נורמליים או בתנאים לא אנושיים. כשמאות אלפי יהודים נעים ונדים מבתיהם, כשרבבות יהודים בורחים ממטח טילים ורקטות, כשמאות אלפי חיילים נמצאים במקומות סכנה מוחשית, ושכל יושבי ארץ הקודש יושבים במתח ובחרדה- מוטל עלינו, גם על מי שאינו חושש ואינו מפחד, גם מי שמרגיש שהחזית רחוקה ממנו, (כולל החות"ים, שאין לנו בכלל מושג קלוש מי הם ומה הם רוצים מאיתנו, חוץ מזה שאנחנו יהודים), לשאת בכל כוחינו ולבבנו בצערו של עם ישראל.

הגאון הצדיק רבי אברהם פולק שליט"א, המשגיח דישיבת סלבודקא, כתב מכתב חיזוק מיוחד לבחורי הישיבה לרגל המצב הקשה השורר בארץ ישראל, עם פרוץ המלחמה. בתוך דבריו כותב המשגיח כך: "כתב מרן החזון איש זיע"א במכתב (קו"א ח"א קכ"א): "חסר לך הרגש של השתתפות בצער זולתך! והעצה לזה ההשתדלות להטיבו ולהצילו מצער. והמעשה פועלת על הלב. וכן להתפלל על צרת זולתו אף שאין הדברים יוצאים מן הלב, ואף אם המצטער המוני הדיוט ובזוי". ועוד בחובת ההשתתפות בצער הזולת בגמרא (גיטין נ"ז ע"א), שכפר סכניא של מצרים, מפני שלא התאבלו על ירושלים (ובמהרש"א בח"א שם, שהיו שונאים את אנשי ירושלים ולא נצטערו על מפלתה). נענשו אף שהיו צדיקים". לכן, כותב המשגיח שליט"א: "לעת הזאת, נדרש מאתנו חיזוק התורה ותפילה ובטחון בהשם, רגש אחריות, והשתתפות בצער הזולת. הבה ונתעלה לנוכח המצב הקשה השורר בא"י, כדי שנהיה רצויים לפני ה' יתברך, שזוהי עיקר המטרה בבריאה. והוא יושיענו ברחמיו במהרה בימינו".

ההשתתפות בצער היושבים בציון מתחילה בלב וברגש עמוק. להרגיש את הצער, הפחד והחרדה הנוראיים של אבות ואמהות, ששולחים את הילדים הצעירים שלהם למרכז התופת בעזה. את חוסר השינה והדאגה הבלתי נגמרת של אשה וילדיה, של אחים ואחיות, של סבא וסבתא, שהבנים, הנכדים, הבעל, האח או הדוד נמצאים במקומות מסוכנים ביותר. השתתפות בצער על יהודים שנהרגים בכל יום ויום בעזה, כשהם עסוקים בהצלת ישראל מיד צר ואויב.

ההשתתפות השנייה היא ב'פְּחָרְפִי וּבְקִשְׁתִּי', וכביאור אונקלוס: 'בצלותי ובבעותי', בכח תפילתנו. לא רק 'לצאת ידי חובה' באמירת תהילים חטופה ותפילת 'אחינו כל בית ישראל' הנאמרת בכל בית כנסת, ישיבה וכולל אברכים בסוף כל תפילה. אלא להרבות בתפילה, לבקש, להתחנן, להרגיש את הצער ולזעוק אל ה' יתברך. "שְׁשָׁה נִקְרְאוּ בְּשֵׁמוֹתַי עַד שֶׁלֹּא נוֹלְדוּ, וְאֵלֵינוּ הֵן יִצְחָק וְיִשְׁמַעֵאל מִשָּׁה וְיִשְׁלֵמָה וְיִיאֲשִׁיָּהוּ וְיִמְלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, וְיִשְׁמַעֵאל שְׁנַאֲמָר: וְיִיאֲמָר לָהּ מְלֶאכֶה ה' הִנֵּן הָרָה וְיִלְדֶת בֵּן וְקִרְאת שְׁמוֹ יִשְׁמַעֵאל'. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ יִשְׁמַעֵאל? שְׁעֵתִיד לְשַׁמַּע הַקב"ה בְּאֲנַקַת הָעַם מִמָּה שְׁעֵתִידִין בְּנֵי יִשְׁמַעֵאל לַעֲשׂוֹת בְּאַרְץ בְּאַחֲרִית

הַיָּמִים. לְפִיכֶן נִקְרָא שְׁמוֹ יִשְׁמַעֵאל" (פְּרָקֵי דְרַבֵּי אֱלִיעֶזֶר, פָּרָק ל"א). יִשְׁמַעֵאל נִקְרָא כֵךְ, כִּי שְׁמוֹ מֵרִמּוֹ שִׁישְׁמַע-א-ל" אֵת תְּפִילוֹתֵינוּ עַל יִשְׁמַעֵאל. אִזְ צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל!!!

ההשתתפות השלישית והחשובה ביותר עם הצער והפחד של עם ישראל, הוא בכח התורה הקדושה.

בשבועות האחרונים מפרסמים כל מיני חכמים בעיניהם, חרדי-מחמד שכאלה, מסבירים שאלו שלומדים תורה כל היום בהתמדה גדולה, לפחות 12-14 שעות ביום, עדיף שילמדו תורה בישיבה ובכולל. אך אלו שלומדים פחות, פה ושם מתעצלים ולא לומדים יותר מכמה שעות ביום, עדיף שיתגייסו או יתנדבו וכדומה.

זוהי שטות מוחלטת, כמובן. אין לנו שום ענין להתנגח עם אלו שלא חושבים כמותינו, אך חובה עלינו לחדד את הדברים לעצמנו.

אנשים שכל הזמן מחוברים, כמו לחמצן, לתקשורת חילונית על שלל גווניה, מרגישים רגשי נחיתות. חשים שכאילו צריך להשוות. אין כאן השוואה. החיילים היקרים נחוצים מאד בשדה הקרב ואנו מתפללים כל הזמן לשלומם. בני ישיבות צריכים לפעול בדרכים שלהם כדי לנצח את המלחמה בשמי שמים.

כשהיינו ילדים, שיחקנו במשחק עם בטריות, שנעלם מן האופק, שנקרא אז 'פִּיירִמָן'. גם כיום ישנם משחקים כאלו ואחרים, משחקי מחשב או משחקים כאלה הנמצאים במרכזי קניות ומקומות מסחריים, בהם לוחצים על הכפתור והמשחק יורק אש צולבת. כל לחיצה יורקת אש, מפוצצת ומשמדה. בום, בום, בום!!!

וזאת האמת. זה מה שקורה בדיוק. צריך רק לצייר בעיני רוחינו, בכח ציור חי ומוחשי, שכשאנו לומדים "אַרְבָּעָה אָבוֹת", בום!!! מתפוצצת פצצה על האויב. "נְזִיקִין"- עוד טיל הורג חמשה מחבלים. "הַשּׁוֹר", עוד יהודי ניצל מרקטה שכוונה לעברו. "הַבּוֹר", עוד טיל של החיזבאללה נפל לים, "הַמְּבָעָה וְהַהֶבְעֵר"- טנק פגע פגיעה חזיתית בבכיר חמאס. כך צריך להרגיש ולחוש את מה שאנו עושים!!

ברור שככל שנוסיף עוד ועוד שעות לימוד, כך יוכרע האויב הרצחני וכוחו של ישראל יגבר על כוחו של ישמעאל. אין שום ספק שחובה גמורה מוטלת עלינו להרבות חיילים לתורה ולהוסיף הרבה יותר שעות של לימוד תורה. אך אין בכך כדי להמעיט בערכה של כל מילה של תורה. כל רגע של תורה מגן ומציל. כשילד בכתה ב' קורא את המילים 'וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׁרָה' וכשילד בכתה ג' לומד משנה, כשבן ישיבה בישיבה קטנה לומד עמוד גמרא בבבא מציעא, כשבן ישיבה גדולה מנסה להבין את כוונת הרשב"א, שאברך בכולל עמל על הבנת התוספות בחולין דף צ"ו ושיהודי לומד 'דף היומי' (כעת התחילו מסכת בבא קמא. כדאי להצטרף), הם, כל אחד ואחד מהם, בונים באותו רגע חומת ברזל סביב ערים מופגזות, מסך עשן מסביב לאלו שנלחמים עם הישמעאלים, מרחב-מוגן ענק סביב אשקלון ושדרות, הדרום והצפון גם יחד.

תקשורתנים חילונים ידברו הרבה אחרי המלחמה, וחלקם מדבר על זה כבר עכשו, ש"אין לויות בבני ברק". הם לא באמת מבינים. הם רוצים דם חרדי נשפך, כי רק כך הם רואים את התמונה, דרך הרובה. לנו יש הלויות- אז אנחנו מצילים את המדינה. לכם אין- אתם פרויטים, חיים על חשבון החיילים.

אך האמת שונה לחלוטין.

כשם שכולם מבינים שכדי לנצח מלחמה, שר הבטחון יואב גלנט אינו צריך לשבת פיזית על נגמ"ש בעזה ולירות. הוא אמנם מאובטח, סגור ושמור ב'בור' בקריה בתל אביב. שום סכנה לא נשקפת לחייו. אך הוא בורג מרכזי במערכה, כי הוא עצמו בונה את אסטרטגיית המלחמה. כשם שכולם מבינים שחברי יחידות טכנולוגיות יושבים אי שם במרכז הארץ, ומנווטים את הכוחות בשטח, וכך הם מביאים, מרחוק, להשמדת האויב, למרות שהם לא לוחמים בחזית בעזה. כך פשוט וברור לכל שומר תורה ומצוות שהמלחמה האמיתית מתנהלת למעלה, בעולמות העליונים, ומי שמפעיל אותה, לטוב ולמוטב, הם כוחות הרשע מול כוחות הקדושה. כדי לתת עוז וגבורה לכוחות הקדושה בשמי שמים, חייבים להפעיל את כלי מלחמתנו המיוחדים לנו, עסק התורה הקדושה, כח התפילה המסור לנו, וקיום המצוות למען שמו יתברך. לא נתרפה. נלמד עוד ועוד. נתפלל ונזעק, ואז תגיע ההכרעה האמיתית לה אנו מייחלים: משיח צדקנו.

*

דע מה שתשיב לאפיקורס, הטוען: 'מאי אהנו לי רבנן'

שואל אודי, יהודי שאינו שומר מצוות:

אודה בבקשה למענה מסודר:

א. מה אחוז אלה שלומדים ברציפות 16 שעות ביממה? למה הרוב המוחלט שאינו לומד בקצב הזה לא מתגייס?

ב. למה לימוד התורה של המתמידים הגדולים, הילדים והמבוגרים לא מספיק? למה דווקא התורה של אלה בגיל הגיוס היא כל כך קריטית?

ג. האם כאשר הערבים יסתערו על בני ברק עם סכינים וקלצ'ניקובים הפתרון שלכם להתמודד עם זה יהיה לפתוח תהילים וגמרות או שתנסו להתגונן בפועל? תענה את האמת!

ד. למיטב ידיעותיי ההיסטוריים התורה לא עזרה לכל אלו שנשרפו בשואה ולכל אלו שנטבחו 2000 שנה בפוגרומים האינסופיים באירופה. למה לטעון שמה שלא עבד 2000 שנה יעבוד פתאום פה?

ה. אנחנו מוכנים בהחלט לוותר על לימוד התורה של החרדים, מדינת ישראל קמה בלעדיה ובלעדיכם, השאלה היא למה אתם בשום אופן לא מוכנים לוותר על ההגנה של צה"ל?!

- ו. לו כנים אתם שהתורה מגינה, למה מעולם לא הקמת ישיבות בעזה ורמאללה? אתם הרי לא צריכים את צה"ל, התורה מגינה □
- ז. למה לנו להאמין שאנטי ציונים שמתנגדים בכלל לקיומה של המדינה כל כך משתוקקים לעזור למדינה פתאום באמצעות לימוד התורה?
- ח. כמו שלא ניתן לשנות דעות של מוסלמי פנאט שטוף מוח, כנראה שאי אפשר לגמול אתכם מהאמונות הילדותיות שלכם שהמיטו עליכם אסון אחר אסון במשך 2000 שנה. מה שכן, אנחנו התפכחנו. כנראה בקרוב יוחלט למנוע זכויות אזרח בסיסיות מהמשתמטים החרדים. אין זכויות בלי חובות וכדאי שתפנימו את זה. לא טוב לכם? שום בעיה, העולם גדול □

וכך השבתי לו:

לאודי היקר

- א. לימוד תורה מגן עלינו, על כולנו. לא דוקא במספר של 16 שעות לימוד. כל מילה של תורה היא פצצה. עוד מילה? עוד פצצה. עוד שעה? עוד הרבה פצצות. זאת האמת. התורה מגינה ומצילה.
- ב. לימוד התורה קריטי בכל גיל. מגיל 3 ועד 120. כולל בגילאי 18-21. לא היית מוותר על הרמטכ"ל בשעות מסוימות. גם אנחנו לא מוותרים על הלומדים, בכל שעה, בכל גיל.
- ג. כשהערבים יסתערו על בני ברק עם רובים, ניקח רובים. כי זאת ההשתדלות הטבעית הנחוצה. הרובים לא מהווים סתירה לכך שהנשק הגדול שלנו הוא לימוד התורה. אגב, שים לב שהעיר היחידה בה לא נפלו טילים מאז ומעולם היא בני ברק. מדוע, לדעתך?!
- ד. אם פצצה לא הצליחה למגר את הטרור. אז לדעתך פצצה אינה טובה? לימוד התורה היא פצצה אמיתית. כי מי שברא את העולם הורה לנו בתורתו, בתורה שבעל פה, ש'תורה מגינה ומצילה'. אם לא הצלחנו בשואה, לא היה זאת כי היו חסרים לנו רובים. היה חסר לנו תורה, מצוות, בין אדם למקום ובין אדם לחברו. אני מכיר מדינה מלאת נשק, טכנולוגיה משוכללת, מוסד מהולל, שב"כ מפואר וחיילים מוצלחים, שקומץ ערבים רצח תוך כמה שעות 1400 אנשים שלה. אתה מכיר את המדינה הזאת?
- ה. גם אם אתם מוכנים לוותר על לימוד התורה, זה לא אומר שאתם צודקים שהתורה לא מגינה עליכם ועלינו. אם הבן הקטן שלי מוכן להפסיק לשתות, זה אומר שהוא לא צריך שתייה? הזאטוט שלי טועה. גם אתם טועים. אך אל דאגה, גם אם הבן שלי לא אוהב לשתות, אמשיך לתת לו מים. נמשיך לשמור עליך בלימוד התורה הקדושה, גם אם אינך מכיר בחשיבותה העליונה. וכן, אנחנו לא מוכנים לוותר על צה"ל, כי התורה מצווה עלינו שיהיו חיילים שיילחמו פיזית, ויהיו חיילי לימוד שיילחמו רוחנית. השילוב הזה מנצח. אגב, לא רוצה להזכיר לך כמה יהודים נרצחו כאן מקום המדינה וצבאה. הרבה הרבה יותר מכל נרצחי כמעט כל הפרעות ביהודים בעולם.

ו. אין צורך להכניס בני ישיבות בעזה כדי לנצח אותם. אנחנו יורים את טילי הלימוד שלנו עליהם מבני ברק, אלעד וירושלים.

ז. אנחנו מתנגדים לרעיון המדינה החילונית. נלחמים בערכים המעוותים של חלק מאנשיה, אך אוהבים מאד כל יהודי. אנו לא נלחמים בתורתנו למען מדינת ישראל, אלא למען יושבי ארץ ישראל. אחינו כל בית ישראל.

ח. הרבה לפניך ניסו לחנוק את לומדי התורה, החל מפרעה, ממשיך ברומאים, היוונים, הבבלים, האשורים, הנאצים, הקומוניסטים. כן, הנאצים שנאו את החרדים באופן מיוחד. אבל אנחנו המשכנו לשרוד, ללמוד תורה בכל מצב, ולהמשיך את מורשת היהדות, בה החזיקו אבות אבותיך.

ואם יורשה, אולי תתבונן מדוע דווקא אחרי שנה שלמה של מלחמה בהשם ובתורתנו, דווקא אחרי הפרעות לתפילת כל נדרי בתל אביב, דווקא אחרי שבית משפט פסק נגד הפרדה יהודית מקובלת בין גברים ונשים, ודווקא במסיבה מסויימת מאד, בה חיללו אלפי יהודים בפרהסיא את השבת והחג, קרתה לנו הצרה הזאת. לא ייתכן שרק נתניהו צריך לעשות חשבון נפש. את חשבון הנפש הפרטי שלי- אני עושה. ומה עם חשבון הנפש שלכם, על רמיסת היהדות, לומדי התורה, השבת, המצוות? נראה לך טבעי ונורמלי שהצבא הישראלי החזק (החזק באמת מבחינה צבאית, ברצינות, לא בציניות), נפל שדוד מול אספסוף ערבי, סתם? ככה? פתאום?

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגטשוב

הקשר הרוחני בין האדם לרכושו

ויקם שדה עפרון אשר במכפלה (כג, יז)

פירש רש"י: "תקומה היתה לה שיצאה מיד הדיוט ליד מלך".

ולכאורה תמוה איזה נפקא מינה יש לשדה אם היא של הדיוט או של מלך, והנני להביא בזה דברים נפלאים שביאר הגאון ר' יוסף ליב בלוך זצ"ל בספר שעורי דעת ח"א במאמר קדושת התורה (עמ' 44-44) וז"ל:

"עוד עלינו לדעת כי ענין קניני האדם אינו רק חק שנקבע לסדור חיי החברה, שכשאדם רוכש איזה חפץ באחד מדרכי הקנינים עובר החפץ לרשותו לשלוט בו כרצונו, אלא שבאמת ענין בעלות הוא התקשרות של עצם הדבר לבעליו המתהווה ע"י הקנין המאגד את החפץ עם זה שקנהו, מצינו בתורה "ויקם שדה עפרון" ואמרו חז"ל: (הובא ברש"י ז"ל) "תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך", ותמוהים הדברים איך שייך ענין תקומה גבי שדה, הלא מושג זה שייך לכאורה רק לבעלי שכל והרגשה אבל לא אצל שאר בעלי חיים וכ"ש אצל דומם שאין לו שום הרגשה והבחנה אם שייך הוא לגדול או לקטן.

אבל באמת התמיהה היא רק לפי מושגנו אנו כפי שמצטייר בנפשנו ענין הבריאה ורואים אנו את החי והדומם, כל אחד כמציאות מובדלת בפני עצמה, אשר פה התחלתה וגמר תכליתה, אבל כפי אשר הראנו זה כמה, וכן נמצא בספרים הק' שכל נברא הוא רק חלק מהבריאה כולה וכל אחד דבוק ומושרש בחלק יותר עליון ובעולם יותר גבוה ממנו וכדמצינו (ב"ר י') "אין לך כל עשב ועשב שאין לו מזל ברקיע שמכה אותו ואומר לו גדל" נוכל להבין כי גם אצל הדומם והצומח שייך עניני הרגש כאלה... כן אפשר לצייר לנפשנו, כי לו הי' לנו מושג עוד יותר גדול בבריאה ויכולנו להסתכל בה בהיקף יותר גדול, אז היינו יכולים לראות בשדה שהיא חלק מבריאה כזו היודעת ומרגשת מה שנעשה בחלקה... וכמו כן בשרשה מרגישה שדה זו את התקומה שהגיעה לה ע"י תוספת איזו מעלה וחשיבות.

אבל מכל מקום זה לא יתכן רק אם נאמר שחלות קנין מהוה מציאות בעצם החפץ ומקשרו אל האדם שהוא שייך לו מעתה, וכמו שמצינו בספרים הק', כי כל קניני האדם ואפי' עבדיו ושפחותיו משרתיו וגם כליו שייכים לשורש נשמתו, אבל לו היו חקי התורה רק דברים מוסכמים להנהגת בני אדם, לא היה נעשה שום השתנות בשדה זו כשיצאה מיד הדיוט ליד מלך ולא היתה לה בזה כל תקומה".

ובנתיבות עולם למהר"ל נתיב אהבת ה' פ"א כתב: "ויש לך לדעת כי עושרו וקנינו של אדם הם כמו האדם עצמו ודבר זה נתבאר בכמה מקומות". ובנתיב התשובה פ"ה כתב: "כי האדם יש בו ד' חלקים שהם הגוף והנפש והממון אשר ג"כ נחשב כמו אחד מחלקיו כמו שהתבאר כמה פעמים, כי הממון של אדם גם כן נחשב חלק האדם כמו שאמרו חכמים

פעמים הרבה (ב"ק קיט:): הגוזל את חבירו שוה פרוטה כאלו נוטל את נפשו, ועוד אמרו (סוטה יב.) הצדיקים חביב עליהם ממון שלהם יותר מגופם". ובנתיב הדין פ"ב ביאר בזה מה שאמרו בסנהדרין ז' ע"א "כל דייין שנוטל ממון מזה ונותן לזה שלא כדין הקב"ה גובה ממנו נפשו", "כי כאשר האדם יורד לעומק המשפט והדין תמצא כי ממון של אדם הוא חיותו והוא נפשו".

ובנתיב הצדקה ספ"ד ביאר המהר"ל בזה את ענין הכפרה ע"י הצדקה, וז"ל: "כי הממון הוא כגופו נחשב וכמו שמבואר למעלה, ולפיכך כאשר נותן נפשו אל השם יתברך דהיינו שנותן אל העני כי מלוה ה' חונן דל, וזה נחשב כפרת נפשו כאשר נותן לעני שנחשב כאלו נתן אל השם יתברך, ואפי אם העכו"ם באים ונוטלים ממנו נחשב זה קצת כמו אילו באים העכו"ם ונוטלין נפשו, כמו שעשו כאשר נטלו נפשם בגזרת שמד, וכך נטילת ממון נחשב קצת נטילת נפש וזהו כפרה עליהם".

ובפי' הגר"א על מגילת אסתר ג' י"ג כתב: "להשמיד להרוג ולאבד כו' ושללם לבוז. פי' שיש באדם ד' דברים, נפש רוח נשמה וגוף, ונפש וגוף הוא אחד כמ"ש בזוהר נפש שותפא דגוף, והד' הוא הקנין", ובהערות שם הביא מהר"ן נדרים ה' ע"א (ד"ה דאמר) דבכלל "אני" הוו נכסים, וכן הביא מביאור אגדות להגר"א שבת ק"ד שכתב ששלימות האדם הוא גוף ונפש וקנין.

ובאור יקר לרמ"ק פ' שופטים סי' י"ז ביאר בזה את מצות השלל במלחמה ואת מצות טבילת כלים, וז"ל: "וכל אשר יהיה בעיר כל שללה תבוז לך, מפני שממש הכלים והחפצים משתנים מחול אל קודש, והעד טבילת כלים, אם כן מצוה לך היא להכניסם אל הקדושה, שאין לך דבר למטה שאין לו אחיזה למעלה, כפי ענינו כך הוא שר וכח ממונה עליו, והכלים החיצונים מורים על כלי המדה החיצונית וכחותיה ובהכנסם אל הקודש ברשות ישראל ממש נכנסים מטומאה אל טהרה, ולכך צריכים טבילה להעביר כח החיצוני מהם ולהשליט עליהם כחות קדושים והקדושה מתפשטת והחיצונית מצטמצמת".

ובצדקת הצדיק (אות פו) כתב: "כל מה שהוא מקנין האדם, אשתו ובניו עבדו ואמתו שורו וחמורו אהלו וכספו וזהבו וכל אשר לו הכל הוא משורש נפשו, כי גם כל הדומם צומח חי משורשים בנפש האדם ושורש חיותם ממנו כנודע. ומה שקנוי לו הוא ששורש חיותם ממנו וקנינים שהם הפקר וכל חיתו יער הוא מפני שעדיין לא תיקן כל שורש חיותו כי ודאי גם כן שייך לאדם ולעתיד נאמר (ישעיה יא ו) וגר זאב עם כבש. וכן הנחש היה קודם החטא שמש לאדם (סנהדרין נט:). וכמו שהוא האדם כך קניניו וכמו שאמרו (חולין ז.) בהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידם מחמורו דרבי פנחס בן יאיר, וכן בנח כל המינים שהיו בתיבה שהוא זנם מסתמא היו משורשו כנוכר לעיל, לכך אמרו ז"ל (סנהדרין קח:) שלא קלקלו דרכם

ובזה יש לבאר מה שאמרו (סוטה י"ב ע"א) "מיכן לצדיקים שממונם חביב עליהן יותר מגופן וכל כך למה לפי שאין פושטין ידיהן בגזל", וצ"ב מה ענין זה לזה. אך להנ"ל יש לבאר, דמה שממונם חביב עליהם הוא משום שהממון הוא חלק מהאדם, וכמ"ש המהר"ל

שהובא לעיל, ושאר בני אדם שפושטין ידיהם בגזל אין ממונם קשור אליהם לגמרי, כיון שמעורב בו קצת מממון של אחרים, אך הצדיקים שאין פושטין ידיהם בגזל ממונם כולו שייך לנפשם לגמרי, על כן חביב עליהם.

שוב ראיתי מה שכתב בזה רבינו האריז"ל (שער המצות פ' משפטים), וז"ל:

"גם נבאר מ"ש חז"ל (ב"ק קיט.) הגזול מחבירו שוה פרוטה, כאלו גזול ממנו נפשו כו'. והענין הוא כי כל נשמה כלולה מן רמ"ח אברים, וכל אבר כלול מן כמה ניצוצות של האורות, וכפי ריבוי האורות אשר לנשמה ההוא, כך הוא שיעור השפע אשר משפיעין עליו מלמעלה, וכפי השפע שמשפיעין בה, הוא ענין הממון אשר לו בעוה"ז. ונמצא כי כאשר גונבים ממונו, הם גונבים ממנו אותו השפע העליון היורד לנפשו מלמעלה, ואפילו אינו אלא שוה פרוטה, הרי הוא גזול מנפשו שוה פרוטה של השפע הנשפע עליו כנוכר. ובזה יתבאר לך מ"ש רז"ל (חולין צא.) על פסוק ויותר יעקב לבדו, מכאן שצדיקים חסים על ממונם, כי הרי יעקב חזר על פכין קטנים, והענין הוא לפי שהממון שלו הוא נמשך לו מבחי' שפע העליון הנשפע על נפשו, ואם אינו חס על ממונו, נמצא שהוא ח"ו מבזה השפע היורד לנפשו ואינו מחשבו. ועוד שאם יניח אותה פרוטה שתאבד ממנו, הנה גם למעלה נפחתת ונאבדת אותה פרוטה השפע שהשפיעו לנפשו, ולכן הם חסים על ממונם בדברי העוה"ז, זולתי בדבר הצדקה והמצות כי אדרבא יוסיפו לו מלמעלה". עכ"ל.

ומדבריו גם כן מבואר שממונו של האדם שייך וקשור עם נפשו. אמנם לא ביאר האריז"ל מה ענין זה שצדיקים ממונם חביב עליהם להא דאין פושטין ידיהם בגזל, וצ"ע.

ובזה יש גם להבין קצת ענין מצות הירושה, שממונו של האדם קשור אליו, וכיון שמת ממילא עובר לאנשים הקרובים ביותר אליו, שכעת הם אלו בין החיים אשר ממון זה קשור אליהם בקשר אמיץ אף כי נעלם מן העין.

ובזה יש לבאר מה שהיבם יורש את אחיו המת, ובמגילת רות (ד י) כתוב: "וְגַם אֶת רוּת הַמַּאֲבִיָּה אִשְׁתּוֹ מִחֶלֶן קָנִיתִי לִי לְאִשָּׁה לְהַקִּים שֵׁם הַיָּתָם עַל נַחְלָתוֹ וְלֹא יִכָּרֵת שֵׁם הַיָּתָם מֵעַם אֲחִיו וּמִשְׁעַר מְקוֹמוֹ", הרי שיש קפידא מיוחדת שנכסי המת יעברו ליבם, ולכאורה מה הענין בזה, אחר שנפש המת כבר צרורה בצרור החיים, ומה אכפת לו מה נעשה עם ממונו, ולמה לא יתחלקו בו כל האחים, כמו בכל ירושה. אך להנ"ל מבואר, כי ממונו קשור עם נפשו, ויש לו נחת רוח מכך שנחלתו תשאר אשתו כגופו ואצל היבם או הקרוב שקם תחתיו.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

רמז למצות מאה ברכות

וּאֲבָרְכֶם זָקֵן בָּא בַיָּמִים וְהוּא בִּרְךְ אֶת אֲבָרְכֶם כָּל (כד, א)

בס' בן ישכר עה"ת (מהד' רביעאה) פירש פסוק זה דרך רמז, על ענין חשיבות מצות המאה ברכות, דהנה תיבת "ימים" עולה בגימטריא מאה, וזה רומז לענין המאה ברכות, שאם מברכם בכוונה ובשמחה אז: "ה' ברך את אברהם בכל" יעו"ש.

ועל פי דרכו אפשר לבאר עוד את דברי הפס' בדרך רמז זו, שזהו ענין: "ואברהם זקן", דקאי על מצבו של האדם לאחר פטירתו, ור"ל דכאשר הגוף כבר זקן והנשמה מגיעה לפני בי"ד של מעלה, ו"אברהם" רומז לכל אחד ואחד שהולך בדרכי האבות ובדרכי אברהם אבינו ע"ה, ולכך כאשר מגיעה הנשמה לפני הקב"ה, היא לא מגיעה ריקם אלא: "בא בימים" מגיע האדם עם המאה ברכות שזה גימטריא ימים.

ולא לחינם נרמז ענין הברכות בתיבת "ימים", כיון שע"י מצות המאה ברכות שהאדם ברך בכל יום בכוונה, זה מחיל עליו קדושה לכל היום, וממלא לו את היום כולו בקדושה לעבודת השי"ת, וזה ענין "בא בימים".

וע"ז ממשיך הפסוק: "וה' בירך", דקאי על האדם מקיים המצוה, שעומד ומברך את ה', דכל מעלתו להיות "בא בימים" לא באה לו אלא מחמת ש"וה' בירך", ואז יזכה להיות ספון על הצדיקים ולקבל את השכר העליון, הנרמז בתיבות: "בירך את אברהם בכל".

ההנהגה בעת השידוך

הַשְּׁמֵר לְךָ פֶּן תִּשָּׁיב אֶת בְּנֵי שְׁמָה (כד, ו)

מדבריו של אברהם למדנו, כי אע"פ שהוא ביקש מאליעזר לחפש אשה ראויה דווקא ממשפחתו ומבית אביו, מכל מקום היה ברור לו, כי אף אם אכן ימצא אליעזר עבדו את האשה הראויה לבנו במידותיה, שהיא גן ממשפחתו ומבית אביו, אעפ"כ אין לעשות שום הקרבה למען מציאת השידוך, אם יש בה מחיר אפילו הקטן ביותר, שיכול לפגוע ביראת השמים של בנו.

וברור שטעמו היה, עפ"י דברי הרמב"ם בהל' דעות (פ"ו ה"א) שכתב: "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו" ע"ש. והבין אברהם כי ישיבתו של בנו יצחק בין אנשים רעים תגרום לו ירידה רוחנית.

ולכן הזהיר את עבדו באזהרה חמורה, כי אפילו אם יראה בעיניו כי מצא את השידוך הראוי, אעפ"כ יעשה את הכל כדי שיביא את האשה אל יצחק, ולא את יצחק אליה, ואם לא תאבה האשה אז "וניקת משבועתי זאת" □ רק את בני לא תשב שמה". כי היה ברור

לאברהם אבינו כי בנין בית ישראל בשידוך של בנו יצחק, לא יוכל להתרקם כל שיגרר ממנו איזה ירידה רוחנית עבור בנו, בינו כל זאת!

*

הטעם שסירב אליעזר לאכול

ויושם לפניו לאכול ויאמר לא אכל עד אם דברתי דברי ויאמר דבר. ויאמר עבד אברהם אנכי (כד, לג-לד)

יש להבין, מדוע סירב אליעזר עבד אברהם לפתוח באכילתו, עד שיציג את עצמו וידבר את דבריו.

ויש לבאר זאת, עפ"י דברי הגמרא בסנהדרין (נ"ב ע"ב): "למה תלמיד חכם דומה לפני עם הארץ? בתחלה דומה לקיתון של זהב, סיפר הימנו - דומה לקיתון של כסף, נהנה ממנו - דומה לקיתון של חרש, כיון שנשבר - שוב אין לו תקנה" ע"כ.

ובפשטות הטעם הוא, דכיון שגרם העם הארץ הנאה לתלמיד חכם, הרי שבכך הוא מתגאה עליו, והמחשבה כי התלמיד חכם נצרך לו, גורמת לו כי כבודו יוזל בעיניו.

והנה אליעזר היה בגדר תלמיד חכם וכדברי חז"ל שאליעזר עבד אברהם זקן ויושב בישיבה היה, והיה דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים (רש"י ומדרש שכל טוב, לעיל ט"ו, כ"א).

ולפיכך חשש אליעזר, כי אע"פ שכעת משפחת רבקה מעריכה אותו על המתנות שנתן לה, ועל שנראה הוא בעיניהם איש עשיר ונכבד, ואף יתכן כי הכירו בו שתלמיד חכם הוא, ותורתו האירה כנגדו. אעפ"כ חשש היה עמו, כי אם יתחיל לאכול ממאכלם, זה יגרם להם שכבודו יוקל בעיניהם, ושוב לא יתרצו לתת את ביתם לאיש אשר נמשל בעיניהם לקיתון של חרס, ואז תיכשל שליחותו להביא את הנערה הראויה לבן אדונו.

ולכן טרם אכילתו החליט להציג את עצמו ואת שליחותו, ולהשיג את הסכמתם של בני משפחתה של רבקה לנישואיה לבן אדונו, ורק לאחר מכן יוכל להתחיל לאכול.

*

יפה שיחתן של עבדי אבות

אולי לא תאבה האשה (כד, ה)

וברש"י: "אלי לא תלך האשה - אלי כתיב, בת היתה לו לאליעזר והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו בתו, אמר לו אברהם בני ברוך ואתה ארור, ואין ארור מדבק בברוך".

ויש להקשות: מה הטעם הזכיר רש"י את רצונו של אליעזר שבו תשא את יצחק, דווקא כאן בעת היותו מספר מעשיו לפני משפחת רבקה, ולא בתחילת הדברים, כאשר דיבר עמו אברהם. וכן הקשו בשפתי חכמים, עי"ש ג' תירוצים נפלאים בדבריהם.

ונראה לענ"ד, כי רצה אליעזר עבד אברהם להגדיל את כבודו של יצחק, בן אדונו, בפני משפחתה של רבקה המיועדת לו. ולכן גילה להם תוך כדי דבריו, כי אדונו אברהם כל כך הקפיד לקחת אשה לבנו דווקא ממשפחתו ומבית אביו, ולכן סירב לקחת אשה אפילו מבתו של עבדו זקן ביתו, המושל בכל אשר לו, אע"פ שהיה זקן ויושב בישיבה ודולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, לא נתן דעתו לכל המעלות הללו, והעדיף ללכת למרחקים ולהשקיע ולטרוח בכל הטירחא הזו, רק כדי למצוא אשה לבנו ממשפחתו ומבית אביו. וכאשר יראו עד כמה השקיע אברהם להגיע אליהם ולמצוא ממשפחתם אשה, הם יתרצו בראותם עד כמה מכבד אותם אברהם בן משפחתם.

ואפשר שלזה אמרו חז"ל כי: "יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בני" (ילקו"ש רמז ק"ט, ורש"י כאן כ"ד, מ"ב), ושבחו את אליעזר על דבריו עם בני משפחת רבקה, כי כדי להגדיל את כבודו של יצחק ולמצוא חן בעיני משפחת רבקה, הסכים הוא לחשוף לפניהם את רצונותיו הכמוסים, אע"פ שבכך הוא חשף כביכול את פגמו במה שקראו אברהם "ארור" למרות כל מעלותיו העצמיות, כי הסכים הוא לכל זה רק כדי לעשות את שליחותו בצורה הטובה ביותר.

*

רמז להנהגות הדרשן

וּמְשַׁמַּע וְדוֹמָה וּמְשָׂא. חֲדַד וְתִימָא יְטוּר וְנִפְיֵשׁ וְקַדְמָה (כה, יד □ טו)

הגה"ק רבינו שלום שבזי זצ"ל, מגדולי חכמי תימן, כתב בספרו חמדת ימים עה"ת לדרוש פסוק זה דרך רמז, וזה לשונו: "חדד ותימא, חדד דבריך קודם שתאמרם, ורק אח"כ "ותימא" אומרם" עכ"ל.

ולפי דרכו, נראה לבאר גם את הפסוק הקודם על דרך זו, וזהו אומרו:

ומשמע □ אם רוצה אתה שדבריך אשר אתה דורש, יתקבלו על לב השומעים.

ודומה - וכמו כן אם רוצה האדם שבעת דרשתו, כל הקהל ישב בדומיה מרותק לדבריו. וכן יודו לדבריו ולא יקשו עליהם, על דרך דברי התוס' (גיטין ט' ע"א ד"ה שפתים) שפירשו ענין שבח "שפתים ישק" בזה"ל: "כשאדם אומר דברים נכוחים אותם שסביבותיו משיקין שפתותיהם זו לזו ששותקין ואין יודעים מה להשיב" עכ"ד.

ומשא □ וכמו כן, אם האדם רוצה שדבריו ישאו חן וחסד בעיני שומעיהם, וכן שאנשים יאמרו את דבריו לאחרים, והרי זה בגדר "משא" שנושאים ונוטלים את דבריו עמהם, וכן שנושאים ונותנים בדבריו, לרוב הנאתם מהם. או אז:

חדד תימא - חדד דבריך ותכין אותם היטב עד שיהיו מחודדים בפוך, ורק אז תאמר אותם ברבים, ולא תצא לדרוש לפני שהבנת היטב את הדברים הנאמרים בינך לבין עצמך.

יטור נפיש □ ועוד בא הכתוב להזהיר את האדם, כי לא יאריך בדברי דרשתו עד שילאה את השומעים, ודריש תיבת "יטור" בת', יתור, ולשון "נפיש" בארמית הוא הרבה, ובא

ללמדך כי אם ירבה בדברים הרי שדבריו יהיו מיותרים בעיני שומעיהם, ולא יכנסו באוזניהם, ולכן אין לדרוש ברבים אלא בדרך קצרה ונעימה.

וקדמה □ בא לרמז כי לא יתגאה האדם בדרשתו וייחס כבוד לעצמו, בראות הרבים מקשיבים לו ונהנים מצוף דבריו, כי אין חכמתו מגיעה לו בזכות עצמו, אלא רק מרחמיו המרובים של השי"ת. וזהו: "קדמה", קד הוא לשון קידה והשתחויה, המראה הכנעה לאדם המשתחוה לפני ה', ו"מה" הוא ג"כ לשון ענווה, מלשון "ונחנו מה כי תלינו עלינו" (שמות, ט"ז, ז'), הנדרש בחז"ל (חולין פ"ט ע"א) על מידת הענווה שהיתה במשה ואהרן. ואם יתנהג בדרכים אלו, אז יראה סייעתא דשמיא בדבריו ודרשותיו, ויהיו דבריו נכנסים בלב שומעיהם.

חזרת הש"ץ / הרב אברהם שץ, ראש כולל טהרות 'תפארת שלמה' בשכונת רמת שלמה, ירושלים עיה"ק

**למה אברהם אמר לאליעזר שהוא ארוך ואין ארוך מידבק
בברוך ולא שינה מפני השלום ומהו ברוך וארוך**

וְאָמַר אֶל אֲדֹנָי אֵלֵי לֹא תֵלַךְ הָאִשָּׁה אַחֲרַי (כד, לט)

וברש"י: אלי לא תלך האשה - אלי כתיב, בת היתה לו לאליעזר והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו בתו, אמר לו אברהם בני ברוך ואתה ארוך, ואין ארוך מדבק בברוך.

וצריך להבין מדוע אברהם אמר לו את זה וכי לא יכל לשנות קצת מפני השלום.

ונראה פשוט שאברהם התכוין להדריך את אליעזר מה הוא צריך לחפש ליצחק ולכן אמר לו שהוא צריך לחפש ליצחק מישהי ברוכה שזאת סיבת אי ההתאמה לבתו של אליעזר ולכן צריך למצוא ברוכה וא"כ צריך לבאר מהו ברוך ומהו ארוך.

ונראה לבאר על פי מה שביארו מה שכתוב לעיל בפרשת לך לך (ט"ו ב) ויאמר אברם וכו' מה תתן לי ואנכי הולך עירי וכו' ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר. וברש"י: דמשק □ דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים. וקשה הרי אברהם מתלונן שאין לו בן רק עבד ומדוע הוא מכניס את שבחו שהוא דולה ומשקה אלא הביאור הוא ש"בן" הוא לשון בנין כי אברהם היה עמוד החסד ויצחק עמוד הגבורה ויעקב תפארת כי כל אחד מהאבות גילה את מדותיו של הקב"ה בעולם וע"ש זה הקב"ה נקרא הגדול הגבור והנורא וזה ביקש אברהם שהוא רוצה בן שימשיך לבנות אך אליעזר אינו בונה כי אין לו משלו כלום הכל משלי הוא רק דולה ומשקה משלי. (וכעין זה מובא שם בשם הה"צ מהר"מ ז"ל מפילץ במעינה של תורה).

ולפ"ז נראה דזהו גם הכונה ברוך וארוך שברוך היינו מקור ולכן יכול להתרבות כי ברכה הוא לשון ריבוי ולכן יש לשון מקור הברכה כי ברכה חייבת להיות מקור משא"כ כנען נאמר "ארוך כנען" ויהי כנען עבד למו" שלא יהיה לו משלו כלום כי מה שקנה עבד קנה רבו וכל כולו הוא רק טפלות וזהו ארוך.

והנב בחולין דף צ"ה ע"ב איתא "כל נחש שאינו כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן שאול אינו נחש" והקשו התוס' וז"ל: ואם תאמר אליעזר היאך נחש למ"ד בפ' ארבעה מיתות כל האמור בפרשת מכשף בן נח מוזהר עליו וי"ל דההוא תנא סבר שלא נתן לה הצמידים עד שהגידה לו בת מי היא ואף על גב דכתיב ויקח האיש נזם זהב וגו' והדר כתיב ויאמר בת מי את אין מוקדם ומאוחר בתורה וכן מוכח כשספר דכתיב ואשאל אותה ואומר בת מי את.

מבואר בתוס' שהאיסור ניחוש הוא רק לעשות מעשה על פי הניחוש ואם לא נתן לה הצמידים עדיין לא עבר על האיסור. וצ"ב דאף אם אין מוקדם ומאוחר בתורה אכתי צריך טעם למה התורה הקדימה את נתינת הצמידים ולא כמו שהיה ונראה דאליעזר סמך על זה והיה מוכן לתת את הצמידים רק שלא רצה לעבור על איסור ניחוש ולכן המתין עד שתאמר בת מי היא ורק אח"כ נתן לה רק התורה כתבה לפי כונתו ולא לפי המעשה.

וברמב"ם פי"א מהלכות ע"ז הלכה ד' כתב וז"ל: וכן המשים סימנים לעצמו אם יארע לי כך וכך אעשה דבר פלוני ואם לא יארע לי לא אעשה, כאליעזר עבד אברהם, וכן כל כיוצא בדברים האלו הכל אסור וכל העושה מעשה מפני דבר מדברים אלו לוקה. ובהשגת הראב"ד: א"א זה שבוש גדול שהרי דבר זה מותר ומותר הוא ואולי הטעהו הלשון שראה כל נחש שאינו כאליעזר ויונתן אינו נחש והוא סבר שלענין איסור נאמר ולא היא אלא ה"ק אינו ראוי לסמוך ואיך חשב על צדיקים כמותם עבירה זו ואי הווי אינהו הווי מפקי פולטי דנורא לאפיה.

מבואר בראב"ד שהקשה כקו' התוס' ובכסף משנה הביא את תי' הר"ן וז"ל הר"ן: ומ"מ הדבר צריך תירוץ שא"א שהצדיקים הללו יהיו מנחשים. וכך נ"ל בתירוץ של דברים שהנחש שאסרה תורה הוא התולה את מעשיו בסימן שאין הסברא נותנת שיהא גורם תועלת לדבר או נזק כגון פתו נפלה לו מידו או צבי הפסיק לו בדרך שאלו וכיוצא בהן הם מדרכי האמורי אבל הלוקח סימנים בדבר שהסברא מכרעת שהם מורים תועלת הדבר או נזקו אין זה נחש שכל עסקי העולם כך הם שהרי האומר אם ירדו גשמים לא אצא לדרך ואם לאו אצא אין זה נחש אלא מנהגו של עולם ואליעזר ויהונתן בכיוצא בזה תלו מעשיהם שאליעזר יודע היה שלא היו מזווגין אשה ליצחק אלא הוגנת לו לפיכך לקח סימן לעצמו שאם תהא כל כך נאה במעשיה ושלימה במדותיה עד שכשיאמר לה הגמיאיני נא מעט מים תשיבהו ברוח נדיבה גם גמליך אשקה אותה היא שהזמינו מן השמים ליצחק.

ולכאורה דברי הר"ן צ"ע דודאי הווי סימן שמעשיה הגונים אך בפשטות אברהם ביקש שיביא לו אשה מבית אביו ולזה לכאורה אכתי הווי ניחוש ולכן התוס' כתבו שרק לאחר ששאלה בת מי היא נתן לה הצמידים ואיך כתב הר"ן דלא הווי ניחוש כי הווי כמו אם לא ירד גשמים אצא לדרך.

ונראה מבואר בר"ן שהתשובה "גם לגמליך אשקה" הווי סברא גמורה שהיא ממשפחת אברהם והיינו כמו שביארנו שברכה היינו שהאדם מחדש מעצמו ולא רק עושה כפי שמבקשים ממנו ולכן אליעזר לאחר שקבל את ההדרכה מאברהם אבינו לחפש "ברוכה" עשה לעצמו סימן זה שמי שתיתן לו לגמליו על אף שלא ביקש זהו סימן שהיא ממשפחה ברוכה ולכן מוכח שהצליח ה' דרכו.

והנה מבואר בחז"ל שלאחר שאליעזר עשה את שליחותו הפך להיות ברוך שנאמר בא ברוך ה' אל העין, אך נראה דזהו מחמת שכיון שעשה השליחות בשלמות כ"כ עד שהפך לשלוחו של אדם כמותו ממש ולכן נכלל בברוך של אברהם אך ודאי לא הפך להיות כבן כי ודאי לא חידש ברכה חדשה.

חזרת הש"ץ / הרב אברהם שץ, ראש כולל טהרות 'תפארת שלמה' בשכונת רמת שלמה, ירושלים עיה"ק
למה אברהם אמר לאליעזר שהוא ארוך ואין ארוך מידבק בברוך ולא שינה מפני השלום
ומהו ברוך וארוך

העולה לנו דבן אמיתי הוא בן ששונה מאביו שממשיך דברים אחרים ודלא כאותם
שרוצים שבנם יהא כמוהם ממש דזהו עבד ולא בן ואנו רוצים בנים ולא עבדים. שנזכה
להיות כבנים לה' ולא רק כעבדים, אמן.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

והיה הנערה אשר אומר אליה - אותה הוכחת לעבדך ליצחק

וְהָיָה הַנְּעֵרָה אֲשֶׁר אָמַר אֵלֶיהָ הֵטִי נָא כְּדָךְ וְאַשְׁתָּה וְאִמְרָה שְׂתֵּה וְגַם גַּמְלִיךָ אֲשֶׁקֶה אֹתָהּ
הַכֹּחֶת לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וּבָה אֲדַע פִּי עֲשִׂיתָ חֶסֶד עִם אֲדֹנָי (כד, יד)

יש להתבונן שאברהם ציווה על אליעזר לקחת אישה ליצחק, ביאר לו בפרטות להיכן ללכת ומאיזה משפחה להביא לו אשה. וא"כ מדוע אליעזר שהגיע לארם נהריים, במקום ללכת לבית נחור, עשה לעצמו סימן ובדיקה מי תהיה אישה ליצחק. וביותר תמוה, שבסימנים שנתן כלל לא הזכיר שתהיה זו נערה ממשפחת אברהם, נמצא שביקש על אשר לא נשלח, ואילו לאשר נשלח, סמך על הקב"ה שיקרה לפניו את המתאימה לבקשתו של אברהם, מבלי להזכיר זאת בתפילתו.

ואכן חז"ל (תענית ד.) אמרו 'ששאל שלא כהוגן', שמא הייתה יוצאת בעלת מום, אך לא התבאר בדבריהם למה עשה דבר זה, ומאחר וחז"ל (יומא כ:) שבחו לאליעזר שהיה דולה ומשקה מתורתו של רבו לאחרים, ועוד שבחים רבים לראשו, בוודאי שהיה לו סיבה טובה לעשות דבר זה.

עוד יש להתבונן במבחן שקבע נאמר: "והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך ואשתה, ואמרה שתה וגם גמליך אשקה, אותה הוכחת לעבדך ליצחק, ובה אדע כי עשית חסד עם אדני".

א: מדוע בחן דווקא במה שתוסיף להשקות 'הגמלים'. מלבד להשקות אותו. ב. מה ההוכחה בזה שהיא ראויה ליצחק. ג. עוד יש להתבונן שרבקה לא השיבה לו כפי מה ששאל, שבתחילה אמרה "שתה אדני ותמהר ותרד כדה על ידה ותשקהו". ורק אחרי שהשקתה אותו אמרה שתשקה הגמלים, וכמו שנאמר "ותכל להשקותו ותאמר גם לגמליך אשאב". ד. עוד יש להבין מה שאמר "ובה אדע כי עשית חסד עם אדני". שהוא לשון 'עבר' והיה צריך לומר 'כי תעשה חסד', שהרי החסד הוא ליצחק שישא אותה אח"כ לאשה.

עוד יש להתבונן שאליעזר שאל אותה: "היש בית אביך מקום לנו ללין". והיא ענתה לו: "גם תבן גם מספוא רב עמנו, גם מקום ללון". ולמה היא ענתה על מה שלא נשאלה.

עוד יש להתבונן שאחר שרבקה עמדה במבחן כתוב: "והאיש משתאה לה מחריש, לדעת ההצליח ה' דרכו אם לא... ויקח האיש נזם זהב... ויאמר בת מי את". שנראה שעדיין היה מסופק אם הצליח דרכו, והדבר קשה שכיון שביקש סימן מה' לדעת מי ראויה ליצחק, והסימן 'הצליח' לו, מה היה לו עוד להסתפק. ורש"י ביאר שעדיין הסתפק אם היא ממשפחת אברהם, וא"כ קשה ביותר, מדוע נתן לה הצמידים וכל שאר התכשיטים, קודם ששאל בת מי היא.

סימן שמה' יצא הדבר - ולא ימנעו לשולחה

וביאר רבינו האלשיך שהסיבה שאליעזר עשה כל זאת, כיון שחשש מב' דברים, א. שאם היה בא מיד לבית נחור, לומר שאברהם שלחו לקחת ליצחק אשה, יתכן שלא היו מסכימים לדבר, וכ"ש שלא לשלוח אותה למרחוק עם איש שאינה מכירים, ובפרט שהם היו אנשים ערמומיים וחכמים, לזה עשה את כל הדבר הזה כדי להוכיח להם שדבר זה יצא מאת ה'. וכמו שחשב כך היה שהם השיבו מיד, "ויאמרו מה' יצא הדבר לא נוכל דבר אליך רע או טוב". ב. עוד חשש אליעזר שאף אם יסכימו לעצם הנישואין ושליחת רבקה לבית אברהם, מ"מ ינסו לעכב ולומר שאין זה מהראוי שתלך עם 'עבד' כמוהו, ויבקשו שישלחו אליהם אנשים חשובים ונכבדים ממנו.

ובזה מדויק לשון הכתוב: "אתה הוכחת לעבדך ליצחק, ובה אדע כי עשית חסד עם אדוני". שע"י המבחן שיעשה יהא בזה 'הוכחה' שמה' יצא הדבר ולא יערערו לשולחה. וכן מיושב למה אמר עשית בלשון 'עבר' ולא בלשון עתיד, כיון שביקש שאחרי שיתרצו לעצם השידוך, יתרצו ג"כ לגמור הענין על ידו, ולא ימנעו מלשלוח את רבקה עמו, וא"כ חלק מבקשתו הייתה, שיעשה הקב"ה שיהיה הענין כולו נגמר על ידו, והיינו לשון עבר, שמיד שאותה הוכחת ליצחק, מיד יהיה כאילו כבר עשית חסד עם אדוני, משום שייגמר הדבר על ידי, ולא יצטרכו לשלוחים נוספים.

ואכן הקב"ה עשה נס מיוחד לכבוד אליעזר כדי להוכיח לו שהשליחות תגמר על ידו, שאחרי שגמרה להשקות את אליעזר נאמר: "ותמהר ותער כדה אל השקת ותרץ עוד אל הבאר לשאוב, ותשאב לכל גמליו". שלכאורה תיבת 'עוד' מיותרת. וביאר רבינו שהקב"ה עשה נס גדול בהשקאה זו, בכדי להקל על רבקה הצדקת: שבשאיבה אחת השקתה את כל הגמלים, הצריכים לכמות גדולה של מים, ולא הוצרכה ללכת פעמים רבות, ונרמז בתיבת 'עוד' שלא הייתה צריכה לרוץ מלבד אותה ריצה, שרק ריצה זו לבדה הייתה נוספת על הליכתה הקודמת לשאוב, ולא היו ריצות נוספות.

ובזה יש ליישב מה שאמר "והאיש משתאה לה, מחריש לדעת ההצליח ה' דרכו אם לא". שלכאורה כיון שהצליחה במבחן מה יש להסתפק, ואמנם דיוק הכתוב הוא "והאיש משתאה לה". דהיינו שכלפיה השתאה כ"כ שהצליחה לעמוד במבחן והיא זאת שראויה ליצחק, ורק עדיין נשאר מסתפק אם הוא זה שיביא אותה או שיהא זה ע"י שליח אחר וזה שאמר 'דרכו'. [וכן הוא מוכח מדיוק הטעמים שבתיבת 'לה', יש אתנח. ואילו על תיבת משתאה יש טעם זקף גדול, שהוא כמרים קול ומתמיה על הדבר אם הוא זה שיזכה להביאה].

ואמנם כיון שראה הנס הגדול שע"י שאיבה אחת השקתה כל הגמלים, הבין שזה רמז משמים לשאלתו שיצליח בשליחות להביאה מבית נחור, וגם שהדבר יעשה על ידו, ולא ע"י שליח אחר. שכן למען האמת, אף אם לא היתה רבקה מצליחה לשאוב לכל הגמלים, אלא מתעייפת לאחר שאיבה או שנים, מ"מ כבר התקיימו סימניו של אליעזר, שהרי הוא לא אמר אלא שהנערה תתרצה ותסכים לשאוב לכל גמליו, ולא התנה שעליה להצליח

בכך, ויכלה הוא עצמו את המשימה, ומ"מ זימן הקב"ה נס שלא לצורך הענין עצמו, והצליח בידה בשאיבה אחת לכלות את הענין ולהשקות את כל הגמלים, ומזה למד אליעזר, שזימן הקב"ה את הנס הזה בכדי להראות חשיבותו של אליעזר עצמו, שכל דבריו יתקיימו לא נפל מהם דבר, עד שאפי' בפועל הצליחה רבקה להשקות את כל הגמלים. ולכן הוציא מיד התכשיטים ונתן לה, כיון שידע שייגמר הדבר על ידו, קודם ששאל בת מי היא, וכמו שמוכח בכתוב "ויהי כאשר כלו הגמלים לשתות, ויקח האיש נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם".

בדיקה בעשיית חסד - יותר ממה שביקש

והנה הטעם שבדקה דווקא בדבר זה, ביארו המפרשים שהיות ומידת אברהם היה להכניס אורחים ולהאכילם ולהשקותם והיה ומצוה את בניו לעשות כמעשהו, על כן חיפש שהכלה של יצחק תדמה אליהם. ורבינו האלשיך הוסיף לבאר שעיקר הבדיקה היה, אם תעשה רק מה שביקשו ממנה, או שתוסיף לעשות יותר מהבקשה, שבזה יוכח שמידת החסד שיש לה, בא 'מאהבת החסד' ולא רק 'לצאת ידי חובה'. וכפי שמוכח מעצם המבחן המתואר בפסוקים, "והיה הנערה אשר אמר אליה הטי נא כדך ואשתה, ואמרה שתה וגם גמליך אשקה". דהיינו שהוא יבקש להשקות רק אותו, ואילו היא תוסיף מעצמה לומר גם על הגמלים. וביסוד זה מיושבים רבים מדקדוקי המקראות, וכפי שנבאר להלן.

ותחילה הקדים ואמר: "הנה אנכי ניצב על עין המים". שלכאורה קשה, מאחר וכבר אמר: "ואבוא היום אל העין". למה היה צריך לחזור ולומר שהוא עומד שם. אך הכוונה שאליעזר בא לומר שמן הדין היה לעשות הבדיקה בלחם, ולא 'במים' שהם בחינם לכל העולם. אך כיון שהוא נמצא במקום כזה יעשה המבחן 'במים' בצורה שיוכח שהיא ראייה ליצחק.

ומדויק הכתוב שאמר "אותה הוכחת לעבדך ליצחק". כי מצינו ביצחק שמדתו היה להוסיף מעצמו במעשים הטובים יותר ממה שהצטווה, וכמו שאמרו חז"ל (ב"ר נה, ד) עה"פ "ויהי אחר הדברים והאלוהים נסה". אחר דברים שבין יצחק וישמעאל. שאמר לו ישמעאל אני צדיק ממך שנמלתי בן שלש עשרה שנה ולא עכבתי, ואתה בן שמנת ימים ואולי אם היית גדול הייתה מעכב, והשיב לו יצחק אתה נמולת באבר אחד, ואני אין צריך לומר שלא הייתי מעכב בזה, אלא אפילו היה הקב"ה גוזר לשחוט אותי, לא הייתי מעכב. ומבואר שיצחק היה מוסיף למסור נפש יותר ממה שהצטווה^כ. וכמו כן בדק אליעזר אם רבקה יש בה אותה מידה שתוסיף לתת יותר ממה שהצטוותה. ובזה יהא מוכח שהיא ראויה לו.

ובזה יש ליישב שבבקשתו אמר "והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך ואשתה". ואילו כשפגש בה אמרה לה: "וירץ העבד לקראתה ויאמר הגמיאיני נא מעט מים מכדך".

^כ דברי רבינו צ"ב שהרי לא אמר יצחק אלא שאם היה מצטווה על זה לא היה מעכב, א"כ היכן למדנו שהיה עושה יותר ממה שנצטווה, רק שלא היה מעכב אפי' אם היה קשה מאוד לקיים את הציווי, אבל לא תוספת על הציווי. ואולי יש לבאר בדוחק, שאפי' היה מצווה לשחוט אותי לא הייתי מעכב, היינו אפי' שלא היה הציווי אלי, רק לאחרים, וא"כ לי שאין לי שום ציווי להישחט, א"כ אדרבה, יש לי לעכב ולעשות כל טעדי להישמט מתחת יד אברהם אבי, מחמת החיוב "וחי בהם". ומ"מ הייתי מוסר עצמי ולא מעכב, ומכאן למדנו שהיה עושה יותר ממה שנצטווה, ודו"ק.

שיש לדקדק שבכל 'הדו - שיח' שמתואר בפסוקים בין אליעזר לרבקה אליעזר נקרא 'איש'. מלבד בפסוק זה שנקרא 'עבד'. ואמנם התורה בא לומר שאליעזר התנהג כאן כמו 'עבד'. ב' דברים. א. בעצם הריצה אליה, כי איש חשוב אינו 'רץ' בדרכו וכ"ש שאינו פונה לנערה שזה חוץ מכבודו להראות שהוא 'רודף' אחריה. ב. בצורת הבקשה שאמר 'נא' כאילו הוא מתבייש לבקש, שאדם חשוב אינו מתבייש 'לצוות' לאחרים שירשתוהו, וגם בנוסח 'הגמאיני' שהוא כמתחנן להשיב נפשו. אינו דרך אנשי מעלה.

ואכן ב' דברים אלו היו גורמים לרבקה להתייחס לאליעזר כמו 'לעבד'. אבל היא עמדה 'במבחן' והשיבה לו "שתה אדוני". דהיינו שגם החשיבה אותו לאיש 'חשוב'. ולא התייחסה אליו כמו לעבד. וגם נתנה לו 'לשתות' לגמרי. ולא רק 'לגימה'. ובוה מיושב גם שאף שבבקשתו אמר "והיה הנערה אשר אמר אליה הטי נא.. שתה וגם גמליך אשקה". ואילו רבקה ענתה "וגם לגמליך אשקה". רק אחרי שגמר לשתות, שגם בזה הראתה שרחשה לו כבוד שאינה משווה אותו 'לגמלים', ורק אחרי שגמר הוא לשתות אמרה שתשקה גם הגמלים.

ובזה יש לבאר שאף שאליעזר שאל אותה, "היש בית אביך מקום לנו ללין?". היא ענתה לו: "גם תבן גם מספוא רב עמנו, גם מקום ללון". שהראתה שאף שהוא שואל אם יש מקום ללינה לבנ"א, היא גם חושבת על 'הגמלים'. ובדבריה רמזה שלא רק שיש מקום 'ללון' אלא גם יכבדו במאכל ומשתה, שלכך אמרה שיש 'מספוא' לגמלים, שאם יש אוכל עבור הגמלים כ"ש שיש לבנ"א. [וגם נרמז בתיבת 'גם' תבן]. ונמצא שבמה שדיברה על אוכל לגמלים הרוויחה ב' דברים, א. שרמזה שמלבד לינה יש גם מאכל אף לבנ"א. ב. שלא השוותה מאכלם, למאכל הגמלים.

עוד התחכמה באומרה "גם תבן גם מספוא רב עמנו". ולא אמרה 'לנו'. שרמזה בזה שהגם שיש להם שפע של מאכל, מ"מ אינו 'שלנו' אלא 'פקדון' הוא מהקב"ה. וכמו שאמרו חז"ל (סוטה י:): על אברהם שהיה מאכיל כל באי עולם, היו רוצים לברכו, והיה אומר להם: וכי משלי אכלתם? משל אלהי עולם אכלתם, הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם.

אמור מעט - ועשה הרבה

ומידה זו של עשיית חסד מעבר למה שאדם חייב לעשות ראו בבית אברהם דבר יום ביומו, ונרמז זאת בדברי חז"ל (ב"מ פז.). שהצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה, שהרי אברהם אמר בתחילה למלאכים "ואקחה פת לחם". ומשמע שהציע להם רק לחם, ואילו אח"כ כתוב "ואל הבקר רץ אברהם". ואילו הרשעים אומרים הרבה, ואפילו מעט אינם עושים. שהרי עפרון בהתחלה אמר לאברהם "ארץ ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה היא". שלא רצה ליטול ממנו כסף כלל עבור המערה. ואילו אח"כ כתוב "וישמע אברהם אל עפרון, וישקל אברהם לעפרון את הכסף אשר דבר באזני בני חת, ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר". שלא הסכים עפרון לקבל אלא שקלים גדולים, שמשקלם רב, כמשמעות "עובר לסוחר". שקלים שמקבלים אותם בכל מקום בתור שקלים.

ודברי הגמ' צריכים ביאור שהרי יש כאן ב' מעלות לצדיק, לעומת ב' חסרונות לרשע, שאין ביניהם שום קשר. שהרי הצדיק, האומר מעט, לכאורה הוא מחמת זהירות שמא לא יוכל לעמוד בדיבורו, או משום ענווה וצניעות, ואילו מה שעושה הרבה הוא מחמת רצונו להיטיב ולעשות חסד ככל יכולתו. וכבר יכול להיות צדיק האומר מעט ועושה מעט, ועכ"פ מידה טובה אחת יש לו, או איפכא, שאומר הרבה ועושה הרבה, ועכ"פ יש לו מידת ההטבה. וכן להיפך, ברשעים, הרי מה שאומר הרבה הרי זה משום שהוא רברבן, וכשאח"כ אינו עושה אפי' מעט, הוא משום שמלבד היותו שקרן, הוא גם כילי וקמצן, ומה השייכות בין שני החלקים 'אומר מעט - עושה הרבה' ולהיפך.

אך הביאור נראה, שהצדיק כשאומר הוא מעט, אין זה לא כדי להצטנע ואף לא כדי להיזהר בדיבורו, אלא אומר הוא מעט, בכדי שיוכל הוא להיטיב מעבר למה שאמר, שזוהי הטבה אמתית, שהאדם מחפש לעשות מעבר למחוייב. וזאת לעומת הרשע, שהרי נתבונן, שברגע שאמר עפרון שיתן לאברהם את השדה בחינם, שוב אין לו שום דרך להיטיב מעבר למה שהתחייב, שהרי, כיצד יוסיף ויטיב, היעלה על הדעת שישלם הוא כסף לאברהם בכדי שיקח ממנו את השדה? א"כ, הרשע, כבר מלכתחילה 'חוסם' את עצמו, שלא יוכל להיות במעשיו שום הטבה, רק קיום החובות. ולמעשה, באמת בסוף הוא אכן אינו מקיים אותם, מכיון שאדם שחסר לו במידת ההטבה, לא יימלט שאף בחובותיו הבסיסיות לא יעמוד, ודו"ק בזה כי הוא נפלא.

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)

השבויים מעוררים ומדריכים אותנו לתשובה שלימה

ההתעוררות תשובה שנתעוררו בקרב כלל ישראל במשך השבועות שעברו היא למעלה מן המשוער. יש אנשים ומשפחות שזכו לתשובה שלימה, וגם לרבות הקבלות והחזיוקים לרבבות ברחבי תבל. והנה המציאות היא אשר רח"ל יש עדיין עשרות עשרות שבויים הנמצאים עדיין אצל האויבים רח"ל, וגודל הרחמנות שנתעורר בנו יכול לעורר אותנו לקיים עצת התניא ביתר שאת וביתר עוז. ונלמוד יחד דבריו בפרק מ"ה זו"ל:-

"עוד יש דרך ישר לפני איש לעסוק בתורה ומצות לשמן ע"י מדתו של יעקב אבינו עליו השלום שהיא מדת הרחמי לעורר במחשבתו תחלה רחמים רבים לפני ה' על ניצוץ אלקות המחיה נפשו אשר ירד ממקורו חיי החיים אין סוף ברוך הוא הממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכולא קמיה כלא חשיב, ונתלבש ב"משכא דחויא" הרחוק מאור פני המלך בתכלית ההרחק כי העוה"ז הוא תכלית הקליפות הגסות כו' ובפרט כשיזכור על כל מעשיו ודבוריו ומחשבותיו מיום היותו אשר לא טובים המה ו"מלך אסור ברהטים ברהיטי מוחא".. והוא סוד גלות השכינה".

והנה לפני שנמשיך בדבריו, נבוא ונצייר לעצמינו מה שמתאר לנו פה. הנה כמו שרואים מול עינינו יהודים שבויים, אחינו בני ישראל, בני אברהם יצחק ויעקב שהם רח"ל שבויים ביד האויב, וזאת מעורר אותנו לרחם עליהם ולהעתיר בעבורם □ אשר כמו כן צריכים להבין, שיש בכל אחד ואחד מאתנו חלק אלוך ממעל ממש שנתלבש ב"משכא דחויא" בתכלית ההרחק, כי העולם הזה הוא תכלית הקליפות הגסות. ובמיוחד כאשר נכשלים רח"ל בחטאים בדיבור במעשה ובמחשבה לא טובים, הרי זאת בבחינת "מלך אסור ברהטים" והא ממש בחינת "גלות השכינה". וזאת שופך עלנו אור חדש על מצבינו בעולם הזה. להסתכל על עצמינו שיש לנו נשמה טהורה בשבי. וכמו שמרגישים בימים אלו המושג של "צער השבי" כאשר יודעים אנו שאחינו ואחותינו נמצאים רח"ל בשבי, וזאת מעורר אותנו לעורר רחמי שמים עליהם, הרי בהרגשה זו יכולים לעורר על נשמתינו הטהורה שנמצאת ג"כ כן מכח הימצאו בעוה"ז ומכח העוונות וכו'.

וא"כ מהו העצה ובזה נמשיך בדברי התניא קדישא: "ועל זה נאמר "וישוב אל ה' וירחמהו" לעורר רחמים רבים על שם ה' השוכן אתנו כדכתיב השוכן אתם בתוך טומאתם.. "וישא את קולו" למעלה למקור הרחמים העליונים הנק' אב הרחמים ומקורם. "ויבך" לעורר ולהמשיך משם רחמים רבים על כל הנשמות ועל מקור כנסת ישראל להעלותן מגלותן ולייחדן ביחוד העליון אור אין סוף ב"ה בבחי' נשיקין שהיא אתדבקות רוחא ברוחא כמ"ש "ישקני מנשיקות פיהו", דהיינו התקשרות דבור האדם בדבר ה' זו הלכה, וכן מחשבה במחשבה ומעשה במעשה שהוא מעשה המצות. ובפרט מעשה הצדקה וחסד. דחסד דרועא ימינא והוא בחינת חיבוק ממש כמ"ש "וימינו תחבקני". ועסק התורה בדבור ומחשבת העיון

הן בחי' נשיקין ממש. והנה ע"י זה יכול לבוא לבחי' אהבה רבה בהתגלות לבו.. "עכ"ד
(ע"ש בפנים בתוספת מילים)

זאת אומרת שיש "דרך ישר" עבורינו, והוא פשוט "לעורר רחמים רבים על השם ה' השוכן
אתנו" וכאשר זוכים ללמוד תורה ולקיים מצות, ובפרט מעשה הצדקה וחסד, מעוררים
למעלה בחינת "וימינו תחבקני" וגם הבחינה של "נשיקין ממש" והרי ההתקרבות הזאת
בידינו.

וע"ע בספר התניא (אגרת התשובה - פרק ז') עוד בהאי ענינא וז"ל "ואולם דרך האמת
והישר לבחי' תשובה.. הוא לעורר רחמים העליונים ממקור הרחמים על נשמתו ונפשו
האלקי' שנפלה מאיגרא רמה חיי החיים ב"ה לבירא עמיקתא הן היכלות הטומאה והסט"א.
ועל מקורה במקור החיים הוא שם הוי' ב"ה וכמ"ש וישוב אל הוי' וירחמהו. פי' לעורר
רחמים על השפעת שם הוי' ב"ה שנשתלשלה וירדה תוך היכלות הסט"א הטמאים
להחיותם ע"י מעשה אנוש ותחבולותיו ומחשבותיו הרעות וכמ"ש מלך אסור ברהטים
ברהיטי מוחא וכו' היא בחי' גלות השכינה כנ"ל.. וז"ש שם נפלה עטרת ראשינו אוי נא לנו
כי חטאנו. ולכן נקרא הקדוש ב"ה "מלך עלוב" בפרקי היכלות כמ"ש הרמ"ק ז"ל כי אין לך
עלבון גדול מזה. ובפרט כאשר יתבונן המשכיל בגדולת אין סוף ב"ה.. לפי שיעור שכלו
והבנתו יתמרמר ע"ז מאד מאד. עכ"ד.

והנה בא למד ונמצא ללמד, כי כאשר מתבוננים ומבינים שיש בזה הבחינה של צער
השכינה, כי שכינתא בגלותא, הרי כמו כן כאשר מתפללים על אחינו בני ישראל, צריכים
לזכור, כי חוץ מהצער הגופני הבלתי משוער שיש להשבויים, יש הבחינה של שכינתא
בגלותא ובכל צרתם לו צר.

נמצינו למדים כי עבודת השעה, מצות תשובה, יכולים להתעורר מתוך המצב של
השבויים, ושיהיה זה גופא זכות עבורם שנזכה לתשובה מאהבה, וגם הם ישוב אל
משפחתם בקרוב ובנקל בלי שום מכשולים אכ"ר.

תפילות לשידוכים לצורך גבוה

והנה השקפה זו נוגעת בכל תחומי החיים ובכל התפילות, ודבר בעתו מה טוב בפרשת
חיישרה לדבר אודות התפילות ובקשת רחמים עבור שידוכים. אפשר ליגש להתפלל
בפשטות, לישועת השם להתחתן עב"ג בשעה טובה ומוצלחת או יכולים ליגש מתוך
הפנימיות, אשר גילה לנו הבורא כל עולמים "לא טוב היות האדם לבדו" ושיהיה נחת רוח
להשי"ת כאשר מתחתנים, ומבקשים לזכות לקיים המצוה הראשונה הכתובה בתורה"ק
להעמיד דורות ישרים מבורכים שיהיה עבדי השי"ת כראוי, ולזכות ל"איש ואשה, זכו,
שכינה ביניהם" ועי"ז כאילו בונה אחת מחורבות ירושלים, אשר בתוך כל הצער והגלות
יהיה עוד מקום של השראת השכינה, ואז כל התפילות הם ב"פנים חדשות" ולצורך גבוה.
השי"ת יעזור שנזכה לעבדו באמת ובתמים, אכ"ר.

למען הסר ספק / הרב ישראל מאיר ווייל, מח"ס 'וביום השבת', 'השולחן כהלכתו', 'המועדים כהלכתם'. רב ביהכ"נ 'בני הישיבות' ו'היכל יוסף שלום' רמב"ש ג'
נידונים בממונות השייכים בזמן מלחמה [בעל חנות שדורש מחיר יקר עבור כניסה לחנות בשעת אזעקה | נבהל מקולות של אזעקה ונפל]

למען הסר ספק / הרב ישראל מאיר ווייל, מח"ס 'וביום השבת', 'השולחן כהלכתו', 'המועדים כהלכתם'. רב ביהכ"נ 'בני הישיבות' ו'היכל יוסף שלום' רמב"ש ג'

נידונים בממונות השייכים בזמן מלחמה [בעל חנות שדורש מחיר יקר עבור כניסה לחנות בשעת אזעקה | נבהל מקולות של אזעקה ונפל]

בעל חנות שדורש מחיר יקר עבור כניסה לחנות בשעת אזעקה

שאלה: הלכתי באזור מסחרי שאין בו מקלטים ולא בנייני מגורים ופתאום נשמעה אזעקה, רצתי לחנות והמוכר אמר שאינו מרשה לי להיכנס אלא אם אשלם אלף ש"ח, מחוסר ברירה הסכמתי ונכנסתי, האם אכן צריך לשלם את מה שהתחייבתי?

תשובה: בשו"ע [חו"מ סי' רס"ד, ז', ח'] נפסק 'מי שברח מבית האסורים והיתה מעבורת לפניו ואמר לו העבירני ואני נותן לך דינר והעבירו אין לו אלא שכרו הראוי לו', ובגמ' [ב"ק דף קטז. ויבמות דף קו.]. מבואר שהטעם משום שיכול לומר לו משטה הייתי כך.

והרמב"ן [ביבמות שם ובתורת האדם] ביאר הטעם משום שתנאי הנעשה בשעה שהאדם דחוק ולחוץ אינו מחייב, והרשב"א [שם] והריטב"א [שם] הביאו את טעמו של הרמב"ן, וכ"כ הרדב"ז [שו"ת ח"ג סי' תקנ"ו], והרשב"א הוסיף שיש מפרשים שטעם הפטור משום שהוא מחוייב להצילו ולכן גם בלי תשלום היה מחוייב לעשות כן.

ולכן, במקרה של השאלה הזאת שעדיין לא שילם, אינו חייב לשלם יותר מהמחיר הרגיל, כיון שיכול לומר משטה הייתי כך מחמת הדוחק [ואפילו לשיטת הי"א, יש לומר שמחוייב להצילו מהלבנת פנים ככל ישראל המחוייב בזה וכמש"כ בשבות יעקב ח"א סוף סי' קס"ד שבכלל לא תעמוד על דם רעך הוא מצוה להציל מהלבנת פנים] אבל אם כבר שילם, נפסק להלכה [שם, ח'] כשיטת הרשב"א [ודלא כהריטב"א] שאחר ששילם כבר אינו יכול להוציא ממנו את ההפרש.

*

נבהל מקולות של אזעקה ונפל

שאלה: קבוצת נערים השמיעה אצלנו ברחוב הקלטה של אזעקה וכאשר כולם ברחו הם נהנו ממעשי ידיהם ה' ירחם, אחד האנשים המבוגרים נפל וניזוק בבריחתו, האם הם חייבים לשלם לו?

תשובה: פטורים מדיני אדם, ונראה שחייבים בדיני שמים.

בשו"ע [חור"מ סי' ת"כ, כ"ה, ל"ב] מבואר שאם הפחיד את חברו בדבר שהיה לחבירו אפשרות שלא להיבהל, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, ולכאורה הוא הדין לכאן, אלא שיש לדון קצת לקולא כיון שהנוק היה בגרמא כי לא ההפחדה עצמה הזיקה אותו [כפי המקרה שם שעצם ההפחדה גרמה לו להינזק] אלא שמשום כך נפל וניזוק מהקרקע או מדבר שנפל עליו, ואמנם גם זה גרמא הפטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים [כמבואר בסמ"ע סי' ת' סק"א], אלא שיש לדון אם לצרף שתי דברים אלו לקולא כעין המבואר בש"ך סי' שפ"ו סק"ג לגבי גרמא דגרמא, ועכ"פ כיון שלא מצאתי במפורש צירוף כזה נראה שראוי שישלמו לצאת ידי שמים, ובפרט שגם שם מבואר שאין הדבר פשוט והוא מחלוקת ראשונים.

*

גדר חיוב התפילה בעת צרה

בימים אלו רגילים בבתי כנסיות לומר כמה פרקי תהלים ולהתחנן על עם ישראל השרוי בסכנה [כגון תפילת אחינו בני ישראל וכו' וכדו'], וענין הסכנה בימינו מבואר בסי' שכ"ט, ו' שהוא שייך בכל הארץ מפני שאם יכבשו עיר ספר שבגבול ח"ו תהא הארץ נוחה להיכבש בפניהם רח"ל], ה' ירחם על עמו ישראל ויצילנו מכל רע ויגלה מלכותו ברוממה בירושלים.

ויש להסתפק האם יש חיוב להתפלל תהלים ושאר תפילות שמוסיפים אחרי התפילה או בזמן אחר, או שאין זה חיוב גמור אלא רק דבר טוב וראוי. עוד יש להבין את גדר החיוב להתפלל בעת צרה כי בראשונים מבואר שאין זה גדר תפילה הרגיל, וכמו שיבואר.

א. נחלקו הרמב"ם [סה"מ מצוה ה' ובתחילת הל' תפילה] והרמב"ן [סה"מ השגה למצוה ה' (ובהשגה למצוה א')] האם תפילה היא מצות עשה מהתורה או מדרבנן, וכתב הרמב"ן שבעת צרה בודאי חיוב תפילה מדאורייתא.

ולהלכה, השו"ע [סי' ק"ו, ב'] פסק שכל תפילה היא מצות עשה מדאורייתא, ובמג"א [שם סק"ב] הביא שהרמב"ן חולק כנ"ל, וכתב ש'כן דעת רוב הפוסקים', וכ"כ המשנ"ב [שם סק"ד] כהמג"א ש'כן עיקר כי כן דעת רוב הפוסקים', והיינו כהרמב"ן.

וכתב המג"א שם שבסמ"ק מבואר שתפילה בעת צרה היא מדאורייתא.

והדבר תמוה הרי הרמב"ן עצמו שהמג"א מביא שכותב שחיוב תפילה מדרבנן, ממש באותו מקום בהמשך [בהשגות לסה"מ לרמב"ם ה'], כותב גם שבעת צרה החיוב להתפלל מהתורה, וכבר בחינוך [מצוה תלג] הביא דבר זה בשם הרמב"ן, ולמה ממרחק יביא לחמו.

ב. כתב הרמב"ם [תחילת הל' תענית] מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שלא תבוא ... ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן וכו'.

והנה, בסי' תקע"ח, ט"ו כתוב שאם יש ציבור שיש להם שתי צרות רח"ל, לא יתפללו על שניהם ביחד אלא יתפללו רק על אחת מהם, ומבואר שיש צורך לפרט ולהתפלל על הדבר המסוים הזה ואי אפשר להתפלל על שני דברים ביחד, והוא ע"פ הגמ' בתענית דף ח: שאי אפשר להתפלל על שני דברים ביחד אלא רק על אחד מהם [אמנם ברמב"ם לא הזכיר ענין זה כלל]. ובמג"א [שם סקי"א] כתב שאם יש צרה אחת רח"ל אז אפשר להתפלל על עוד דברים.

ויש להבין דבר זה, שלכאורה יש להבין למה אי אפשר להתפלל על שני דברים ביחד, ועוד, הרי אנחנו מבקשים בכל תפילת הלחש על כמה דברים ביחד, וגם המג"א הוסיף שם וכתב שאם יש צרה אחת רח"ל אפשר להוסיף עוד כמה דברים, וכל זה צ"ב.

וברמב"ם [תפילה פ"ו ה"ב וה"ג] כתב אם רצה להוסיף בכל ברכה וברכה מן האמצעיות מוסיף, כיצד, היה לו חולה מבקש עליו רחמים בברכת חולים וכו' ואם רצה לשאול צרכיו בשומע תפילה שואל. א"כ אפשר להוסיף תפילה על צרה בתוך תפילתו.

ג. יש להבין מה הטעם שמוסיפים תפילת נעילה רק ביו"כ ובתעניות ציבור שנתקנו על צרה.

ד. כתב הרמב"ן [השגות לסה"מ שורש ג'] שבבה"ג מבואר שהחיוב תפילה בעת צרה נלמד ממה שכתבו נתעטף הקב"ה כשליח ציבור והראה למשה ואמר לו כל זמן שישראל חוטאין לפני עשה לפני כסדר הזה ואני מוחל להם. והיינו י"ג מידות.

ובאמת, בשו"ע סי' תקס"ה, ה' מבואר שהיה פשוט שאומרים י"ג מידות בתענית, שהרי סי' תקס"ה עוסק בדיני עננו בתפילת יחיד, ואיך נכנס לשם ענין אמירת י"ג מידות ביחיד, אלא היה פשוט להם שבתענית רגילים לומר י"ג מידות.

וזה השורש למנהג בני עדות המזרח לומר י"ג מידות בברית מילה, כמב' בבא"ח [ש"א כי תשא אות יב] בשם חסד לאלפים [או"ח סי' קל"א אות י], ועם ריבוי הצרות ה"י התרגלו לומר תמיד.

ובמגילת אסתר שם תמה למה צריך להוסיף תפילה, הרי יש את התפילה הקבועה שאומרים תמיד והיא זאת שנאמרת גם בעת צרה. ובפרט קשה לפי הרמב"ן שכל תפילה היא מדרבנן, א"כ בעת צרה החיוב הוא מדאורייתא ולמה צריך להוסיף עוד תפילה.

ויש לבאר, שיסוד התפילה על צרה רח"ל אינה כמו תפילה רגילה, אלא יסודה מדיני קירבת השי"ת והתשובה, והיינו, שהאדם מבין שהצרה נשלחה אליו מהשי"ת, ולכן כמו שחוזר בתשובה כך גם מתפלל אליו שיסיר ממנו את הצרה, והיא כעין הבנה שהצרה היא 'קריאה ואיתות' מלמעלה, ולכן חייב מדאורייתא להתפלל אז.

ואמנם, כך לשון הרמב"ם בריש הל' תענית שכתב על החיוב תפילה בעת צרה ש'דבר זה הוא מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם', והיינו שאין זה תפילה כבקשה בעלמא, אלא כל התפילה נועדה על מנת להרגיש שהקב"ה שלח את הצרה

כדי שישוּבו בתשובה ומה שיושיע אותם מהצרות הוא התשובה שישוּבו ולא התפילה כי התפילה לא נועדה לבקשה אלא להתעוררות והבנה שהשי"ת שלח את הצרה לעורר את האדם לתשובה וממילא חלק מהתשובה היא התחנונים אליו שיסיר את הצרה, וההבנה שאין זה מקרה אלא מן השי"ת ולכן צריך לחזור בתשובה ולפנות אליו שיצילנו.

ולכן מובן למה אין מתפללים על ב' צרות ביחד, שהרי התפילה היא חלק מדרכי התשובה וההבנה שהצרה נשלחה אליו על מנת שיתעורר, וא"כ אם היו שתי צרות הרי רצון השי"ת שיהיו שתי התעוררויות ושתי חזרה בתשובה וקריאה אל הקב"ה, ואין אפשרות לעשות את שניהם ביחד משום שאז כביכול מתייחס בפעם אחת לשניהם והרי כל אחת ואחת מהם נועדה לעוררו מצד עצמה בנפרד.

אבל בתפילת הלחש בדרך כלל אפשר להתפלל כל כמה דברים ביחד, כי אין כאן איזה צרה רח"ל שנשלחה לעורר, וכן אם יש צרה אחת רח"ל אפשר להוסיף עוד תפילות ובקשות אחרות כי אין בזה סתירה לרצון השי"ת לעוררו לתשובה שזה היה רק פעם אחת בצרה האחת.

וא"כ ביאור כוונת הרמב"ם והשו"ע שבודאי צריך להוסיף ולהתפלל בשעת צרה עוד תפילה מיוחדת עבור זה, אלא שיכול להכניס תפילה מחוייבת זו בתוך תפילת הלחש הקבועה שלו, וכדברי המג"א שאפשר לצרף תפילות כלליות לתפילה על צרה אחת, וכוונתם 'אם רצה לשאול' אין הכוונה שיכול גם לא לבקש כלל כי ודאי חייב להוסיף תפילה על זה אלא שאם רצה לשאול את מה שמחוייב להתפלל ולעשות זאת בתוך תפילת הלחש הקבועה שלו יכול לעשות כן.

ויש לבאר שזה הטעם למש"כ במדרש [ברש"י כא, ז] יפה תפילת החולה על עצמו מתפילת אחרים עליו, כי זו היתה המטרה ורצון השי"ת לעוררו לתשובה ולפניה אל הקב"ה, א"כ תפילה כזאת צריך להתפלל החולה בעצמו כי המטרה שהוא יחזור בתשובה בגלל התפילה.

ואפשר שזה הטעם להא דאיתא בב"ק דף צב. כל המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה.

ויש לבאר שזה הטעם שלא מתפללים תפילת נעילה בכל תענית ציבור ורק ביו"כ ובתעניות על צרות מתפללים אותה, לפי שתפילת נעילה היא תוספת תפילה בגלל התענית [רמב"ם תפילה פ"א ה"ז] וזה שייך רק ביו"כ שהוא עת צרה כמובן ובשאר צרות רח"ל שאז יש דין להוסיף בתפילה מפני הצרות שהוא חלק מדרכי התשובה והחזרה להשי"ת, אבל בתענית של אבילות אין דין להוסיף תפילות, ודבר זה מבואר בר"ן תענית ריש פ"ד.

ויש לבאר לפי זה הטעם שהמג"א בסי' ק"ו הביא מהסמ"ק שחייב להתפלל בעת צרה ולא
הביא כן מהרמב"ן עצמו שכתב כן בעצמו, לפי שהרמב"ן הסכים לרמב"ם שזו תפילה
מדרכי התשובה, וכלשונו 'שמכלל העבודה שנלמוד תורה ונתפלל אליו בעת הצרות
ותהינה עינינו וליבנו אליו כעיני עבדים אל יד אדוניהם' ואף כלל תלמוד תורה עם
התפילה משום כך, והמג"א הביא מהסמ"ק שמדיני התפילה עצמה להתפלל בעת צרה
רח"ל.

מי הדעת - תלמוד תורה בפרשת השבוע / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה', מודיעין עילית

עוסק במצוה - בתלמוד תורה

וּאֲבָרְכֶם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וְהוּא בִּרְךְךָ אֶת אֲבָרְכֶם כָּל ... וְלִקְחָתָ אִשָּׁה לְבְנֵי לְיִצְחָק (כד, א; כד, ד)

וברש"י בכל - בגימטריא בן, ומאחר שהיה לו בן - היה צריך להשיאו אשה.

יש להקשות מכיון שהאבות קיימו את כל התורה מדוע לא נשא יצחק אשה מיד מדוע המתין עד שהיה בן ל"ז,

ויש לפרש כפשוטו לפי מה דקיי"ל (רמב"ם פט"ו מאישות ה"ב) שאם היה עוסק בתורה וטרוד בה וחושש שאם ישא אשה יתבטל מהתורה מותר להתאחר, ולפי"ז יש לבאר גם מה דלמדו בגמ' ביומא (כ"ח) א"א זקן וישב בישיבה מהפס' ואברהם זקן וכו', ויש לפרש דלמדו מסמיכות הפסוקים שבאמת הפס' בא גם לפרש מדוע נתעכב עד עתה אלא דכיון שא"א היה זקן וישב בישיבה ויצחק היה עמו וממילא הותר להתעכב שלא יפריע בתלמודו.

*

ההיתר להתעכב מנישואין לצורך תלמוד תורה

הנה כתב הרמב"ם (פט"ו מאישות ה"ב) ואם היה עוסק בתורה וטרוד בה והיה מתיירא מלישא אישה כדי שלא יטרח במזונות בעבור אשתו ויבטל מן התורה הרי זה מותר להתאחר שהעוסק במצווה פטור מן המצווה וכל שכן בתלמוד תורה.

וידוע להקשות דאף דקיימ"ל שעוסק במצווה פטור מן המצווה אך תלמוד תורה שאני כיון שהלימוד הוא על מנת לקיים וכמבואר בגמ' (מועד קטן ט) שיש חילוק בין מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים דאז אין מבטלין תורה ובין מצוה שא"א לקיים ע"י אחרים דאז מבטלין תורה.

והכי איתא התם כתיב פלס מעגל רגליך וכל דרכיך יכונו וכתוב אורח חיים פן תפלוס, לא קשיא כאן במצווה שאפשר לעשותה ע"י אחרים כאן במצווה שבא לעשותה ע"י אחרים הדר תבי וקא מבעי להו כתיב יקרה היא מפנינים וכל חפציק לא ישוו בה, וכתוב כל חפצים לא ישוו בה דאפילו חפצי שמיים לא ישוו בה, כאן במצווה שאפשר לעשותה ע"י אחרים.

וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ג מת"ת ה"ד) היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו, ואם לא יעשה המצוה ויחזור לתלמודו. והרי מצוות פרו ורבו הוי מצוה שאי אפשר ע"י אחרים ולמה לא יבטלו תורה בשבילה, ולמה כתב הרמב"ם בזה הכלל דעוסק במצווה ומסיים דכל שכן בתלמוד תורה, והרי אדרבה תלמוד תורה שאני דלא שייך לכאורה כלל זה.

והנה הרמב"ם כתב דבמצוה שא"א ע"י אחרים יעשה המצווה ויחזור לתלמודו, וידוע לפרש שהוא בתורת תנאי אם המצב שלא יוכל לחזור לתלמודו לא יפסיק לעשות המצווה אף כשא"א ע"י אחרים, וכן מבואר בריטב"א במגילה(ג.) שמבטלין ת"ת למצוה עוברת מפני דת"ת אפשר למחר.

וממילא ביארו דהרמב"ם הרי מדבר במי שטרוד בתורה ואם ישא אשה יבטל מן התורה, ואף שעדיין ודאי ימשיך בתלמודו אך מ"מ איירי כשיש הפסד בלימודו וממילא לא נחשב שיש קיום הבחינה של יחזור לתלמודו ובוזה לא שייך היסוד דנאמר בת"ת של"א עוסב"מ, אמנם כ"ז דוקא כשמתאחר לישא אשה אך אי"ז סיבה לבטל המצוה לגמרי, אלא באופן שאמרי הרמב"ם שם בהמשך שלמדנו דינו מכן עזאי.

וראה בשו"ע הרב (פ"ג מת"ת ה"א) ובקו"א שם שכתב לבאר כן דלא אמרו שמבטלין ומפסיקין מת"ת כדי לקיים מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים אלא להפסיק לפי שעה וזמן ואח"כ חוזר לתלמודו, אבל לא להיות ריחיים בצוארו שהוא ביטול תמידי עולמית, וכתב עוד דבוזה מפסיד במצות ידיעת התורה, ולא אמרו לענין ידיעת התורה שנדחית מפני מצות פו"ר, ועיי"ש דיש כאן סברא לענין מצות ידיעת התורה.

יש להתבונן בביאור התנאי דיחזור לתלמודו

והדברים טעונים ביאור בסברא שאם יש יסוד לחלק דבתורה מבטלים ומפסיקים למצוה אחרת מדוע תלוי הדבר אם יחזור לתלמודו, דעד כמה שיש סיבה לומר שת"ת שאני א"כ מדוע תלוי אם יחזור לתלמודו, ובאמת יש לעמוד גם על הלשון ברמב"ם שאם זה בתורת תנאי מדוע כתב הרמב"ם לשון זה בתוך ההלכה המפרשת את עצם המעשה שיעשה המצוה ויחזור לתלמודו וצ"ב הלשון.

יתבאר על פי יסוד הדין דעוסק במצוה מול תלמוד תורה

ובאמת יש לבאר יסוד הדבר דמה שאין הכלל דעוסק במצוה פטור מהמצוה לגבי מצות תלמוד תורה ולכא"ו הטעם כיון שתלמוד תורה הוא על מנת לקיים [נוכפי שמבואר בירושלמי (פ"ק דשבת ה"ב) שהובא בתוס' במו"ק שם וכמו שביאר האור שמח לדברי הירושלמי - עי' או"ש הל' ת"ת פ"א וחידושי ר' מאיר שמחה סוכה כה. (מהדו' אוזבנד) ועי' קהילות יעקב ברכות סימן טו].

וממילא י"ל דאין זה נחשב כלל להפסקה ממצות תלמוד תורה דכיון שעסק התורה הוא על מנת לקיים, נמצא שקיום המצוה הוא המשך של תלמוד תורה שהרי מהות התלמוד תורה הוא לידע הדינים ולקיימם וכיון שבא לידו מצוה שא"א באחרים הרי זהו המשך התלמוד תורה, ואין שייך לומר שהוא עסוק בתורה ביחס למצוה שנודמנה לידו באופן שא"א ע"י אחרים כיון דזה גופא מהות התלמוד תורה.

וזהו מש"כ הרמב"ם "ויחזור לתלמודו" דבאמת זהו "פירוש ההלכה" שבאמת אין כאן הפסקה מת"ת אלא המשך הלימוד, ויעשה המצוה ויחזור לתלמודו שהרי זהו קיום התלמוד תורה נמצא דזהו טעם ההלכה. אלא דמלבד זה יש כאן גם תנאי בהלכה דאם הקיום מצוה הוא באופן שלא יוכל לחזור לתלמודו, אז יש כאן ביטול התלמוד תורה, כיון שכל מה

שאמרינן שאין כאן הפסקה ממצות ת"ת אלא המשך הענין שקיום המצוה הוא מגוף אותו ענין, היינו דוקא בתנאי שיחזור לתלמודו אך כשיש כאן ביטול גמור של הת"ת הרי יש כאן ודאי הפסקה ואז אמרינן דת"ת עדיף שגדול תלמוד תורה.

תורה ומצוות צריכים זה לזה

וביארור יסוד הענין שהמצוות אינם הפסקה מהתלמוד כיון שהם משלימים זה את זה, דמצד אחד יסוד התורה הוא על מנת לעשות נואף בתורה שאינה להלכה נחשב ע"מ לעשות וכמשנ"ת במק"א דעצם הלימוד הוא קובע את דבר ה' בעצמו של האדם ובכל הבריאה. ועי' בזה בקונטרס אש דת לגרי"א וינטרוב] אך בודאי אף המצוות צריכים לתורה ומלבד עצם הדבר שצריך לידיעת ההלכות הרי "המצוה מהודרת יותר כשיוצאת מפי היודע ענינה" כלשון המאירי בסופ"ק דב"ק, ובעיקר וביסוד הבריאה הרי צריך את התורה ואת המצוות ואי אפשר בלעדי אחד מהם ועי' בנפש החיים פ"ל שביאר בהרחבה ענין זה.

דברי האו שמח דשימוש חכמים עדיף

ובזה יש לפרש אף את דברי האור שמח (פ"א מת"ת) דאף שהעוסק במצוות תלמוד תורה חייב להפסיק שמצוה שא"א ע"י אחרים מ"מ בשימושה של תורה לא נאמר כלל זה דגדולה שימושה יותר מלימודה. וכתב ד"שמוש" פירוש והבנת טעמי המשנה וסברתו הנקרא גמרא וכלשון רש"י בברכות מז:

ויש לבאר לפמשנ"ת דהטעם שמפסיקים בלימוד לצורך מצוה כיון שאינה הפסקה אלא הוא מענין אחד שהלימוד הוא על מנת לעשות, אך י"ל בזה דאכתי יש מעלה יתירה ללימוד שהוא לשם תורה עצמה אף שאינה לשם ידיעת ההלכות וכמש"כ החתם סופר בתורת משה פר' צו דהעוסקים בתורה לשמה ממש שכבר בקיאים בכל המצוות והלכותיהם רק עוסקים בה לחיבת התורה להיות עמלים בה ומעיינים בה ומחדשת בה זו התורה חשובה יותר מהלומדים לדעת ההלכות עיי"ש היטב, וא"כ י"ל דע"ז נאמר גדולה שימושה שלא יפסיק אף למצוה שא"א ע"י אחרים כיון דבזה מתקיימת התורה לשם תורה ולא רק לשם המצוות.

ואף דכבר נתבאר שלימוד ע"מ לעשות איירי באופן שלומד אף שלא למעשה מ"מ כך יש לבאר מהלך דברי האור שמח.

ולפי"ז יש יישוב ומהלך נוסף לפרש דברי הרמב"ם דמי שעוסק בתורה וטרוד בה דיכול להתאחר מלישא אשה, דבאמת איירי באופן שלומד לשם תורה אף כשכבר יודע כל ההלכות דאז לא נאמר ההלכה להפסיק למצוה אחרת, וזה לשון הרמב"ם "וטרוד בה" אך זה צ"ע שהרי ההיתר רק להתאחר, וגם בשו"ע הרב מפורש דהרמב"ם איירי במי שעדיין לא גמר ההלכות ועדיין יתכן לפרש כן את ההיתר לבין עזאי.

מנחת שלום / הרב אהרן אקר, דומ"צ בבית הדין 'דבר למשפט', ומח"ס 'משפטי אהרן'

דין כיבוד אב בשידוכים

הקשה המשך חכמה, מדוע אברהם אבינו הוצרך לבקש מאליעזר לחפש אשה ליצחק, ולהזהירו שלא ימצא אשה מבנות הכנעני, היה לו לקרוא ליצחק ולהזהירו שלא יקח אשה מבנות הכנעני. ותירץ המשך חכמה, שמכאן ראייה לשיטת המהרי"ק שנפסקה ברמ"א (יו"ד סימן ר"מ) שאין כיבוד אב בשידוכים.

ויש להקשות בזה, שא"כ מדוע יצחק ביקש מיעקב. עוד קשה, דהנה המהרי"ק כתב ג' טעמים ליסוד שאין כיבוד אב בשידוכים: א. כי זה נוגע לבן ולא לאב. והיינו שנחשב משל בן, שהוא דבר השייך בצערא דגופא להניח האשה אשר חפץ בה. ב. כי זה כמו ביקש לעבור עבירה, כיון שהתורה מצוה ליקח אשה אשר יחפוץ בה ותמצא חן בעיניו. ג. שכיבוד אב משל אב, וכאן יש צער לבן. והיינו שכאן אין מחלוקת אם משל אב או משל בן, שזה דוקא בדבר שהאב שייך בזה, אבל בדבר שהאב לא שייך פשיטא שאין כח באב למחות בבן, לא משום כבוד ולא משום מורא. וכתבו הפוסקים (הנצי"ב) שאם יש בושה גדולה לאב חייבים לשמוע לו מדין ארור מקלה אביו.

והקשה החזו"א, מדוע אין כאן מורא, שהאב לא רוצה שיקח את האשה הזו. ותירץ האילת השחר ביבמות, שאין בזה מורא, שהאב אמור לעבוד על עצמו שלא יפריע לו דבר כזה. ולפי"ז קשה מדוע אברהם לא ביקש מיצחק עצמו, הרי זה היה דבר עבירה.

ונראה ע"פ הר"ן בדרשות, שבתואל היה עובד ע"ז, ובנות הכנעני היה להם פגם במידות מושחתות, ואמונה אינה עוברת בירושה, אבל מידות עוברות, ולכן העדיף אברהם שיקח מבתואל ולא מהכנעני, שפגם במידות גרוע יותר מפגם באמונה, כי זה עובר בירושה. ומבואר שלכן לא ביקש אברהם מיצחק, כי יצחק לא מחוייב לרעיון הזה. ומבואר מדוע יצחק ביקש מיעקב, כי זה באמת היה דבר עבירה.

וראיתי בכתבי הגר"א גניחובסקי זצ"ל שמסתפק אם האב מצוה על בן אחר שלא יסייע לבן ליקח אשה שאינו רוצה אותה, האם הבן השני צריך לשמוע לאב, צדדי הספק, האם אומרים שהבן השני חייב לשמוע לאב, שהרי אצלו זה לא נגד המצוה, או שאינו חייב לשמוע לו, כי יש לו חסד לעזור לאח לישא את האשה. ורואים מהמשך חכמה שאסור לבן אחר לסייע, ולכן אליעזר חייב לשמוע לאברהם.

אלא שיש תירוצים אחרים על קושיית המשך חכמה, או שיצחק לא היה שם באותה שעה, כדמשמע קרא ויצחק בא וכו', ואברהם ירא פן ימות קודם שיבוא יצחק אצלו. כך כתב במושב זקנים לבעלי התוספות, ועיין ברמב"ן וברבינו בחיי שתירצו באופן אחר.

*

ביאור בקנין שעשה אברהם במערת המכפילה שקנה מעפרון

גמ' גיטין נ"ד: אמר רב יהודה אמר שמואל נכסי עובד כוכבים הרי הן כמדבר כל המחזיק בהן זכה בהן, מ"ט עובד כוכבים מכי מטו זוזי לידיה אסתלק ליה, ישראל לא קני עד דמטי שטרא לידיה, הלכך הרי הן כמדבר וכל המחזיק בהן זכה בהן. והיינו דאיתא בגמ' שגוי שמוכר קרקע לישראל בכסף, הגוי מסתלק מהקרקע, והישראל לא נכנס לבעלות הקרקע עד שיקנה בשטר, וע"כ בין קנין הכסף לקנין השטר הוי מצב של הפקר וכל הקודם בו זכה בו. ולכאוי' צ"ב דהלא הגוי נתכוין למכור לישראל, וכיון שהישראל לא קנה א"כ מכירת הגוי בטילה, עוד קשה במה נהיה כאן מצב של הפקר והרי המוכר לא הפקיר הקרקע, (עיין קוב"ש ב"ב רמ"ב), עוד קשה דכיון שהגוי נתכוין למכור לישראל אמאי לא נאמר שהישראל קנה בשטר. וביותר יש להקשות דמאי שנא מנותן מתנה לחבירו והלה אינו רוצה לקבל דרוב הראשונים סברי (עיין סוגיית הגמ' ב"ב קט"ז: וברשב"ם ובתוס' וברא"ש שם) דהמתנה מתבטלת וחוזרת לנותן.

ביאור הריטב"א דכל שהגוי קיבל דמים נסתלק, וב' דרכים בזה, הגרש"ש והחידושי הרי"ם: ומצינו בזה כמה דרכים, דהנה הריטב"א שם הק' אמאי לא אמרינן דגוי אדעתא דלוקח בלחוד אפקריה וכדאמרינן גבי הנותן מתנה לחבירו וצווח מעיקרא דהמתנה הדרי למרה, ותני' דגוי לא קפיד בהאי שאין דעתו אלא לכספו והנאתו, והיינו דהריטב"א תני' דכיון שהגוי נתכוין רק לכספו ולא לטובת הלוקח, ע"כ כל שמקבל את הכסף נתכוין להפקירו ומוציאו מרשותו, ואין לו נ"מ כלל למי תבוא הקרקע.

ולבאר דברים אלו י"ל בב' דרכים, א' - משכ"ת בחידושי הגאון ר"ש שקאפ (ב"ב כ"ט) בדרך ב' שלו, דנכרי שמקנה לישראל אף שמתכוין לעשות את הישראל לבעלים על שדהו, מ"מ ברגע זה ממש איכא גם מחשבת הפקר, והיינו שמתרצה שתופסד השדה ותכלה בכל אופן ההפסד והכליון, משום דלפי דעתו גם מה שזוכה הישראל הוא כליון והפסד, דרק בקבלת הכסף הוא מוצא תועלת, אבל מה שיזכה הישראל אינו נחשב בעיניו לתועלת כלל, משא"כ ישראל שמוכר לישראל אחר, המוכר חפץ שיהנה הקונה בחפץ שקיבל תמורת כספו, וא"כ בהקנתו הוא מוצא תועלת גם לעצמו, וליכא מחשבת הפקר כלל, והיינו דגוי שמקנה לישראל אי"ז הקנאה אלא הפקר, משא"כ ישראל שמקנה לישראל. ועל אותה דרך מבאר החת"ס (חידושים שם) בדרך א', דישראל חס על ממון חבירו ורוצה להעמיד מקחו בידו, ע"כ אע"ג דקיבל דמים אינו רוצה להסתלק כדי שלא יוזק חבירו עי"ז, אבל עכו"ם לא איכפת ליה כלל בממונו של זה, וכיון שקיבל דמים מסלק א"ע מהקרקע.

ב' - משכ"ת בחידושי הרי"ם (קידושין ב') דבישראל הלוקח אינו מקנה את הכסף למוכר אלא א"כ תהיה קנויה לו הקרקע, וא"כ אף שהישראל ג"כ מסתלק עבור המעות, מ"מ כיון שכל שאין הלוקח קונה אין המעות שלו א"כ שפיר אינו מסתלק עד שיקנה זה הקרקע, משא"כ עכו"ם דסתם עכו"ם אנס הוא, ולכך כשקיבל המעות מסתלק מהקרקע בין יקנה זה המעות ובין לא יקנה זה המעות, והיינו דהישראל מסתלק מהקרקע עבור הא דהקרקע

נהיית של הקונה, דאל"כ יחזור עליו הקונה ויקח הדמים אליו, והגוי מסתלק מהקרקע עבור הדמים.

ביאור בקנין אברהם את מערת המכפילה מעפרון: עכ"פ בין אם נאמר כביאור הרש"ש ובין אם נאמר כביאור החידושי הרי"ם, אם הגוי פירש דאינו רוצה להסתלק עבור הכסף אלא בעד הקנין שקונה הקונה, פשיטא דאי"ז הפקר והלוקח קונה בחזקה, וע"ש בחידושי הרי"ם דלפי"ז מבאר הא דמצינו בתורה "השדה אשר קנה אברהם מעפרון", דלכאו' קשה דהלא אברהם נתן כסף ובכך עפרון נסתלק מהשדה, ואח"כ אברהם קנה זאת בחזקה מהפקר, וא"כ אמאי איתא בתורה דאברהם קנה זאת מעפרון והלא קנה מהפקר, וע"ש באוהחה"ק, ע"כ מפ' החידושי הרי"ם דהתם שאני, דעפרון פי' דאינו רוצה להסתלק מהשדה רק בעד הקנין, ואינו רוצה להקנות רק אם יהיה השדה של אברהם. ולפי"ז אם הגוי מכיר את ישראל ורוצה להקנות דווקא לו, פשיטא דאי"ז הפקר והשדה שייכת לישראל הקונה, ואף בגוי אנס.

*

ביאור האור החיים הק' על מה שנאמר "ויתן לו"

הש"ך (סימן רכ"ז סק"ה) כתב דבקרקע אף המוכר אינו חוזר אלא עד כדי שיראה וכו', וברעק"א בגליון מבאר זאת. אכן האוהחה"ק (פרשת חיי שרה) מק' אמאי כתיב במכירת עפרון לאברהם את מערת המכפילה "ויתן לו", והרי היתה מכירה גמורה. ותי' דהא איתא בזוה"ק שעפרון ראה במערת המכפילה חושך ובהלה, ואם היה יודע את ערכה האמיתי לא היה מוכר זאת בשום מחיר שבעולם, ואברהם חשש לסברת הירושלמי שיש אונאה ביתר מפלגא, וע"כ ביקש מעפרון שיתן לו זאת מתנה, דאל"כ כיון שהיה אונאה יתר מפלגא ומוכר לעולם חוזר, עפרון יוכל לעולם לחזור בו. ולכאו' צ"ע מהש"ך דבקרקע אף מוכר אינו חוזר אלא בכדי שיראה. ואפ"ל או שחלק על הש"ך, או שמודה לש"ך, ובמערת המכפילה יש טעם מיוחד, כיון שרק אברהם יודע ערכה וא"כ א"א לברר ערכה האמיתי אצל כל אחד, וע"כ אי הוי אונאה היה בה דין של מוכר לעולם חוזר, ונראה נכון.

*

איסור העברת נחלה

גמ' ב"ב קל"ג: שו"ע סימן רפ"ב

מצינו שאברהם אבינו נתן שטר מתנה על כל נכסיו ליצחק, ושלח זאת ביד אליעזר שיראה זאת להורי רבקה. ויש שהקשו שלכאורה נחשב אעבורי אחסנתא, שמעביר נחלה מישמעאל ונתן הכל ליצחק. ונרחיב מעט במקורות איסור זה קודם שנבוא לתרץ בס"ד.

המקור: איתא במשנה: הכותב כל נכסיו לאחרים והניח את בניו מה שעשה עשוי, אלא שאין רוח חכמים נוחה הימנו. רשב"ג אומר אם לא היו בניו נוהגים כשורה זכור לטוב. והשו"ע פסק: כל הנותן נכסיו לאחרים והניח היורשים, אע"פ שאין היורשים נוהגים בו

כשורה, אין רוח חכמים נוחה הימנו, וזכו האחרים בכל מה שנתן להם. ומדת חסידות שלא להעיד בצוואה שמעבירין בה הירושה מהיורש, אפי' מבן שאינו נוהג כשורה לאחיו חכם ונוהג כשורה. ובהגה: מי שצוה לעשות בנכסיו הטוב שאפשר לעשות יתנוהו ליורשיו, כי אין טוב מזה. וכתב הסמ"ע שלא יודעים מי הוא הבן שיצא מהבן. ואפי' שלא נוהג כבוד כראוי במורישו, יחוש על זרעו יוצאי חלציו. ונרחיב מעט בענין זה קודם שנבוא לתרץ.

איסור העברת נחלה אם הוא איסור ממש או דאין רוח חכמים נוחה ממנו: דעת האגודת אזוב המובאת בשדי חמד (מערכת ל' כלל ג') אין רוח חכמים נוחה, וכן הוא בשו"ת מהרנ"ח (ח"א סי' קי"ח) ובמהריב"ל (ח"ג ל"ג), אכן השדי חמד מביא בשם החיד"א, וכן מביא הפת"ש בשם חת"ס, דיש איסור.

כשמשאיר חלק מהנכסים: יש בזה מח' בפתחי תשובה, וע"ש בארוכה, הקצוה"ח מכריע כתשב"ץ דאם משייר חלק מהנכסים (ד' זוזי) די בזה, והחת"ס חלק. החתם סופר כתב שאם מעביר את כל הנכסים יש איסור, ואם מעביר מקצת הנכסים אין רוח חכמים נוחה הימנו, ועוד מחמיר החת"ס שאסור לרב ליעץ להעביר אפי' מקצת מהנכסים.

אמנם השבט הלוי (ח"ד סי' רט"ז) מרחיב הרבה בזה, ובראשית דבריו מביא את החת"ס, ומוכיח מכמה ראשונים שגורסים במשנה הכותב "כל" נכסיו לאחרים, והיינו שאינו משאיר כלום לבניו, שדוקא אז אין רוח חכמים נוחה הימנו, ואם משאיר קצת מהנכסים רוח חכמים נוחה הימנו, ואין זה אלא מידת חסידות. וכשנותן לצדקה, או לדבר מצוה כשיש לו אחרים הנזקקים, או שאחרים לומדי תורה יותר מבניו, אין בזה אפי' מידת חסידות, אם משאיר קצת ליורשיו. וכן מכריע למעשה להקל להשאיר חלק מהנכסים, וליעץ ברור שמותר. האגרות משה (ח"ב חו"מ סי' מ"ט) מכריע דאם משאיר ליורשים חומש די בזה, ואפשר לסמוך על התשב"ץ המובא בפת"ש, והשאר שני שליש לקרובים בני תורה ושליש לצדקה. ושם כתב בתשובה קודמת שאם משאיר אלף דולר נחשב דבר חשוב. וכן הגר"י סילמן הכריע בספרו דרכי חושן דיש על מי לסמוך להקל להשאיר מקצת מהנכסים, וכן פוסק הגרמ"מ שפרן. ויש לציין שבשו"ע הרב כתב לשייר ליורשים דבר המספיק להם.

לתת לצדקה ולשייר מקצת מהנכסים: נראה מהפת"ש דיש להקל אף יותר, כיון דהחת"ס עצמו נוטה להקל בזה. ובדרכי חושן הוסיף שכשנותן לצדקה הרי עושה זאת עבור תועלת עצמו, וברור שיש להקל בזה.

בנתינה מחיים: נוטה לומר הפת"ש דשרי, ומפקפק מהגמ'. הלבוש אורה כתב דמותר ליתן, ומוכיח מאברהם שנתן ליצחק, וכ"כ השדי חמד שם בשם הפרי תואר.

אם הבן מתרצה שיעבירו ממנו את הנחלה וזה ע"י מתנה וכדו': כתב הכסף הקדשים דאפשר להעביר נחלה.

אופנים דשרי להעביר נחלה: אם עושה האב את ההעברת נחלה לצורך עצמו, וכגון כדי שיהא מי שישימשנו: מותר להעביר נחלה (בית דוד חו"מ סי' קל"ז) ובספר דרכי חושן מביא מהמהרי"ט דמתנה מועטת שרי. והחתם סופר כתב שגם אם רוצה האב ליתן לאחד, כיון שבעבר קיבל ממנו טובה, נחשב הדבר כתשלום חוב, וראוי הדבר להעשות.

העברת נחלה מבן רשע: בשו"ת מהר"ם שיק (חו"מ סימן מ"ג) כתב דאפיקורס או מחל שבת בפרהסיא ל"ע מותר להעביר ממנו נחלה, ועיין בזה בשו"ת דובב מישרים (ח"א סי' צ"ז) ובאגרות משה דמותר להעביר נחלה מבן מוסר או מומר.
לפי"ז מבואר שאברהם אבינו העביר נחלה מישמעאל, שהרי היה בן רשע.

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

חיים עליונים

וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה (כג, א)
'חיי' שרה.

שרה - חיה. מאה שנה, עשרים שנה, ושבע שנים.

כל השנים הללו, ללא יוצא מן הכלל - היא 'חיה'. לא היה שם אפילו גרם אחד של מוות.
חז"ל (זוה"ק קכב ע"ב) מגלים לנו, שהיו אלו 'חיים עליונים'. חיים מסוג אחר. ממקום
אחר.

שרה, ירדה למקומו של הנחש - מצרים - ויצאה כפי שהיתה קודם. טהורה לגמרי. 'חיה'
לגמרי.

- שלא כמו חוה, ה'אם' הראשונה, אשר 'נדבקה' בנחש ההוא.

וכאחת שחיה כך, היה לה הכח להנחיל את החיים הללו - הלאה. אל הדורות הבאים.

ובזכותה, בכח עבודתה העצומה, אנחנו - כולנו - חיים 'חיים עליונים'.

- לפחות יש לנו את היכולת לכך. זה נמצא בנו. נטוע בנו. צריך רק להפעיל את זה, לגדל
את זה.

*

לפרוץ קדימה

מהם אותם 'חיים עליונים'?

חז"ל, באותו מקום, אומרים לנו משפט נוסף:

'ועל דא, דילה הוו חייך'.

בתרגום ללשון הקודש - לכן, שלה היו החיים.

יתכן לבאר. יש מציאות כזו, שנקראת 'חיים'. למשל - 'מים חיים'.

- לא כל מים נקראים 'מים חיים'. רק - מי מעין.

ומה עושה דוקא אותם ל'מים חיים'?

- זה שיש בהם 'תנועה'. הם אינם 'עומדים במקום'. הם - זזים. 'נוסעים' הלאה. יש בהם

'כח', והם פורצים איתו קדימה. כנגד כח המשיכה הטבעי.

יש עוד מקום שהמים שבו הם 'זזים', ואפילו עם הרבה רעש: מפל מים.

- זה לא בגדר 'חיים'.

הם לא זורמים מעצמם לשום מקום. הם רק 'נמשכים' למטה. על ידי כח אחר, זר אליהם, שמושך אותם לשם.

למי המעין, יש סוג של 'אנרגיה' עצמית. והיא 'דוחפת' אותם - לפרוץ קדימה. לעלות למעלה.

- ומהיכן באה אליהם אנרגיה זו?

אז ככה זה עובד:

יש מקוה מים נוסף, במקום גבוה יותר מהנקודה בה פורצים מי המעין. והם מחוברים זה לזה, מי המעין - ומקוה המים ההוא.

כך ברא השי"ת את עולמו. מים המחוברים למים הגבוהים מהם, אז גם הם 'מנסים' לעלות לאותו גובה.

- זה מקור הכח שלהם. [היום קוראים לזה 'חוק כלים שלובים'.]

*

על הבמה

והחיים שלנו?

אז נשאל את עצמנו:

- האם אני חי את החיים שלי?

מה שאני עושה, מדבר, חושב - האם זה 'שלי'? האם זו 'אנרגיה עצמית'?

אולי זו אנרגיה של מישהו אחר?

- אולי זה בכלל 'כח המשיכה'?

אולי זה הציבור. הכלל. 'כולם' עושים ככה, אז גם אני.

אחד מהאנרגיות החזקות ביותר, זו אנרגית ה'תדמית'. איך אני נראה. מה חושבים עלי.

- כאילו שאני תמיד על איזו 'במה', מול קהל צופים, ועלי 'לתת הופעה'.

וכך רבים מאיתנו חיים. מדברים מה ש'צריך' לדבר. מה שהחברה קובעת. עושים את מה שהציבור עושה. מה ש'כולם' עושים.

ה'מה יאמרו' - שולט עלינו.

והמה יאמרו הזה, הוא אך ורק - בתוכנו. ברצון שלנו ל'אישור' מהסביבה. בדחף שלנו לתשומת לב.

- כי מה באמת יאמרו, אף אחד אינו יכול לדעת.

ויש גם את 'כח המשיכה'.

משהו ש'מושך' אותי. ש'סוחף' אותי.

- וכל שלל המילים העדכניות מסוג זה, הממחישות מצב של 'כח אחר מעורב בו'.

חיים עליונים

וה'כח אחר' הזה, הוא משהו 'מלמטה'. כמו כח המשיכה עצמו. משהו מהחלק היותר נמוך שבאדם.

בין אם אלו דחפים גופניים; ובין אם זה ממחלקת ה'כבוד' - היינו תשומת לב, אישור, 'מה יאמרו' - זו אינה 'בחירה' נקיה שלי.

החלק ה'עליון' שבי, ה'דעת', לא 'שם'. לא היא זו שקובעת את מהלך העניינים.

- אלו אינם 'חיים עליונים'!

ומי שרוצה חיים עליונים, עליו לפעול על פי הבחירה שלו עצמו. לא לתת למישהו אחר לשלוט בחייו.

- עליו לחיות את מי שהוא באמת. את המהות שלו. לא 'לחקות' אחרים, לא להיות בתוך ה'סרט נע' של הציבור. לא להיות 'נגרר'.

ו'מישהו אחר', זה כולל גם את ה'אחר' שבי. זה שאני לא באמת מסכים איתו. זה שה'דעת' שלי מתנגדת לו.

- כך חיתה שרה אמנו.

החיים שלה, היו ממש - שלה. רשומים על שמה ב'טאבו'.

- הם היו לגמרי - 'חיי שרה'.

*

כשרון (לא) מבובז

יש כאלו, ב'מחוזות אחרים', שגם הם מנסים לחיות את החיים שלהם.

שם זה נשמע 'קצת' שונה: הוא 'מחפש את עצמו'. הוא רוצה 'לעשות מה שהוא אוהב לעשות'. או 'לממש את הפוטנציאל הגלום בו'.

וכנראה שה'עצמו' הזה פרח לאי שם. אולי לאיזו מדינה שכוחה בקצה תבל. אז צריך לחפש שם, אין ברירה.

- מה ההבדל בין ה'חיפוש העצמי' שלהם - ל'לחיות את החיים שלי'?

סיפור:

היתה פעם נערה, שלא היתה ב'דרך'. אולי היא 'ירדה' ממנה, ואולי היא לא היתה שם מעולם. והיא פגשה באשה מ'שלנו', חרדית למהדרין. אשת חינוך.

הנערה תיארה באזני החרדית את שאיפותיה. היא רצתה ללמוד רפואה, ולהביא חיים למחוזות בהם אין רופאים 'מודרניים'. מה שנקרא 'מדינות העולם השלישי'.

- להביא חיים!

איזו שאיפה נפלאה. כמה 'מימוש עצמי' גלום בה. ובאמת - זהו אידיאל חיובי, הלא כן?

וכאן פנתה הנערה אל האשה החרדית:

- את - מבוזבזת!

את כה חכמה ומוכשרת - יכולת לעשות משהו עם עצמך! לא 'סתם' להיות בבית, להכין מטרנות ולהחליף טיטולים!

בואי איתי. נלך להציל את העולם.

החרדית, שזה עתה קיבלה 'אישור' על כשרונותיה הברוכים, ענתה:

- אני כבר 'שם'.

- איפה?

- 'שם'! מביאה חיים!

- את? אה, סליחה. לא ידעתי. באיזה ארגון את מתנדבת?

- אני מטעם עצמי. בלי ארגון.

- אז איפה את עושה את זה?

- כאן, בבית הפרטי שלי.

זכיתי להביא חיים לעולם: ילדתי כבר מספר ילדים, ועוד היד נטויה.

אני גם ממשיכה בהבאת החיים הללו: אני מאכילה את הילדים. דואגת לבריאותם. מגדלת אותם, על כל המשתמע.

והנערה:

- נו, טוב...

אני מעריכה, שלא תביני לא נכון; אבל אין השוואה.

האשה חייכה לעצמה.

- למה אין השוואה?

בואי ונחשוב ביחד. אני - עובדת כאן, בבית. משרה מלאה פלוס. כל אמא יודעת מה זה להרות, מה זה ללדת. מה זה לגדל את החיים הללו בתוך הבית שלה.

גם את תעבדי. אולי במשרה מלאה, אולי פחות מלאה. אולי תצליחי, אולי לא.

אבל תהיה לך - תהילה. כבוד. כולם יכרעו ברך בפניך. איזו התנדבות מופלאה. איך את מוכנה לעזוב הכל ולהקדיש את חיך לאחרים. אולי תקבלי אפילו איזה אות כבוד.

לי אין שום אותות של כבוד. רק אותות של עייפות.

התהילה - ממני והלאה. אני רק נתבעת עוד ועוד, ונותנת עוד ועוד. בלי תמורה כמעט. בלי איזו 'הילה' השמורה להתנדבויות הירואיות.

זה ההבדל. רק זה ההבדל.

- הנערה הזו, היא כבר מזמן אמא לילדים יהודים. חרדים כאלו, לגמרי. כמו אותה אשה. והיא מגדלת אותם באהבה. דבקה במשימתה המקורית - הבאת חיים לעולם.

ערבוב של 'ערכים'

השאלה היא, איזה 'עצמי' אנחנו מחפשים.
יש שמחפשים את המימוש העצמי - של עצמם.
וכך הכל 'מתערבב' להם. הנתינה, והתהילה, והכבוד, והתאווה, והעזרה למסכנים, וכו'.
הכל ביחד.
מה שהם באמת מחפשים - זה ליהנות מהחיים. הבעיה היא, שההנאה, כשהיא לבדה -
יוצרת תחושה של חסר. זה משהו בלי 'משמעות'.
כך נולד ה'ערבוב'. משהו שבבסיסו הוא 'ערך', ויש בו הרבה מאוד הנאות. כמה שאפשר
'להכניס'.
זה מה שקורה, כשאינ משהו 'מעל' הדעת הפרטית שלהם. כשאינ שם מקור מים חיים
עליון יותר, שאפשר להתחבר אליו - ולשאוף ל'גובה' שלו.
גם אנחנו מחפשים לחיות את החיים שלנו.
- אבל החיים הללו, חייבים להיות - 'חיים עליונים'.
אמרנו - 'דעת'.
- אבל זה יותר גבוה.
דעת - היא 'חיבור'. והיא זו שתפקידה 'לחבר' בין ה'עליון' האמיתי - ה' יתברך - אלינו.
יש דעה בחז"ל (זוה"ק שם), שה'חיים' של שרה החלו - בלידת יצחק.
'ויהיו חיי שרה'. 'ויהיו', זה שלשים ושבע. זה היה הגיל של יצחק כשרה נפטרה.
- היא חיה - 'ויהיו'. שלשים ושבע שנים.
היא חיה, מאז שהיא הביאה ילד לעולם. מאז שהיא הביאה חיים לעולם. זה היה ה'מימוש
העצמי' שלה.
אלו היו ה'חיים העליונים' שלה. חיים מלאי מטרה אמיתית - להביא לעולם נשמות,
שבהם יכולה לשרות השכינה (עיי"ש בע"א).

מידת היסוד

יש מידה הנקראת 'יסוד'.

מידה זו נקראת גם בשם 'כל'. היא נוטלת מ'כל' מה שיש במציאות האדם, 'מרכזת' את
ה'כל' הזה לכדי נקודה אחת, ומעבירה את זה - הלאה. למקום שיהיה אפשר לייצר מציאות
חדשה.

כך גם בין רב ותלמיד. הרב, בדעתו, מרכז את מה שברצונו ללמד - לכדי מילים, כאלו שאפשר להעביר אותם הלאה. לתלמידים. למקום בו נוצרת המציאות החדשה. אגב, כך באמת עלינו ללמוד. המלים של הרב אינם אלא 'נקודה', 'ראשי פרקים'; על התלמיד לפתח אותן לכדי מציאות שלמה. להבין דבר מתוך דבר, ולהוליד 'דעת' חדשה. המידה הזו - היא מידת ה'משפיע'. מידת הנותן. - ודוקא בה - היצר מעורר מהומה. בין בגוף, בין ברוח. וכך האדם נותן - כדי לקבל. משפיע - כדי ליהנות. ה'דעת', היא זו שמפעילה את היסוד (עי' יבמות נג:). ועלינו לדאוג, שזו תהיה דעת 'עליונה'. לא כזו ש'נגררת' אחר 'כח המשיכה' התחתון, הנמוך. עלינו להשתדל - לתת, כדי לתת. כדי שלשני יהיה טוב. כדי להביא חיים. ומאז חטאו של אדם הראשון, אנחנו מסתכלים כלפי מטה. מקבלים מזה שאנחנו נותנים לו. לפעמים זה רק סיפוק, ובדרך כלל זה הרבה יותר מזה. - עלינו לנסות 'לגנוב' נתינה אמיתית. כמה שאפשר לנו.

*

לפתוח את הראש

אנחנו עובדי ה'. זה תפקידנו, אלו חיינו. ואפשר לעבוד כל החיים, ולהתאמץ, ולעמול, והמטרה היא אחת - אנחנו עצמנו. - גן עדן. שכר. ומה יש בגן עדן? - התענוג האמיתי. העידון הגדול. שוב אנחנו סביב עצמנו. סביב ההנאות שלנו. - זה ממש לא אותו הדבר. אבל העיקרון - קיים גם כאן. עלינו לחפש חיים 'עליונים' יותר. חיים שיש בהם 'מימוש עצמי' אמיתי. חיים - של נתינה. שמישהו נהנה ממה שאני מייצר. וה'מישהו' הזה, הוא לא אחר מאשר - השכינה הקדושה. מלכות ה' יתברך. ואנחנו נתבעים: 'חיכיתם לתורתתי ולא חיכיתם למלכותתי' (פסיקתא, פל"ד)! ועל זה 'רגזה הארץ' - על 'עבד כי ימלוך' (משלי ל, כב. וע' זוה"ק שם). על כך - ש'מלך לשדה נעבד' (קהלת ה, ח). שהמלך שלנו, השכינה הקדושה - 'נעבד' לשדה. ל'יצד השני'. ל'עבד' ההוא. ש'שם' יש שדה, יש צמיחה. יש שפע.

חיים עליונים

אנחנו אומרים את זה בכל ליל שבת. ביטויים כמו: 'הפיכה'. 'עמק הבכא'. 'עפר'.
'תשתוחחי'. 'תהמי'. 'שוסיך'. 'מבלעיך'.

כל אלו - כלפי השכינה הקדושה. כלפי מלכותו יתברך.

ומי אלו שיכולים 'להקים' אותה מהעפר? 'להוציא' אותה מההפיכה? להרים אותה
מ'עמק הבכא'?

- אנחנו!

צריך 'לפתוח את הראש'. עלינו לסגל לעצמנו מבט קצת יותר רחב, מאשר המעגל הסגור
הזה - של אני-הרצונות שלי-השכר שלי.

עלינו לנסות 'להרים' את החיים שלנו, למקום בו חיים באמת. למקום ש'מחובר' למים
עליונים.

להבין - שאלו החיים האמיתיים שלנו. 'כי הוא חי' (דברים ל, כ): שמו יתברך.

זו היחודיות של עם ישראל.

- העם היחיד שמסוגל גם לתת. לא רק לקבל.

העם - שה' מצפה לנתינה שלו. העם היחיד, שמסוגל לגדל ולקדש את שמו יתברך.

לעשות - למענו יתברך.

ה' יזכנו.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

יחוס בני קטורה אחר האם

פרק כה פסוק ד. פֶּלֶא אֱלֹהֵי בְנֵי קְטוּרָה:

כותב רבינו הרוגאצ'ובער זצ"ל:

בני קטורה באמת הוה בני נח, רק זה דין חדש דהם חייבים במילה וב"נ הולך אחר הזכר, ולכך לשיטת הרמב"ם ז"ל כל בני קטורה גם עכשיו חייבים במילה. וזה דאמר בקרא כל אלה בני קטורה, ר"ל אף בני בנים שלה כן דהם חייבים במילה.

ועיין בספרי פ' מטות אמר גבי מדין דהוה בני ברית ובירוש' סוף פ"ח דפסחים כ"ה. ע"ש בזה.
[מקור: צ"פ סנהדרין דף נ"ט ע"ב].

*

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים ותמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל:

tp089744873@gmail.com

^כ קדושין דף ס"ז ע"ב.
^כ הל' מלכים פ"י ה"ח. אמרו חכמים שבני קטורה שהם זרעו של אברהם שבא אחר ישמעאל ויצחק חייבין במילה. והואיל ונתערבו היום בני ישמעאל בבני קטורה יתחייבו הכל במילה בשמיני. ואין נהרגין עליה.
^כ ה"ח. גר שנתגייר ערבי פסחים, ב"ש אומרים טובל ואוכל את פסחו לערב. וב"ה אומרים הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר. ובירושלמי שם מה טעמון דב"ש, אתם ושביכם, מה אתם לא נטמאתם עד שנכנסתם לברית, אף שביכם לא נטמאו עד שנכנסו לברית. מה טעם דב"ה, אתם ושביכם, מה אתם טעונין הזייה בשלישי ובשביעי, אף שביכם טעונין הזייה בשלישי ובשביעי. ובשו"ת צ"פ החדשות ח"ד (בביאור קרא ד'אתם ושביכם' דמלחמת מדין).

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס יאמר ישראל (רחובות)

אין אמונה בעבדים

וְהָיָה הַנֶּעֱרָר אֲשֶׁר אָמַר אֵלָיָה הֵטִי נָא כַּדָּךְ וְאַשְׁתָּה וְאַמְרָה שְׂתֵּה וְגַם גְּמֹלֶיךָ אֲשַׁקָּה אֶתָּה
הַכֹּחֵת לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וּבָה אֵדַע פִּי עֲשִׂיתָ חֶסֶד עִם אֲדֹנָי (כד, יד)

תמיהות בעניין סימניו של אליעזר

בפרשתנו מסופר על אברהם אבינו ששלח את אליעזר עבדו לחרן לקחת אשה ליצחק מבנות משפחתו. והנה, את אליעזר עבד אברהם אנו מוצאים בתורה בכמה מקומות, ובכל מקום מכונה הוא בשם אחר. [במלחמת המלכים נקרא 'חניכיו' (רש"י יד יד). בברית בין הבתרים 'דמשק' (טו ב), ובעקידה 'נער' (כב ג)] ובוודאי בכל מקום יש טעם לכינויו. ובפרשתנו נקרא הוא 'עבד אברהם'. ונראה להעמיק מדוע בשליחותו לעשיית השידוך נקרא דווקא בתואר זה.

כשאליעזר מגיע לחרן, הוא פונה לקב"ה בתפילה והוסיף לעשות סימנים למציאת הזיווג הנכון. ושנינו בגמ' (תענית ד א) ששלושה היו שהתפללו לקב"ה ולא פירשו תפילתם כראוי. אליעזר שהתפלל לזיווג על נערה שתשקהו ואת גמליו, וזה אינו כהוגן שאפשר ותבוא נערה שיש בה פגם. שאול שהתחייב לתת את בתו לאיש שיכה את גלית ואפשר שיכהו אדם פסול. ויפתח שנדר להקריב לה' את מי שַׁיֵּצֵא מפתח ביתו כאשר ישוב מן המלחמה ואפשר ותצא חיה טמאה. ויש להקשות, שחילוק גדול יש בין שאול ויפתח לאליעזר. ששאול ויפתח העמידו את עצמם במצב בו היו מוכרחים לקיים את מוצא פיהם למרות שהוא מנוגד להלכה. אולם אצל אליעזר בקשתו הייתה שהסימנים יהיו רק כ'מראה מקום' איזו נערה יש לו לבדוק ולחקור האם מתאימה היא לביתו של אברהם [וכפי שאמר (כד יד) "אתה הכַּחֵת לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק" שהסימנים מהווים רק ראייה והוכחה, אך לא שהוא מחויב לקחתה], ואם תהיה נערה שאינה ראויה לא יקחנה (וכע"ז הקשו בתוס' שם ד"ה יכול), ומדוע נחשב ששאל שלא כהוגן.

שנינו במדרש (ב"ר ס ז), שאף שמתחילה היה אליעזר בכלל 'ארור' ולכן לא חפץ אברהם אבינו בבתו עבור יצחק (שם נט ט), אולם "על ידי ששרת את הצדיק [אברהם אבינו] באמונה [בכך ששידך את רבקה ליצחק] יצא מכלל ארור לכלל ברוך". ויש להבין, שאף שעשה אליעזר שליחותו כראוי, מכל מקום איזה שינוי מהותי נעשה בו באותה שליחות שהפכה אותו מארור לברוך.

תמיהות בעניין הדין ודברים בין אברהם לאליעזר

מסופר בגמרא (בב"מ פו ב) שבשעה שמל אברהם אבינו, הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה כדי שלא יטרח אברהם בשעת חוליו באורחים, אבל אברהם עמוד החסד לא היה נוח לו בזה, ושלח את אליעזר החוצה לחפש אורחים. הלך אליעזר ושב בידיים ריקות. אמר לו

אברהם שאינו מאמינו לפי ש'אין אמונה בעבדים', והלך הוא עצמו וישב בפתח האוהל לחפש אורחים. ויש להבין כוונתו של אברהם 'אין אמונה בעבדים' וכי חשד את אליעזר שהיה זיו דיוקנו דומה לשל אברהם, והיה שליט ביצרו כמותו (ב"ר נט ח) והיה דולה ומשקה מתורת רבו (יומא כח ב), שלא ביצע שליחותו כראוי (יעויין בבן יהוידע מה שתירץ). עוד קשה, אף אם אינו מאמינו, כיצד אברהם אבינו עמוד החסד אומר לעבדו משפט שיש בו מן הפגיעה. ועוד קשה, שלאמיתו של דבר צדק אליעזר, שהרי אף אברהם אבינו לא מצא אורחים, אלא הקב"ה זימן לו בדרך נס שלושה מלאכים, וכי טעה אברהם במה שהאשים את עבדו.

יסוד - שתי דרגות במידת הביטחון

והנראה בזה, שבמידת הביטחון בקב"ה מצינו שתי דרגות. הדרגה הפשוטה היא מה שכתב החזון איש (אמונה וביטחון פרק ב) שהביטחון אין עניינו להאמין שיהיה טוב אלא "עניין הביטחון הוא האמון שאין מקרה בעולם, וכל הנעשה תחת השמש הכל בהכרזה מאתו יתברך". פירוש, שהבוטח יודע ברור, שכל מה שעושה ה' הוא לטובה, אבל אין הבוטח בה' יודע שבהכרח יהיה לו טוב (וכע"ז כתב הפלא יועץ ערך הבטחה). אולם מצינו דרגה גבוהה יותר בביטחון, והוא מה ששנינו בגמ' (סוטה מח א) "בעלי אמנה" וביאר רש"י "בוטחים בהקב"ה וסומכין עליו לעשות טוב ואין דואגין לחסרון", ועניינו כפי שביארו רבותינו (יעויין מכתב מאליהו ח"ה עמ' 75) שמי שמאמין בכל כוחו בקב"ה שיפעל דבר מסוים, הקב"ה פועל ועושה זאת מכח אותה אמונה [יעויין בגמ' (תענית ח א) וברש"י (שם ד"ה מחולדה)] וכמעשה בחזו"א שעמדו חיילים בדרכו, ובטח בה' שלא יתפסוהו (אורחות רבינו ח"א עמ' שפה), ובברכת פרץ (פר' שופטים) כתב על כך "והיא מדרגה גדולה מאוד", והיו מגדולי הדורות שאחזו במדרגה זו.

ויש להוסיף ולידע, שכאשר השאיפה היא רוחנית לקיים את מצוות הבורא, כאשר יבטח האדם בבורא בכל מאודו מובטח שימציאו לו מהשמים את הכלים לקיים שאיפתו, וכגון המעשה בגר"ח מוולאז'ין שקיבל על עצמו לברך רק כאשר יש מי שיענה אמן לברכתו, ופעם אחת שהיה צמא באמצע לימודו, זימנו לו מהשמים מלאך לקיים נדרו (שאל אביך ויגדך ח"א עמ' פז), וכמעשה הגר"ח קניבסקי שבכותבו את ספרו 'קרני חגבים' נתקשה בהבנת מבנה גופו של החגב, וזימן לו הקב"ה חגב בקיר ביתו, וכהנה רבות. כללו של דבר, הסומך בכל ליבו על הקב"ה שייתן לו משאלות ליבו, וק"ו כאשר השאיפה היא בעניינים רוחניים, בוודאי שהקב"ה יתן לו את מה שנצרך, גם במקום שאינו ראוי לכך.

ביאור תביעת אברהם על אליעזר וביאור עשיית הסימנים

ונראה לומר שזו הייתה טענתו של אברהם אבינו לאליעזר בשעה שלא מצא אורחים. שלא חשד בו שהוא דובר שקר, אלא רצה לאלפו דעת ומוסר לאיזו דרגה צריך לשאוף, ואמר לו, שאם היית הולך לחפש אורחים באמונה שלימה שהקב"ה ימציאם לפניך, אזי מכח אותה אמונה היו באים אורחים, ומשלא מצאת אורחים, אות הוא שחסר לך בכח

האמונה. ואכן אברהם אבינו שנשתוקק להכניס אורחים, זכה מכח רצונו שיעשה לו הקב"ה נס ולזמן לו מלאכים.

ודברים אלו חדרו אל תוך ליבו של אליעזר, והוא עמל להשלים עצמו במידה זו של אמונה מוחלטת בקב"ה, ולכן כששלחו אברהם ליקח שידוך ליצחק, עשה סימנים, ועניינם היה לבטל את דעתו האישית ולסמוך בכל יהבו על הקב"ה, וגמר בדעתו שאותה נערה שיתקיימו בה סימנים אלו, הוא יביאה לביתו של אברהם בלי כל מעורבות מצידו. ולכן מדמה הגמרא את נדרו של אליעזר לנדרם של שאול ויפתח, שאף אליעזר הוציא את שיקול דעתו ושם על הקב"ה את כל יהבו בלי שיקול דעת כלל, ולכן קודם שבדק את משפחתה, כבר נתן לה נזם וצמידים "לפי שהיה בטוח וגו' שהצליח הקב"ה דרכו" (רש"י פס' כג). ולכן בפרשה זו מכונה אליעזר בשם 'עבד אברהם' שעבד עניינו ביטול הרצון לאדון, וזו הייתה תכונתו של אליעזר בכל שליחותו זו - אמונה מוחלטת בקב"ה תוך ביטול הדעה העצמית. ועל כן אמרו חז"ל שעל ידי שעשה שליחותו "באמונה, יצא מכלל ארור לכלל ברוך", שבשליחות השידוך התעלה אליעזר והגיע לדרכה של "בעלי אמנה" שבוטחים בקב"ה באמונה שלימה שיעשה חפצם, ומכח זה זכה לצאת מכלל ארור ולבוא לכלל ברוך.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

יפה שיחתן של עבדי האבות מתורתן של בנים

כִּי אֶל אֶרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי תֵּלֶךְ - וְלִקְחַתְּ אִשָּׁה לְבְנִי לְיִצְחָק (כד, ד)

הנה אברהם אבינו עליו השלום מחפש אשה לבנו יצחק, ויודע הוא שאין הדבר פשוט כל כך להשיג אשה שראויה ליצחק, שהוא עולה תמימה וכבר נעקד על גבי המזבח, ומי היא זו שתהא ראויה ומתאימה לבנות בית נאמן לד' ותורתו באופן שמתאים ליצחק. והנה כפי הנראה אברהם אבינו בעצמו אינו יכול לחפש אשה, וכן יצחק אינו יכול לצאת לחוצה לארץ, שהוא עולה תמימה.

והברירה היחידה שנשארה היא שאליעזר עבד אברהם יחפש אשה ליצחק, ואולם האם הוא בר סמכא להביא אשה שתתאים ליצחק אבינו - יחידו של אברהם שנעקד על גבי המזבח - והאם האשה תסכים - על סמך זה שכנראה היא תהיה מקובלת ותמצא חן בעיני יצחק אבינו, לבא מארם נהרים אל ארץ כנען, - ולסמוך שלא תאלץ לשוב בבושת פנים, אחרי שעשתה דרך ארוכה כל כך, ועברה מארץ לארץ.

אכן כן... אם תמצא אשת חיל כזאת, שראויה ליצחק, הרי היא אינה ראויה לשום אדם מהסוג המצוי של ארם נהריים. ולכן סביר מאד, שכדאי יהיה לה לנסות לנסוע למרחק ולמצוא את מה שמתאים לה...

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר בָּלוּ הַגַּמְלִים לַשָּׂדֵה וַיִּקַּח הָאִישׁ נָזִם זָהָב בְּקַע מִשְׁקָלוֹ וַשְּׁנֵי צְמִידִים עַל יָדָיָהּ עֶשְׂרֵה זָהָב מִשְׁקָלָם. הנה אליעזר רצה להראות עד כמה הוא סמוך ובטוח שזו האשה המתאימה, ולכן נתן, נָזִם זָהָב בְּקַע מִשְׁקָלוֹ וַשְּׁנֵי צְמִידִים... עֶשְׂרֵה זָהָב מִשְׁקָלָם. וגם אחר כך הרעיף מתנות עליה ועל משפחתה.

והנה לבן ובתואל הרשעים, הם חשבו הכל לרעה, והסיקו שכנראה שהוא משופע בהרבה מאד כסף, עד שהצמידים והנזם לא נחשבו בעיניו כלום, ויש להניח שהוא נושא אתו עוד כמה וכמה נזמים וצמידים, למקרה שיצטרך להמשיך ולחפש עוד אשה, אם זו תסרב לבסוף, ולכן החליטו שמוטב להם להרעיל אותו, כך שיוכלו לשים את ידם על העושר האגדי שאמור להיות בכליו.

וכאשר לא הצליחו בתכניתם המקורית להרעיל את אליעזר, חשבו בני המשפחה, אולי לפחות יעכבו את רבקה, (ואגב את אליעזר ואוצרותיו), בתואנה שמא הדבר אינו ברור שיצחק יסכים לשידוך, ולכן המשיכו, וַיִּקְרְאוּ לְרַבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתִלְכִי עִם הָאִישׁ הַזֶּה... כלומר האם את אכן מסתמכת על האיש הזה... שלא יאכזב אותך לבסוף. ורבקה בשלה... וַתֹּאמֶר אֵלָיָהּ. והיינו משום שרבקה ידוע ידעה שהכל מאתו יתברך, והבינה מתוך דברי אליעזר והנהגתו בקדש, שהטעם שהוא נתן מיד את הנזם והצמידים הוא בגלל אמונתו

החזקה בהשם, שהגיעו אל מחוז חפצו, והבינה הרמזים של שני לוחות הברית, וידעה מה הפירוש להתחתן עם יצחק אבינו, שנעקד על גבי המזבח, ומעל הכל ידעה גם כן, שיצחק אבינו מחפש רק אשה יראת השם, ולא שום דבר אחר, ויכולה היא לסמוך שלא תתאכזב ותשוב בבושת פנים חס ושלום, ושהכל כדאי כדי לזכות שבביתה תשרה השכינה, ומצאה עצמה שואפת בכל ליבה לזכות להיות אחת האמהות לעם הנבחר, שבודאי שמעה זאת מאליעזר, וכבר בעיניה ראתה את רבבות אלפי ישראל מקבלי התורה ועמליה ושומריה, ולא רצתה לאחר אף רגע.

והנה לא ידענו ממי להתפעל יותר אם מאליעזר עבד אברהם, שכיון לדעתו של אברהם אבינו, או מאברהם אבינו בעצמו שאלה הם עבדיו. וכן מרבקה אמינו שגדלה לתפארת כשושנה בין קוצים ודרדרים.

כהנה וכהנה מאריכה התורה לספר את המעשה המפעים של חיפוש אשה ליצחק אבינו ומציאתה הפלאית, עם אמירת, **שְׁתֵּה וְגַם גִּמְלִיךָ אִשְׁקָה...** ומראש הבין אליעזר שחייבת להיות בנמצא אשה כזו שראויה ומיועדת ליצחק אבינו, וידע גם שאשה זו אלה וכאלה הם מעשיה, שכך תענה תמיד כאשר ישאלוה לאמר, **הַשְּׂקִינִי נָא מֵעַט מִיַּם מִפְּדֶךָ, - וְאִמְרָה גַם אֶתָּה שְׁתֵּה, וְגַם לְגִמְלִיךָ אִשְׁאָב,** כי עוולה לא תמצא בשפתיה. ובודאי אין זאת כי אם הוא **הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הִכִּיחַ ד' לְבֶן אֲדֹנָי...**

ואנו עלינו ללמוד וללמוד ולהתיגע, בפרשיות אלו, כי אין כאן שום כפילות של סיפורי התרחשויות, רק שלבים שלבים בעבודת השם...

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל תְּאֶחְרוּ אֹתִי וְד' הִצְלִיחַ דְּרָכָי... רק השם הצליח דרכו, ואילו הוא, הוא אינו קשור כלל וכלל להצלחה. כך מתנהגים עבדי האבות, יודעים המה כי הקדוש ברוך הוא, **שֶׁמֶר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו, מִיַּד רָשָׁעִים וַיְצִילֵם.** וכך היא שיחתן - היפה - של עבדי האבות הקדושים. יודעים ומכירים ובוטחים בהשם ובהשגחתו. **וְהִיא שְׁעֲמֶדָה לְאֲבוֹתֵינוּ - וְלָנוּ - שְׁלֵא אֶחָד בְּלִבָּד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ אֶלָּא שְׁבָכָל דּוֹר וְדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ מִיָּדָם.**

הבה נישא תפלה לקל חי שיושיעינו ויגאלינו מהרה מכל צרותינו וישיעינו תשועת עולמים למען שמו באהבה אמן אמן.

נר למאור / הרב אברהם מאיר הכהן קפלן, ר"מ בישיבת 'משכן העדות' ומח"ס 'תורת אמך'

ואברהם זקן בא בימים וה' ברוך את אברהם בכל - זה סוכה

מובא בס' קול אליהו להגר"א, דאיתא במדרש פליאה: "ואברהם זקן בא בימים וה' ברוך את אברהם בכל", בכל זה סוכה. ותמוה מה הקשר בין "בכל" ל"סוכה".

וביאר אדוננו הגר"א, דבכ"ל הוא ר"ת של ג' פסוקים הכתובים בפר' אמור על חג הסוכות (ויקרא כ"ג מ"ב מ"ג), בסוכות תשבו שבעת ימים. כל האזרח בישראל ישבו בסוכות. למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים. והפסוקים כתובים כסדר תיבת "בכל".

והנה אע"פ שבסוכות תשבו וגו' וכל האזרח בישראל וגו' הוא פסוק אחד, בכ"ז בר"ת של "בכל" הוא נחשב לב' פסוקים. ויש לבאר עפ"מ שראיתי מובא בשם הכפות תמרים שביאר את כפילות המקרא, בסוכות תשבו שבעת ימים, כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, דכל ישראל ישבו רק שבעת ימים, אבל ה"אזרח" שהוא המיוחד והחשוב, הוא ישב כל השנה בסוכה, שירגיש כל השנה שהעוה"ז ארעי, והעוה"ב קבע. נמצא שהם ב' מדריגות.

ונראה דבזה מבואר מהו הקשר המיוחד שיש לו לאברהם אבינו לחג הסוכות, כיון שאברהם אבינו נקרא "איתן האזרחי" כמבו' בב"ב ט"ו, וא"כ מלבד מה שאברהם קיים מצות סוכה בזמנה ככל ישראל, עוד הוא היה כל השנה בדירת ארעי והרגיש תמיד את העוה"ז כארעי.

ויש להוסיף בזה, שהרי רש"י כתב: בכל עולה בגימטריא בן, ומאחר שהיה לו בן היה צריך להשיאו אשה, ע"כ. ונראה שזה קשור למה שנרמז בזה חג הסוכות, דאיך מקיימין "למען ידעו דורותיכם" ע"י שיהא בן, וע"י ששיאו אשה יהיה המשך לדורות הבאים.

עוד יש להוסיף בזה, דמצאתי בס' פנינים יקרים בשם מדרש, שאליעזר עבד אברהם יצא לשליחותו ביום א' דסוכות, וזהו הסמיכות בין הקרא דוה' ברוך את אברהם בכל, למה שאברהם שלח את אליעזר לחפש אשה ליצחק, כיון ששלחו בחג הסוכות.

באופן נוסף יל"פ, דהנה כתוב בתהלים (ע"ו ג'): "ויהי בשלם סכו ומעונתו בציון". וידוע שהגר"א ביאר הפסוק, שיש ב' מצוות שהאדם מקיים אותם בכל גופו, האחד הוא מצות סוכה, והשני הוא מצות יישוב ארץ ישראל, וזה נרמז בפסוק זה, "ויהי בשלם" אימתי האדם מקיים מצוה בשלם דהיינו בשלמות של כל גופו, האחד הוא "בסכו" בחג הסוכות, והשני הוא "ומעונתו בציון" ביישוב ארץ ישראל.

ולפ"ז מבואר היטב מש"כ במדרש ש"בכל" זה סוכה, דהאדם מקיים מצות סוכה "בכל" גופו ובכל אבריו וגידיו, מה שלא מצינו בשאר מצוות שבתורה.

עוד יל"פ באופן אחר, ישנה אימרה חסידית מפורסמת, שהאדם נכנס לסוכה עם המגפיים, דהיינו שנכנסים לסוכה עם כל הבושץ והרפש של עוה"ז, עם כל הגשמיות, שהרי אוכלין

ושותין בסוכה, ישנים בסוכה, מטיילין בסוכה, וכל מה שעושה יעשה בסוכה, וזה הדין של תשבו כעין תדורו, והסוכה מקדשת את כל עניני הגשמיות והעוה"ז, דהסוכה חופפת על האדם והופכת את כל מעשיו ודרכיו וכל עיסוי העוה"ז לרוחניות וקדושה. ובס' שפתי חיים ביאר שמצות סוכה מלמדת אותנו בכל אורח חיינו שתמיד בכל דבר כמו שכתוב (משלי ג' ו') "בכל דרכיך דעהו", שהאדם בכל דרכיו ובכל מעשיו מקדש את עניני העוה"ז ואת כל הגשמיות.

ומעתה עולה לנו ביאור נוסף בדברי המדרש ש"בכל" זה סוכה, ד"בכל" מרמז על הפסוק "בכל דרכיך דעהו". וזהו יסוד מצות סוכה תמיד להיות עסוק בעבודת השי"ת וגם בעיסוקי העוה"ז ועניני הגשמיות.

כעת יש לברר מהי הדגשת התורה שאברהם נתברך במצות סוכה דוקא כאשר היה זקן בא בימים. ויל"פ בזה, דהנה איתא במס' ב"ב (י"ד ב'): סידרן של כתובים: רות וספר תהלים, ואיוב ומשלי, קהלת, שיר השירים וכו'. ופרשי וז"ל: שיר השירים, נראה בעיני שאמרו לעת זקנתו, ע"כ. וכתב הריא"ף שרש"י דקדק לפרש כן כדי לומר שהסדר שאמרו כאן "משלי קהלת שיר השירים" הוא הסדר הנכון, ע"ש. והלבוש (יו"ד סי' רפ"ג) כתב דאת משלי וקהלת אמר שלמה המלך בבחרותו, ולכאורה הוא למד כן בדברי רש"י אלו שכתב שאת שיר השירים כתב בזקנותו.

אבל העיון יעקב והעץ יוסף העירו ע"ד רש"י, שבמדרש (שה"ש פ"א אות י') פליגי תנאים בדבר זה, י"א שמתחילה כתב את משלי ולאחר מכן שיר השירים, ואח"כ קהלת, וי"א שמתחילה כתב שיר השירים ולאחר מכן משלי, ואח"כ קהלת. והמדרש מסיים שהכל מודים שאת קהלת אמר בסוף, וא"כ דברי רש"י הם דלא כדברי שניהם.

ועי' ברש"ש שתירץ, שעיקר כוונת רש"י להוציא מדברי הסובר שמתחילה כתב את שיר השירים, שלדבריו היה ראוי להקדימו ולא להביאו בסוף, ולכן כתב רש"י ששיר השירים כתב בזקנותו, והיינו שכבר כתב משלי קודם, אמנם קהלת כתב לאחר שיר השירים, ומה שסדרה לפני שיר השירים, כבר תירץ רש"י קודם לכן (ד"ה משלי), שהוא משום שדומה למשלי ששניהם ספרי חכמה.

ובס' אהל משה תירץ, שדברי רש"י הם כדעת המ"ד במדרש שם, שאת כולם כתב בבת אחת, ובזקנותו, ומש"כ שאת שיר השירים כתב בזקנותו, כוונתו שגם את שיר השירים כתב בזקנותו, וכמו"כ גם את משלי וקהלת כתב בזקנותו, ורצונו לומר, שהתנא בברייתא כאן אינו סובר כשיטות שכבר כתב את שיר השירים בילדותו, ולאחר מכן כתב את קהלת, שא"כ נקט שלא כסדר, משא"כ אם הוא סובר שכתב כולם כאחת ובזקנותו, אי"ז שלא כסדר.

העולה מן הדברים הוא, דכו"ע מודו שאת ספר קהלת כתב שלמה המלך לעת זקנותו. והטעם בזה יל"פ שהרי היסוד של קהלת הוא "הבל הבלים הכל הבל", דהיינו שכל עניני העוה"ז הם הבל, וכך צריך לחיות באופן שמהבילים כל דבר שבעוה"ז, ורק עניני רוחניות ועוה"ב הם התכלית של העולם, ובזה זוכה האדם לנצחיות. ונראה שמתני זוכה האדם

למדריגה הגבוהה ביותר של הרגשה זו שהעוה"ז הוא הכל הבל ולחיות על פי ידיעה זו, זה דוקא בימי הזקנה, שאז האדם מתקרב ליום המיתה ודעתו של האדם מתחכמת ונעשית רוחנית יותר, ולכן את קהלת כתב שלמה המלך בזקנותו שאז זכה להגיע לתכלית מדריגה זו שהעוה"ז הבל הוא.

וידוע שבספרים הק' כתבו שזה הטעם שקורין את מגילת קהלת בחג הסוכות, דגם במצות סוכה שאינה אלא דירת ארעי ויוצאים מדירת קבע, זה קובע בנפש האדם את היסוד של קהלת, שכל עניני העולם הם הבל והכל ארעי, והתכלית הוא בעוה"ב. וז"ל השפת אמת (דברים לסוכות): ולכן נתקן קהלת בסוכות לההביל כל הבלי עולם ולבקש תיקון הנפש. ונראה דאי"ז סותר למש"כ המחצית השקל מחצית השקל (סי' תרס"ג), וז"ל: ומה שאומרים קהלת בסוכות, כתב מ"א שם (ס"ק ח') מפני שהן ימי שמחה, ובקהלת (ב' ב') כתיב ולשמחה מה זו עושה, ע"כ. דאדרבה השמחה האמיתית והפנימית קיימת אצל האדם כאשר מתברר אצלו שכל עניני העוה"ז הכל הבל, ורק העוה"ב וקניניו הם התכלית.

ומעתה מתוק לחיך מדוע דוקא כאשר אברהם זקן בא בימים זכה למצות סוכה, דאין הכוונה לעמם קיום המצוה, כיון שאברהם קיים כל התורה כולה מילדותו, אלא הכוונה שרק בזקנותו הגיע לתכלית של יסוד המצוה של סוכה, שהוא להרגיש את הבלי העוה"ז בתכלית, ולדעת שהתכלית האמיתית הם עניני העוה"ב, וכמו ששלמה המלך כתב את קהלת בזקנותו.

ופשוט הוא שזוכה לזה רק אברהם אבינו שבזקנותו "בא בימים" וכמו שכתוב בחז"ל שבא עם כל ימיו, דהיינו לא כל אדם זקן וזכה למדריגה שזכרנו וכפי שהמציאות מוכחת, אלא אברהם אבינו שבא עם כל ימיו מנוצלים היטב לעבודת השי"ת על כל מעלותיה ומדרגותיה, הוא הזוכה בזקנותו להגיע למדריגה הנעלית של הרגשת הבל הבלים הכל הבל בעניני העוה"ז.

עקבי חז"ל / הרב אברהם יעקב גולדמינץ, מח"ס בדמיך חיי, שבילי דירחא, ושא"ס

גלות ישמעאל

דור תְּהַפֵּכֶת (דברים לב, כ)

עם ישראל עבר תהפוכה, שינוי משמעותי בכל הצורה של העם. והאמת שזה לא בדיוק תהפוכה, זה כמו נדנדה, בדור האחרון אנחנו מיטלטלים מכאן לכאן, מצבים הפוכים לגמרי בצורתו של עם ישראל. אם נחשוב מֶה ה' אֱ-לֹהֵיךָ שָׁאֵל מֵעַמְךָ (דברים י, יב), לאיזה מצב הקב"ה מגלגל אותנו ומהי עבודת ה' באותו מצב, אז השינויים הם כל כך משמעותיים, לבלי הכר.

עד לפני חודש היינו בגלות הערב רב. וגלות היתה כל כך עמוקה, מצב בו יהודי חרדי חש סכנה פיזית, והפירוד בין חלקי העם היה כרחוק מזרח ממערב. לפתע קמו עלינו ישמעאלים והפכו את היוצרות, אנחנו כל כך שקועים בגלות ישמעאל עד שכמעט שכחנו את המצב הנורא בו היינו לפני כן, גלות הערב רב.

[אני מתבייש לומר שהיה ברור לי שיקרה משהוא, שהקב"ה לא יניח לעמו להידרדר עד כדי כך, שלא נגיע למלחמת אחים ר"ל. אבל מִי שָׁמַךְ לְאִישׁ שׁוֹר וְשֹׁפֵט (שמות ב, יד), וכי ידועים לי כבשי דרחמנא, והרי מצב כזה היה לפני חורבן בית שני. זו המצאה ולא הבנה, אין כאן חכמה.]

*

עמלק וישמעאל

המטרה המוצהרת שלהם, אשר עם הזמן מתגלית יותר ויותר, היתה לְהַשְׁמִיד לְהַרוֹג וּלְאַבֵּד (אסתר ז, ד). והקב"ה ריחם עלינו. עם כל הצער והאבילות על מה שהיה, הם לא הגיעו לכדי זממם.

על עמלק נאמר תִּמְחָה אֶת זִכְרֵ עַמְלֵק (דברים כה, יט), וכן פִּי מַחָה אֶמְחָה אֶת זִכְרֵ עַמְלֵק (שמות יז, יד), שהקב"ה ימחה, זה יבוא עם סייעתא דשמיא מיוחדת. נשבע הקדוש ברוך הוא שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו (רש"י שמות יז, טז). ביחד עם הגאולה יימחה זכרו של עמלק.

על ישמעאל זה לא נאמר, להיפך, אברהם אבינו התפלל עליהם לו יִשְׁמַעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ (בראשית יז, יח). לא יעזור גם אם נרצה, איננו מסוגלים לבטל את מה שכתוב בתורה, וגם אחרי הכל בבוא הגאולה יִשְׁמַעֵאל יִחְיֶה. הם רבים כל כך שאין שום סיכוי בעולם למחות אותם. וזה אומר שיש כאן סוג אחר של מלחמה, מטרה וצורה אחרת מאשר מחיית עמלק.

או במילים אחרות, עמלק נועד לכליון, מפני שהוא מתנגד לקדושה בעצמה. ואילו אצל ישמעאל יש ניצוצות שצריך לתקן אותם ולא לכלות אותם. וכיצד נתקן אותם, על ידי חיזוק התכונות האלו אצלינו, כיבוש שלהם.

אז נכון שכתוב במדרש שבני עמלק יתערבו עם פלשתים, שם בארץ פלישתים מעורבים צאצאי עמלק, אשר הם הרוצים להשמיד ולכלות. ובעז"ה, בכח התפילות ולימוד התורה שלנו, הקב"ה ישמיד אותם. ועמלק נכנס למדבר ונתערבו עם בני ישמעאל, וכולם היו עשרה עמים, שנאמר אֶהְיֶי אָדוּם וְיִשְׁמַעְאֵלִים מוֹאָב וְהַגְרִים, גְּבַל וְעַמּוֹן וְעַמְלֵק פְּלִשְׁתֵּי עַם יִשְׂרָאֵל צוּר, גַּם אֲשׁוּר וְנֹזָה עַמּוֹם הָיוּ זְרוּעַ לְבְנֵי לוֹט סֶלְהָ (תהלים פג, ז-ט). וכולם עתידים לנפול ביד בן דוד כאשר להבה, שני' א-להי שיתמו כגלגל פקש לפני רוח, פֶּאֶשׁ תִּבְעַר יַעַר וּכְלֵהְבָה תִּלְהֵט הָרִים, פֶּן תִּרְדָּפֶם בְּסַעֲרָךְ וְכו' (תהלים שם יד-טז). פרקי דרבי אליעזר פרק (מג).

*

גלות ישמעאל

אבל יש כאן עוד משהוא. ידוע שלפני הגאולה נהיה תחת גלות ישמעאל, גלות איומה וקשה. ואת זה אנחנו מרגישים כעת, וחוששים מפניה.

שמענו רבות על ארבע גלויות, על סוגים שונים של נסיונות שעם ישראל עובר. כאשר ידוע שגלות היא לא רק הקושי הפיזי, לא הסכנה והייסורים, עיקר הגלות היא הנסיון והעובדה שאנחנו נמצאים בתוכם ומושפעים מהויית עולמם, נמצאים בתוך עולם של חטאים.

את זה אנחנו יודעים על ארבע גלויות, וגם על גלות הערב רב. האם גם גלות ישמעאל היא באותו מהלך ובאותה צורה. הרי ישמעאל מאמין בקב"ה (רמב"ם), מקפיד על צניעות ומקיים מצות מילה. הלשם מתאר מצב של גלות שנמצאים בתוך יצר הרע (עפ"י לש"ו ח"ב דרוש ד ענף כ סימן ד. שם מדבר על הנסיונות של בני ישראל במדבר), קשה לומר את זה על גלות ישמעאל, כי אם על הערב רב אשר אנחנו בינותם. בדור הזה, הישמעאלים משמשים יותר בתפקיד של מקל מרדות לישראל מאשר נסיון רוחני (אמנם בהסכם שלום עם מצרים הרב שך זצ"ל חשש מנישואי תערובת, וזה קיים לדאבון לב עם הערבים אשר בינותינו).

*

שרי מעלה

וצריך לחשוב מה הנקודה כעת, במה אנחנו צריכים להתמקד בעבודת ה' שלנו, מול מה המלחמה הרוחנית. הרי ידוע שכאשר האומות מתגוששות, שרי מעלה נלחמים זה בזה (רש"י ברכות יז, א ד"ה בפמליא של מעלה. מכתב מאליהו **), סודי רזיי לרוקח הגדול חלק א אות ס, רד"ק זכריה ב, ג, חומת אנ"ך יואל ד, ועוד). כיצד נגביר את הכח של עם ישראל, באיזו זכות ננצח. האם בזכות הקרבנות כפי שנאמר בברית בין הביתרים, הרי אין לנו

קרבנות היום. גדולי הדור אמרו להתמקד בקדושת ורוממות השבת, וגם ידוע מצבאו של דוד המלך שצריך להוסיף חילים בלימוד התורה הקדושה.

התקלקל לילד המנעול של האופניים. בסייעתא דשמיא הצלחתי לתקן אותו, ואז אמרתי לילד שצריך להודות לקב"ה על שני דברים, על כך שהבנתי מה הבעיה, ועל כך שהצלחתי לתקן אותה (היה צריך לשמן את המערכת). גם אצלינו, כאשר נבין את הנקודה ונדע במה להתמקד, נוכל לעבוד את בוראינו כיאות, ועל ידי זה נזכה לגאולה וישועה בב"א.

*

ארץ ישראל

בצורה גשמית-טכנית אפשר לומר שהנאצים ימ"ש רצו 'לשרת את האנושות' ולהשמיד את עם ישראל ר"ל, היה להם את הכח של המן הרשע. והערבים נלחמים על הבית שלהם, מאבקי שכנים של שליטה על מקום, מלחמה על רכוש ולא על מהות. אבל יש כאן גם מהות, וצריך להבין אותה.

הרי ארץ ישראל יסודה קירבת אלוקים והשגחה פרטית. אַרְץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דִּרְשׁ אֹתָהּ, תְּמִיד עֵינֵי ה' אֶל-לְהִיךָ בָּהּ (דברים יא, יב), כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו א-לוה וכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו א-לוה (כתובות קי, ב), ועוד ועוד, והארכת בזה במקומות אחרים (מדרשים חוברת 3 לפרשת מסעי, ונמצא גם בקול הלשון בענין ארץ ישראל).

*

כח של תפילה

מה פירוש המילה ישמעאל, איזה נס היה עם קיומו של ישמעאל - תפילה. שְׁמַע אֶל-לְהִים אֵל קוֹל הַנֶּעַר בְּאֶשֶׁר הוּא שָׁם (בראשית כא, יז). הקב"ה שומע את תפילתו, וזה עד כדי כך שאמר מו"ר הגר"י אזרחי שליט"א מראשי ישיבת מיר, נאמר קרוב ה' לְכָל קְרָאָיו לְכָל אֶשֶׁר יִקְרָאָהוּ בְּאֶמֶת (תהלים קמה, יח), זה נאמר על כולם, אפילו על ערבי שבא להזיק ר"ל, אפילו על גנב שמבקש סייעתא דשמיא למעשיו הנלוזים, כאשר הערבי אומר מילות תפילה ברצינות, א-ללה הוא אקבר, אז הקב"ה שומע את תפילתו ונותן לו כח.

וכנגד זה עומד יצחק עם כח הרבה יותר חזק, אם רק ינצל אותו. במשך ההיסטוריה הבנות לא התפללו שלש תפילות ביום, אבל הם התפללו כל היום, כל השיג ושיח שלהן וכל המחשבות שלהן היו סביב הרבש"ע. אומרים שהן לא התפללו שלש תפילות מסודרות, אבל הן כן התפללו כל היום כולו, כל הזמן הן היו בקשר עם הקב"ה. וזה כבר משהוא הרבה יותר עמוק מאשר תפילה לפרקים, זו מהות.

*

מהותו של המתפלל

הלשם כותב ביטוי 'אמונת ישראל' (הקדו"ש ש"ז פ"ה אות ה), אשר היא שונה במהות מהאמונה של אומות העולם. אומות העולם, גם אם יאמינו בבורא עולם, הם לא יאמינו

שהוא עושה את כל המעשים למען מטרה מסוימת, גם המאמינים שבהם לא מסוגלים להבין שהקב"ה מביא את העולם אל תיקונו. הם רואים בבורא העולם יסוד ולא מהות שנמצאת בכל מקום ובכל זמן.

אני רוצה לחשוב אותו דבר על התפילה של ישמעאל. הוא יודע לפנות לריבונו של עולם, אבל אינו יודע להכניס אותו לתוך החיים שלו. אצלו התפילה זה אמצעי ולא מטרה, מקום לפניות ולא שיג ושיח עם בורא עולם. אצל ישמעאל התפילה היא כלי לשימוש עצמי ולא קשר עם בורא עולם. ואצלינו, אמונת ישראל, מהות התפילה היא קשר עם בורא עולם, התרוממות רוחנית. שיהיה פרי יומו ולילו השלוש עיתות ההם של תפילה (כוזרי ג, ה), וכמו שצריך לאדם לקבל מזון לצורך הגוף קבלה תמידית בכל יום, כן התפילה והלימוד בכל יום (חיבור התשובה למאירי, משיב נפש, מאמר ב פרק ט).

*

שלא כדרך הטבע

דיברנו על מהותו של ישמעאל. הבא ונבדוק את מהותו של יצחק, את תחילת יצירתו, וכיצד זה משפיע עלינו עד היום הזה.

שמו של יצחק היא על שם צחוק, וכולם מבינים שאין הכוונה להוללות, יש כאן מהות אחרת. מו"ר הגר"ז פרנק שליט"א אומר שצחוק מגיע כאשר יש מצב הפוך מהצפוי, ציפית למשהוא אחד ופתאום היה סיבוב אחרוני, לכיוון אחר לגמרי, 'פונקט פארקערט' בידיש. כאשר לא היה שום סיכוי בדרך הטבע ששרה אימנו תלד, הן מצד הגיל המבוגר, הן מצד שהיתה עקרה מוחלטת (אפילו בית ולד אין לה. יבמות סד, ב). והיא ילדה שלא כדרך הטבע, נס שמשדד מערכות ומשנה את הטבע לחלוטין.

וגם כל הקיום של עם ישראל במשך הדורות הוא שלא כדרך הטבע. ידועים דברי היעב"ץ חי נפשי כי בהתבונני בנפלאות אלה גדלו אצלי יותר מכל ניסים ונפלאות שעשה ה' יתברך לאבותינו במצרים ובמדבר ובארץ ישראל, וכל מה שארך הגלות יותר, נתאמת הנס יותר, ונודע מעשה תקפו וגבורתו (הקדמה לסידור יעב"ץ, דיני תפילה סד"ה ויידע אמונה). וכל חכמי העמים יודו על זה שהוא ענין נפלא, שה אחת בין שבעים זאבים. איך אחר הרדיפות והריגות שרדפו והרגו אותנו, אנו חיים וקיימים. וזה משתיק כל כופר בהשגחת השי"ת, כי כשבאין לרעיון זה, מוכרחים להודות כי הוא רק כח אלוקי שמשגיח עלינו בעין פקחא (שו"ת משנה שכיר אורח חיים סימן קנב. יש אריכות גדולה בנושא זה, ראה למשל משך חכמה פרשת קדושים, ועוד, ואכ"מ).

מהותו של עם ישראל הינה שלא כדרך הטבע, כך הוא נולד, וזו צורת קיומו במשך הדורות ובעיקר בגלות. בזמן המקדש ראו את הרוחניות על ידי השראת השכינה (הארכת בנושא זה בעקבי פרשת השבוע בין המיצרים תשע"ח, ובסוף קו' מאי חנוכה), ובזמן הגלות רואים את זה על ידי ההשגחה הנסתרת לקיומו של עם ישראל. אולי אפשר לומר כאן את דברי הרמב"ן ומן הניסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה (רמב"ן שמות יג, טז). הנס של לידת יצחק מלמד אותנו את כל קיומו של העם, מעל

לדרך הטבע, השגחה אלוקית נסתרת. וגם השראת השכינה בבית המקדש מלמדת על מהותו של עם ישראל, אפילו בזמן הגלות.

[וּמִפְּלִיא לַעֲשׂוֹת (שופטים יג, יט. ברכת אשר יצר), כותב הרמ"א במה ששומר רוח האדם בקרבנו, וקושר דבר רוחני בדבר גשמי (או"ח סי' ו' סע' א). מהותו של עם ישראל היא פלא, פלא כל כך עצום עד כדי צחוק, רוחניות שאינה מובנת, שידוד מערכות וביטול הגשמיות. זה התחיל בלידתו של יצחק, המשיך בהשראת השכינה בבית המקדש, וקיים בצורה נסתרת בכל הגלויות, בהשגחה המיוחדת של כבשה בין שבעים זאבים.]

*

דְּבִקוּתָא דְּלַעֲיָלָא

כתוב בזוהר אַרְחִיק לְהוּ לְבָנֵי יִשְׁמַעְאֵל מִדְּבִקוּתָא דְּלַעֲיָלָא, וְיִהְיֶה לְהוּ חוּלְקָא לְתַתָּא בְּאַרְעָא קְדִישָׁא, בְּגִין הֵהוּא גְזִירו דְּבְהוֹן (זוהר וארא לב, א). הַרְחִיק אֶת בְּנֵי יִשְׁמַעְאֵל מִן הַדְּבִקוּת הָעֲלִיּוֹנָה, וְנָתַן לָהֶם חֶלֶק לְמִטָּה בְּאַרְץ הַקְּדוּשָׁה, בְּשִׁבִיל אוֹתָהּ הַמִּילָה שְׁפָהֶם. לְבָנֵי יִשְׁמַעְאֵל יֵשׁ מִצְוֹת בְּלֵי דְבִיקוּת, בְּלֵי קֶשֶׁר עִם הַקְּב"ה, בִּיצוּע טַכְנֵי בְּלֵי רֹחַנִיּוֹת. זֶה מִתְבַּטָּא בְּתִפְּלָה שְׁאִינְנָה מֵהוֹת, כְּפִי שְׁכַתְּבֵתִי, וּבִאֲרָץ יִשְׂרָאֵל בְּלֵי קְדוּשָׁה.

*

שַׁבַּת קוּדֵשׁ

גדולי הדור אמרו להתחזק בשמירת ורוממות השבת, שהיא הביטוי העמוק ביותר לקשר עם הקב"ה, ולרוחניות של העולם. כפי שהארכתי בחוברות לקראת שבת. אמר ר' גרשון אדלשטיין זצ"ל (הובא בעלון לב שומע גל' 20 חורף תשע"ח): אינני יודע כיצד מרגישים את הנשמה היתירה, אבל זו המציאות, שבשבת יש הרגשה יותר נעימה, והאדם רגוע יותר בשבת... וכעין זה כתב בערוך השולחן על הנשמה היתירה דכל איש ישראל במוצאי שבת מוצא את עצמו בהשתנות, ואף על גב דאיהו לא חזי מזלא חזא (ערוה"ש או"ח רצו סע' א).

*

הָאֲרֶץ הַקְּדוּשָׁה

המאבק על ארץ ישראל הוא לא דיני שכנים בדיני גזילה, על לא תסיג גבול רֵעֶךָ (דברים יט, יד), על השתלטות על החצר והוספת בניה. לישמעאל יש חלק בארץ ישראל, ולנו יש חלק יותר גדול ויותר חזק. אילו ננצל את ארץ ישראל להתעלות רוחנית, כאשר הארץ תשמש לנו מקום עם השגחה פרטית, כאשר הארץ תתן את פירותיה הרוחניים (ראה מש"כ במדרשים על פרשת בחוקותי הנ"ל), אז הארץ שייכת לנו. ולפני כן, זה תלוי במאבק, מאבק רוחני בין המלאכים, ובעקבותיו מלחמות על פני הארץ.

*

תפילה וקשר עם בורא עולם

כאשר התפילה מביאה לקשר עם בורא עולם, אז הכח שלנו יותר גדול. אבל אם התפילה נעשית מלומדה, אז מה נאמר ומה נדבר, מהותו של ישמעאל היא תפילה, וגם לו יש כח.

*

'עש"ן'

יש ביטוי מפורסם מחכמת הקבלה: 'עולם שנה נפש' (ס"י ו, א). באופן פשוט ניתן לפרש כי לכל דבר גשמי יש שורש רוחני, בכל דבר גשמי טמונה רוחניות באיזו צורה שהיא. אם נחפש את הרוחניות, נמצא אותה באחד משלושת הדברים האלו, או במקומו הפיזי - עולם, או בזמן שלו - שנה, או בעצם מהותו - נפש. המפורסם שבהם הוא שבעולם יש את בית המקדש, בשנה-בזמנים שבת קודש, ובנפש נפשו של יהודי, בית המקדש הנמצא בתוכו של כל אחד ואחד (כפי שנאמר בזוהר תרומה קמו, א. הובא בנפש החיים ש"א פ"ד הגהה), או אפילו עצם העובדה שיש לאדם נשמה, שיש משהוא רוחני המחבר את האדם עם העולמות העליונים (לקראת שבת ג עמ' 96).

שלושת הדברים שהזכרתי, גם הם חלקים של עש"ן. עולם - ארץ ישראל רוחנית או גשמית. שנה - שבת קודש. נפש - תפילה שהיא מזון הנפש וקשר מהותי עם בורא עולם.

*

מקל מרדות

המלחמה איתם היא לא על התנגדות בעצם כמו עמלק, אלא ברגע שיש לנו קירבת אלוקים אז אין מלחמה איתם. הם מקל מרדות בנקודה הזאת, ואצלינו זה מהותי יותר. עמלק הגיע כרצועת מרדות (תנחומא חוקת סי' מב, רש"י שם במדבר כא, א) כאשר שאלנו ה' בְּקִרְבָּנוּ אִם אֵין (שמות יז, ז). כעת מגיע ישמעאל על אותה נקודה, והבעיה היא שעמלק הוא מתנגד בעצם, ולישמעאל גם כן יש קשר עם הקב"ה. בעזרת ה' נתחזק בנקודה הזו של קירבת אלוקים, בכל חלקי העש"ן.

וְהָיָא שְׁעֵמֶדָה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ, שְׁלֵא אֶחָד בְּלָבָד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, אֶלֶּא שְׁבָכָל דְּדוֹר וְדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ מִיָּדָם (הגדה של פסח).

פרחים לתורה - כיצד מחנכין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

וידבר - מול ויאמר! / סגנון הדיבור קובע הכל / ללמוד מהרב איך לדבר

וַיֹּאמֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי (כד, לד)

דברים מפעימים כתב הרה"ק ר' משה מקוֹז'ניץ זי"ע בספרו "דעת משה" על דברי אליעזר: "עבד אברהם אנכי". כידוע "דיבור" הוא סגנון קשה ועז, ולעומתו ה"אמירה" היא בלשון רכה. בנימת דבריו של אליעזר רואים אנו שינוי ומעבר בענין זה: "לא אֶכַּל עַד אִם דְּבַרְתִּי דְּבָרֶיךָ" - "וַיֹּאמֶר" עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי. הוא מתכוון לדבר דברים בלשון קשה ופתאום עובר הוא לאמירה רכה...?! מעיקרא מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר?

וכך מתבאר הענין ב"דעת משה". בתואל רצה להרעיל את אליעזר מתוך תאוות בצע [ילקוט רמז ק"ט]. עבד אברהם הרגיש בכך והיטב חרה לו הדבר עד עומק נפשו, ובצדק. לא אֶכַּל עַד אִם דְּבַרְתִּי דְּבָרֶיךָ. דיבור - לשון קשה. הוא עמד לשאת שם נאום מוחץ. בדעתו היה, להטיח בהם דברים "קשים כגידין", לשפוך אש וגפרית על תהום הרשע, על שוד ושבר שפלים ונבזים, על מזימת רצח להתנקש בנפש אורח חף מפשע...

ופתאום התעשת אליעזר ובחר לו דרך אחרת, דרך שלטון הרוח והאיפוק. הוא נזכר מיהו משלחו, את מי הוא מייצג כעת... איך היה נוהג כעת אדונו עמוד ההטבה? ובכן: ויאמר "עבד אברהם אנכי". אני דולה ומשקה מתורתו וממידותיו... אדוני אברהם לא היה מגיב כך. הוא היה עוצר ומבליג וגם שוקל ומחשב את התוצאה. וכך היה ממשיך לערוך דברים בלשונו, שפת החסד והרחמים...

ולכן המשיך כעת אליעזר באמירה רכה. ויאמר עבד אברהם "אנכי" למדתי מתורתו הפותחת ב"אנכי", להחזיק במידותיו יתברך, שעליו נאמר: בכל מקום שאתה מוצא גדולתו, שם אתה מוצא ענוותנותו...

כ"ק מרן אדמו"ר מרחמיסטריווקא - ארה"ב שליט"א, כשמסר דברים אלה מספר 'דעת משה', הפליא בערכם מאד מאד...

[מתוך עלון דברים של טעם, בשם איגרת לידיד, להג"ר משה יעקב קנר שליט"א]

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: Blu.israel@gmail.com

פתגמי אורייתא / הרב יוסף חיים אלבוים, בעמ"ח

'אורייתא' ו'דעת חכמה'

בכל מכל כל

וּאֲבָרְקֶם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וְהוּא בִּירַךְ אֶת אֲבָרְקֶם בְּכָל (כד, א)

בגמ' (ב"ב יז.) השווו שגם ביצחק ויעקב נאמרה תיבת 'כל', שביצחק נאמר (בראשית כז, לג) וַיַּחְרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְדֹלָה עַד מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי אֶפּוֹא הוּא הַצֵּד צֵיד וַיָּבֵא לִי וְאֶכֶל מִפֶּל בְּטָרִם תָּבוֹא וְאֲבָרְכֶהוּ גַם בְּרוּךְ יְהוָה: וביעקב נאמר (בראשית לג, יא) קַח נָא אֶת פְּרֻכְתֵּי אֲשֶׁר הִבְאֵת לָךְ פִּי חַנּוּנֵי אֱלֹהִים וְכִי יֵשׁ לִי כָל וַיַּפְצֵר בּוֹ וַיִּקַּח:

וזה מלמד שהטעימן מעין העולם הבא, ושלא שלט בהם מלאך המות, ולא יצר הרע, ולא רימה. היינו שהיה להם שלימות גם בעולם הזה, ולא היה בהם שום חסרון, אלא זכו למידת כל.

והנה כד נעיין, נחזה דבר פלא. שלגבי יצחק ויעקב, זכו לדרגה זו פ"ה שנים לאחר שהתחילו בחלקם בעבודת ה' ונעשו בכלל האבות.

שהנה יצחק נעשה אב בשעת העקידה, ולכן בעת שמזכירים את יצחק מזכירים את זכות העקדה. בשעת העקדה היה בן ל"ז שנים (לרוב המדרשים. שלכן בן ארבעים שנה נשא, שאז נולדה רבקה). כאשר מוסיפים פ"ה שנים הרי כאן קכ"ב שנים. כך איתא בגמ' (מגילה יז.) שבן ס"ג שנים היה יעקב כשקיבל את הברכות, ויצחק בן קכ"ב או קכ"ג.

וכן יעקב, בשעה שדיבר עם עשו, היה בן צ"ח שנים. (שהרי בן ס"ג קיבל את הברכות, והיה בישיבת שם ועבר י"ד שנים, ובבית לבן כ' שנים, נמצא שהיה בן צ"ז שנים בברחו מלבן. לדברי חז"ל שהה בדרכים ב' שנים. כמו"כ יש שנים שאוכלות זו בזו, נמצא שהיה בן צ"ח שנים בפגשו את עשו, פ"ה שנים לאחר 'ויגדלו הנערים', לאחר שנעשה 'איש תם יושב אהלים'.

עפ"ז היה מקום לדון על חיי אברהם, היכן הנקודה של פ"ה שנים. והנה מצאנו חשבון מעין זה בחייו, שלדעת המדרש (תנודא"ר יח) היו אברהם ושרה עקרים פ"ה שנים, היינו שלשיטתו נשאה בן ט"ו שנים והרבו בתפילה פ"ה שנים (ובזכות המילה שגם מנינה פ"ה) וזכו לבן. [גם ניתן לשמוע ולצרף מה שנולד לו ישמעאל לשנת פ"ו, ודוק].

והנה באם החשבון נכון, הנה הפסוק וה' בירך את אברהם איירי בהיותו בן ק"מ שנים. שהרי יצחק בן ארבעים, והוא נולד למאה, נמצא שהיה בן מאה וארבעים שנה. מעתה פ"ה שנים קודם לכן היה בן נ"ה שנים. אלא שלא מצאנו לכאורה דבר מסוים שאירע אז. שהרי לדעת המחמיר 'בן ארבעים שנה' הכיר את בוראו. אכן מצאתי בספר הישר, שכתב להדיא שבן חמישים וחמש שנים היה אברהם בצאתו ללכת ארצה כנען. (אכן יש שם כמה דברים שונים מקבלת חז"ל, ונוכל לסדרם, באופן שאכן יצאו מאור כשדים ללכת ארצה כנען, אולם למעשה תרח וצאצאיו נשארו בחרן. ולפי חשבוננו שם, מת הרן בעת שהיה אברהם

בן נ' שנים, אם כן נוכל לומר שבן נ"ה שנים יצאו מאור כשדים. או שהגיע בפועל בפעם הראשונה לארץ כנען, והנאמר בפ' לך לך שהיה בן ע"ה שנים בצאתו מחרן, היה זה בשביל להתיישב בקביעות. שהרי גם לשיטת התוס' ברכות ט. וברייתא דסדר עולם רבא, צריכים לומר שהלך ושב מארץ כנען, שהרי ברית בין הבתרים בהיותו בן ע' שנים, וכן מלחמת המלכים בהיותו בן ע"ד שנים, אלא שהיה הולך ושב, ורק בהיותו בן ע"ה שנים קבעו הבורא חובה לשבת בארץ כנען, וכרת עמו ברית לתתה לו ולזרעו).

אכן דבר אחד צריך טעם והסבר, מדוע אכן תליא השגת דרגת 'כל' בשמונים וחמש שנים. וצ"ע.

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

תעיתי כשה אובד והמלחמה בארץ ישראל

כתיב בפרשת וירא (בראשית כא, יד) דכאשר אברהם אבינו גירש את הגר מביתו "ותלך ותתע במדבר באר שבע" וכתב רש"י בשם המדרש "ותלך ותתע, חזרה לגלולי בית אביה". והקשה הגאון רבי מרדכי פוגרמנסקי זצ"ל (הובא בספר משחת שמן להגר"ח קופמן זצ"ל) שדברי רש"י צ"ב, דאיפה מרומו במילים אלה שהיא חזרה להיות עובדת ע"ז, והלא הכתוב רק מספרת לנו שאבדה דרכה במדבר ואיך דייקו חז"ל שנעשתה עובדת ע"ז.

ותירץ הגר"מ פוגרמנסקי ע"פ מעשה שהיה עמו, שאחרי מלחמת העולם השנייה נהג להסתובב בערי ליטא עם מוהל אחד למול ילדי ישראל שלא מלו אותם בשנות המלחמה, ונסעו פעם בערב שבת ובטעות ירדו מהרכבת בעיירה אחרת ממה שהיו צריכים, והיה סמוך לשבת וחיפשו אולי יש יהודי במקום שיכולים להתאכסן בביתו ולא מצאו. והיה המוהל מפחד מאד ובפרט שבאותם שנים שררה הפקרות גדולה על אדמת אירופא כתוצאה מהמלחמה והיה סכנה ליהודי להיות לבד במקום זר.

והרגיעו הגר"מ שאין לו ממה לפחד ובודאי הכל בהשגחת השי"ת ולא לחינם נקלעו לכאן, ותוך כדי הילוכם בעיירה זו פגשו יהודי אחד ההולך לקראתם ואמר להם שהוא מחפש מוהל שימול את בנו הנולד לו, והיום הוא היום השמיני. וראו אז היאך הנהיגם יד ה' למקום זה כדי להכניס ילד יהודי לבריתו של אאע"ה בעתו ובזמנו.

ואמר אז הגר"מ פוגרמנסקי שזהו הפירוש מה שלמדו חז"ל מלשון הפסוק ותלך ותתע שחזרה לגלולי בית אביה, כי מה שהאדם חושב שתעה בדרך אין זה אלא כשיש בו חסרון אמונה, כי באם היה מאמין בהשגחה פרטית על כל צעד ושעל שבודאי אינו תועה כי לכל מקום שמזדמן שם צריך להגיע, כי המאמין בהקב"ה ויודע דרך אמונה אינו תועה גם "כי אשב בחושך ה' אור לי", (מיכה ז, ח) וממה שאמר הכתוב לשון זה שתעתה בדרכה, הרי זה סימן שחזרה לגלולי בית אביה ואינה מאמינה עוד בהשגחת ה'. ע"כ דברי הגר"מ פוגרמנסקי המובא בספר משחת שמן.

אמנם לכאורה יש לשאול על זה קושיא חזקה, דהא מצינו לשון זה גם באברהם אבינו, כששאל לו אבימלך למה אמר ששרה היא אחותו, השיב לו אברהם אבינו (בראשית כ, יג) "ויהי כאשר התעו אותי אלקים מבית אבי ואמר לה זה חסדך אשר תעשי עמדי אל כל המקום אשר נבוא שמה אמרי לי אחי הוא".

וברש"י שם כתב "כאשר התעו, וא"ת מהו לשון התעו, כל הגולה ממקומו ואינו מיושב קרוי תועה כמו ותלך ותתע (לקמן כא, כט). תעיתי כשה אובד (תהלים קיט, קטו) יתעו לבלי אוכל (איוב לח, מא), יצאו ויתעו לבקש אכלם:

הרי שגם אברהם אבינו השתמש בלשון זה ורש"י מפרש שהכוונה היא "כמו ותלך ותתע", ואם כן איך שייך לפרש שמי שמתמש בלשון זה שהוא תועה הוי סימן שאבד אמונתו בהשי"ת, והדבר צ"ב.

ונראה לתרץ דיש חילוק יסודי בין האופן שהתורה מתאר את טלטולי הגר ובין ג' דוגמאות הללו שהביא רש"י. בהגר כתיב "ותלך ותתע במדבר" ולא מוזכר בפסוק זכרון ושם ה', משא"כ בג' פסוקים הנ"ל שהביא רש"י מוזכר בכל הג' פסוקים זכרון ה'.

אברהם אבינו אמר "ויהי כאשר התעו אותי אלקים" וביאר רש"י "כשהוציאני הקב"ה מבית אבי להיות משוטט ונד ממקום למקום". אכן גם אברהם היה תועה בדרך ולא ידע לאן הוא הולך, וזה היה הנסיון של לך לך "להיות משוטט ונד ממקום למקום", אבל הוא ידע והכיר "שהוציאני הקב"ה מבית אבי", שהבין שזה לא קרה מעצמו ובמקרה, אלא שהקב"ה הוציאו והוא ית' נמצא אתו כל הזמן וכל הדרך, והוא ביד השי"ת, ואין הוא נאבד ח"ו, דהגם דאינו מכיר סביביו אבל תמיד הוא נמצא תחת השגחת השי"ת ושמירתו.

וכן בפסוק שני שהביא רש"י שאומר דוד המלך (תהלים קיט, קעו) "תעיתי כשה אובד בקש עבדך" הלא דוד המלך ביקש מהשי"ת שיצילו ולא יתעה עוד והוא כמו שה נאבד המבקש לשוב לבעליו, וכן אמרו חז"ל (ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ד) "ר' יהודה בן בתירה אומר, ממשמע שנאמר תעיתי כשה אובד בקש עבדך, אבידה האמורה להלן סופה להתבקש".

וכן היא בפסוק השלישי שהביא רש"י ופסוק זה נאמרה לאיוב שהשיב השי"ת לאיוב איך אתה חושב שאני עזבתי הארץ "מי יכין לעורב צידו כי ילדיו אל, א-ל ישועו יתעו לבלי אוכל". שאמר השי"ת לאיוב הלא אפילו הבני עורב שאין הוריהם נותנים להם לאכול כי כך דרך העורבים לשנוא את ילדיהם, גם הם מקבלים אוכל ממני ויודעים שא-ל ישועו שהשי"ת יושיע אותם.

אבל אצל הגר רק כתיב "ותלך ותתע" ואין מוזכר כלל שם וזכרון ה', משום שהיא חשבה את עצמה כאבודה, ועל זה העידו חז"ל שמכאן ראייה שחזרה לגלולי בית אביה, שיהודי שיש לו אמונה אינו מרגיש את עצמו כאבודה, דתמיד יודע דהשי"ת נמצא תמיד עמו בכל מצב שהוא מוצא את עצמו.

ובענין זה סיפר לי מרן אדמו"ר שליט"א מבאיאן דכאשר הרה"ק האביר יעקב מסאדיגורא זי"ע היה פעם בהר הכרמל יצא לשאוף אויר קצת, והלך לבד בלי שום גבאים, ואחד שאלו היתכן שהרבי הולך לבד, והשיב "א איד איז קיינמאל נישט אליין דער אייבישטער איז אלמאל מיט איהם". (יהודי אינו לבד אף פעם, השי"ת נמצא אתו תמיד).

וזוהו שהדגיש דוד המלך ע"ה כאשר היה סובל רדיפות רבות וצרות ואמר על עצמו (תהלים עג, ב) "ואני כמעט נטיו רגלי כאין שפכו אשורי" עכ"ז ידע שהשי"ת עמו וכמו שהמשיך ואמר (שם עג, כג) "ואני תמיד עמך אחזת ביד ימיני" (תהלים צד, יח) "אם אמרתי מטה רגלי חסרך ה' יסעדני" וכן רבות.

והנה לעת עתה הרבה יהודים מרגישים על עצמם הרגשה זו של דוד המלך "תעיתי כשה אובד" שמרגישים מאוד איך שאנו "שה אחת בין שבעים זאבים", וכל אויבי עמך ורשעי הארץ מאיימים עלינו, "אבד מנוס ממני אין לי מכיר", אמנם צריכים לחזק את עצמינו בסיפא הפסוק "בקש עבדך מצותיך לא שכחתי" וכדאיתא בגמ' מכות (כד). "אמר רב מסתפינא מהאי קרא (ויקרא כו, לח) 'ואבדתם בגוים'. מתקיף לה רב פפא דלמא כאבידה המתבקשת דכתיב 'תעיתי כשה אובד בקש עבדך'", וביאר שם המהרש"א "אמר תעיתי כשה אובד המתבקש מבעליו, כן בקש עבדך האובד בגלות ואף שפשע העבד בך הנה 'מצותיך לא שכחתי' והם עמי בגלות, וראוי לך לבקש אותי בשביל מצותיך אשר עמי".

הרי הגם שפשענו בגלות עכ"ז בזכות המצות שכן קיימנו אנו מבקשים מאת השי"ת שירחם עלינו ושראוי לו ית' לבקש אותנו ולהציל אותנו. ועל דרך זה מובא בספר דברי יחזקאל דבר נפלא מהרה"ק ר' יחזקאל משינאווא זי"ע שהקשה שעל פי דקדוק היה להפסוק לכתוב "תעיתי כשה נאבד" ומהו הלשון "כשה אובד" דלשון אובד משמע שהשה אבד איזה דבר והול"ל נאבד דמשמע שהשה נאבד מן הרועה.

ופעם אחת ראה הרה"ק משינאווא איך שהרועה הנהיג עדר רחלים, ושה אחת הלך מעט רחוק מהאחרים התחיל לרוץ הנה והנה וצועק ומבקש את הרועה כי לא ראתה את העדר והרועה, אמנם הרועה שמע בכיית השה וראה אותה. מעתה השה לא היתה נאבדת כי הרועה ראה אותה אבל השה איבדה את הרועה.

וזוהו כוונת דוד המלך "תעיתי כשה אובד" כי בחשכת הגלות בקשתיו ולא מצאתיו ואנו כמו השה שאיבד את הרועה, עכ"ז אין אנו אבודים ח"ו מאיתו ית', כי הוא ית' משגיח עלינו תמיד והרועה לא אבד אותי ח"ו כי הרועה ימצא אותי תכף כשיבקש אותי, על כן התפלל בקש עבדך מצותיך לא שכחתי, ותוציא אותנו מחשכת הגלות הזו.

ואכן עלינו לחזק את עצמינו בדברי הפסוק (ישעיה מג, ב) "כי תעבור במים אתך אני, ובנהרות לא ישטפוך, כי תלך במו אש לא תכוה, ולהבה לא תבער בך", הרי שבכל הצרות שעוברים עלינו מבטיח לנו השי"ת "אתך אני", שהוא ית' נמצא אתנו ואין אנו אבודים ח"ו, ולכן "ובנהרות לא ישטפוך, כי תלך במו אש לא תכוה, ולהבה לא תבער בך", ואכן יהודי אינו לבד אף פעם, השי"ת נמצא אתו תמיד וכמו דכתיב "ואני תמיד עמך אחזת ביד ימיני", "אם אמרתי מטה רגלי חסדך ה' יסעדני".

וכן כתיב בפרשת וילך (דברים ל, ג) "ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלקיך שמה" ובגמ' מגילה (כט). איתא "תניא רבי שמעון בן יוחי אומר בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקדוש ברוך הוא שבכל מקום שגלו שכינה עמהן, גלו למצרים שכינה עמהן שנאמר הנגלה נגליתי לבית אביך בהיותם במצרים וגו', גלו לבבל שכינה עמהן שנאמר למענכם שלחתי בבלה, ואף כשהן עתידין ליגאל שכינה עמהן שנאמר ושב ה' אלהיך את שבותך והשיב לא נאמר אלא ושב מלמד שהקדוש ברוך הוא שב עמהן מבין הגליות".

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק

שליח לקידושין שמת אסור המשלח בכל הנשים

ויישם לפננו לאכל ויאמר לא אכל עד אם דברתי דברי ויאמר דבר (כד, לג)

ביאר בעל קדושת לוי (פ' חיי שרה) למה בתחילה בתואל ולבן רצו הקידושין ולבסוף לא רצו, אלא כי בתואל ולבן לרשעה נתכוונו, כדאחז"ל (ב"ר ס, יב) שרצו להרוג את אליעזר, ולמה רצו להרוג אותנו, כי רצו שיצחק לא יהיה לו זרע, כי הלכה היא (גיטין ס"ד ע"א) "השולח שליח לקדש את האשה, ומת השליח אסור בכל הנשים שבעולם, שמא עכשיו המשלח יקדש את הערוהי", ולכך בתחילה רצו הקידושין, ואחר כך יהרגו את אליעזר, כדי שיצחק ח"ו יהיה אסור בכל הנשים ע"כ.

וביאר בזה המפרשים מה דאיתא בהגדה של פסח, "לבן ביקש לעקור את הכל", אימתי ביקש לבן לעקור את כל כלל ישראל, והכוונה היא כשביקש לבן להניח רעל לפני אליעזר, ועל ידי שימות יאסר יצחק מלישא אשה, וח"ו יתבטל הקמת כלל ישראל.

למה אברהם אבינו לא חשש שמא ימות השליח בדרך ויאסר יצחק לקדש אשה.

וצ"ב איך אברהם אבינו עשה את אליעזר שליח לקדש אשה ליצחק האיך לא חשש שמא ימות אליעזר בדרך ונמצא שיצחק לא יכל לקדש שום אשה בעולם.

סדר הפסוקים כך הוא (כד לז-מא): 'וישבעני אדני לאמר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי ישב בארצו, אם לא אל בית אבי תלך ואל משפחתי ולקחת אשה לבני, ואמר אל אדני אלי לא תלך האשה אחרי, ויאמר אלי ה' אשר התהלכתי לפניו ישלח מלאכו אתך והצליח דרכך ולקחת אשה לבני ממשפחתי ומבית אבי, אז תנקה מאלתי כי תבוא אל משפחתי ואם לא יתנו לך והיית נקי מאלתי'.

^{יב} בגמ' גיטין הגירסא הוא 'ומת שלוחו', אמנם בגמ' נזיר (י"ב ע"א) אין הגירסא 'ומת שלוחו' אלא סתם אסור בכל הנשים שבעולם, וכתב השיטה מקובצת (שם) שטעם הגירסא בגמ' (גיטין ס"ד ע"א) 'ומת שלוחו', שרק במת שלוחו הדין שאסור בכל הנשים שבעולם, אבל בלא מת אין לחשוש שמא קידש אשה, שאם כן היה חוזר ואומר איזה אשה קידש, וכן כתב בפתחי עזרה (אהע"ז סי' לה ס"ק יג) שבלא מת יש לתלות שלא קידש, שאנו אומרים אם קידש היה חוזר ואמר למי קידש, ולכן לבן רצה דווקא להרוג את אליעזר, כדי שיצחק יהיה אסור לקדש כל אשה שבעולם. אמנם התפארת יעקב (שם ס"ק לא) כתב שבלא חזר השליח בכל רגע יש צד לומר שמא עכשיו מקדש אשה עבור השליח. ברמב"ן (ד"ה הא) וברשב"א (ד"ה האומר) מבואר בפירושו, שגם בהלך השליח למדינת הים ולא מת יש לחשוש שמא קידש אשה.

^{יג} בשיטה מקובצת (נזיר י"ב ע"א) הקשה בשם ה"ר עזריאל הא דאברהם שלח את אליעזר עבדו לקדש אשה לבנו יצחק ולא אמר לו אשה פלונית, אלא רק אמר שלא יקח אשה מבנות הכנעני, ויש מהאחרונים שכתבו ליישב לפי מה שכתב המפרש בנזיר (שם ד"ה הדא) 'ולא פירש לו באיזה עיר ובאיזה אשה', משמע שאילו פירש לו באיזה עיר אפילו לא פירש איזה אשה לא היה נאסר.

מחלוקת רש"י ותוס' מהו השבועה שהשביע אברהם את אליעזר, אם לא ימצא אצל בנות משפחתו האם יקח אשה ליצחק משאר העולם.

שיטת רש"י (קידושין ס"א ע"ב ד"ה למה - השני) ששבועת אברהם לאליעזר היתה רק שלא יקח אשה ליצחק מבנות הכנעני, ובתנאי שלא ילך תחילה לבית אביו, אבל אם ילך ולא יתנו לו אשה, יהיה אליעזר רשאי לקחת מבנות הכנעניכח.

אמנם התוספות (שם ד"ה בשלמא) הביא את רש"י וחולק עליו וס"ל שבכל מקרה אסר עליו אברהם לקחת אשה מבנות כנען, (ולפי תוס' פירוש הפסוק הוא כך 'כי תבוא אל משפחתי ואם לא יתנו לך והיית נקי מאלתי' הכוונה שאליעזר יהיה נקי מהשבועה שמינה אותו אברהם לשליח לקדש אשה ליצחק, ואם בני משפחתו לא יסכימו להתחתן עם יצחק הרי שאליעזר נפטר מהשבועה ואינו צריך לקיים עוד השבועה, אבל לא שאם לא יסכימו משפחות אז יהיה מותר לאליעזר לקחת אשה ליצחק ממי שאינו משפחתו כמו שפירש"י).

ותוס' הביא בשם מה"ר יצחק שפירש שאברהם השביע את אליעזר שתי שבועות, שבועה ראשונה שלא יקח אשה ליצחק מבנות כנען, ושבועה זו קיימת אף אם לא יתנו לו אשה ממשפחת אברהם, ושבועה שנייה שיביא לו אשה ממשפחתו, ושבועה זו בטלה אם יתנו לו לקחתה, ופירש המים חיים שפירוש זה הוא סיוע לשיטת התוספות שגם אם לא תאבה האשה לבוא עם אליעזר היה אסור לו לקחת מבנות כנען, כיון שאף שנפטר מהשבועה שעליו לקחת ממשפחת אברהם, עדיין יש עליו שבועה לא לקחת מבנות כנען.

לפי תוס' דהשבועה שאברהם אבינו השביע את אליעזר הוא רק שיקח אשה ליצחק מבנות משפחתו, וככל ובני משפחתו לא יסכימו הרי נפטר אליעזר משליחתו, אתי שפיר, דאם אליעזר היה מת בדרך הרי דיצחק היה נאסר רק בבנות משפחתו, אבל כל הנשים שבעולם לא היה אסורות ליצחק, אבל לרש"י דהשבועה של אברהם אבינו היתה שאליעזר ינסה לכתחילה לקחת אשה ליצחק מבנות משפחתו, ככל ובני משפחתו לא יסכימו הרי דיכול אליעזר לקחת אשה ליצחק גם משאר העלם, הרי דאם אליעזר היה מת בדרך היה כל הנשים שבעולם נאסרות על יצחק, ואיך אברהם אבינו מינה כזה שליח שיכול לצאת מזה מכשול ויצחק לא יכול להתחתן עם אף אשה שבעולם.

שליח לקידושין שמת, שי' תוס' דמעיקר הדין מותר למשלח לקדש אשה.

וי"ל לפי מה שכתבו התוספות (נוזיר י"א ע"ב ד"ה אסור, גיטין ס"ד ע"א ד"ה אסור) דמה שאמר ר' יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן (שם) האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם אסור

^{כח} וכתב המהרש"א (שם) שלפי פירוש רש"י מובן מדוע הביאה הגמרא את הפסוק שבו אליעזר מספר בבית לבן את דברי אברהם, ולא את הפסוק שבו נאמר ציוויו של אברהם לאליעזר. והיינו כיון שציווי אברהם נאמר בלשון זו (בראשית כד ג-ד) ואשביעך בה' אלהי השמים ואלהי הארץ אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרב, כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק, ומלשון זו היה משמע שכלל הכל בשבועה, שלא יקח מבנות הכנעני [בכל אופן] ושיביא אשה ממשפחתו, ולכן הביאה הגמרא את הפסוק 'אז תנקה מאלתי כי תבוא אל משפחתי ואם לא יתנו לך והיית נקי מאלתי', שבוה מבואר שהשבועה היתה שלא יקח מבנות כנען, ובתנאי שלא ילך קודם אל משפחתו, שממילא מבואר שאם הלך לא חלה כלל השבועה, ומותר בכנות כנען.

בכל הנשים שבעולם, חזקה שליח עושה שליחותו, וכיון דלא פריש ליה הא לא ידע הי ניהו קדיש ליה, היינו דחוששים לקידושי השליח, אינו מעיקר הדין, כי הרי רוב הנשים בעולם לא נתקדשו על ידי השליח, וגם רוב הנשים אינן קרובות האשה שנתקדשה, ומעיקר הדין יש לילך אחר הרוב ולהתיר למשלח לקדש איזו אשה שירצה, ועוד שבאופן זה החזקה ששליח עושה שליחותו אינה חזקה גמורה, שדווקא דבר שביד השליח לעשותו יש חזקה שיעשה שליחותו, כי בודאי יעשה מה שבידו כדי לקיים שליחותו, אבל קידושי אשה אינם תלויים בדעת השליח בלבד, אלא צריך שגם האשה תתרצה להתקדש ושמא לא עלה בידו לרצות שום אשה שתתקדש למשלחו.

אלא כל מה שאסרו את המשלח לקדש אשה הוא משום קנס שקנסו את המשלח, שאף שמותר לו מעיקר הדין לקדש אשה ואין לו לחשוש לכלום, קנסוהו שצריך לחשוש על כל אשה שמא היא קרובת ארוסתו ובוזה מנעוהו מלקדש אשה, והטעם שקנסוהו, לפי שלא עשה כהוגן ששלח שליח לקדש לו אשה סתם שיכול לבוא לידי תקלה על ידי כן, כי שמא ימות השליח ולא יידע מי נתקדשה לו, והיה לו לפרש לשליח שיקדש לו אשה פלונית ולא איזו שירצה,

הרי מבואר בתוס' דמעיקר הדין מי ששלח שליח ומת השליח מותר למשלח לקדש כל אשה שבעולם דאזלינן בתר רוב, ורוב נשים בעולם לא נתקדשו על ידי השליח, וממילא א"ש הא דאברהם אבינו מינה את אליעזר לשליח שיקדש אשה ליצחק, דמעיקר הדין גם אם אליעזר היה מת בדרך היה מותר ליצחק לקדש כל אשה שבעולם, ורק בדורות אח"כ חכמים קנסו את המשלח.

שי' הרמב"ן דמעיקר הדין אסור למשלח לקדש אשה.

אמנם הרמב"ן (גיטין שם ד"ה הא) חולק על תוס' וס"ל שהמשלח אסור מעיקר הדין בכל הנשים שבעולם כי חזקה ששליח עושה שליחותו, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא איך שלח אברהם אבינו את אליעזר כשליח לקדש אשה ליצחק, שמא ימות אליעזר בדרך ויאסר כל הנשים שבעולם מעיקר הדין על יצחק.

היבא דהקרובות באות לפנינו ואומרות שהשליח לא קידש אותם, האם מותרות למשלח.

וי"ל לפי מה שכתב הרמב"ן דבמקום שהקרובות לפנינו ואומרות שהשליח לא קידש אותם, ודאי מותר בהן, כי עד אחד נאמן באיסורים, ואף על גב דהוי דבר שבערוה, מכל מקום כיון דלא איתחזק איסורא נאמנות, וממילא מיושב דגם אם אליעזר היה מת בדרך היה דרך להתיר אותו לקדש אשה ע"י שיבדוק עם הקרובות האם השליח קידש אותם.

התוספות חולק על הרמב"ן וס"ל שאף אם יבואו כל הקרובות של האשה שהוא רוצה לקדש כעת ויאמרו שלא נתקדשו לאיש זה מעולם, אין הן נאמנות להתיר קרובתן להינשא, כיון שאין דבר שבערוה פחות משנים, אמנם תוס' לשיטתו אינו קשה איך אברהם אבינו מינה אליעזר לשליח לקדש אשה ליצחק, דהרי ס"ל לתוס' דגם אם השליח ימות בדרך הרי המשלח מותר מעיקר הדין לקדש כל אשה שבעולם כנ"ל.

שלח לקדש אשה פלונית ומת השליח בדרך האם האשה מותרת או אסורה.

שי' התוס' דשליחות אליעזר היה שיקדש אשה ליצחק רק מבנות משפחתו, עי' דרכי משה (אהע"ז סי' לה אות ז') ומשנה למלך (אישות פ"ט ה"ו) שכתבו שלפי סברת התוס' שכתב דשמא לא נתרצה האשה לקידושין, אם שלחו לקדש לו אשה פלונית, ודאי שתהא מותרת, קל וחומר, ומה במקום ששלחו לכל הנשים שבעולם אנו אומרים אולי אפילו אחת מהם לא תתרצה, כל שכן כששלחו לקדש לו אשה פלונית, יש לומר אולי לא תתרצה, וכיון שמדינא אינה אסורה, ממילא תהא מותרת, כי כאן אין שייך לקנסו משום תקלה, שהרי בשלח לקדש אשה פלונית אין ענין תקלה וממילא אין שייך קנס.

אכן הט"ז (סקי"ח) והב"ש (סקל"א) חלקו על הרמ"א וכתבו שאף לדעת התוספות יש לאסור בזה, ומשום שהתוספות הוצרכו לשני הטעמים כדי להתירו מדינא, גם משום רוב וגם משום שאין חזקה שמא לא נתרצתה, ואם כן בשלחו לקדש אשה פלונית הרי אין את הטעם הראשון של רוב שהרי אנו באים לאסור רק קרובותיה של אותה פלונית ואין בה רוב להתיר, ואם כן יהיה אסור בה מדינא.

והקרבן אורה יישב דעת הרמ"א, שמכל מקום כיון שאנו צריכים לחזקה שליח עושה שליחותו, והתוספות (עירובין ל"ב ע"א ד"ה רב) כתבו שתיקנו חזקה זו רק לחומרא במקום שיכול המשלח לבוא לידי מכשול, ממילא יש לומר שבשלחו לקדש לו אשה פלונית שאין שום מכשול אם לא יקדש אין אומרים חזקה, ואם כן אינו אסור אלא רק משום קנס, וכאן הרי אין שייך לקנסו כיון שקידש אשה פלונית, ועיין בט"ז שהביא עוד סברא לאסור בשלחו לקדש אשה פלונית, כי כיון שאפשר לשואלה, אין להתיר קרובותיה קודם שישאלו אותה אם נתקדשה לשליח.

עוד כתב בדרכי משה (שם) שלדעת הרמב"ן שאסור בכל הנשים שבעולם מעיקר הדין, אם כן אף בשלח לקדש לו אשה פלונית יהיה אסור מדינא בקרובותיה, אכן המשנה למלך (בכורות פ"ד ה"א ד"ה עוד) והבית מאיר (סי' לה סקי"א) כתבו שאפשר שכאן אף הרמב"ן מודה, כי דווקא אם שלח לקדש לו אשה סתם אנו אומרים מסתמא ימצא אחת שתתרצה להתקדש לו, אבל בשולח לקדש לו אשה מסוימת מודה הרמב"ן שאין חזקה, כי אולי לא תרצה האשה להתקדש.

מת השליח בדרך האם אסור למשלח לקדש אשה מדאורייתא או רק מדרבנן.

דעת התוס' דבשלח שליח לקדש אשה ומת השליח בדרך כיון שאין האיסור ניכר אין בו דין קבוע ומותר למשלח לקדש כל אשה שבעולם, דאזלינן בתר רוב היתר, ומבאר בשערי יושר (ש"ד פ"י) דאין איסור אפילו מדרבנן.

דעת הרמב"ן הבאנו לעיל דמעיקר הדין אסור למשלח לקדש כל אשה שבעולם, הפרי מגדים (יו"ד סי' קי סקי"ד ד"ה והנה) כתב על דברי הרמב"ן שלא בירר אם אסור מן התורה או רק מדרבנן. והיינו משום שנחלקו הראשונים אם קבוע שאינו ניכר אסור מן התורה או רק מדרבנן, ואם כן כאן הרי אנו אוסרים כל אחת ואין הולכים אחר הרוב, משום שהיא קבועה, אלא כיון שהוא קבוע שאינו ניכר, יש לדון אם אסור מן התורה או מדרבנן.

דעת הבינת אדם (שער הקבוע סי' ג) והעונג יום טוב (סי' קפ) שלדעת הרמב"ן יש דין קבוע אפילו כשאין האיסור ניכר במקומו, ולכן הרי זה אסור מן התורה, אכן הקרן אורה (ד"ה והנה) כתב בפשיטות שאינו אסור אלא מדרבנן, וכן הוכיח בשערי יושר (ש"ד פי"א).

הבית שמואל (סי' לה סק"ל) כתב שלכאורה יהיה נפקא מינה בין התוספות והרמב"ן במקרה שעבר המשלח וקידש לו אשה (לאחר שמת השליח), אם קידושיה קידושין, שלדעת התוספות יהיו קידושין גמורים, שהרי מעיקר הדין מותר לו לקדש, ורק מדין קנס אסרו עליו לקדש, אך לדעת הרמב"ן הוי ספק קידושין.

אכן הקרן אורה כתב שאף לדעת הרמב"ן יחולו קידושין מדאורייתא, שהרי כל דינו של ר' יוחנן הוא רק משום חזקה שליח עושה שליחותו, והרי דעת רב נחמן (עירובין ל"ב ע"א) שחזקה זו היא רק מדרבנן, ולכך אף לדעת הרמב"ן חלים קידושין גמורים מדאורייתא. עוד טעם כתב משום שמדאורייתא הרי זה בטל כרוב כיון שהוא קבוע שאינו ניכר, ואסור רק מדרבנן.

האם האבות קיימו איסורי דרבנן.

נפק"מ האם המשלח אסור לו לקדש אשה היכא דהשליח מת, האם האיסור מדאורייתא או רק מדרבנן, עי' בשושנת העמקים לפמ"ג (כלל טז) שכתב דגם אם קיימו האבות כל התורה, אבל איסורי דרבנן לא קיימו, ובשו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' תרצ"ו) נראה שמסתפק בזה, שכתב על הא דנשא יעקב שתי אחיות, היינו משום שנתגיירו, ומן התורה מותר אדם לישא שתי אחיות גיורות, ורבנן גזרו שלא ישא שתי אחיות.

וכן החיד"א (פתח עינים חולין פ"א) נסתפק בזה גבי הקושיא איך אכל יצחק משחיטת עשו דהוה מומר, וכתב דאפשר דגזירות דרבנן שעתידים לגזור לא קיים, ושאני עירוב תבשילין דהוה מצוה לכבוד שבת ויו"ט.

אם האיסור לקדש אשה היכא שמת השליח הוא רק מדרבנן, ולפי הפמ"ג דהאבות לא קיימו איסורי דרבנן, א"ש הא דאברהם עשה את אליעזר שליח לקדש אשה ליצחק, ולא חשש אם אליעזר ימות בדרך, דהרי יצחק יהיה מותר לו לקדש אשה אחרת.

להצלחת נישואי בתי עב"ג הרב המופלג יצחק אהרן ברנשטיין נ"ו שהזיווג יעלה יפה ובניין עדי עד, דורות ישרים מבורכים.

להצלחת אירוסי בתי עב"ג הרב המופלג צדוק ענגל נ"ו שהזיווג יעלה יפה ובניין עדי עד, דורות ישרים מבורכים.

לע"נ אבי ר' משה בן הר"ר מנחם מנדל ז"ל : לע"נ ר' אברהם בן הר"ר בן ציון ז"ל

לע"נ מנחם מנדל בן הר"ר חיים דוד ז"ל : לע"נ שרה זיסל בת הר"ר יוסף ז"ל

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה

לשוח בשדה - מדוע לא נמנתה 'שיחה' בלשונות התפילה

וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוֹחַ בְּשָׂדֵה לְפָנוֹת עָרְב וַיֵּשֶׂא עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה גַמְלִים בָּאִים (כד, סג)

א. הגמ' בברכות (דף כו, ע"ב) הביאה מפסוק זה שיצחק תקן תפלת מנחה - שנאמר ויצא יצחק לשוח, ואין שיחה אלא תפלה, שנאמר תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפך שיחו. ויש לעיין מדוע נקראת תפילה זו דווקא בלשון שיחה.

ויש להוסיף שלשון 'שיחה' אינה לשון של דיבור חשוב, ובדר"כ משתמשים בה בתיאור דיבור שאין בו תכלית כ"כ, וכמו "שיחת חולין של ת"ח". וכן כתב הח"ח בספר שמירת הלשון חלק ב פרק כב "ולא אמר הכתוב מה דיבורו, אלא מה שיחו, משום דלשון שיחה נאמר על דברים קלים ופשוטים, וזהו שאמרו חז"ל אפילו שיחה קלה שבין איש לאשתו מגידין לו לאדם בשעת הדין וכו'".

והמלבי"ם (ביאור המילות, תהלים פרק קמה', עה"פ "וגבורותיך יגידו וכו' ודברי נפלאותיך אשיחה") כתב "יגידו, אשיחה. ההגדה הוא דבר חדש שמתכוין להגיד, והשיח הוא הדבור הנפלט מעצמו". וצ"ע מדוע נקראה תפילתו של יצחק בלשון הדיבור הפשוט, שנפלט מעצמו.

ב. ובאמת מצינו סתירה גדולה בענין זה.

מחד, מבואר שכל תפילת שמו"ע נקראת בלשון "שיחה", כמבואר בגמ' בעבודה זרה (ז' ע"ב) "ר' אליעזר אומר שואל אדם צרכיו ואחר כך יתפלל, שנאמר תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו וגו', אין שיחה אלא תפלה, שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה; ר' יהושע אומר יתפלל ואח"כ ישאל צרכיו, שנאמר אשפוך לפניו שיחי צרתי לפניו אגיד". וכתב רש"י שם "ואח"כ יתפלל - שמונה עשרה". ומאידך, לא נמנתה לשון 'שיחה' בעשרת לשונות התפילה שהוזכרו בספרי בריש פרשת ואתחנן (ובעוד מדרשים).^ל

ועוד מצינו לשון זו במס' אבות (פ"ה, משנה כא') "בן תשעים לשוח", ופירשו כמה מפרשים שבגיל תשעים עבודתו של האדם היא לפרוש מענייני העוה"ז ולעסוק בתפילה ובהודאה. וגם שם צריך ביאור מדוע נתכנתה התפילה בלשון שיחה.

^כ וכנראה שמקורו ממה שמצינו שלשון התפילה "שיחה" נאמרת בלשון "שפיכה", כמו "ישפוך שיחו", "אשפוך לפניו שיחי". ונראה שביטוי זה נאמר כיון שמתוך גודל הצרות או העניות תפילה זו באה כגילוי הלב, ובלא התאמצות מיוחדת.

^ל ומצאתי שעמד בזה מרא דשמעתתא בסוגיית לשונות התפילה, הגר"ש פינקוס זצ"ל, בספרו "תפארת שמשון" בראשית (חלק המאמרים, פרשת תולדות). אבל מה שכתב שם ביישוב הענין מתייחס בעיקר ללשון שיחה שנאמרה על יצחק אבינו, ולא ללשון שיחה שנאמרה בכמה מקומות, ודרשו בגמ' בע"ז (ז', ע"ב) שלשון זו מתייחסת לתפילת שמונה עשרה.

ג. ויש לומר שבלשון זה גנוז החידוש שבתפילת מנחה; וחידוש זה, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על כל התפילות יצא.

כאשר נבוא להתבונן בצורך בתפילות היום, נראה שתפילת שחרית היא דבר פשוט ומחויב הסברה, כיון שבכל יום ישנן משימות מיוחדות לעצמן, וכדי להצליח בהן יש להתפלל לקב"ה, שהוא מקור הברכה, להצלחה במהלך היום. וכן בתפילת ערבית ניכר הצורך להתפלל, גם משום שהלילה הוא תחילת היום החדש, וגם כדי להינצל מהסכנות הייחודיות ללילה.

אך תפילת מנחה לכאורה אינה נצרכת כ"כ למטרת מילוי משאלות הלב, כיון שזמנה הוא לפנות ערב, כאשר האדם סיים את משימות יומו.

ונראה בבירור שטעמה של תפילת המנחה הוא משום שכמה שעות לא היה האדם בקשר ישיר עם הקב"ה, ויש לחדש את הקשר עם הקב"ה ע"י הדיבור עימו כדבר איש אל רעהו. ומתפילת המנחה נלמד על כל התפילות שעיקר עניינם הוא לחיות עם הקב"ה, ולדבר עימו לכל הפחות שלוש פעמים ביום.

וכן מבואר בדברי הכוזרי (מאמר ג') בביאור עניין ג' התפילות "ותהיה העת ההיא לב זמנו ופריו, ויהיו שאר עתותיו כדרכים המגיעים אל העת ההיא, יתאוה קרבתו שבו מתדמה ברוחניים ויתרחק מהבהמיים, ויהיה פרי יומו ולילו השלש עתות ההם של תפלה".

וידוע שמורנו המשגיח הגר"ש וולבה זצ"ל, היה מתפלל בימי הקיץ הארוכים תפילת מנחה גדולה, כיון שהיה קשה לו ההפסק הגדול בין שחרית למנחה בזמן מנחה קטנה, שגורם שלא יהיה לו קשר ישיר עם הקב"ה זמן רב.

ד. ונראה שמסיבה זו נקראה תפילה זו בלשון שיחה שאין ענינה דיבור תכליתי, כיון שבאמת בתפילה זו ניכר שאין מטרת התפילה רק למילוי הבקשות, אלא עצם השיחה עם הקב"ה היא המטרה בעצמה.

ויתכן שלכן לא נמנתה תפילה זו מעשרת לשונות התפילה, כיון שלשון 'שיחה' מתארת את עצם המעמד שהאדם עומד ומשיח עם בוראו, ואין בה צורת בקשה מסוימת כשאר לשונות התפילה, וכלשונות "חינוך", "פילול" וכדומה.

ובזה מבוארת גם לשון המשנה "בן תשעים לשוח", כיון שנראה שעבודתו של האדם מגיל תשעים ומעלה היא לדבר עם הקב"ה בלשון 'שיחה', ובאופן שלא יצטרך לכופ את עצמו לעמוד ולהתפלל, אלא ממילא ירגיש שכעת עסקו וחפצו הוא להתעסק רק בענייני הרוחניות, וכסדר לדבר עם הקב"ה בהודאה ובקשה.

ה. והנה כתב האבן עזרא בפסוק זה, שלשון "לשוח" פירושה "ללכת בין השיחים". והרמב"ן כתב שיצחק יצא לשוח בשדה עם רעיו ואוהביו אשר שם. ולפום ריהטא נראה שפירושם, שהוא בדרך הפשט, הוא היפך דברי חז"ל, ולדרכם יצחק יצא להינפש בשדה, בעוד שלדרכם של חז"ל יצחק יצא לעבוד את ה' בתפילה.

ולמה שנתבאר נמצא שאין הפשט היפך הדרש, ובאמת הלך יצחק ל"שוח בשדה", וכמו שביארו, אך בעוד שכל אדם הולך בין השיחים ע"מ לנפוש ולהחליף כח, יצחק יצא להחליף כוח בדיבורו עם הקב"ה.

לתגובות: c053312259@gmail.com

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

ה' ילחם לכם ואתם תחרישון

השממון וההשתאות והמחשבות הסובבות אותם | שורש הפחדים הדאגות והדמיונות |
ההחרשה המשקיטה ומרגיעה | המלחמה הפנימית המשפיעה על המלחמה מרחוק

וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאָה לָּהּ מִחְרִישׁ לְדַעַת הַהֲצִלִיחַ ה' דִּרְכּוּ אִם לֹא: (כד, כא)

יש לעיין בשורש התיבה 'משתאה', רש"י כותב שזהו משורש 'שאה', והוא דומה לענין שורש 'שמם', ונעתיק מלשונו: "משתאה - לשון שאייה... משתומם ומתבהל על שראה דברו קרוב להצליח, אבל אינו יודע אם ממשפחת אברהם היא אם לא... וכשם שאתה מוצא לשון משומם באדם נבהל ונאלם ובעל מחשבות... כך תפרש לשון שאייה באדם בהול ובעל מחשבות".

וצריך להבין מה החילוק בין שני השורשים הללו, למה אינו אומר 'והאיש משתומם לה'. עוד צריך להבין למה לא נאמר שהוא משורש 'תהה' שהוא השורש של 'תהו', והרי רש"י פירש "תהו ובהו - תהו לשון תמה ושממון שאדם תוהא ומשתומם על בהו שבה".

ובכלל הנה שורש 'שאה' כולל גם את הענין של 'שאון' כמו 'בור שאון' 'שאון ים' 'שאון לאומים', וכן 'שואת רשעים' 'שואה ומשואה', וזה מורה על משהו רועש ורוגש ומבקש להחריב, וזה לכאורה מצב הפוך ממצב של שממה.

ולעומת זאת יש גם שורש 'שאן' המתייחס לענין של 'שאנן', שהוא ענין שלווה ההפוך לכאורה מהרעש של השאון, אלא שלמעשה התיבה 'שאון' שייכת לשורש 'שאה', ולא ל'שאן' כך זה לפי הדקדוק, אך בכל זאת השורשים קרובים זה לזה וצריך להבין כיצד מתחברים שני ההפכים הללו.

*

השממה המקוממת לעומת השאננות ושואתה

ונראה לבאר כך שהענין של 'שמם' זהו מקום היכול להיות בנוי ומשוכלל, אלא שלמעשה אין בו כלום, ועל כן למרות שהמקום כביכול זועק ורוצה להיות בנוי, בכל זאת הזעקה שלו נחנקת ונעצרת, מכיר שאין ביכולתו להיבנות עכשיו.

והענין של 'שאן' זהו מצב של אדם שאין סביבו שממון המקומם אותו, כי הנה גם מקום בנוי ומתוקן, מצוי שיש בו נקודות שוממות, אפשר להוסיף שם ארון או תמונה וכו', וכן אדם שסדר יומו נראה מושלם, מצוי שיש בו כמה רווחים מרוקנים מעשיה מצליחה, והנקודות הללו הם נקודות של 'שממה' בתוך המצב המתוקן שמסביב, ויש אנשים המרגישים את הנקודות הללו, והם מטרידים אותם לא נותנים להם מנוחה, תמיד כאשר

מחשבים חשבון נפשם ומקומם מעיינים מה אפשר לעשות להיות יותר מתוקן ומלא ובנוי... אך לעומתם יש 'שאננים' שהם אנשים שהשממון לא מפריע להם, לא מקומם אותם, מסוגלים לנהל את סדר יומם ברוגע.

וכאן אנו מגיעים לשורש 'שאה', זהו ענין הנלחם עם השאנן, מאיים עם השממון, אומר לשאנן הנך חושב שהמצב שלך מושלם, לא חסר לך כלום, אבל הנה מגיע כח הרס אשר יחריב את מה שיש לך, יהפוך אותו לשממה, לא תוכל להישאר שאנן, וכבר כרגע עליך לצאת משאננותך ולחשוב מה אפשר להציל.

ולכן המצב של 'שאה' שונה מהמצב של 'תהה', כי תוהה מביט על הריקנות שלפניו מתוך מחשבה מה מתאים ושייך לבנות פה, אין פה כאב על שממון או התעלמות, אלא להיפך מבט החושב על מה שאפשר לעשות, מה שאין כן 'שאה' הוא מבט על מצב מתוקן שחוששים מהשממון המתערב בו, חושבים במה נמנע את השממון.

ולפי זה לכאורה היה צריך לומר שאליעזר היה 'תוהה' - חושב כיצד מסדרים שהנערה הזו תגיע ליצחק, אבל מהמשך הפסוק האומר 'ההצליח ה' דרכי אם לא', הבין רש"י שאליעזר היה 'שואה', כי הנה ראה לפניו מצב מאד מתוקן, הנה נערה בעלת חסד כמו מה שהוא מחפש, וכמו הסימנים שנתן לעצמו, אך יש לפניו חשש שכאשר ישאל אותה לשמה יתוודע שאינה ממשפחת אברהם, וממילא כל המצב המתוקן והמרגיע הזה שלפניו יתבטל ויהרס.

*

האנוכיות ובהלתה

וצריך להבין מה פשר הבהלה הזו שמילאה אותו, למה לא הביט ברוגע ובטחון שמסתבר שאכן זהו השידוך שקיווה לו, ובפרט שהלשון 'משתאה' מורה שהבהלה לא תפסה אותו מאליה, אלא הוא הבהיל את עצמו, עורר שוב ושוב בלבו את הפחד הזה, ומה הענין בזה, והרי יהודי צריך לבטוח בה', ואם יש לו השראה של בטחון ושזהו השידוך הנכון והמתאים, למה לעורר בלבו בהלה שאולי הסיפור יסתיים באכזבה?

וביותר קשה שהרי למעשה רואים בהמשך שנתן לה את הנזם והצמידים עוד לפני ששאל בת מי את, וכמו שכתב שם רש"י שהיה בטוח בזכותו של אברהם שהצליח הקב"ה דרכו, ואם אכן היה חזק בבטחונו למה היה 'משתאה'?

*

ונראה שהנה יש 'עבד' ויש 'איש', ובפרשה שלפנינו עד פסוק זה קורא לאליעזר 'עבד', וכאן מתחיל הפסוק לקרוא לו 'איש' -

והחילוק הוא כי 'עבד' הוא אדם שאין לו משהו לעצמו, מבוטל לאדונו, אין לו זכות לרצונות של עצמו, אבל 'איש' הוא תואר לאדם המיוחד בבעלות או במשרה שיש לו על משהו או מישהו, וזהו חילוק כמו בין 'שכיר' ל'עצמאי', 'ש'שכיר' אין לו ענין מיוחד בהצלחה

ה' ילחם לכם ואתם תחרישון

ותוצאות, העיקר אצלו שהוא מילא את זמן עבודתו, ואילו 'עצמאי' העיקר אצלו הוא ההצלחה בפעולתו, אם לא הצליח מתברר שהזמן שלו חלף לשווא.

והנה אליעזר הגיע לארם נהרים בתור 'עבד', כמישהו המבוטל לרצון אדונו ללא שום נגיעה אישית וללא צורך בהצלחה, והיות שידו כיד אדונו אברהם מסתבר גם שיצליח בדרכו, אך כאשר החל לחפש עצה כיצד למצוא את הנערה וגם הוסיף תפלה לה' שיעשה חסד עם אדוני אברהם, החל להרגיש שאם יצליח - תהא כאן הצלחה שלו, שהוא ידע כיצד למצוא את הנערה, ומצד ההרגשה הזו נעשה כמו עצמאי, כמו 'איש'!

ושני המעמדים הללו היו מעורבים בו, מצד שהוא 'עבד אברהם' היה לו בטחון שה' יצליח דרכו, אך ברגע שהרהר בצד של ה'איש' שבו, החלו לעלות בלבו חששות שאולי התברר שאינה ממשפחת אברהם וכו', ונמצא שהוא לא העלה בלבו חששות מבהילות, אלא ברגע שחשב על הצלחתו צצו ועלו החששות הללו... וכאשר כלו הגמלים לשתות, החליט להתגבר על חששות האיש ולפעול כמו עבד אברהם, ונתן לה את הנזם והצמידים ללא לשאול על משפחתה.

*

שורש הפחד וביטולו

וזוהו לימוד לכל מיני מצבים שצריך להתחזק בבטחון, לתפוס שבאמת יש לנו בטחון, כל הבעיה היא שאדם מתחיל להביט על עצמו ולחשוב על עצמו כיצד תראה ותורגש ותוכר ההצלחה שלי, וברגע זה הריהו כנפרד מהביטול לפני ה', וממילא הבטחון מתערער, מתחיל לראות ציורים מפחידים.

זה גם המצב שיש במלחמה, שכאשר יהודי זוכר שה' הוא בעל מלחמות, והוא מנהל ומסבב את הכל, וכל מה שעושה הריהו לטובה, אין לו מה לדאוג ולפחד, שהרי הוא נתון ביד ה', אך כאשר מתחיל לחשוב על הנצחון של המלחמה וכו', אז מתחילים להיכנס הפחדים, או שהחדשות מענינים אותו ומבזבזים את זמנו וכח דמיונו, יש לו כבר על מה להשתאות, אם לא כפירוש רש"י יהא זה כפירוש התרגום המפרש מלשון שהיה, השתאות, הזמן עובר ללא לעשות משהו עם תכלית, יכול גם להיגרר לשורש 'תהה' ולהיות כמו מתכנן-בורא עולמות, ימציא כל מיני מהלכים ורעיונות כיצד להשתלט על האויב וכו', כאילו שהוא שר הצבא...

ולאחר ההבחנה הזו עלינו לעבור לשורש 'חרש' הנזכר בהמשך הפסוק שפתחנו בו - 'מחריש לדעת ההצליח ה' דרכו אם לא'.

*

מה היה חששו של אליעזר?

ונקדים לעמוד על עוד שאלה המתעוררת בפסוק שלפנינו, כי הנה הבאנו לעיל מרש"י שהסיבה להשתאות היתה מחשש שמא אינה ממשפחת אברהם, אך הנה מהמבואר בפסוקים שנתן את הנזם והצמידים רק כאשר כלו הגמלים לשתות, נראה שהחשש שלו

ה' ילחם לכם ואתם תחרישון

היה שמא תכבד עליה העבודה ותפסיק את ההשקיה לפני שהגמלים ישתו די צרכם, ויתברר שהולכת בדרך של עפרון האומר הרבה ועושה מעט.

גם יתכן שאדם מקיים פעולה שהתחייב בה כדי להיות עומד בדבורו, למרות שהחשק כבר יצא לו ומתחרט על ההתחייבות, עושה את הפעולה בכפייתיות, ומסתבר לומר שאליעזר עיין בזוית עינו להבחין האם בכל משך ההשקאה עדיין פועמת בה רוח החסד והנדיבות...

ואם כן לא מובן למה מפרש רש"י שהחשש היה שמא אינה ממשפחת אברהם, ואשר בהמשך מתברר שדוקא לחשש הזה לא חשש, [שהרי נתן את הנזם והצמידים ללא לברר על משפחתה].

*

חרש

ובכן, כבר כתבנו בעבר על שורש 'חרש' (מטות תשפ"ב), שנראה שענין 'חרש' הוא התעסקות ויצירה עם ה'עומק', אדם חורש בשדה הוא חודר לעומק הקרקע, מבקש לזרוע שם להוציא משם יבול. ו'חכם חרשים' יכול להיות בעל מחשבות עמוקות ויצירתיות, החורש להוציא תנובה משכלו. וכן 'חורש רע או און' זהו מישהו המעמיק במחשבתו כדי לייצר רעה. ואדם 'חֲרָשׁ' היות ואינו שומע עסוק כל הזמן בלהעמיק ולחשוב מה אנשים אומרים ומתכוונים. והפוסל עצים או מתכות, גם כן מעמיק בתוך העץ או המתכת לייצר צורה. ו'רוח ודיבור חרישים' הוא קול שקט מאד הנראה כמו אדם החושב לעצמו, מדבר אל תוכו, והמצוי ב'חורשה' שומע רק את הקול החרישי הזה.

ולפי זה מתבאר שהנקודה של חֲרָשׁ איננה מה שאינו שומע, אלא מזה שרוחשים בתוכו מחשבות מעמיקות, אך יתכן לומר שכל הכח להעמיק באיזה ענין מגיע על ידי כח הריכוז וההתמקדות, ולשם כך צריך להשתיק את כל הקולות שמסביב, ונכון שעצם ההעמקה גורמת שלא שומעים את הקולות מסביב, אבל לפעמים לא מצליחים להעמיק ללא שיהא שקט מסביב, ואם יש לו מחשבות אחרות המטרידות אותו, צריך לסלק ולבטל אותם, ואת זה אפשר לעשות על ידי שמהביל את אותם מחשבות, מאיר לעצמו את התודעה שאין בהם ממש, והם הבל וריק, ותוך כדי כך יכול להתחיל להעמיק במשהו שיש בו ממש, משהו שסופו להצמיח פירות, כמו החורש וזורע...

*

משתאה ומחריש

ולאור זאת נבין מה שאליעזר היה גם 'משתאה' וגם 'מחריש', כי הנה לא נאמר 'חורש לדעת', שזה תיאור למה שנעשה במחשבתו, אלא כתוב 'מחריש' שהוא לשון שהפעיל את עצמו להיות במצב של חרש...

ה' ילחם לכם ואתם תחרישון

כי הנה אליעזר רצה להיות כמו חרש המעמיק להבחין היטב באם הנערה משקה את הגמלים מתוך רוח חסד הממשיכה ללא עייפות, איננה נגררת לעקשנות כפייתית שלא מתאים לה לומר שכלו כוחותיה, וההבחנה הזו היא חלק מהשליחות שלו -

אך היות וציפה להצלחה בהעמקה הזו, ליהנות מההצלחה נעשה איש הרוצה להצליח וכמבואר לעיל, והחלו להטרידו מחשבות מיותרות שאולי אינה ממשפחת אברהם, וזה מה שאומר לנו הפסוק, שמצד אחד היה 'משתאה' כי הרצון להצליח העלה לו מחשבות על ההצלחה וסיום הסיפור, אך מצד שני ידע שהמחשבות הללו הם הבל ובלבול, ורק מפריעות לו להיות ממוקד בעבודה המוטלת עליו, מפריעות לו להתרכז בצורת הפעולה של הנערה, ועל כן היה 'מחריש' - ההביל את המחשבות הקודמות, דחה אותם, השתדל להיות כחרש שאינו שומע כלל את אותם מחשבות, ויתכן שכדי לתקף את ההחרשה הזו כבר החליט מיד שברגע שנראה לו שהנערה הצליחה לבצע את הפעולה כראוי, מיד נותן לה את הנום והצמידים, אינו מתייחס כלל למחשבות האחרות.

*

עבודת המלחמה

ואת העבודה הזו של אליעזר צריך ללמוד, זה כנראה חלק מ'תורת רבו' שהיה דולה ומשקה לאחרים, ואת העבודה הזו למדנו גם כן בשעה שנעשנו 'עבדי ה' ולא עבדי פרעה', בקריעת ים סוף, שנאמר "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון"!

כי כאשר אדם נקלע למצב של מלחמה, הריהו מתמלא ברצון להציל את עצמו, בתכניות ומחשבות כיצד ינצל, או בפחדים ודאגות הגורמים לו לזעקות הצלה או לקולות יאוש, וכל המצב הזה נובע מזה שהאדם מרגיש אחראי על עצמו, כאילו שהוא האמור להשגיח על המשך חייו, ואריכות ימיו היא ההצלחה שלו...

ולכן נאמר "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון", שעבודת המלחמה היא דוקא ההיפך, העבודה היא 'תחרישון', להשקיט את הרצון האישי להצליח ולנצח ובכך לבטל את כל הגרורות של הרצון הזה, לבטל את האחריות האישית, להעמיק ולחיות בהכרה שאנו עבדי ה', שייכים לה', נתונים לו לעשות עמנו כרצונו, מאמינים שבכך מוסרים אנו עצמו לפניו להיות עמו וצאן מרעיתו, להתרוקן מכל העומס הרגשי של צורך ההצלחה והנצחון, להתמלאות ברצון שהמציאות והמצב שלנו יגלה את כבוד ה' בעולם.

עבודת המלחמה הזו שייכת הן ליוצאים למלחמה, והן לאלו הנשארים בבתיהם, כי לגבי היוצאים למלחמה המצוה להחריש את המחשבות האנוכיות מבואר היטב בדברי הרמב"ם המפורסמים וזה לשונו (מלכים ז, טו):

"ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה, וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונו מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה, וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה, שנאמר אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם, ולא עוד אלא שכל דמי ישראל תלויין בצוארו, ואם לא נצח ולא עשה

ה' ילחם לכם ואתם תחרישון

מלחמה בכל לבו ובכל נפשו, הרי זה כמי ששפך דמי הכל, שנאמר ולא ימס את לבב אחיו כלבבו, והרי מפורש בקבלה ארור עושה מלאכת ה' רמיה וארור מונע חרבו מדם, וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא..."

אך כאמור, המצוה הזו שייכת לכולם, כי טבע האדם שכאשר רואה מלחמה משייך את עצמו לצד אחד, שכאשר הצד הזה ינצח, ירגיש ש'הוא ניצח', כי הוא משתייך רעיונית לצד הזה... וכאמור הרצון האישי הזה גורם לפחדים ולמחשבות מיותרות וכו', ומוטל על כל אחד לזכור שה' הוא בעל מלחמות, ותמיד תמיד הוא המנצח, הוא המסדר את העולם באופן שיתברר ויתגלה יחוד שמו - 'ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלקים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל!'

והנה הרמב"ם כותב שהמתחיל לחשוב את המחשבות המבהילות - דמי כל ישראל תלויין בצוארו, והיינו שעל כל נלחם לדעת שיתכן שהמחשבות שלו בלבד מכריעות, יתכן שמחשבות היחיד - יגרמו נזק לכל, ויתכן שההסבר הוא כי כל ישראל הם אחדות אחת, ואם מישהו מהרהר מחשבות מבהילות, זה משפיע על כולם -

והנה מדה טובה מרובה, שכאשר יהודי עובד את עבודת המלחמה של 'ואתם תחרישון', ומעמיק בתודעתו שאנו עם ה' וצאן מרעיתו, והוא בעל המלחמות, וכל מה שנעשה הכל מכוחו, ולו הנצח והמשלה, ומבטל מלבו את הסמיכות על הכח והיכולת הטבעיים וההתקדמות בנצחון, אלא נשען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה, הרי זה משפיע על כל הכלל, ממשיך לעולם את אור האמונה והגאולה, האור של דוד המלך ע"ה - בך צרינו ננגח בשמך נבוס קמינו, כי לא בקשתי אבטח וחרבי לא תושיעני... אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר.

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

וקול דממה דקה - ישמע!

כפרי זקן סיים יום עבודה בְּמִשְׁקוֹ, ולצערו גילה ששעונו נשמט ונאבד. יצא וחיפש בשדה, במטע, במחסן, ולא מצא. חישב את מסלול עבודתו, והבין שכנראה השעון אבד בתוך הררי השחת בַּמִּתְבָּן. איך ימצא שעון בהררי קש ותבן?

למחרת הזמין את נכדיו לעזרתו. יצאו יחד למתבן לחפש את השעון. אחד הנכדים הציע "הבה נזעק בכוונה 'אמר ר' בנימין הַפֶּל בְּחֻזְקַת סוּמִין... עד שיפקח ה' עינינו!". השני החל לחרוז בקול "מי ראשון - למצוא שעון, בשמחה רבה - נעזור לסבא". השלישי פצח בְּשִׁירֵי-לֶכֶת להמרצת החיפוש. סבא הכריז "נעבוד בשקט מוחלט!". צעירים יודעים שזקנים סולדים מרעש. חיפשו בדממה, והאבדה נמצאה! איך? "בתוך השקט המוחלט - שמעתי תקתוק השעון...".

בעת המולת המלחמה משמיעים אנשים המון רעש. כל בית נעשה 'בית-דין' בו חורצים גורלות לאומיים. בית-כנסת הפך ל'בית-נבחרים' בו מחליטים על מהלכים צבאיים. ב'בית-מרחץ' רוקחים תוכניות כב'בית-מרקחת'. מרוב הרעש מפסידים את 'שתיקת האמונה'. כאשר גועשים בהסברים דעתניים לכל הנעשה, 'כן' לתקפיה בצפון, 'לא' לעסקת שבויים, מאבדים 'שקט נפשי' וקשה לשמוע תקתוק האמונה בליבנו. מרוב שאון לא נשמע את השעון, זה שבנפשנו.

בימים אלה נדרשת שתיקה. לא שתיקה עצבנית, 'שתיקה לפני הסערה', אף לא שתיקה חרדתית מופנמת. אלא שתיקה הנשמעת! אליהו הנביא עמד בנקרת-הצור והמתין 'לשמוע קול ה'. "וְהִנֵּה ה' עֹבֵר, וְרוּחַ גְּדוּלָּה וְחֹזֶק מְפָרֵק הָרִים וּמִשְׁפֵּר סְלָעִים לְפָנָיו ה', לֹא בְרוּחַ ה'! וְאַחַר הָרוּחַ רֵעַשׁ, לֹא בְרֵעַשׁ ה'! וְאַחַר הָרֵעַשׁ אֵשׁ, לֹא בְאֵשׁ ה'! וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דְּקָה. וַיְהִי כִשְׁמַע אֱלֹהֵיו וַיִּלֵּט פָּנָיו בְּאַדְרָתוֹ... " (מלכים א' פי"ט) לדממה יש קול. קול דממה דקה. כְּשֶׁשָּׁקֵט שוֹמְעִים.

מדי תקופה מכריזות מודעות רחוב על 'קורס אומנות הדיבור'. במקביל יש לקיים קורס 'אומנות השתיקה'. התבוננות פנימית. חיזוק אמונה. ביטול הדעת. בפסוק וַיִּדְעַתָּ הַיּוֹם וְהִשְׁבַּתְתָּ אֶל לִבְבְּךָ, מצוות ידיעת ה' ויסוד האמונה (דברים ד' ל"ט), מצטט רבינו בחיי מ'ספר היצירה: 'בלם פִּיךָ מִלְדַבֵּר וּלְבָבְךָ מִלְהַרְהֵר'. וַיִּדְעַתָּ הַיּוֹם, בכל יום ובכל מצב, ידיעה ושתיקה.

ב'עקידה' עמד אברהם אבינו בְּשֵׂיא עֶשְׂרֵת הַנִּיִּסוֹנוֹת, ואף שמע הכרזה שמימית 'פי עֲתָה יִדְעַתִּי כִּי יֵרָא א' אֲתָה'. והנה, בשובו לקרית-ארבע מוטלת אשת נעוריו ללא רוח חיים, יחד יצאו לאור הקריאה 'לֶךְ לְךָ מֵאֶרֶץ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ', יחד גיירו והכניסו אורחים, יחד התנסו ועמדו בניסיונות. הוא מבין כי 'על ידי בשורת העקדה, שְׁנִדְמָן בְּנֵה לְשִׁחִיטָה

וְכַמְעַט שְׁלֹא נִשְׁחַט, פְּרָחָה נִשְׁמְתָה מִמְּנָה וּמִתָּה' (רש"י). אברהם בוכה ומתאבל, אך שותק. אין שאלות.

לפני הפיכת סדום עומד אע"ה ומעתיר לה, עד שמתבטא 'הִשְׁפֵּט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט?', אל 'לאחר גזר דין' שותק. בשתיקה זו הוא משמיע קריאה רמה! זעקה עזה! הוא משמיע 'לְכָל בָּאֵי שְׁעַר עִירוֹ' העומדים כאן לפניו, ובפני 'כל באי-עולם' לדורות: אינו מבין מעשי ה', אך, תמיד ולמרות הכל, הוא מאמין בשם! הוא מכריז בקול דממה דקה...

אלישע בר אבויה רואה אדם נופל מסולם ומת, כשעלה וקיים 'שילוח הקן' עפ"י בקשת אביו, והרהר אחר מעשי ה'. 'הרי בשתי מצוות אלו הובטחנו 'לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וְהָאֲרֶכֶת יָמִים!' היכן ההטבה ואיה אריכות הימים?' עד שכפר בעיקר רח"ל. אע"ה אינו מהרהר ואינו שואל 'איך ניתנה רשות לשטן להטעות את שרה אשתי?'. אברהם עומד בניסיון. עומד חזק ואיתן. אינו שפוף ורצוף. וַיִּקָּם אֲבָרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֶתוֹ, בקומתו הזקופה מכריז "ה' הוא האלוקים", אברהם מנחיל לזרעו אחריו: 'במקום שתמה ההבנה - מתחילה האמונה...'. וגם אם נדמה לך שאתה מבין... שתוק וקבל שכר!

נשוחח בזה עם ילדינו ותלמידינו. בדור של רעשי רקע ו'קול ענות' לא יגיעו הצעירים לתובנות אלו מעצמם. נקיים שיחות אמוניות. נכוון דעתם ונחדד אזנם לשמוע קול דממה דקה. נתחדד אנו להאזין לדבריהם, 'לקרוא' את ליבם.

בבחרותי ארעה תאונה טרגית, 'אסון הבונים', בו נהרגו 19 תלמידים בטיול שנתי. חרוטים בקרבי דברים שנא בפנינו ראש הישיבה בחצור-הגלילית הג"ר אשר ניהויו שליט"א: "אומרים שזה בעוון זה או אחר... הקב"ה כה גדול - הוא לא צריך 'הסכמתנו': "הוא צדוק, שהרי חטאו...". הקב"ה גבוה הרבה ממחשבתנו והבנתנו". מאז דבריו לתלמידי אהוביו, שיחה בה פניו שִׁטְפוּ בדמעות חמות, חקוקה בנפשי אמרת הרבי ר' בונם מפרשיסחא "אילו הבנתי מעשי ה' - לא היה אֵלּוּקֵי אֵלָא חֲבָרִי...". נְלַמֵּד וְנִלְמַד לְהַכְרִיז בְּקוֹל דַּמְמָה דְּקָה, להאזין לקול דממה דקה, ה' הוא האלוקים!

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ

123ymm@gmail.com

חידות

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'

חידה בפרשת השבוע!

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן הכתב')

הוא עדיין חי וגם נעלב

למה לו לא מחכים

ואיך לא שמו לב אליו

בחלוקת הפירות המתוקים

*

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

הפתרון: בתואל

כד, נ ורש"י- בתואל עדיין היה חי ולבן הקדים לענות לפניו ולא חיכה לו
ושם כד, נג ורש"י- הוא עדיין היה חי בחלוקת הפירות מאר"י ולמה לא קיבל

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

ב"ק דף ח. גמ' דאיכא למימר חד מינייהו קדים. ופרש"י הואיל ואין ניכר בשטר מי לקח קודם. ולש"י ר"מ דע"ח כרתי אז אינו חל רק בסוף היום ניחא דבעינן מוכח מתוכו עי' בכתובות דף צד, ואפילו לש"י ר"א דסובר ע"מ כרתי איתא בר"ן בכתובות סוף פ"י בשם הרשב"א דהך טענה הנחתי לך מקום לגבות הוי תקנת חכמים ומעיקר הדין היה יכול לתבוע מש"ה עליו לברר שבאמת הניח מקום וכל זמן שא"א לברר גובה מדינא ועיי"ש שהרמב"ן חולק ע"ז ולדבריו צ"ב סוגית הגמ' אצלנו והדברים ארוכים ואכמ"ל.

דף ח: גמ' ביתמי דלאו בני פרעון. ואם יחזיר הזיבורית יהא צריך ליתן מעידית מכיון שאין יכולים לגבות מהיתומים הוי כליתנהו והוי כאשדותף נכסי דגובים מהנשאר, ומה דאינו גובה מהיתומים היינו מצד דנחשב כאילו שיש כאן בנ"ח להלוה, אבל אם ימכור כל הקרקעות להיתומים בודאי יגבה דלא גרע מאם מכר ללקוחות אחרים דגובה מהם, ועי' בתוס' ר"פ מה שנתקשה בזה וצ"ב.

גמ' ושיעבודא דיליה עליה דידיה רמיא. ומשמע שכיון שהמלוה אינו בעולם וכן אין מוטל על היתומים אז החיוב מוטל על הלוקח והדברים ארוכים ועי' בנחל יצחק.

גמ' אנא בהא תקנתא לא ניחא לי. וממילא כולם גובים כדינם שכן היה הדין לפני התקנת חכמים, ועדיין צ"ל דאיירי במת דאל"כ עדיין היה יכול ליטעון אהדרנא שטרא למריה ולא היה הניזק נוטל מעידית לפרש"י ועי' ברא"ש.

דף ט. גמ' או כסף או מיטב. והנה לפרש"י כוונתו לתרץ הקושיא דלעיל והיינו שאיירי באין לו אלא שלא הניח לו לסיים דבריו עי' בתוס', אלא שצ"ב למה הוצרך להך הקדמה או כסף או מיטב ועי' במחזה אברהם שכתב שכיון שכל הו"א היה שימכור הסובין כדי שיהא יכול ליתן לו כסף וזה שייך רק אם מעיקר הדין כסף נחשב לתשלומין ומש"ה הוצרך לחדש שיש חיוב או כסף או אם נותן לו קרקע שיתן לו ממיטב ומש"ה ס"ד שימכור כדי לתת לו כסף.

גמ' בדלית ליה. וצ"ב דעדיין קשה למה לא יתן לו מהמטלטלים מיטב דהא זה לכאורה היה הקושיא ממה שיכול ליתן לו אפילו סובין, ולכאורה מוכח מזה דעד עכשיו הבין הגמ' שהדין מיטב הוא דמכל מה שנותן לו יתן לו הכי טוב וכן הוא באמת לפי רב פפא מכיון שצריכים לו כל מה שיותר קרוב לכסף ומש"ה הוצרך לומר שכל מטלטלים קרוב לכסף דאי לא מזדבן הכא מזדבן במתא אחריתי אבל לדברי רב הונא אין זה דין הדין מיטב אלא הדין הוא שצריך ליתן לו קרקע טוב דהוי מעלה מצד עצמו שהיא קרקע שיכולה להוציא פירות מעולין, וגם כסף יש לו מעלה מצד עצמו ומש"ה יכול ליתן לו או כסף או מיטב, וצ"ב לשון התוס' בד"ה רב דלא הוי מיטב אלא או כסף או קרקע ומשמע שכסף הוי מיטב.

דף ט: גמ' בהידור מצוה. ופרש"י שאם מוצא ב' ספרי תורה. ובפשטות סובר רש"י דזהו רק בשעת קניה אבל אם מצא אח"כ יותר מהודר אינו מחויב לקנות אחרת ועי' בביאור

הלכה סי' תרנו' ובוזה מיושב קושית הר"פ דא"כ אין לדבר סוף, טלית נאה. והנה משמיה דהגרי"ז איתא שמוכח מכאן שעצם הבגד הוי חלק מן המצוה [ובפרט בטלית גדול דאיתא שחל עליו שם תשמיש קדושה] ומה שפרש"י לעיל רק ציצית משום דשם קאי על קיום המצוה ובודאי אינו מחויב לקנות בגד להשימ ציצית עליו ועי' בארזא דבי רב, ועי' בשפ"א בשבת דף קלא: לענין קולמס נאה שכתב שכיון שעל ידו נעשה מצות כתיבה יש דין הידור בכתיבה ולפ"ז אפשר לומר שגם בטלית מכיון שנעשה בו מצות קשירת ציצית יש דין של הידור בו, ובמק"א הארכתני עפ"י דברי רש"י ביומא דף ע. שיש ענין שזהו תפארת להבעלים שמחבב המצות בזה שמהדרו ועי' בחת"ס בסוכה דף לו: לעשות גמיונות של זהב מעל החוט שלמטה שיש שני סוגי הידור מצוה.

דף י. משא"כ באש. ופרש"י דפטור מצד קם ליה בדרכה מיניה. וזה דלא כשי' התוס' לעיל דף ד. שבכופר לא אמרינן קלבד"מ [דהוי תשלומי כפרה עי' במהר"ם שם] והנה הא שחייב מיתה היינו לכאורה למ"ד שאשו משום חציו וכוונת רש"י דבשור לעולם יש חיוב כופר משא"כ באש ליכא חיוב לעולם לר"ל היכן דלא הוי כפות, ולר"י אפילו בכפות ועי' בראב"ד, אבל לכאורה צ"ב דלמ"ד אשו משום חציו אז ליכא חיוב כופר מצד הדרש דעליו ולא על האדם ועי' בחי' ר' נחום שכתב לתרץ דהא מבואר לקמן דגם למ"ד משום חציו מודה שחייב גם מצד ממונו וא"כ הגם מצד אדם באמת אינו חייב אבל לרש"י היה קשה שיהא חייב מצד פרשת אש של ממונו וע"ז כתב שכיון שחייב מיתה מצד חציו אז ממילא פטור מצד קלבד"מ וע"ע בתוס' בר"פ על דברי רש"י.

גמ' שייר טמון. ופרש"י בשק מלא כלים. ובבור כתב שק מלא תבואה והיינו דאל"כ פטור מצד כלים ועי' בתוס' שהקשו עליו דגם על תבואה פטור כמו מים והיינו שרק על בעלי חיים יש חיוב ועי' בנצי"ב שכתב לתרץ עפ"י דברי רש"י לקמן דף כח: שהמיעוט הוא דוקא על מיתה כמו באדם ורק לענין כלים מכיון ששבירתן זהו מיתתן נתמעטו ג"כ ולפ"ז כתב שבתבואה שההיזק הוא רק הטינוף ואפשר לרוחצם אז באמת יהא חייב בכלים כמו שחייב באדם על הזיקו.

דף יא: גמ' הלכתא גובין מן העבדים. והנה בתוס' מבואר שכלפיה דינים דאורייתא בודאי איתקש עבדים לקרקע ולא נחלקו כאן רק לענין דינים דרבנן אם עשאוה עבדי כמטלטים או כקרקע, והנה הא שמטלטלי אינן משעובדים מבואר ברש"י בב"מ דף סו: ששעבוד היינו מצד שכל נכסיה דבי איניש אינן ערבין ליה ומצד דין ערבות ומש"ה על מה שאין אדם סומך עליהם אינן נעשין ערבין, והנה בסוגין מבואר שאפילו אם עשו אפותקי דאז סומך עליהן אעפ"כ אינו יכול לגבות מהלקוחות מצד דלית ליה קלא ומבואר שיש עוד חסרון כלפיה לקוחות מצד דלית ליה קלא שאינו ידוע שהם שלו ועי' בסמ"ע ריש סי' קיג', ולפ"ז צ"ב דממה נפשך האם עבדים סומכים עליהן וגם אם יש להם קול או לא והנה בתוס' ביבמות דף צט. וכן ברשב"ם בב"ב דף קכח. מבואר שנחלקו בזה אם סומך עליהם וזהו גם שי' הנמק"י לקמן דף צו: ומה שהגמ' מדמה קנין אגב מבואר שם מדבריו שגם אגב אינו אלא בקרקע שסומכין עליהן שיש להם חשיבות והמטלטלים בטילין אצלם אבל בתוס' בסוגין מבואר שזהו מ"ח בדיני רבנן וצ"ל שכהיום לא חלקו רבנן בכל דבר אלא אמרו כל

קרקע גובין וכן כל מטלטלים אין גובין, וכמו שכתבו לקמן לענין פרוזבול וכן מוכח מהא שגובים גם מעציץ נקוב הגם שליכא סמיכות דעת עליהן, וצ"ל לפ"ז שאפותקי יש לו שם בפנ"ע ואינו בכלל הלא פלוג וצ"ב עוד בזה.

גמ' הכא במאי עסקינן. ועי' בתוס' ר"פ שהבין דלדברי רש"י עולא חזר ממה שאמר מינייה ואמר דמה שאמר ר"א גובין היינו בציוור של אפותקי, ומדברי רש"י מבואר שאיירי במכרו וצ"ב למה לא היה יכול לפרש שקאי על יתמי וצ"ל שסובר כשי' הרשב"א בב"ב דף מד: דלענין יתמי מכיון שאינו תלוי בקול אז אם עשאו אפוקתי יכול לגבות גם שור ולא רק עבדים ומש"ה הוצרך לאוקמי במכרו ודלא כשי' התוס' או להיפוך דאם קאי על היתומים אז גם עבד אינו יכול לגבות דלא שייך לומר שעשו עוולה בזה שקנו דבר שיש קול שהוא משועבד ועי' בפנ"י.

דף יב: גמ' לרבות קדשים קלים שהן ממונו. ונחשב לוכחש בעמיתו וצ"ב למה הוצרך רש"י שהיה פטור מצד שאין נשבעין להקדש דתיפוק ליה שאין זה עמיתו, והנה ברשב"ם בב"ב דף קכג: כתב שהטעם דהוי ממון בעלים הוא מכיון שהבשר הולך לבעלים והנה לשי' רש"י שזוכה רק משולחן גבוה א"א לומר שזהו טעמו דר' יוסי ומה"ט פירש כאן טעם אחרת מצד שאחריות עליו ועי' ברש"ש מה שתמה ועי' באבנ"מ שו"ת סי' ב' בהגהה שם שכתב לבאר שכוונת רש"י שטעמו דר' יוסי הוא מכיון שהיה מעיקרא ממון שלו אז כל זמן שלא מסרו לגבוה לגמרי נשאר עדיין ברשותו והיינו שכיון שגם לאחר שהקדישו עדיין מוטל עליו להביאו לעזרה ולעשותו קרבן וממילא כל זמן שלא מסרו לגבוה עדיין נשאר שלו אלא שצ"ב דא"כ גם בקדשי קדשים נימא כן ואולי מכיון שיש דין מעילה מיד שהקדישו אז זה מפקיע הדין ממון שלו וכן משמע לקמן שלפי חומר הקדושה יש סברא שנפקע ממנו שהיה לו מקודם וכן הוא בראשונים דהקדושה קלישא וצ"ב בזה, והנה לפי דברי רש"י שהטעם הוא מצד אחריות ולפ"ז צ"ב למה הוצרך הגמ' בבכור להטעם שהוי מתנות כהונה דתיפוק ליה מצד שקדוש מרחם ואולי נחשב שהיה שלו במעי אמו.

דף יג. גמ' שלמים שהזיקו. ופרש"י שקאי על תם שגובה מגופו, ועי' ברבינו חננאל שקאי לשי' ר' יוסי דאל"כ פטור שהקדש שהזיק פטור דאינו רעהו, ועיי"ש שכתב דהוי כשני שותפין הקדש והדיוט וכן משמע מדברי רש"י, גובה מבשרן. ועי' בחזו"א שהקשה דלשי' רש"י דלאחר שחיטה משולחן גבוה קאי זכי ואינו שלו א"כ היאך שייך לגבות ולכאורה היה אפשר לומר שכיון שמחיים חל שעבוד על הגוף לא פקע השעבוד והגם שקדושת הגוף מפקיע מידי שעבוד היינו משום שאינו יכול לגבות אבל כאן שיכול לגבות הבשר למה יהא נפקע ואפשר עוד לומר לפי דברי הרא"ש מובא בשטמ"ק דלענין מכירה אפשר למכור אפילו אם הוי ממון גבוה ורק לענין קידושין אינו יכול לקדש א"כ מכיון שיכול למכור כמו כן יכול לחול דין גבייה, ואח"כ יזכה משולחן גבוה בבשר מכיון שהוא נעשה עכשיו בעל הקרבן.

דף יג: גמ' דלחם חיובא דבעלים. ועי' בקצות סי' תי' שהוכיח מזה דאפילו לשי' ר' יוסי שאפשר למכור קדשים קלים אבל זהו דוקא לענין זכות אכילת בשר אבל הקרבן בודאי נשאר הראשון ועולה הקרבן בשבילו והוא בעל הקרבן, והגם דלשי' רש"י זוכה הוא בבשר משולחן גבוה מצד שהוא בעל הקרבן, אבל לענין מתכפר והיינו למי שהקרבן עולה לרצון

היינו בעלים ראשונים כמו שמצינו בתמורה ב: במפריש קרבן לחבירו שהמפריש הוא בעל הקרבן והמתכפר הוא זה שהפריש בשבילו עיי"ש במלואי החושן.

דף יד: מתני' עפ"י עדים. וצ"ב למה הוצרך המשנה לפרש שצריך עדים וכן כשרות העדים ועי' בר"מ בפי' המשניות שס"ד שכיון שעבדים נמצאים אצל הבהמות יהיו נאמנים ועי' ברמ"א ח"מ ס"ס לה' ובביאור הגר"א שם, וברא"ש וע"ע ברש"ש כתבו שהחידוש הוא אפילו שור של גוי שנגח שור של ישראל שבעינין שני עדים וכל דיני עדות, ועי' בחלקת יואב מהדו"ת יט' שביאר שהגם שבן נח נידון בע"א אבל זהו רק דינים שזהו מצד דין בן נח אבל כאן הוא מדיני ישראל וממילא צריך כל דיני עדות.

מתני' והנשים בכלל הנוק. וקאי בין אם היו מן המזיקין ובין מן הניזוקין ועי' בחי' הגר"א על המשניות וכן מוכח בגמ', והנה הגם דאיתא במשנה לעיל שאינו חייב רק על נכסים של בני ברית צ"ל שנשים הן בכלל בני ברית ועי' ברש"י בגיטין דף כג: שישנן בברית תורה, אבל במשנתנו לענין עדות דבעינן בני ברית אז לכאורה גם נשים נתמעטו שכוונת המשנה בני ברית כפשוטו, ולפ"ז מוכח שעבדים נחשבים לבני ברית מדאצטרך בני חורין למעט עבדים והיינו מכיון שנצטוו על המילה ולכאורה מוכח שזהו חיוב שלהם ולא כמו שיש שרצו לומר שהחיוב הוא על האדון לעשות מעשה המילה ואכ"מ.

גמ' אין אומרים תצא פרה בטלית. והנה לפי גרסא שלנו ברש"י מבואר שהכוונה או או ויש כאן שני חידושים חד שלא נימא שיכול ליטול דבר המזיק ועוד שס"ד שאין צריך לאמוד אלא אפילו אם הוא יתר או פחות אבל מכיון שבערך הם שוים יהא סגי בהכא עי' בנמק"י וזה השמיענו המשנה שבעינן שום וגם שיהא בכסף ולא שיהא בגופו, והיינו לכאורה שלמד שס"ד שבעצם כל תשלומי נזק בעצם הוי חובה מגופו אלא שהתורה אמרה מעלייה לטובת הניזק וכמ"ש התוס' אבל כאן שיכול ליטול אפילו יותר ולא יהא צריך לעשות אומד ס"ד שיהא יכול ליטול מגופו.

סיפור

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד

ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

פרק ל"ב "הלימוד שלך חשוב יותר!!!"

תמצית עניינית

דודי סטוויצקי זוכה להקים בית בישראל עם בעל תשובה בשם צילה גוכברג (שרפשטיין) הוא עובר לגבעתיים לדירה שלה ומתחיל ללמוד בכולל של רב שלמה שרפשטיין בבני ברק, בכולל מצויים כעשרים אברכים שיושבים ולומדים בהתמדה עצומה את מסכת שבת עם טור שו"ע, הכולל מתנהל בהדרכת אברך כבן 45 שמשמש כראש חבורה, רב שלמה מתכוון לייעד את התפקיד הזה לדודי עם הזמן, דודי משקיע את ראשו ורובו בלימוד ומגיע רק בשעות הערב לבית כשהוא סחוט מהלימוד הרצוף. את השבתות הם עושים שבת אחת אצל הורי דודי ושבת שניה אצל רב שלמה שמשמש כעין הורה מאמץ לצילה. את השבת השלישית הם עושים בבית. הם כמעט ולא שומרים קשר עם המשפחה הביולוגית של צילה כדי לא להיות מושפעים מהם.

הזמן עובר ועמו מתגלה קושי גדול שעליהם להתמודד עמו, אין כרגע ילדים מתנת הבורא שרובם מקבלים בצורה טבעית ביותר. בשנים הראשונות הם לא עושים מזה עניין מלבד להתפלל אבל עם הזמן דודי לוחץ להתייעץ עם רופאים כדי לנסות לטפל בבעיה הכאובה. עוברת תקופה של טלטולים מרופא לרופא ואיש מהם אינו יודע מה הבעיה. רק כשהם נשואים קרוב לתשע שנים הם מגיעים לרופא גדול שעולה על הבעיה והוא מפנה אותם לרופא גדול שמתגורר ביוהנסבורג.

אבל הטיפול יקר ביותר ואין ארגון שיוכל לממן את הטיפול והברירה היחידה שנותרה בפניהם למכור את הבית ואת הרהיטים כדי לממן את העלות. רב שלמה נכנס לעובי העניין, הוא מושיט עזרה במה שהוא יכול כולל מציאת אנשי קשר במקום.

*

הפרק

לאחר טיסה מייגעת נחת המטוס בשדה התעופה הגדול של יוהנסבורג בשעות הערב המוקדמות. הנוסעים החלו לצאת בזה אחר זה מבטן המטוס הגדול, נושאים את המטענים הקטנים (טרולרס) שהורשו להכניס לבטן המטוס, גם דודי וצילה יצאו, אבל הם לא נדחפו כיתר הנוסעים, הם נהגו במכובדות, יש להם כביכול את כל הזמן שבעולם, עליהם לשמור על הצלם האלוקי שלהם ולא להידחק כפראי אדם.

דודי לא הורגל לכזה רעש ובלגן, מכל עבר זרמו נוסעים עם חבילות כשהם מדברים בשבעים לשון, כל כך הרבה טיפוסים ססגוניים לא ראה מעולם, הוא חש את עצמו הולך לאיבוד בתוך ים האנשים, אבל צילה הקרינה רוגע, ניכר עליה שהיא לא מתרגשת, כנראה שכבר טסה בעבר פעמים רבות ולא התרגשה כלל מהמראות הללו.

הם התקדמו לעבר הביתנים בהם ישבו פקידים ענובים הדורים בלבושם שהקבילו את פני הנוסעים באנגלית שוטפת, דודי בירך את עצמו על כך שלמד אנגלית, הוא הבין את כל מה שאמרו ולא חש את עצמו כמו אידיוט שאינו יודע מה רוצים ממנו. אבל נזהר לא להפגין את ידיעותיו לצילה, הוא ידע שלא תקבל זאת בעין יפה, לכן נתן לצילה לנהל את כל התהליך ואילו הוא סרח העודף.

את הידיעות שלו הוא ישמור בעת שיפגשו עם רופאים ויקבלו הסברים שונים, הוא יבין היטב מה אומרים ויעשה את עצמו שצריך תרגום, הוא התפלל שלא יעשה טעות ויתחיל לדבר באנגלית אל אחד הרופאים ובכך יסגיר את סודו.

צילה ניהלה במיומנות את כל תהליך ההשתחררות, כולל חתימה על טפסים שונים, לאחר מיכן החלו לזרום לכיוון היציאה משדה התעופה

את פניהם קיבל עסקן יהודי בשם חנן שטרק (שם בדוי) שמטפל בהרבה מקרים רפואיים שבאים לטפל במקום, רב שלמה שרפשטיין יצר איתו קשר מהארץ וביקש ממנו לעזור לזוג הצעיר בכל מה שיצטרכו, הוא הבטיח סכום כסף רציני לצורך העלויות, אבל חנן עסקן לשם שמים שנמצא כבר למעלה מעשרים שנים בתחום, מיאן לקבל פרוטה אחת, הוא הוביל אותם למקום האירוח שסידר, דירה נאה בת 4 חדרים בקומת קרקע של מבנה שהכיל 6 דירות כאלו. הם קיבלו מפתח לדירה תמורת פיקדון של \$ 500 שיוחזר להם לאחר גמר האירוח.

בני הזוג סידרו את החפצים שלהם במקום וצילה הלכה לארגן ארוחת ערב, דודי קיבל הנחיה מדויקת מחנן שטרק איפה הוא יכול למצוא מניין מעריב בבית כנסת קטן שהיה לא הרחק מהדירה בה הם שוהים, בבית כנסת זה מתקיימים שלוש תפילות ביום. הוא קיבל את לוח הזמנים מר' חנן שטרק כדי שיוכל להתפלל בזמן.

כשנכנס מצא שם חמישה עשר יהודים חביבים שהכינו את עצמם לתפילת ערבית, הם הקבילו את פניו ב"שלום עליכם" עם מאור פנים, הם שאלוהו מהיכן הוא, ולכמה זמן הגיע. דודי דיבר עמם בקצרה, כאן לא התבייש לדבר עמם באנגלית, הוא סיפר להם שהגיע לצורך עניין חשוב לזמן לא ידוע, הוא ישמח אם ימצאו לו מקום בו ניתן ללמוד במשך כל היום כדי שיוכל להמשיך את לימודיו.

התברר לו כי באותו בית כנסת יש כולל קטן של כעשרה אברכים שלומדים את מסכת קידושין, דודי שמח מאד להצטרף למסגרת שלהם, לאחר תפילת ערבית התיישב ללמוד את מסכת קידושין מההתחלה כדי לחזור לסוגיות הישנות והאהובות.

אחד המתפללים יהודי בגיל 50 התלהב מהאברך הצעיר שמתיישב ליד הגמרא בערגה כה עצומה הוא שאל אותו אם יוכל להצטרף ללימוד? דודי השיב לו בשמחה כי ישמח מאד לעוד שותף. הלה שענה לשם סם פיין הביא גמרא מהארון, הם התחילו מהמשנה הראשונה של האשה נקנית, דודי הסביר לסם את הגמרא ברהיטות רבה, סם שהיה בחור ישיבה בעבר העלה הערות שונות, דודי נהנה שיש לו עסק עם אדם שמבין עניין, הלימוד

התרחב ומשעה אחת שהייתה בתוכנית הראשונית הפכה החברותא ללימוד רצוף של כמעט שלוש שעות.

דודי חזר מותש לביתו, צילה קיבלה את פניו בפנים דאוגות, הוא לא עדכן אותו ליציאה כה ארוכה, אבל כשהסביר לה שהתגעגע לגמרא וכי יש במקום כולל של עשרה אברכים שלומדים קידושין מסכת מוכרת לו היטב, החליט להצטרף לכולל שלא מן המניין, אבל כוונתו להיכנס עם כל הברען לצורך זה היה עליו לרענן את הלימוד, לפיכך שקע בלימוד את תחילת המסכת כדי שלמחרת יוכל ללמוד איתם כאחד מן המניין.

צילה שמחה מאד, אם זה בשביל תורה, הכל מובן מאליו. אך ביקשה ממנו שישתדל לעדכן אותה בסדר היום כדי שלא תדאג, היא בטבעה לא כל כך דאגנית, אבל כעת הם בניכר וחשוב לה המשענת שלו. היא בזה לא שונה מכל אשה שצריכה לדעת שבעלה מצוי לידה תמיד.

דודי הקדים קום עוד קודם הנץ, הוא רץ לבית הכנסת, הוא קיבל בערב שעבר את קוד בית הכנסת מאחד המתפללים, הוא פתח את סדר יומו בלימוד רצוף עד בוא המתפללים, לאחר מיכן הלך לבית לסעוד ולאחר מיכן שב למקום כדי להצטרף לכולל, לאברכים הייתה הפתעה עצומה לגלות אברך למדן בסדר גודל שלא הכירו, לאחר שיחה קצרה בלימוד הבינו שהוא יכול לשמש להם כראש כולל, הבקשה הוגשה אליו לשמש כראש הכולל בפרק הזמן שהוא שוהה במקום.

דודי הצטנע, הוא סירב לקחת על עצמו את התפקיד אבל הסכים להיות הרוח החיה במקום. האברכים סיפרו לו שאמנם הם לומדים בהתמדה אבל חסרה להם הכוונה בסוגיות המסכת, הם נעזרים במראה מקומות שונים שקיבלו, מפעם לפעם אחד מהאברכים נותן חבורה בפניהם, אבל מעבר לזה אין להם, הם שאלו אם יהיה מוכן לתת להם שיעור.

לזה לא יכול היה דודי לסרב, הוא נתן להם בסוף הסדר שיעור של ארבעים דקות, האברכים היו רתוקים למקומם בתדהמה, דודי היה אריה בלימוד, הם פרס בפניהם את סוגיות קידושין שנגעו לדיני הקניינים בזה אחר זה, הוא הביא להם את שיטות הראשונים והאחרונים בלי שום הכנה. כשהכל נאמר בצורה רהוטה באידיש ובאנגלית וקצת בעברית.

הבעות של קורת רוח עצומה נראו על פני האברכים שזכו במתנה כזו בהיסח הדעת. הם חזרו וסיפרו בביתם על האורח המופלא שהגיע מארץ ישראל. היו שהעלו רעיון אולי יבקשוהו להתיישב במקום, רגילים הם כי בני ארץ ישראל הצליחו שם דוגמת הגאב"ד הגר"מ שטרנבוך שליט"א ולהבדיל בין חיים לחיים הגאון העילוי המופלא רבי אהרן פויפר זצ"ל שהקים את קהילת מהרש"א וכונה "דרך כוכב" מי יודע אולי האורח הנפלא אף הוא יטה את שכמו לשאת במשא העם.

למחרת הגיע חנן שטרק בשעות הצהריים לספר להם כי הצליח ליצור קשר עם ד"ר אוגוסט פיינהנדלר מבית החולים Netcare Sunninghill בית חולים פרטי מהגדולים ביותר בעיר, חלק מהמחלקות של בית החולים עוסקים בעניין שנוגע אליהם.

"כדאי לכם מחר להגיע אליו למפגש הכירות, הוא רוצה להכיר אתכם לפני שהוא מתחיל לטפל בענייני. כדאי לכם להזדרזו כי הוא יקבל אתכם מחוץ לשעות הפעילות שלו ולכן עליכם להיות שם כבר אחרי תפילת שחרית.

אני בשעות אלו לא אוכל להתלוות אליכם, אבל אשתי שהיא חיה את חיי החסד כבר שנים רבות הציעה את עצמה ללוות אתכם ולסייע אם אתם צריכים לתרגום".

"אין לנו צורך למתורגמנית השיבה צילה, אני בקיאה בשפה האנגלית כמעט כשפת אם, למדתי את זה בבית ובתיכון זה היה חלק מההובי שלי, אבל אני לא מתמצאת בדרכים, אם זה לא יכביד עליה אשמח אם היא תנהג ברכב.

הם הודו לר' חנן שטרק מאד על העזרה הרבה שהם מושיטים להם על כל צעד ושעל.

לאחר שיצא מהבית, הודיעה צילה לדודי בצורה שאינה משתמעת לשני פנים.

"דודי אתה הולך לכולל כרגיל, אין צורך שתתלווה אלי, העזרה הכי גדולה שלך תהיה שתלמד בכולל ותעשה שטייגען, זה יתן לי הרבה אנגריה וכוחות להתמודד עם המשימה הכבידה שהוטלה עלינו".

דודי היה בהלם רב.

"למה את דוחה את עזרתי הפיזית, אני רוצה להיות נושא בעול כמו כל בעל אמיתי, הרי בשביל זה נסעתי איתך כדי להתמודד ביחד עמך שחלילה וחס לא תהי' לרגע אחד בלבד. כשאמי תחי' ילדה אותי הייתי בבית חולים מספר ימים בשל צהבת קשה שהייתה לי שדחתה את הברית בשבועיים, אמי הייתה חייבת להיות בשערי צדק כל אותו זמן, אבי שיחי' שהוא אחד מהמתמידים הגדולים שלא זו מהגמ' רגע אחד הבין שכעת תפקידו להיות יחד עמה, באותם ימים היה עם הגמרא בבית החולים כדי שאמי תחוש שהיא לא בודדה במערכה, אלא הם חלק אחד, אמי סיפרה לי פעם שזה מה שהחזיק אותה על פני המים, זה חלק מהתחייבות בנישואין לעשות הכל יחד".

צילה שומעת היא מקשיבה לכל מילה שדודי אומר אבל היא נחרצת.

"אני עומדת להיכנס לתהליך ארוך מאד שיתכן ויתמשך שלוש שנים לא שבוע שבועיים, אהיה תחת מעקבים אסתובב במקומות שרחוקים מאד מצניעות, למה לך להיכנס לניסיונות, הרי איש אינו חסין, כל אחד עם החוזקות שלו אבל אנו מתפללים בכל יום "ואל תביאנו לידי ניסיון" לא כ"ש אל תביא אתה את עצמך לשם. אתה בלאו הכי לא יודע אנגלית ולא תעזור לי בשום פרט, מלבד להיות עמי פיזית, אני מבטיחה לך שהעזרה שלך בשלט רחוק תעזור לי פי כמה וכמה, אם אדע שאתה באותן שעות עושה שטייגען עצום בלימוד ואתה מקדיש את זכויות הלימוד עבור הטיפול זה שווה לי פי כמה וכמה, טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף, לא כ"ש מעזרה פיזית".

דודי חש את עצמו במחנק, צילה לא נותנת לו להתנהג בחופשיות כמו בעל, כל הבעלים והנשים עושים הכל ביחד, אבל היא מתנזרת בכוונה ממנו ורוצה לעשות אותו עולה לה'. לא אחת הוא חושב לעצמו, אולי טעייתי שהתחנתני עם בעלת תשובה כה קיצונית, אני

רק חשבתי שהבעיה היחידה היא כפי מה שהגמ' בנדרים אומרת, אבל באמת יש השלכות נוספות בעניין, ישנם בעלי תשובה שבכל דבר הם מקצינים ולא מבינים שצריכים ללכת בדרך האמצע.

אבל דודי הרכין את ראשו וקיבל עליו את הדין.

למחרת נסעה צילה ביד עם גב' אווה שטרק לבית החולים, היא הייתה אשה אצילית שחונכה לא לשאול שאלות, אפילו אם תראה דברים תמוהים ביותר, היא כבשה את יצר הסקרנות שלה כשהיא מדברת על מזג האויר ועל דברים שממש לא נוגעים אליה אישית, הם חלפו על פני חלקים נרחבים של העיר חלקם בעלי יופי פנורמי מושלם. שדרות רחבות נטועים עם עצים עבותי ענף שנשאו עליהם אלפי בעלי כנף שמילאו את החלל בשירתם ובזמרתם.

צילה התמקדה בספר התהילים כשהיא אומרת עשרות פרקי תהילים ברוב כוונה.

גב' שטרק הייתה מלאת הערכה לאשה הצעירה שבאה לטיפול לא פשוט, אבל היא לא פורקת את סודה ואינה מראה כל מתח מהעתיד. היא רגילה להרבה חולים שבאים דרכה לבית החולים והיא שותפה להמון סודות שהנשים פורקות בפניה גם כשהיא ממש לא מבקשת זאת. היא למדה להיות עניינית ולא להראות סימני סקרנות. אבל גם לא דחתה את מי שרצתה לפרוק את המתח בפניה.

צילה הייתה הראשונה שמכונסת בתוך עצמה, היא כמעט לא מחליפה מילה מעבר למה שצריך, כל כולה באמירת תהילים ובהישענות מוחלטת על בורא עולם.

כשהגיעו למקום נכנסו לבית חולים יפה שהבהיק בניקיונו. עשרות אנשים חלפו במסדרונות הרבים, היה עליהם לעלות מספר קומות במעלית כדי להגיע ללשכתו של ד"ר אוגוסט פיינהנדלר השעון הראה שאיחרו מעט, שתיהן התפללו שהרופא לא יקפיד על האיחור.

כשהגיעו למקום נקשו בעדינות על הדלת, הדלת נפתחה דרך מנגנון אוטומטי, הם נכנסו ללשכה הדורה מאד במרכזה ישב הרופא כסוף שיער חבוש ברט. הוא קיבל אותן בסבר פנים יפות ולאחר מספר מילים נימוסיות ביקש את תיק המסמכים, צילה הביאה איתה את כל החומר כתוב באנגלית רהוטה, הרופא עבר במהירות על כל החומר לאחר מיכן ישב מספר רגעים עם עצמו.

לפני שפתח שאל, האם האשה המתלווה יכולה לשמוע מה שהוא אומר, צילה אישרה במנוח ראש שהיא יכולה להישאר.

הרופא הבהיר שיש כאן חשש למחלה נדירה מאד שתוקפת אחד לחצי מיליון, מדובר בחיידק זיהומי שמשתקע בגוף האשה ואינו מרפה, היא מייצר תאים שמשכפלים את עצמם, במידה זו הוא נחשב כגידול סרטני, אמנם אינו מהווה סכנת חיים לנושא אותו, אך הוא גורם להרס היכולת להוליד, כיון שדרכי הרפואה עוד לא עלו עליו במחקרים, לפיכך הרפואה נחשלת בתחום זיהוי המחלה ומיגורה. אבל בחסדי השי"ת גילה יחד עם עוד צוות

של ארבעה רופאים שעובדים איתו בבית החולים דרך לזהות את המחלה וגם להיפטר מהחיידק.

אבל סוג הטיפול אינו בדרך התרופתית הקונבנציונלית, הוא ממש תזונתי בתוספת נטילת כדורים מסוימים שהם הומאופתיים לחלוטין ולכן אינם נמצאים בסל התרופות הקונבנציונלי. כדי לקבל טיפול זה עליה להינזר מבשר וחלבונים שונים, היא תצטרך לצרוך מאכלים שונים שהוא ירשום לה וכולם על טהרת הכשרות.

להווי ידוע לך, שאני יהודי ששומר על מסורת מקפיד על הנחת תפילין בכל יום, שומר שבת וכשרות ומתפלל בכל שבת בבית כנסת, לפיכך אין לך לחוש שמא האוכל שאת נוטלת אינו בשיא הכשרות המהודרת, את תקבלי את המזון שלך עם חותמות כשרות מיוחדת, הכל עם פלומבה שלא יהיה לך חשש כל שהו על מאכל מהמאכלים שאת אוכלת.

אבל הטיפול יקר מאוד בשל כמה סיבות, הוא נעשה בייצור מיוחד תחת השגחה קפדנית של משגיח כשרות הרב יוסף כהן (שם בדוי) הוא ניצב במקום בכל שעות היצור ועד שאינו רואה שהכל חלק הוא לא יטביע את חותמו. שנית הטיפול ארוך מאוד, הגוף מתנקה מכל מיני רעלנים שמיוצרים על ידי פריטי מזון מיותרים לחלוטין, אנשים לא יודעים כמה סבל וצרות הם גורמים לעצמם כשהם מכניסים ג'ונק פוד (אוכל פסולתי) לתוך פיהם.

מינימום הטיפול הוא שנה ורבע, אך כל גוף מגיב אחרת, ישנם כאלו שנזקקים לטיפול קרוב לשלוש שנים, או אז הם מצליחים למגר את החיידק ההרסני והגוף שב להיות כבתחילה, אבל גם זה אינו מובטח במאת האחוזים, עד כה ראינו שבעים וחמישה אחוזי הצלחה, אך יש מקרים שהחיידק כה עקשן ששום דבר לא מועיל רק עם הקרנות קשות ביותר, אבל לא הייתי ממליץ עליהן כי הם מכלים כל חלקה טובה בגוף, והיות ולא מדובר במחלה מסכנת חיים לשם מה היא נזקקת?."

"האם זה יועיל רק פעם אחת? כלומר האם אזכה שבשל הטיפול יהיה לי רק ילד אחד?"
שאלה צילה בחשש.

"הכל תלוי בבורא יתברך, אם תתפללי מקירות לבך על הישועה ה' ישמע בקולך, אני מאמין באמונה שלימה שהתפילות עושות יותר מהטיפולים, אני רק שליח ההשגחה העליונה שנתן לי מתנת חינם, הבנה בנושאים אלו כדי לעזור לאלו שסובלים" השיב הרופא בענווה.

גב' אווה שטרק לקחה את כל הפרטים, איך ניתן להשיג את כל הכמוסות שמכילות את עיקרי התזונה ואת התפריט התזונתי המלא. היא תדאג שצילה לא תצטרך לכתת את רגליה בשווקים השונים כדי להשיג את המזון היקר.

צילה חזר לבית אחוזת סערת רוחות, הגילויים של הרופא טלטלו אותה היטב, הסיכוי מחד והשינוי בכל תפריט המזון גרמו לה ללחץ חזק, היא נכנסת כעת למערכה ארוכה שיתכן שתתארך כשלוש שנים, אסור לה לשנות אפילו בפרט אחד מהתזונה שהיא מקבלת, היא משנה הרגלים של עשרות שנים כדי להכשיר את גופה להיות אם בישראל.

למרות היותה חסונה בטבעה ומורגלת לאתגרים קשים נראה לה שזה האתגר הקשה ביותר אליו נקלעה. אבל מנוי היה וגמור בלבה שהיא תעשה את הכל כדי לזכות ולו בילד אחד, גם ילד אחד יכול לעשות המשך אפילו שהוא רק אחד. אסור להיכנס לחששות שאולי גם הוא עלול לסבול מהבעיות שלה. צריכים לבטוח בה' שאינו מעמיד את האדם בניסיון שאינו יכול לעמוד בו, היא כבר עמדה בניסיונות קשים, לעזוב את כל העבר לזנוח את כל המשפחה את כל החברות עד לאחרונה שבהן ולהתחיל דף חדש בחיים.

היא תתמודד עם האתגר הקשה להחליף את כל הרגלי התזונה שלה במאת האחוזים, שום פריט שהכירה לא יהיה בהן, כך תצטרך לזון את גופה משך שלוש שנים, כדי למגר את החיידק האלים שהורס בגופה כל חלקה טובה.

דודי הגיע לאחר הסדר לבית, הוא מצא אותה מהורהרת ומכונסת בעצמה. הוא השתדל שלא לדבר עד הרגע בו תוכל לספר לו מה היה אצל הרופא.

לאחר שנרגעה סיפרה לו את כל השיחה שהיה לה עם הרופא היא הבהירה לו שמעתה לא תוכל לבשל שום תבשיל עבורו לאחר שקיבלה הוראה מנחה מהרופא שעליה להתרחק מכל התבשילים הישנים ולא לעמוד במחיצתם כדי שהריחות לא ישפיעו עליה לרעה וגם שלא יגרמו לה לפיתוי.

"אני מאד מצטערת שלא אוכל להיות עקרת בית למופת, זה המחיר לטיפול היקר שעלי לעבור, אבל האם לא שווה הכל בכדי לצלוח את כל הקשיים?"

פני דודי חוורו כסיד, על מחיר כל כך יקר לא חלם, הוא נותר מבולבל לחלוטין.

"איך אתקיים בכל אותן שנים?" שאל בקול חנוק

"גב' אווה שטרק הבטיחה שתוכל לסעוד בביתם עד שהגוף שלי יתרפא לחלוטין ואפקד בפקידת ישועה ורחמים."

דודי נותר מסומר לכסאו, בשורה כל כך לא נעימה לקבל בשוויון נפש, היא משימה לא קלה.

אבל לאחר כמה דקות התאושש, הוא חשב על הניסיון הקשה שעוברת צילה בכבודה ובעצמה היא צריכה להתנזר מכל סממן מאכל מהמאכלים הישנים והאהובים כדי לזכות במתנה הגדולה, היא לא מדברת על ההקרבה הגדולה שתעבור כל אותן שנים, לעומתה ההקרבה שלו לוותר על הנוחות לאכול בבית להיות סמוך על שולחן אחרים. האם ניתן להשוות את הניסיון שלו לשלה?

"צילה אני מקבל כל מה שאת אומרת לי, אעזור בכל מה שאתבקש ואשתדל להקל עלייך עד כמה שידי מגעת בתפילות ובלמוד להצלחתנו ולהצלחת הטיפול ולה' ישועה. אם הוא מעמיד אותנו בניסיון כזה אנחנו נוכל לעמוד בזה."

"אני שמחה לשמוע שאתה עומד מאחרי, זה מה שחשוב לי ובעיקר אני מבקשת שתקדיש כל רגע ללימוד אל תבטל מזמנך היקר אפילו רגע אחד, זכות התורה תעמוד לשנינו שנעבור את הטיפול הקשה בס"ד ושנוכל להתמודד עם הגידול בתוך ניסיון העוני, עשיתי חשבון

ביחד עם גב' אווה היקרה שהטיפול הזה יקר פי שלוש ממה שרוב שלמה מורי ורבי חשבון, כל מה שהצלחנו לקבל עבור הדירה והרהיטים יוכל לכסות אולי שלישי מהטיפול. אין לי מושג מאיפה נוכל לכסות את העלות, אבל אני בוטחת בבורא עולם שכפי שסייע לנו עד עתה יסייע לנו בהמשך".

על צילה ניכר היה שהיא מתמודדת יפה עם כל הניסיון, אבל דודי בתוך תוכו היה מרוסק לרסיסים, עליו לחיות בגלות כבר עתה ומי יודע עוד כמה שנים, הוא לא רואה לעצמו דרך איך להחזיר את החובות, אם לא יצא למסע בארצות השונות, כפי שעושים הורים רבים בשביל לחתן את ילדיהם, אך הוא בשונה יקבץ כסף בשביל הבן שיבוא לעולם. צילה רואה את פניו המכורכמים והיא מנחשת מה עובר במוחו.

"דודי שמעתי על מאמר חז"ל שאומר "בא תינוק בא ככרו בידו, ה' זן ומפרנס כל יצור בעולם מקרני ראמים עד ביצי כינים, אין בריה שלא ניזונה מידו הרחומה של הקב"ה, כל המיליארדים הרבים שקיימים בעולם מקבלים את פרנסתם מידו הפתוחה והרחבה... ורק לך אין מקום?! זה שמאמין מקבל מתנה מיוחדת מה' חיים שלווים, אבל הדאגן סובל סבל איום הוא לא מקרב את הישועה בדאגה רק מקרב את קיצו".

"אל תצור צרת מחר כי לא תדע מה ילד יום" אנחנו חיים בכל רגע מגודל חסדי הבורא, אם נאמין באמונה שלימה נראה את הניסים עין בעין". הבטיחה לו צילה

דודי כבש את פניו מבושה, צילה חיה את האמונה בצורה מוחשית ואילו הוא רק מדקלם זאת, האדם ברגע מבחן נבדק אם מה שכל החיים אמר הוא אמיתי או שווה לצור על פי צלוחית.

סיפור / מתוך המדור 'אמונה ובטחון' באספקלריא הנוכחי

איך קוראים מציאות

פעם שאל החפץ חיים לאיש אחד על מצבו, והלה ענה: "עס וואלט נישט געשאדט אביסעל בעסער" [לא היה מזיק אם היה קצת יותר טוב]. ענהו החפץ חיים זצ"ל: "פון וואנען ווייסט איהר אז עס וואלט ניט געשאדט?" השי"ת ווייס בעסער, און ער איז א רחום וחנון, ער וויל געבען בעסער און קען געבען בעסער, און וויבעלד אז ער גיט ניט בעסער. איז געוויס אזוי גוט". [מאיפה אתה יודע שלא היה מזיק? השי"ת יודע יותר טוב, והוא גם רחום וחנון, הוא רוצה לתת יותר טוב ויכול לתת יותר טוב, וכיון שאינו נותן יותר טוב, מוכרח שדווקא ככה טוב.] [ח"ח על התורה עמ' רפ"ד]

*

סיפר המגיד הג"ר יעקב גלינסקי זצ"ל: אמי ע"ה היתה מנויה על עיתון 'אגודת ישראל' בפולין, שקראו לו 'טאג בלאט'. העיתון היה מגיע לביתנו בשעות אחר הצהריים, וחרוט בזכרוני מימי ילדותי פרט מעניין שהתרחש סביב העיתון. ילד קטן הייתי, אך המעשה נחקק בזכרוני. באזורינו התגוררו נשים שלא ידעו לקרוא בשפת המדינה. הן ידעו לקרוא לשון הקודש ולדבר פולנית, אבל לקרוא פולנית לא ידעו. וכיון שהם, כמו כולם, רעבים היו לשמוע חדשות מהעולם, לפנות ערב אותן נשים היו מתכנסות לביתנו לשעה קלה ואמי ע"ה הייתה מקריאה להן את החדשות.

ויהי ערב, אחת השכנות אשה מבוגרת הקדימה לבא. היא נכנסה לבית בשעה שאמא עדיין עסקה בקילוף תפוחי אדמה במטבח. כאשר ראתה שהעיתון כבר מונח על פתח הבית, הגביהה אותו והסתכלה על כתבה בעמוד הראשון, בנושא: "בניית אניה חדשה באנגליה". לפתע, זעקה בקול גדול האשה שלא ידעה לקרוא, רצה פנימה עם העיתון בידה, וזעקה: 'דבורקי' (לאמי קראו דבורה) מה קורא לך, ספינה טובעת בים ואת עומדת ומקלפת תפוחי אדמה?! אמא, שעדיין לא עלעלה בעיתון, נטלה את העיתון והביטה בו, מיד הבחינה בטעות שלה. כיון שלא ידעה לקרוא, היא אחזה את העיתון הפוך - וראתה ספינה הפוכה! אמא סנטה בה בידידות: מה איתך? כך קוראים עיתון?! הלא כתוב כאן שבונים אניה! את לא יודעת לאחוז עיתון, תביני, באנגליה בנו אניה מפוארת חדשה!

כילד, המילים האלו נחרטו במוחי, עם מוסר השכל שבהן: האדם קורא את המציאות בצורה הפוכה, הוא לא יודע לקרוא, חושב שספינה טובעת, בו בזמן שההיפך הוא הנכון - בונים אניה חדשה ומפוארת!

[ספר להגיד, פרשת וישב]